

**POLOŽAJ I PRAVA
ŽRTAVA KAZNENIH DJELA
U REPUBLICI HRVATSKOJ**

ZAGREB, 2018.

ZAGREB, 2018.

IZDAVAČI

Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću

Centar za mir, nenasilje i ljudska prava

Bijeli krug Hrvatske

Udruga za podršku žrtvama i svjedocima

ZA IZDAVAČA

Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću

UREDNICA

Milena Čalić-Jelić

LEKTURA

Nives Jozić i Đino Đivanović

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

FABRICA

TISAK

Intergrafika d.o.o.

NAKLADA

100

ISBN: 1848-8889

Zagreb, 2018.

Ovaj izvještaj realiziran je u sklopu Justice programa EU te sufinanciran od Ureda za udruge Vlade RH i Grada Zagreba.

VLADA HRVATSKE
Ured za udruge

**POLOŽAJ I PRAVA
ŽRTAVA KAZNENIH DJELA
U REPUBLICI HRVATSKOJ**

SADRŽAJ

11	UVOD
13	1. RAZVOJ PRAVA ŽRTAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ
	ANA ŠENIČNJAK, Udruga za podršku žrtvama i svjedocima
13	1.1. PRAVNI OKVIR
14	1.2. RAZVOJ SUSTAVA PODRŠKE
15	1.3. DIREKTIVA 2012/29/EU I ZAKON O KAZNENOM POSTUPKU
16	1.4. REDEFINIRANJE POJMA ŽRTVE
18	1.5. ŠIRENJE OSNOVNOG KATALOGA PRAVA ŽRTAVA
21	2. RANJIVE ŽRTVE KAZNENIH DJELA
	ANA ŠENIČNJAK, Udruga za podršku žrtvama i svjedocima
	MILENA ČALIĆ-JELIĆ, Documenta
22	2.1. INDIVIDUALNA PROCJENA ŽRTVE
23	2.2. PRAVA POSEBNO RANJIVIH SKUPINA ŽRTAVA
24	2.3. REGULIRANJE PRAVA NA POJEDINAČNU PROCJENU ŽRTAVA RADI UTVRĐIVANJA POSEBNIH POTREBA ZAŠTITE
25	2.4. PRIMJENA PRAVA U PRAKSI
29	3. PRAVA I POLOŽAJ POJEDINIH KATEGORIJA ŽRTAVA KAZNENIH / PREKRŠAJNIH DJELA U REPUBLICI HRVATSKOJ
29	3.1. ŽRTVE OBITELJSKOG NASILJA
	MATEA ANIĆ I MIA BOŽIĆ MIHANOVIĆ, Bijeli krug Hrvatske
34	3.2. DIJETE - ŽRTVA KAZNENOG DJELA
	NATALIJA HAVELKA, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek
36	3.3. OSOBE S INVALIDITETOM – ŽRTVE KAZNENIH DJELA
	VESELINKA KASTRATOVIĆ, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek
39	3.4. ŽRTVE SEKSUALNOG NASILJA I TRGOVANJA
	REENA NAIR, MILENA ČALIĆ-JELIĆ, Documenta
	ANA ŠENIČNJAK, Udruga za podršku žrtvama i svjedocima
47	3.5. OSOBE STARIE ŽIVOTNE DOBI – ŽRTVE KAZNENIH DJELA
	NATALIJA HAVELKA, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek
48	3.6. ŽRTVE ZLOČINA IZ MRŽNJE
	ĐINO ĐIVANOVIC, Documenta
60	3.7. ŽRTVE RATNIH ZLOČINA
	MILENA ČALIĆ-JELIĆ, Documenta

73	4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA POTREBA ŽRTAVA KAZNEHINJ DJELA ĐINO ĐIVANOVIĆ, Documenta
73	4.1. STRUKTURA, METODOLOGIJA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA
75	4.2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA
84	4.3. DODATNA ZAPAŽANJA I POTREBE, SVJEDOČANSTVA TE ISKUSTVA ŽRTAVA
85	4.4. ZAKLJUČCI
87	PRILOZI
89	I. IZVJEŠTAJ O SUĐENJIMA ZA RATNE ZLOČINE U HRVATSKOJ 2017. JELENA ĐOKIĆ JOVIĆ, VESNA TERŠELIĆ, Documenta
141	VESELINKA KASTRATOVIĆ , Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek II. ANALIZA PRAĆENJA SUDSKIH POSTUPAKA PRED ŽUPANIJSKIM SUDOVIMA U RH 2017/18. ISTRAŽIVANJE O POLOŽAJU ŽRTVE U SUDSKOM POSTUPKU MIREN ŠPEK, Udruga za podršku žrtvama i svjedocima
147	III. POPIS IZVORA

|

UVOD

Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka, Bijeli krug Hrvatske iz Splita i Udruga za podršku žrtvama i svjedocima iz Vukovara od 1. siječnja 2017. provode projekt pod nazivom *Prava, podrška, zaštita i kompenzacija žrtava kaznenih djela* u svrhu doprinosa implementaciji Direktive 2012/29/EU o minimalnim standardima prava, podrške i zaštite žrtava kaznenih djela i Direktive 2004/80/EC o kompenzaciji žrtava kaznenih djela. Kroz razgovore i susrete sa žrtvama ratnih zločina, zločina iz mržnje, obiteljskog nasilja, diskriminacije uvidjeli smo da još uvjek postoji velik broj žrtava koje su nedovoljno informirane o svojim pravima te da se u praksi sustav besplatne pravne pomoći (BPP) pokazao kao nedjelotvoran, zbog nedovoljne potpore države programima BPP, te stoga i neodrživosti postojećih mehanizama kroz organizacije civilnog društva (OCD) te nevoljnosti odvjetnika da se prihvate komplikiranijih predmeta zbog umanjenih tarifa za svoj rad. U raspolaganju između važećih normi i stvarne potrebe za zaštitom ljudskih prava prečesto stradaju stvarni, živi ljudi, žrtve povreda ljudskih prava.

Vremenski period obuhvaćen ovim izvještajem, 2017. i prva polovina 2018. godine, obilježilo je poboljšanje pravnog okvira zaštite žrtava kroz ratifikaciju Istanbulske konvencije, punu implementaciju Direktive 2012/29/EU izmjenama Zakona o kaznenom postupku i donošenje novog Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji. Važan izvor smjernica za bolju primjenu zaštite konvencijskih prava žrtava nacionalnim tijelima dale su presude Europskog suda za ljudska prava u predmetima protiv Republike Hrvatske. Početkom 2018. započeo je program podržan od Ministarstva pravosuđa razvijanja i širenja mreže podrške žrtvama kaznenog postupka kroz suradnju i jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva.

Ujedno, pozitivne pomake zasjenio je nedostatak javne kampanje dostupne svim građanima te tako kroz provedeno istraživanje o potrebama žrtava kaznenih djela i dalje bilježimo nedostatak prava na jasnu i potpunu informaciju. To se ogleda i u malom broju podnesenih zahtjeva za novčanu naknadu žrtava teških kaznenih djela, a zabrinjava i podatak o još manjem broju usvojenih zahtjeva za isplatu skromnih novčanih naknada. Mali broj zahtjeva, kao i pozitivnih rješenja, vidljiv je i u upravnom postupku za ostvarivanje prava žrtava seksualnog nasilja u ratu. Sudski postupci naknade štete temeljem objektivne odgovornosti Republike Hrvatske pokrenutim po direktnim ili indirektnim žrtvama ratnih zločina i dalje su vezani uz osuđujuće presude u kaznenom postupku ili zbog nedostatka istih nefleksibilnim i neutemeljenim tumačenjem zastare pokretanja odštetnih postupaka. Krajnja posljedica neuspjelih parnica rezultira naplatom troškova parničnog postupka pa i kroz ovre na jedinim nekretninama.

Kroz praćenje suđenja za ratne zločine, kao i druga kaznena djela, zamijetili smo da još nije zaživjela punopravna uloga žrtve te da se tijekom glavne rasprave žrtve upoznaju samo s pravima na postavljanje imovinsko-pravnog (odštetnog) zahtjeva, dok tek sporadično s mogućnošću praćenja daljnog suđenja, prava na savjetnika ili prava dostavljanja sudskih odluka kojima se završava sudski postupak. Iznimno važnu ulogu informiranja i usmjeravanja žrtava obavljaju Odjeli za podršku žrtvama i svjedocima osnovani pri pojedinim županijskim sudovima.

Ovim izvještajem želimo prikazati rezultate svog rada te potaknuti daljnji razvoj podrške i realizacije prava žrtava kaznenih djela kroz buduće zakonodavne aktivnosti Hrvatskog sabora te punu implementaciju postojećih zakona u skladu s normama EU Direktiva. Nalazi ovog izvještaja temelje se na aktivnostima provedenima u sklopu ovog programa – edukacijama organizacija civilnog društva koje se u svom djelovanju bave promicanjem i zaštitom ljudskih prava, stručnjaka u kontaktu sa žrtvama, praćenjem suđenja, rezultatima istraživanja o potrebljanim žrtava kaznenih/prekršajnih djela, kao i prijašnjim aktivnostima i iskustvima u radu sa žrtvama. Izvještaj je sastavljen od 3 dijela te donosi tekstove koji prate zakonsku osnovu implementacije Direktive 2012/29/EU o minimalnim standardima prava, podrške i zaštite žrtava kaznenih djela i Direktive 2004/80/EC o kompenzaciji žrtava kaznenih djela, analizu primjene u praksi pregledom prava i problema pojedinih ranjivih skupina, izvještaje s praćenja suđenja s akcentom na položaj žrtava i svjedoka te prikaz rezultata istraživanja uz zaključke.

---

1. RAZVOJ PRAVA ŽRTAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

ANA ŠENIČNJAK

Udruga za podršku žrtvama i svjedocima

Prava žrtava u Republici Hrvatskoj jačaju izmjenama Zakona o kaznenom postupku (ZKP), osobito Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku iz 2008. („Narodne novine“ - 152/08 - ZID ZKP/08) budući da se tada prvi put uvodi pojam „žrtva“. Daljnijim izmjenama i dopunama ZKP-a, žrtvama se sve više širi spektar dostupnih mehanizama prava i zaštite. Značajnu ulogu pritom ima ulazak Republike Hrvatske u punopravno članstvo Europske unije čime je postala obvezna implementirati Direktivu 2012/29/EU.¹

1.1. PRAVNI OKVIR

Iako je Republika Hrvatska po prvi put u pozitivno pravne propise uvela pojam žrtve preko ZID-a ZKP-a/08., u prethodnim zakonima žrtva se mogla naći u ulozi oštećenika ukoliko je aktivno sudjelovala u kaznenom postupku jasno se izjašnjavajući kao oštećenik. Praktično, žrtva je u kaznenom postupku imala prava i zaštitu kao i ostali svjedoci u kaznenom postupku. Bitno je naglasiti kako je pojam oštećenika prethodio uvođenju pojma žrtve jer je njegova uloga primarno povezana s mogućnosti poduzimanja određenih procesnih funkcija te je zbog toga bilo potrebno ranije uvesti njegovu ulogu u relevantne pravne propise. Vidljiva su nastojanja za prijelazom kaznenopravnog sustava iz onog u kojemu su jasno izražene dvije suprotstavljene strane: država i počinitelj do onog u kojemu se kao treći sudionik javlja i žrtva. Interese žrtve svakako je potrebno razdvojiti od interesa države.

ZID ZKP-a/08 izričito uvodi „žrtvu“ kao sudionika u postupku. Zbog toga, osoba koja je pretrpjela posljedice kaznenog djela, a koja je do tada *de facto* bila u ulozi žrtve, od 2008. godine *de iure* ostvaruje prava u ulozi žrtve.

Žrtva je prema ZID-u ZKP-a/08 definirana „kao osoba koja zbog počinjenja kaznenog djela trpi fizičke i duševne posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda“, a oštećenik je „osim žrtve i druga osoba čije je kakvo osobno ili imovinsko pravo povrijeđeno ili ugroženo kaznenim djelom, a sudjeluje u svojstvu oštećenika u kaznenom postupku“.² Prema tome, može se zaključiti kako se pojedinac u ulozi žrtve nalazi već samom činjenicom da trpi posljedice zbog počinjenja kaznenog djela, odnosno status žrtve postoji neovisno o tome je li kazneno djelo prijavljeno. Njegov status ne ovisi o aktivnom izjašnjavanju kao takvom, dok s druge strane, pojedinac dobiva status oštećenika jasnim izjašnjavanjem pred nadležnim tijelima, u za to predviđenim zakonskim rokovima. Iz toga i proizlazi glavna razlika žrtve i oštećenika; status žrtve nije isključivo povezan uz kazneni postupak, dok se oštećenik javlja samo

1
Direktiva 2012/29/EU
Europskog parlamenta i
vijeća od 25. listopada 2012.
o uspostavi minimalnih
standarda za prava, potporu i
zaštitu žrtava kaznenih djela
te o zamjeni Okvirne odluke
Vijeća 2001/220/PUP Vijeća
2001/220/PUP; dostupno na:
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=HR;> (pristupljeno: 3.9.2017.)

2
Prema Tomašević G., Pajčić,
M.: Subjekti u kaznenom
postupku: pravni položaj
žrtve i oštećenika u
novom hrvatskom kaznenom
postupku, 2008.; dostupno
na: http://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/Tomasevic%2C_Pajcic.pdf, str.
838.; (pristupljeno: 8.8.2017.).

u kaznenom postupku (ne postoji definicija oštećenika izvan kaznenog postupovnog prava). Osim toga, vidljivo je kako žrtva ujedno može biti i oštećenik, ali i kako oštećenik ne treba uvijek biti žrtva. Slučajevi u kojima oštećenik nije ujedno i žrtva mogu se odnositi na tzv. posredne žrtve, osobe koje nisu direktno pogođene bićem kaznenog djela, već su primjerice, članovi obitelji osobe preminule zbog posljedica kaznenog djela.³ Većina prava koja se odnose na žrtvu i oštećenika su unesena u pozitivno pravo Republike Hrvatske upravo ZID-om ZKP-a/08, a detaljnije će biti razrađena u poglavljju usporedbe Direktive 2012/29/EU i ZID-a ZPK-a/17.

Uvodeći pojam žrtve u kaznenopravno zakonodavstvo, Republika Hrvatska je pokazala spremnost preuzimanja pozitivne prakse europskih zemalja koje su, uvažavajući Okvirnu odлуku Vijeća od 15. ožujka 2001. o položaju žrtava u kaznenom postupku 2001/220/PUP⁴ (dalje: Okvirna odluka Vijeća 2001/220/PUP), prepoznale važnost aktivnog sudjelovanja žrtava u postupku. Istovremeno se priznaju dodatna prava i mehanizmi zaštite, a nije zaboravljena ni potreba senzibiliziranog pristupa žrtvi, u svrhu izbjegavanja sekundarne viktimizacije.

1.2. RAZVOJ SUSTAVA PODRŠKE

Razvoj sustava podrške žrtvama kaznenih djela, uz izmjene i donošenje pravnih propisa, prati i nadogradnja postojećih ustrojstvenih institucionalnih jedinica tijela državne vlasti, specijaliziranih za podršku žrtvama, kao i jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva usmjerenih na pružanje podrške ranjivim skupinama.

U Republici Hrvatskoj postoji tzv. mješoviti sustav podrške žrtvama i svjedocima kaznenih djela i prekršaja. Glavno koordinacijsko tijelo za sustav podrške je Služba za podršku žrtvama i svjedocima, kao jedna od ustrojstvenih jedinica Ministarstva pravosuđa RH. Služba je osnovana 2006. godine, a prethodilo joj je osnivanje Odjela za podršku svjedocima i sudionicima u postupcima za kaznena djela ratnih zločina, osnovanog 2006. godine.⁵ Osim utjecaja Europske unije, jednu od važnijih uloga u razvoju sustava podrške imao je Razvojni program Ujedinjenih naroda⁶ (engleski naziv: *United Nations Development Programme*, dalje: UNDP). Ured UNDP-a Hrvatska je 2007. godine započeo s analizom sustava podrške te je iste godine pokrenuo i projekt „Pomoći razvoju sustava podrške svjedocima i žrtvama kaznenih djela u Republici Hrvatskoj“. Projekt je ostvaren u suradnji s Ministarstvom pravosuđa Republike Hrvatske i Vrhovnim sudom Republike Hrvatske, a u projektu je sudjelovala i vukovarska Udruga za podršku žrtvama i svjedocima, osnovana 2006. godine.⁷ Projekt je rezultirao osnivanjem četiri Odjela za podršku žrtvama i svjedocima (dalje: Odjeli) na županijskim sudovima 2008. godine, i to na: Županijskom sudu u Zagrebu, Županijskom sudu u Vukovaru, Županijskom sudu u Osijeku i Županijskom sudu u Zadru, a širenje podrške je nastavljeno otvaranjem još tri odjela 2011. godine, na Županijskom sudu u Splitu, Županijskom sudu u Rijeci i Županijskom sudu u Sisku, u sklopu druge faze projekta „Jačanje sustava podrške žrtvama i svjedocima“. Služba za podršku žrtvama i svjedocima i Odjeli predstavljaju službe za potporu žrtvama kaznenih djela na institucionalnoj razini, budući da predstavljaju ustrojstvene jedinice Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske i županijskih sudova.⁸ Kako u Republici Hrvatskoj postoji 15 županijskih sudova, a podrška je osigurana na sedam sudova, Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske raspisalo je natječaj 2016. godine usmjeren na daljnji razvoj sustava podrške, a kojim su se pozivale organizacije civilnog društva na podnošenje projektnih prijedloga za pružanje podrške u onim županijama na kojima nisu osnovani odjeli. Pet OCD-a dobilo je finansijska sredstva za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2017. godine za pružanje podrške žrtvama kaznenih

3

Navedenu razdoblju navodi i Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela (NN 27/11); dostupno na: [https://www.zakon.hr/z/252/Zakon-o-nov%C4%8Danoj-naknadi-%C5%BErtvama-kaznenih-djela/](https://www.zakon.hr/z/252/Zakon-o-nov%C4%8Danoj-naknadi-%C5%BErtvama-kaznenih-djela;); (pristupljeno: 8.8.2017.)

4

Okvirna odluka Vijeća 2001/220/PUP Vijeća od 15. ožujka 2001. o položaju žrtava u kaznenom postupku (2001/220/PUP); dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32001F0220&from=HR>; (pristupljeno: 8.8.2017.)

5

Hamer Vidmar, N.: Sustav podrške žrtvama kaznenih djela i prekršaja; Specijalizirana edukacija za organizacije civilnog društva koji se bave pružanjem pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela; 2017.; Donja Stubica

6

Razvojni program Ujedinjenih naroda (UNDP) je globalna razvojna mreža UN-a, koja djeluje u gotovo 170 zemalja i teritorija.

7

Stojanović, M.: Priučnik za rad volontera, 2014.: dostupno na: <http://pzs.hr/wp-content/uploads/sites/560/2016/08/PRIRUK%C4%8CNIK-ZA-RAD-VOLONTERA-2014.pdf>; str. 9.; (pristupljeno: 8.8.2017.)

8

Osim njih, u sustavu podrške nalazimo i Državno odvjetništvo, Ministarstvo unutarnjih poslova, Centre za socijalnu skrb, zdravstvene i obrazovne institucije, no one sve u svom djelokrugu imaju i druge poslove; nisu specijalizirane isključivo za pružanje podrške žrtvama.

djela i prekršaja u svojim županijama. Navedene županije su: Dubrovačko-neretvanska, Šibensko-kninska, Požeško-slavonska, Koprivničko-križevačka te Brodsko-posavska.⁹ OCD-i su se obvezali ispunjavati obveze koje ispunjavaju odjeli, a koji su propisani Pravilnikom o radu odjela za podršku žrtvama i svjedocima („Narodne novine“, broj 133/15.).¹⁰

Udruga za podršku žrtvama i svjedocima, uključena je aktivno u projekt UNDP-a i Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske 2013. godine, koji je zaključen osnivanjem Nacionalnog pozivnog centra za žrtve kaznenih djela i prekršaja (dalje: NPC). NPC koristi besplatni, standardizirani i anonimni broj od društvenog značaja – 116 006 koji pruža emocionalnu podršku, pravne i praktične informacije žrtvama, svjedocima te članovima njihovih obitelji.

Uz institucionalnu podršku i NPC, u razvoj sustava podrške uključene su brojne organizacije civilnog društva, od kojih manji broj pruža podršku svim žrtvama kaznenih djela, a veći dio je specijaliziran za pružanje podrške pojedinim profilima osoba (npr. po spolu) ili po vrsti kaznenog djela/prekršaja. Daljnji napor za razvojem sustava podrške, jednake geografske raspoređenosti te standardiziranog pristupa potrebama žrtava kaznenih djela i prekršaja, usmjereni su jačanju *postojećeg mješovitog sustava podrške*. Značajni rezultati postignuti su početkom 2018. godine, kad je s provedbom započeo trogodišnji projekt, financiran od strane Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske, a usmjeren na stvaranje partnerske mreže organizacija civilnog društva za pružanje podrške žrtvama i svjedocima u županijama u kojima nisu osnovani odjeli za podršku žrtvama i svjedocima.

Trogodišnji projekt „Mreža podrške i suradnje žrtvama i svjedocima kaznenih djela“ krenut je s ciljem osiguravanja pružanja pomoći i podrške žrtvama i svjedocima kaznenih djela u županijama u kojima nisu osnovani odjeli za podršku žrtvama i svjedocima. Program se provodi u trajanju od tri godine, odnosno od 1. siječnja 2018. do 31. prosinca 2020. godine. Ženska soba – Centar za seksualna prava je nositeljica programa kojeg finansijski podržava Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske. Program se provodi u partnerstvu s 10 organizacija civilnog društva: Udruga za podršku žrtvama i svjedocima; Centar za građanske inicijative Poreč; Centar za podršku i razvoj civilnog društva DELFIN; DEŠA – Dubrovnik; Udruga HERA Križevci – za zaštitu i promicanje ljudskih prava; Informativno pravni centar; Ženska grupa Karlovac KORAK; S.O.S. Virovitica – savjetovanje, osnaživanje, suradnja; SOS telefon za žene žrtve nasilja Krapinsko – zagorske županije, Zagorje te Udruga ZvoniMir iz Knina.

Svrha programa je omogućiti pružanje pomoći i podrške žrtvama i svjedocima u 13 županija u kojima nisu osnovani odjeli za podršku žrtvama i svjedocima odnosno u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji, Brodsko-posavskoj, Dubrovačko-neretvanskoj, Istarskoj, Karlovačkoj, Koprivničko-križevačkoj, Krapinsko-zagorskoj, Ličko-senjskoj, Požeško-slavonskoj, Šibensko-kninskoj, Virovitičko-podravskoj, Varaždinskoj i Međimurskoj županiji.¹¹ Vjerujemo da će se sustav podrške koji je zaživio na nekoliko sudova i uvelike humanizirao rad pravosuđa, poboljšati aktivnostima opisanog projekta, ali smatramo nužnim proširiti sustav podrške i u državno odvjetništvo i policiju.

1.3. DIREKTIVA 2012/29/EU I ZAKON O KAZNENOM POSTUPKU

Primitkom Republike Hrvatske u punopravno članstvo Europske unije, nastupila je obveza transponiranja europske pravne stečevine u njeno nacionalno zakonodavstvo. Kako je 2013. godine na snazi već bila Direktiva 2012/29/EU, Republika Hrvatska je bila obvezana aktivno raditi na implementaciji Direktive 2012/29/EU.

⁹
Dostupno na: [https://pravosudje.gov.hr/vijesti/projekti-udruga-usmjerenih-na-osiguravanje-pruzanja-podrske-zrtvama-i-svjedocima/14205/](https://pravosudje.gov.hr/vijesti/projekti-udruga-usmjerenih-na-osiguravanje-pruzanja-podrske-zrtvama-i-svjedocima/14205;); (pristupljeno: 08.08.2017.)

¹⁰
Pravilnik o radu odjela za podršku žrtvama i svjedocima (NN 133/15); dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_12_133_2490.html; (pristupljeno: 08.08.2017.)

¹¹
Dostupno na: <http://pzs.hr/%E2%96%A0-projekti-2018/%E2%96%BA-mreza-podrske-i-suradnje-za-zrtve-i-svjedoke-kaznenih-djela/>; (pristupljeno: 26.04.2018.)

Značajan napredak u transponiranju odredbi Direktive 2012/29/EU ostvaren je Zakonom o izmjenama i dopunama ZKP-a 2013. godine („Narodne novine“, broj 145/2013; dalje: ZID ZKP/13.), a postupak transponiranja je završen u srpnju 2017. godine. Navedeno govorи o poraznoj činjenici neusklađivanja nacionalnog zakonodavstva Republike Hrvatske s europskim pravnim izvorima u trajanju od četiri godine, iako je Europska unija propisala obvezu inkorporiranja odredbi Direktive 2012/29/EU do 16. studenog 2015. godine.¹² Republika Hrvatska se, prilikom odlučivanja o načinima transponiranja odredbi Direktive 2012/29/EU kao osnovnog pravno obvezujućeg dokumenta Europske unije koji uređuje prava žrtve, ipak nije opredijelila za donošenje novog zakonodavnog akta. Odredbe Direktive 2012/29/EU inkorporirale su se u tekst postojećeg ZKP-a, kao temeljnog kaznenog postupovnog propisa. Mišljenja pravnih stručnjaka su da je nemoguće ostvariti potpunu praktičnu implementaciju odredbi Direktive 2012/29/EU bez donošenja tzv. *Zakona o žrtvama kaznenih djela*,¹³ a s obzirom na činjenicu da je u ZID-u ZKP-a/17 u velikom dijelu pažnja usmjerenica na zaštitu postupovnih prava okrivljenika.

ZID ZKP-a/17 predstavlja sedmu intervenciju u osnovni zakonodavni tekst, a glavni razlog izmjene je usklađivanje s europskom pravnom stečevinom, u prvom redu: Direktivom 2012/29/EU. Iako je izmjena bila usmjerenica proširenju prava žrtava te osiguravanjem zaštite njihovih zajamčenih prava, članak 1. osnovnog teksta ZKP-a ostao je neizmijenjen te se ZID ZKP-a/17 u dijelu Načela kaznenog postupka nije doradio u odnosu na zaštitu prava žrtve kaznenih djela. Navedene dopune sadržaja temeljnih Načela kaznenog postupka bile bi u skladu s propisanim ciljevima Direktive 2012/29/EU koja jasno iznosi da je cilj „osigurati da žrtve kaznenih djela dobiju odgovarajuće informacije, potporu i zaštitu i da im bude omogućeno sudjelovanje u kaznenim postupcima. Države članice osiguravaju da se žrtve priznaju kao žrtve i da se prema žrtvama postupa s poštovanjem, na osjećaj, primjeren, stručan i nediskriminirajući način, prilikom svih kontakata poduzetih od strane službi za potporu žrtvama, službi za popravljanje štete ili drugih tijela koja postupaju tijekom kaznenog postupka.“¹⁴

Prije razmatranja i usporedbe Direktive 2012/29/EU i ZID-a ZKP-a/17, potrebno je naglasiti kako se Direktiva 2012/29/EU odnosi na zaštitu žrtava i kaznenih djela i prekršaja. Mjerdavni pravni izvori Europske unije ne poznaju distinkciju između kaznenih djela i prekršaja, što znači da primjerice žrtve prekršaja, ostvaruju svoja prava u smislu Direktive 2012/29/EU.

Najznačajnije izmjene se upravo stoga odnose i na redefiniranje pojma žrtve, širenje osnovnog kataloga prava žrtve, uvođenja instituta pojedinačne procjene potreba žrtve. Prava koja se odnose na pružanje podrške od strane službi za podršku žrtvama bit će obrađena u zasebnim poglavljima.

1.4. REDEFINIRANJE POJMA ŽRTVE

Nakon što je ZID ZKP-a/08 prvi put uveo pojam „žrtve“, postupno se mijenjala njena definicija koju danas poznaje ZID ZKP-a/17, te istu određuje kao: “fizičku osobu koja je pretrpjela fizičke i duševne posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda koji su izravna posljedica kaznenog djela. Žrtvom kaznenog djela smatraju se i bračni i izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner te potomak, a ako njih nema, predak, brat i sestra one osobe¹⁵ čija je smrt izravno prouzročena kaznenim djelom te osoba koju je ona na temelju zakona bila dužna uzdržavati.”¹⁶ Definicija je usklađena s Direktivom

12

Mogući razlozi za „odgodom“ izglasavanja izmjena ZOKP-a su u političkoj nestabilnosti Republike Hrvatske u navedenom razdoblju te opetovanih parlamentarnih izbora.

13

Mišljenje Zoran Burić, katedra Kaznenog procesnog prava, Pravni fakultet u Zagrebu, Konferencija Hrvatskog pravnog centra „Žrtve kaznenih djela – unapređenje sustava zaštite kroz individualiziranu procjenu potreba“, Zagreb, 2016.

14

Direktiva 2012/29/EU, čl. 1.

15

Prema mišljenju Natalije Slavice, zamjenice Županijskog državnog odvjetnika u Zagrebu, izrečenog u sklopu treninga za profesionalce održanog u srpnju 2017. godine u sklopu projekta „Prava, podrška, zaštita i kompenzacija žrtava kaznenih djela“, navedena konstrukcija posrednih žrtava nije dobro definirana. Mišljenja je da bi bila bolja konstrukcija „bliske osobe“ jer trenutno u opisu posredne osobe ne spadaju posvojitelj i posvojenik.

16

ZID ZKP/17, čl. 58. o izmjeni čl. 202. st. 1. i 2. ZKP-a

17

Direktiva 2012/29/EU, čl. 2.

18

Nalazimo prvi put u Zakonu o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela (NN 80/08, 27/11) – u dijelu kojim su normirani Ovlaštenici prava na naknadu

19

Ministarstvo pravosuđa, Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, Zagreb, P.Z.E. br. 78., 2017., dostupno na: <https://vrla.vr.gov.hr/UserDocslm-ages/Sjednice/2017/01%20sije%C4%8Danj/19%20sjetnica%2014%20VRH//19%20-%20%20a.pdf>, str. 3, (pristupljeno: 08.08.2017.)

20

Burić, Z., op. cit., str. 393.

21

Priručnik za volontere i volonterke Nacionalnog pozivnog centra za žrtve kaznenih djela i prekršaja, Udruga za podršku žrtvama i svjedocima, Zagreb, 2016.

22

Prema definiciji Direktive 2012/29/EU, uvodno pozivanje. 22- od samog podnošenja kaznene prijave.

23

Prema Nikolić Ristanović, V. Podrška žrtvama i sprečavanje sekundarne viktimizacije: savremena zakonska rešenja i praksa, Temida – časopis o viktimizaciji, ljudskim pravima i rodu, Beograd, 2003., br. 3, str. 3. – 10., dostupno na: <http://www.vds.org.rs/File/Tem0303.pdf>; (pristupljeno: 08.08.2017.)

2012/29/EU koja žrtvom određuje „fizičku osobu koja je pretrpjela štetu, uključujući tjesnu, umnu ili emocionalnu štetu ili ekonomski gubitak koji je izravno uzrokovan kaznenim djelom; članovi obitelji osobe čija je smrt izravno uzrokovana kaznenim djelom i koji su pretrpjeli štetu kao posljedicu smrti te osobe“.¹⁷ Izmjena isključuje pravne osobe iz definicije žrtve te uvodi razlikovanje „posredne“ i „neposredne“ žrtve kaznenog djela. Neposredne žrtve su one direktno pogođene posljedicama kaznenog djela, a posredne se odnose na članove obitelji preminule žrtve kaznenog djela.¹⁸ Istim člankom 58. ZID-a ZKP-a/17 uvela se i definicija oštećenika koja govori: „oštećenik je žrtva kaznenog djela i pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno koje sudjeluju u svojstvu oštećenika u postupku“. Kako Direktiva 2012/29/EU ne zadire u slobodu odabira nacionalnog pravnog uređenja u odnosu na način sudjelovanja žrtve u postupku, ZID ZKP-a/17 razgraničio je ulogu žrtve od uloge oštećenika. Time je postignuto jasno razlikovanje navedenih pojmljiva. Oštećenik je naziv za mogućeg sudionika u kaznenom postupovnom pravu, koji uz žrtvu može biti i pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno. Bitna je novina i aktivno sudjelovanje žrtve u postupku. Žrtva se odnosi isključivo na fizičku osobu kojoj određena prava pripadaju bez posebnog izražavanja želje za „dodjelom“ navedene uloge. Nije istoznačna u pravima kao oštećenik, s obzirom da žrtva može odlučiti ne mijesati se u tijek kaznenog postupka. Jasno razlikovanje položaja žrtve i oštećenika jedan je od osnovnih ciljeva koji se želio postići predloženim izmjenama i dopunama. Zbog toga je bilo potrebno intervenirati u niz odredbi predstojećeg ZKP-a, što je i jedan od osnovnih razloga za brojnost predloženih izmjena.¹⁹ To osobito iz razloga što se prilikom predlaganja i razmatranja složenosti i značenja pojmljiva žrtva i oštećenik, javljala nedoumica koji je od navedenih pojmljiva normativno zahtjevniji.²⁰ Pojmovi nisu istoznačni i nije ih moguće razmatrati na način „širi-uži“. Pomoć, stoga, možemo potražiti u preporuci Direktive 2012/29/EU koja ostavlja mogućnost dvostranog sudjelovanja žrtve u kaznenom postupku, radi što većeg uvažavanja želja i potrebe žrtve, s ciljem prevencije sekundarne viktimizacije, koja bi mogla nastupiti u slučaju da žrtvi namećemo obvezu aktivnog sudjelovanja u kaznenom postupku. Osoba koja je u ulozi žrtve može odlučiti aktivno sudjelovati u postupku te se izjasniti kao oštećenik, no ako je u ulozi žrtve i ne želi se uključivati u postupak kao aktivni sudionik, može donijeti odluku o neizjašnjavanju za preuzimanjem uloge oštećenika. Preporuka službi za podršku žrtvama²¹ je odabratи opciju uloge oštećenika, s obzirom na to da se prava oštećenika ne trebaju konzumirati te ne predstavljaju obvezu za žrtvu ukoliko ih ne želi koristiti. Intencija zakonodavca bila je usmjerena očuvanju položaja i uloge „oštećenika“ u kaznenom postupku zbog već utvrđenih procesnih instituta te široke raširenosti samog pojma među pravosudnim službenicima i profesionalnim sudionicicima kaznenog postupka, potvrđenog činjenicom da institut žrtve u postupku postoji tek od 2008. godine. Jasna je bila namjera zakonodavca u pravcu zaštite pravne sigurnosti i ustaljenog instituta. Predlagач zakona, ali i zakonodavac u Republici Hrvatskoj suočeni su s izazovom uređenja tih prava već u početku kaznenog postupka²² kad osoba koja je pretrpjela posljedice kaznenog djela u velikom broju slučajeva nije ni svjesna položaja u kojem se nalazi. Kriminalist Nils Christie je izjavio: *žrtve su suočene s problemom da se s kaznenopravnim sustavom susreću kao „nestručni autsajderi“ koji ne poznaju ni zgradu u kojoj se odvija postupak, a kamo proces koji se tamo odvija.*²³ To posljedično zasigurno predstavlja problem službama za podršku žrtvama jer otežava informiranje o pravima ukoliko osoba koja se obraća za podršku ne zna nalazi li se u postupku kao žrtva ili kao oštećenik. Postavlja se pitanje oportunitosti

takvog nejednakog položaja osoba uključenih u sudske postupke, žrtve/oštećenika kao sudionika kaznenog postupka, koji zbog nespretnih pojmove nisu svjesni prava koja se na njih odnose.

1.5. ŠIRENJE OSNOVNOG KATALOGA PRAVA ŽRTAVA

Sve do donošenja i stupanja na snagu ZID-a ZKP-a/17, svaka žrtva (neovisno o vrsti kaznenog djela) je imala tri osnovna prava: pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć, pravo sudjelovanja u kaznenom postupku kao oštećenik i pravo na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom prijave te podnošenja pritužbe višem državnom odvjetniku. Dodatna osnovna prava su obuhvaćala i pravo na stručnog savjetnika prije davanja iskaza i prilikom podnošenja imovinskopravnog zahtjeva²⁴ te pravo na novčanu naknadu iz državnog proračuna, prema Zakonu o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela („Narodne novine“/80/08; 27/11). Uz navedena, ZID ZKP-a/17 proširuje osnovni katalog prava žrtava na način da u članku 5. mijenja dotadašnji normativni sadržaj članka 43. stavka 1. ZKP-a i propisuje žrtvi „pravo na pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela“. Navedeni stavak je uskladen s člankom 8. Direktive 2012/29/EU u dijelu „pravo na pristup službama za potporu žrtvama“. Dodatni stavci navedenog članka 5. ZID-a ZKP-a/17 uključuju i pravo žrtve na zaštitu od zastrašivanja i odmazde, pravo na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka, pravo na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjeluje, pravo da bude saslušana bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se daljnja saslušanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe kaznenog postupka. Navedena prava su uskladjena i s Poglavljem 4. Direktive 2012/29/EU s ciljem prevencije sekundarne viktimizacije žrtve i njene retraumatizacije. Razvidna je intencija zakonodavca usmjeravanju pravosudnih tijela zaštiti žrtve kroz senzibilizirano pristupanje žrtvi. Čitamo i o pravu da se medicinski zahvati prema žrtvi poduzimaju u najmanjoj mjeri i samo ako su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka, te dodatna prava vezana uz procesnu ulogu žrtve u postupku kao što su pravo na podnošenje prijedloga za progona i privatnu tužbu sukladno odredbama Kaznenog zakona („Narodne novine“, broj 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17), pravo sudjelovanja u kaznenom postupku kao oštećenik, pravo na obavijest o odbacivanju kaznene prijave i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona koje slijedi i pravo preuzimanja kaznenog progona umjesto državnog odvjetnika, pravo da na zahtjev žrtve bez nepotrebne odgode primi obavijest o ukidanju pritvora ili istražnog zatvora optužnika, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora²⁵ te mjerama koje su poduzete radi njezine zaštite, kao i pravo da na njezin zahtjev bude obaviještena o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak. Navedena postupovna prava su sukladna Direktivi 2012/29/EU i poglavljima 2: „Pružanje informacije i potpore“ i 3: „Sudjelovanje u kaznenim postupcima“, a u tom smislu izmjene su tražile intervenciju u veći broj članaka ZKP-a upravo zato jer se do zadnjih njegovih izmjena većina postupovnih prava žrtve moglo ostvarivati samo ukoliko se žrtva izjasnila da u postupku želi sudjelovati kao oštećenik. Prava dodijeljena žrtvi predstavljaju značajan pomak u poboljšanju njenog položaja u kaznenom postupku, osobito u odnosu na prisutno nerazumijevanje pojma žrtve i oštećenika u većini slučajeva, a koji su posljedično dovodili do situacija u kojima se žrtva kaznenog djela nije izjašnjavala kao oštećenik slijedom čega je bila i zakinuta u odnosu na sadržaj prava i aktivizam uloge koja joj pripada u kaznenom postupku.

24

U slučajevima kad se radi o kaznenim djelima za koja je propisana kazna zatvora od pet ili više godina te ako se trpe teža psihofizička oštećenja ili teže posljedice kaznenog djela.

25

Iz navedenog članka izostavljeno je obavještanje žrtve o prekidu kazne zatvora te dolazi do toga da žrtvu nitko ne obavještava u slučaju prekida izvršenja kazne zatvora, što je očit pokazatelj formalističkog shvaćanja zakonskog propisa, a intencija Europske unije, vidljiva kroz preambule, je usmjerena na tumačenje zakona kroz njihovu svrhovitost; cilj. Moglo bi se, prema tome, zaključiti kako zbog neobavještanja žrtve o prekidu kazne zatvora, dolazi do nepoštivanja Direktive 2012/29/EU i kršenja prava žrtve.

||

2. RANJIVE ŽRTVE KAZNENIH DJELA

ANA ŠENIČNJAK

Udruga za podršku žrtvama i svjedocima

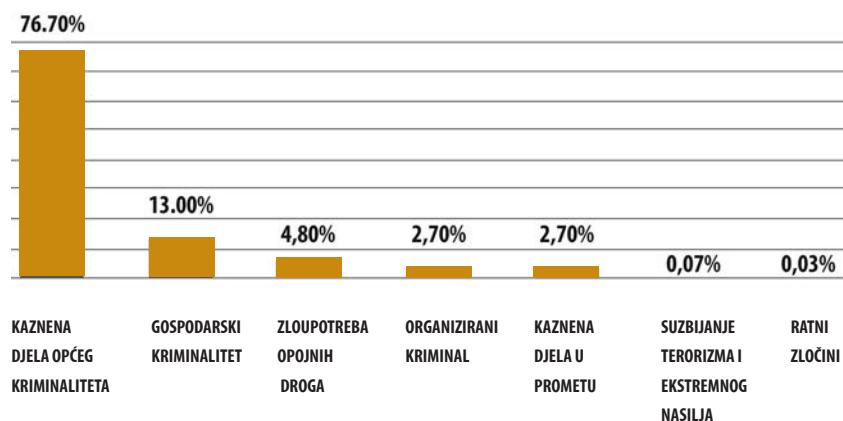
MILENA ČALIĆ-JELIĆ

Documenta

Kad smo ranjivi, potpuno smo izloženi i nesigurni. No prihvatanje rizika, hrabro suočavanje s nesigurnošću i emocionalna izloženost nikako se ne smiju izjednačavati sa slabošću. Žrtvama kaznenih djela treba osigurati "stvarnu i odgovarajuću ulogu" u kaznenom i drugim postupcima, kroz poduzimanje mjeru kojima će se osigurati da se sa žrtvama postupa uz dužno poštovanje njihova ljudskog dostojanstva te da im se priznaju prava i legitimni interesi, kao i da se ranjivim žrtvama zajamči pravo na poseban postupak koji najbolje odgovara njihovim okolnostima.

Prema objavljenim podacima Ministarstva unutarnjih poslova RH²⁶, tijekom 2017. godine, zabilježeno je 83 047 kaznenih djela, što predstavlja pad ukupnog kriminaliteta za 3% u odnosu na prethodnu godinu. Za 54 246 kaznenih djela, kazneni postupak je pokrenut po službenoj dužnosti, za 8802 kaznenih djela postupak se nije pokrenuo zbog izostanka prijedloga žrtve/oštećenog, a za 19 999 kaznenih djela postupak se pokreće privatnom tužbom. Udio kaznenih djela na štetu maloljetnika u ukupnom kriminalitetu je 9,7 %. Imovinska kaznena djela čine 70,3 % općeg kriminaliteta.

U grafičkom prikazu dan je pregled kaznenih djela za koja je postupak pokrenut po službenoj dužnosti tijekom 2017. godine.

26

Statistički podaci za 2017;
[http://stari.mup.hr/UserDoc-
s/Images/statistika/2018/Stati-
sticki%20pregled_2017.pdf](http://stari.mup.hr/UserDoc-
s/Images/statistika/2018/Stati-
sticki%20pregled_2017.pdf)

Ukupno je oštećeno 52 028 osoba (i pravne i fizičke osobe), a prema dobroj i spolnoj strukturi fizičkih osoba oštećeno je 21.142 muškarca i 17.680 žena, s najvećim postotkom u dobroj skupini preko 60 godina te smo stoga i posebnu pažnju obratili na ranjive skupine – osobe starije životne dobi. Ujedno je kaznenim djelima oštećeno i 5446 maloljetnika.

Pristupanjem Europskoj uniji u Republici Hrvatskoj je stupio na snagu Zakon o novčanim naknadama žrtvama kaznenih djela (NN 80/08, 27/11). Europska konvencija o naknadi štete žrtvama kaznenih djela nasilja, koja je donesena u okviru Vijeća Europe 1983. godine, koja je bila temelj za taj zakon, je zasnovana na teoriji državne solidarnosti sa žrtvama a ne državne odgovornosti prema žrtvi. Direktiva 2004/80/EC o kompenzaciji žrtava kaznenih djela je propisala ne samo da država mora imati sustav naknađivanja, mora imati tijela, i mora informirati žrtvu o tim pravima. To je minimum koji se uspio usuglasiti na razini Europske unije. Ovlaštenici naknade su državljeni i osobe koje imaju prebivalište u Republici Hrvatskoj, kao i državljeni i osobe koje imaju prebivalište u članici Europske unije. Postoji mogućnost da se naknada odbije i da se umanji s obzirom na doprinos oštećenika, odnosno ponašanje neposredne žrtve prije, tijekom i nakon kaznenog djela, na primjer ako se radi o osobi koja je bila sudionik kriminalnih radnji. Prema statističkim podacima Ministarstva pravosuđa RH, od primjene Zakona o novčanim naknadama žrtvama kaznenih djela zaprimljeno je ukupno 207 zahtjeva, od kojih je 27 djelomično usvojene, a tri u cijelosti usvojeno. Najčešće naknade dodijeljene žrtvama kaznenih djela bile su naknade troškova pogreba te izgubljene zarade. Činjenica je da se u ovom finansijskom dijelu zaštite nisu ostvarila očekivanja, a oštećenici ističu komplikiranost postupka, dugotrajnost, probleme jezičnih barijera, nedostatke pravne pomoći i probleme sustava naknađivanja.²⁷

2.1. INDIVIDUALNA PROCJENA ŽRTVE

Najveću nepoznancu u praktičnoj implementaciji, Direktive 2012/29/EU i ZID-a ZKP-a/17, nalazimo u institutu pojedinačne procjene prava žrtve koji se uvodi u poglavlu 4. „Zaštita žrtava i priznavanje žrtava s posebnim potrebama zaštite“. Prije propisivanja obvezu provođenja pojedinačne procjene potrebe žrtve, *de facto* se provodila procjena žrtve, bilo institucionalno ili kroz rad organizacija civilnog društva, no nije postojala ujednačena definicija navedene procjene žrtve ni poslijedično provedbeni propis kojim bi se detaljnije razrađivala navedena obveza. Značaj koji je dan pojedinačnoj procjeni žrtve, kao njenog dodatnog prava, kroz Direktivu 2012/29/EU nametnut je u formi obveze osobama uključenim u rad sa žrtvama kaznenih djela. Žrtvama se osigurava poštivanje njihova dostojanstva i uvažavanja želja u procjeni razine potrebne zaštite. Imajući u vidu činjenicu da žrtve do ZID-a ZKP-a/08 nisu ni bile definirane, probitak je Direktive 2012/29/EU što je uvela pojedinačnu procjenu žrtava koja se odnosi na utvrđivanje posebnih mjera usmjerenih njenoj zaštiti. To je logičan odgovor na izazove s kojima su se pravosudna tijela susretala prilikom posezanja za zaštitnim mjerama prilagođenim profilu žrtve, intenzitetu i vrsti počinjenog kaznenog djela. Formaliziranje postupka provedbe, olakšat će navedenu procjenu. Pojedinačna procjena žrtve prema ZID-u ZKP-a/17 propisuje „utvrđivanje postoji li potreba za primjenom posebnih mjera zaštite u odnosu na žrtvu te ako postoji, koje posebne mjere zaštite bi se trebale primijeniti (poseban način ispitivanja žrtve, uporaba komunikacijskih tehnologija radi izbjegavanja vizualnog kontakta s počiniteljem i druge mjere propisane zakonom)“. Kada je žrtva kaznenog djela dijete, postoji potreba za utvrđenjem i primjenom posebnih mjera zaštite. Pri poduzimanju pojedinačne procjene žrtve,

27

Podaci dobiveni na zahtjev za pristup informacijama od Ministarstva pravosuđa RH

osobito se uzimaju u obzir osobne značajke žrtve, vrsta ili narav kaznenog djela i okolnosti počinjenja kaznenog djela. Posebna pažnja posvećuje se žrtvama koje su pretrpjele značajnu štetu zbog težine kaznenog djela, žrtvama kaznenog djela počinjenog zbog nekog osobnog svojstva žrtve (primjerice: nacionalnost, seksualna orijentacija i slično) te žrtvama koje njihov odnos s počiniteljem čini osobito ranjivima.²⁸

2.2. PRAVA POSEBNO RANJIVIH SKUPINA ŽRTAVA

Inicijativa Europske unije usmjerena je ka poštivanju prava svih žrtava kaznenih djela te jamstvu istog tretmana svim osobama koje se nađu u ulozi žrtve. Postoje određene kategorije koje pripadaju skupini posebno ranjivih žrtava, zbog svojih osobnih karakteristika ili zbog naravi učinjenog kaznenog djela. Direktiva 2012/29/EU i ZID ZKP-a/17, uz katalog osnovnih prava žrtava, propisuju i dodatna prava sljedećim ranjivim skupinama: djeci, žrtvama kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, ali i žrtvama koje su dodatna prava stekle nakon provedene pojedinačne procjene.²⁹ Prema dodatnim pravima, djeca su uvijek zaštićena posebnim pravima usmjerenim zaštiti njihova psihofizičkog stanja. Djetetom se smatraju osoobe do 18 godina. Uz sva prava iz osnovnog kataloga prava, dijete koje je žrtva, ima i pravo na opunomoćenika na teret državnih proračunskih sredstava, zaštitu tajnosti osobnih podataka i isključenje javnosti. Naravno, propisuje se i posebno obzirno postupanje, usmjereno najboljim interesom djeteta.³⁰

28
ZID ZKP/17, čl. 6. kojim je ZKP-u dodan novi članak 43a

29
Ibid., čl. 44.

30
Loc. cit.

31
Problem koji se pojavio vezan uz pravo žrtve na savjetnika, proizlazi iz činjenice da zakonom nije definirano tko točno vrši ulogu savjetnika. Ne postoji ujednačena praksa te su dva glavna tumačenja koja su se javila da je: 1) Savjetnik osoba iz reda odvjetnika; 2) Savjetnik može biti bilo tko, uključujući i odvjetnike, predstavnike civilnog društva, psihologe... Drugim riječima, u skladu s Direktivom 2012/29/EU 2012/29/EU, i nastojanjem uvažavanja želja i potrebe žrtve, savjetnik bi trebala biti osoba „koja može dati savjet žrtvi, a čiji savjet ona želi/treba“. Navedena tumačenja javila su se prilikom održavanja treninga za profesionalce koje je u lipnju i srpnju održala Udruga za podršku žrtvama i svjedocima, u suradnji s Pravosudnom akademijom, i Uredom pučke pravobraniteljice RH, a u sklopu projekta „Prava, podrška, zaštita i kompenzacija žrtava kaznenih djela“, finansiranih od strane Europske komisije u Zagrebu, Splitu i Vukovaru, 2017.

Žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode i žrtva kaznenog djela trgovanja ljudima ima, uz osnovni katalog prava i prava koja se dodjeljuju djetetu koje je žrtva, još i pravo na razgovor sa savjetnikom³¹ na teret državnih proračunskih sredstava, pravo ispitivanja u policiji i državnom odvjetništvu od osobe istog spola, te da je, ako je to moguće, u slučaju ponovnog dodatnog ispitivanja ispituje ista osoba, pravo na uskratu odgovora na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve (primjerice: broj seksualnih partnera), pravo zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja. Direktiva 2012/29/EU također propisuje posebna prava ranjivim skupinama žrtava. Žrtvi, kojom je pojedinačnom procjenom utvrđeno pravo na dodatnu zaštitu, slijedi i pravo na razgovor sa savjetnikom na teret državnih proračunskih sredstava, pravo na ispitivanje od strane osobe istog spola, uskraćivanje odgovora koji nisu povezani s kaznenim djelom, a tiču se strogo osobnog života, pravo zahtijevati ispitivanje putem audio-video uređaja, pravo na tajnost podataka i isključenje javnosti s rasprave. Navedena dodatna prava svjedoče o važnosti pravilne sadržajne implementacije Direktive 2012/29/EU u dijelu pojedinačne procjene jer se jedino tako može osigurati dodatna zaštita za svaku žrtvu kojoj se, kvalitetnom procjenom, utvrdi potreba zaštite te i sama žrtva izrazi želju za ostvarivanjem dodatnih prava (kumulativna ispunjenost). Republika Hrvatska, slijedeći pravne izvore Europske unije, prepoznala je žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima kao posebno ranjive skupine žrtava te im je propisala najveći katalog dostupnih prava, upravo s ciljem zaštite od sekundarne viktimizacije koja je vrlo učestala u slučajevima rodno uvjetovanog nasilja. Uz navedena prava, značajan za podršku žrtvama je članak 32. ZID-a ZKP-a/17 o izmjeni članka 98. stavaka 5. i 6. postojećeg teksta ZKP-a, a koji propisuje mjere opreza dostupne žrtvama. Prema Buriću, uočene su dvije tendencije u jačanju pravnog položaja žrtve kaznenih djela: „Prva se odnosi na jačanje mehanizama kojima se žrtvi kaznenog djela nastoji omogućiti da se lakše nosi s posljedicama kaznenog djela. U odnosu na tu tendenciju u osnovi stoji priznanje položaja žrtve kaznenog

djela, a zatim izgradnja različitih izvanpostupovnih i postupovnih prava kojima se žrtva kaznenog djela štiti od ponovljene i sekundarne viktimizacije, osigurava se naknada štete počinjene kaznenim djelom te pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela. Druga se tendencija odnosi na jačanje uloge žrtve u kaznenom postupku. Žrtva se iz pasivnog sudionika kaznenog postupka, najčešće svjedoka, nastoji pretvoriti u aktivnog sudionika postupka.”³²

2.3. REGULIRANJE PRAVA NA POJEDINAČNU PROCJENU ŽRTAVA RADI UTVRDJIVANJA POSEBNIH POTREBA ZAŠTITE

Direktiva 2012/29/EU kao značajnu novinu uvodi pravo na pojedinačnu procjenu žrtava kao osnovno njen pravo. Države članice se obvezuje na uvođenje mehanizma pojedinačne procjene svake žrtve kako bi se utvrdila potreba za zaštitom i opsegom posebnih mjeru, a koje trebaju zaštiti žrtve osobito ranjive na sekundarnu i ponovljenu viktimizaciju, zastrašivanje i odmazdu. Direktiva 2012/29/EU propisuje osnovne uvjete koji se moraju uzeti u obzir prilikom pojedinačne procjene. Na taj način olakšava implementaciju državama članicama jer postavlja okvire koji sadržajno određuju pojedinačnu procjenu. To su: 1) osobne značajke žrtve; 2) vrsta ili priroda kaznenog djela te 3) okolnosti kaznenog djela. Imajući u vidu propisane parametre, Direktiva 2012/29/EU posebno naglašava kako se posebna pažnja treba posvetiti žrtvama koje su osobito ranjive zbog težine kaznenog djela, kaznena djela s diskriminatornim motivima te onim žrtvama koje su u takvom odnosu s počiniteljima da su posebno ranjive zbog ovisnosti o njemu.³³ Direktiva 2012/29/EU za djecu žrtve kaznenih djela predviđa posebne potrebe zaštite. Budući da Direktiva 2012/29/EU ističe važnost aktivne uloge žrtve u postupku (ukoliko ona to izabere), pojedinačna procjena ne predstavlja iznimku. Provodi se uz usku uključenost žrtava i poštujući njihove želje, čak i ako izjave da se ne žele koristiti posebnim mjerama.

Ako su se elementi koji čine temelj pojedinačne procjene znatno promijenili, države članice Europske unije dužne su osigurati njihovo ažuriranje tijekom cijelog kaznenog postupka.³⁴ Uvodno pedesetpeto pozivanje detaljnije pojašnjava važnost pojedinačne procjene te naglašava važnost provođenja pojedinačne procjene što je prije moguće kako bi se žrtvama, koje spadaju u rizičnu skupinu, skloniju izloženosti i negativnim posljedicama sekundarne viktimizacije, što ranije utvrdilo koje su posebne mjere zaštite potrebne za njih.

Važnost predstavljenog prava je i u isticanju potrebe za individualnim pristupom svakom slučaju koji uključuje žrtve kaznenih djela nasuprot standardiziranom pristupu koji u fokusu nema osobu u ulozi žrtve, sa svim njenim posebnim značajkama i karakteristikama. Nemoguće je svesti sve žrtve pod jedan nazivnik i *a priori* procijeniti što im je potrebno, bez da se i njih aktivno uključi u proces donošenja odluke i procjene rizika samim time što se radi o većem broju varijabli poput već spomenutih osobnih karakteristika, težine kaznenog djela i sl. Praksa država članica Europske unije nije uključivala oblike formalne pojedinačne procjene žrtve te se procedure njene implementacije u nacionalno zakonodavstvo tek trebaju donijeti. Kako bi pomogla državama članicama, Komisija Europske unije je u smjernicama za implementaciju Direktive 2012/29/EU iznijela pojašnjenje primjene članka 22. i istaknula kako se procjena treba provoditi u dva koraka: 1) procjena potrebe žrtve za dodatnim mehanizmima zaštite prema kriterijima navedenima u članku 22.³⁵ te 2) izricanje posebnih mjera zaštite, u skladu s procijenjenim.³⁶ Nudi i smjernice u pogledu tijela

32

Burić, Z., op. cit, str. 48. – 49.

33

Direktiva 2012/29/EU, čl. 22, st. 2. „...U tom se smislu, na odgovarajući način uzimaju u obzir žrtve terorizma, organiziranog kriminala, trgovanja ljudima, rođno uvjetovanog nasilja, nasilja u bliskim odnosima, spolnog nasilja, iskoristavanja ili zločina iz mržnje i žrtve s invalidnošću.“

34

Ibid.

35

Osobne karakteristike žrtve, vrsta kaznenog djela i odnos žrtve i počinitelja.

36

Posebne mjere zaštite uključuju mjeru predviđene Direktivom 2012/29/EU, čl. 23. i čl. 24. Članak 23, st.2. „Slijedeće mjeru su tijekom istraživa u kaznenom postupku dostupne žrtvama s posebnim potrebama zaštite utvrđenima u skladu s člankom 22. stavkom 1.: (a) saslušanje žrtve provodi se u prostorijama određenima ili prilagođenima za tu svrhu; (b) saslušanje žrtve provode stručnjaci koji su za to osposobljeni; (c) žrtvu uvek saslušava ista osoba, osim ako je to protivno dobrom pravosuđu; (d) sva saslušanja žrtava spolnog nasilja, rođno uvjetovanog nasilja ili nasilja u bliskim odnosima, osim ako ih provode državni odvjetnik ili sudac, provodi osoba istog spola kao i žrtva, ako žrtva to želi, pod uvjetom da se ne ugrozi tijek kaznenog postupka. 3. Slijedeće mjeru su tijekom sudskog postupka dostupne žrtvama s posebnim potrebama zaštite utvrđenim u skladu sa člankom 22. stavkom 1.: (a) mjeru radi izbjegavanja vizualnog kontakta između žrtava i počinitelja, uključujući tijekom iznošenja dokaza, prikladnim sredstvima, uključujući korištenjem komunikacijske tehnologije; (b) mjeru kojima se osigurava saslušanje žrtve u sudnicu bez njezine prisutnosti, posebno korištenjem odgovarajućih komunikacijskih tehnologija; (c) mjeru izbjegavanja nepotrebogn ispitivanja o privatnom životu žrtve koji nije povezan s kaznenim djelom; i (d) mjeru koje omogućuju saslušanje bez prisutnosti javnosti“.

Članak 24. Pravo na zaštitu djece kao žrtava tijekom kaznenog postupka
1. Pored mjera predviđenih u članku 23., države članice, ako je žrtva dijete, osiguravaju sljedeće: (a) u kaznenom postupku, svi razgovori s djetetom kao žrtvom mogu se audiovizualno snimati i takvi snimljeni razgovori mogu se upotrijebiti kao dokaz u kaznenom postupku; (b) u istragama u kaznenom postupku i u samom kaznenom postupku, u skladu s položajem žrtava u odgovarajućem kaznenopravnom sustavu, nadležna tijela imenjuju posebnog zastupnika za djecu kao žrtve, kada je prema nacionalnom pravu nositeljima roditeljske skrbi zabranjeno zastupanje djeteta kao žrtve zbog sukoba interesa između njih i djeteta kao žrtve ili ako dijete kao žrtvu ne prati obitelji ili ako je ono odvojeno od obitelji; (c) kada dijete kao žrtva ima pravo na odvjetnika, ono ima pravo na pravni savjet i zastupanje u svoje ime u postupku u kojem postoji ili bi mogao postojati sukob interesa između djeteta kao žrtve i nositelja roditeljske skrbi.

37

Komisija Europske unije, op.cit. str.
44. – 45.

38

Vlada Republike Hrvatske, op.cit.
str. 5.

39

ZID ZKP/17, čl. 43.a, st. 5. „Tijelo koje vodi postupak će broj ispitivanja žrtve za koju je utvrđena posebna potreba zaštite svesti na najmanju moguću mjeru. Državni odvjetnik može predložiti da se takav svjedok ispišta na dokaznom ročištu.“

40

ZID ZKP/17, čl. 42.

41

ZID ZKP/17, čl. 7. kojim je izmijenjen normativni sadržaj članka 44. ZKP-a

42

Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_10_106_2426.html, (pristupljeno: 26.04.2018.)

nadležnog za provođenje pojedinačne procjene i kao opcije navodi pravosudna tijela, policiju, službe za podršku žrtvama ili druga tijela. Istiće potrebu da, neovisno o tome koje je tijelo nadležno za provedbu procjene, države članice donesu jasne i precizne propise koji će olakšati praktičnu primjenu i pojasniti je li, ovisno o slučaju, dovoljno porazgovarati sa žrtvom ili je potrebna detaljnija procjena rizika kojem je žrtva izložena.³⁷ ZID ZKP-a/17 u članku 6. kojim se postojećem ZKP-u dodaje članak 43.a, propisuje dužnost tijela koje provodi ispitivanje žrtve (policija, državno odvjetništvo, sud) da prije ispitivanja provede pojedinačnu procjenu žrtve. Već u Konačnom prijedlogu o ZID-u ZKP-a/17 P.Z.E. broj 78 (lipanj 2017.) navodi se; „s obzirom da će za provođenje pojedinačne procjene ponekad biti nužan i multidisciplinarni pristup, ističe se kako će navedena tijela procjenu vršiti u uskoj suradnji s tijelima, organizacijama ili ustanovama za pomoći i podršku žrtvama kaznenih djela, u okviru kojih su zaposleni ili djeluju stručnjaci koji imaju potrebna predznanja iz područja viktimalogije, a bez čijeg aktivnog sudjelovanja u nekim slučajevima neće biti moguće na kvalitetan i sveobuhvatan način provesti procjenu individualnih potreba svake žrtve“.³⁸

ZID ZKP-a/17 transponirao je članak 22. Direktive 2012/29/EU u nacionalno zakonodavstvo, naglaskom kako će se broj ispitivanja svesti na najmanju moguću mjeru i prijedlogom ispitivanja žrtve već na dokaznom ročištu.³⁹ Uz to, ZID ZKP-a/17 propisuje poseban dio o pravima žrtava, ovisno o provedenoj pojedinačnoj procjeni te navodi kako, uz osnovni katalog prava koji pripadaju svim žrtvama kaznenih djela⁴⁰ dodatna prava, u skladu s utvrđenom pojedinačnom procjenom, uključuju: 1) prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava, 2) da je u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola, te da ju, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ista osoba, 3) uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve, 4) zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja, 5) na tajnost osobnih podataka, 6) zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.⁴¹

2.4. PRIMJENA PRAVA U PRAKSI

Dana 20. listopada 2017. godine, ministar pravosuđa, uz suglasnost ministra unutarnjih poslova, donio je Pravilnik o načinu pojedinačne procjene žrtve (dalje: Pravilnik).⁴² Pravilnikom se definira način provedbe pojedinačne procjene. Ističe se važnost mogućnosti revidiranja jednom učinjene procjene od nadležnog tijela u kasnijim fazama postupka. Navodi se i kako nadležna tijela mogu pribavljati potrebne podatke od centra za socijalnu skrb te drugih tijela, organizacija i ustanova koje pružaju pomoći i podršku žrtvama kaznenih djela, a posebno od Odjela za podršku žrtvama i svjedocima u županijskim sudovima u kojima su ustrojeni. Navedeni podaci se smatraju preporukama, a ne obvezujućim smjernicama i nalozima.

Budući da su preporuke neobvezujuće, upitno je u kojoj mjeri mogu utjecati na odluku nadležnog tijela o dodjeli dodatnih prava te mehanizama zaštite žrtvi. Pravilnikom nije isključena mogućnost organizacija civilnog društva za proaktivnim slanjem preporuka i mišljenja o potrebi žrtve za zaštitom.

Korisno je istaknuti kako Pravilnik propisuje nadležnim tijelima obvezu informiranja i upućivanja žrtve na službe za podršku žrtvama po obavljenoj pojedinačnoj procjeni.

Iako nadležnost nije prepuštena organizacijama civilnog društva, a koje imaju isku-

stvo u (ne)formalnoj procjeni potreba žrtava kaznenih djela i prekršaja te specifična znanja i vještine potrebne za senzibiliziran razgovor s osobom koja je pretrpjela određenu traumu, ostaje mogućnost dodatne suradnje civilnog sektora s institucijama kroz zajedničke edukacije, a koje su propisane i Nacionalnom strategijom za razvoj sustava podrške žrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2016. do 2020. godine. Posljedično, pojedinačna procjena mogla bi predstavljati sintezu oba sektora (civilnog i javnog) kroz iskorištavanja međusobnih resursa: proaktivnost nadležnih tijela u potraživanju preporuka od službi za podršku žrtvama te iskorištavanje dugogodišnjeg iskustva u radu sa žrtvama, a kojeg posjeduju organizacije civilnog društva u formi procjeni potrebe žrtve za zaštitom.

Pravilnik sadrži i Prilog: Obrazac o provedenom postupku pojedinačne procjene potrebe žrtve za zaštitom.

3.

PRAVA I POLOŽAJ POJEDINIH KATEGORIJA ŽRTAVA KAZNIH/PREKRŠAJNIH DJELA U REPUBLICI HRVATSKOJ

3.1. ŽRTVE OBITELJSKOG NASILJA

MATEA ANIĆ I MIA BOŽIĆ MIHANOVIĆ

Bijeli krug Hrvatske

Posljednjih godina došlo je do znatnih i važnih promjena u zakonodavstvu u Republici Hrvatskoj vezanih uz nasilje u obitelji, što je dovelo do povećane društvene svijesti o toj problematiki, kao i svijesti nadležnih državnih tijela. Nasilje u obitelji možemo odrediti kao skup ponašanja čiji je cilj kontrola nad drugim osobama uporabom sile, zastrašivanjem i manipuliranjem. Takvo određenje nasilja može se primijeniti na najčešće oblike nasilja u obitelji - tjelesno zlostavljanje, emocionalno zlostavljanje, seksualno zlostavljanje i ekonomsko zlostavljanje. Ovim oblicima nasilja najčešće su izloženi u obitelji žene, djeca i starije osobe. Prema istraživanju Ženske sobe u suradnji s Uredom za ravnopravnost spolova Vlade RH iz 2010. godine „Zaštita prava i pružanje podrške žrtvama/svjedocima nasilja u obitelji“⁴³ tipična žrtva obiteljskog nasilja u RH je žena, u dobroj skupini od 36 do 45 godina, koja je najveći dio svog života provela na selu ili u gradu/manjem mjestu, u braku je ili vezi te ima dvoje djece, ima završenu srednju školu, nezaposlena je i bez prihoda, a svoj materijalni status procjenjuje lošim ili vrlo lošim. Religija joj je vrlo važna u životu. Ona dolazi iz obitelji srednjeg socioekonomskog statusa. Vjerojatno je odrastala u obitelji u kojoj je bilo nasilja, a najčešće se radi o jednom nasilniku, i to ocu.

Nasilje u obitelji je problem koji pogađa čitavo društvo, te dovodi do dubokih distorzija, ne samo u osobnom životu pojedinaca, već ostavlja posljedice na cijelokupni društveni sustav, od pravosudnog sustava, zdravstvenog, socijalnog, radnog pa nadalje. Ono što je važno naglasiti je da kada govorimo o žrtvama obiteljskog nasilja, žrtva može biti bilo tko neovisno o njezinim/njegovim osobinama, sposobnostima, obrazovanju, izgledu, porijeklu, imovnom stanju ili drugim značajkama jer prototip žrtve obiteljskog nasilja ne postoji.

Statistički gledano, prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova o zabilježenom stanju, kretanju i obilježjima slučajeva nasilja u obitelji, tijekom 2017. godine zabilježeno je 13153 prekršaja nasilničkog ponašanja u obitelji. Promatrajući odnos počinitelja i žrtve, najčešći počinitelji su bili bračni, izvanbračni te bivši partneri. Službene informacije Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku navode kako su centri za socijalnu skrb tijekom 2016. godine zaprimili ukupno 5255 obavijesti policije o intervenciji u obitelji, a u njihovoj

evidenciji je ukupno zabilježeno 7852 slučajeva nasilja u obitelji, od čega je prema djeci počinjeno njih 1032, prema djeci i odraslima članovima 2583, a prema odraslim članovima obitelji 4237. Najveći broj počinitelja nasilja u obitelji je muškog spola.

3.1.1. PRAVNI OKVIR

Zakonodavni okvir zaštite žrtava nasilja u obitelji počiva na Ustavu Republike Hrvatske, čl. 14. prema kojem su sve osobe jednake pred zakonom te se svima jamče jednaka prava i slobode neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama. Nadalje čl. 3. Ustava kao jednu od temeljnih vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske propisuje ravnopravnost spolova, te se u čl. 62., čl. 63. st. 5. i čl. 64. država obvezuje štititi materinstvo, djecu i mladež, te stvoriti uvjete za dostojan život, osigurati skrb za maloljetnike bez odgovarajuće roditeljske skrbi i štititi djecu i nemoćne osobe.

Načelne odredbe Ustava su pretočene i u nacionalne zakone i strateške dokumente od kojih posebno treba istaknuti: *Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, Kazneni zakon, Zakon o kaznenom postupku, Prekršajni zakon, Obiteljski zakon, Zakon o socijalnoj skrbi, Zakon o sudovima za mladež, Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, Zakon o zaštiti svjedoka, Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela, Zakon o suzbijanju diskriminacije, Zakon o ravnopravnosti spolova, Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022. godine, Nacionalnu strategiju za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020., Nacionalnu politiku za ravnopravnost spolova, Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja i dr.*

3.1.2. DEFINICIJA NASILJA U OBITELJI I ŽRTVE NASILJA

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17) - koji je stupio na snagu 1. siječnja 2018., nasilje u obitelji definira kao:

- Tjelesno nasilje
- Tjelesno kažnjavanje ili drugi načini ponižavajućeg postupanja prema djeci
- Psihičko nasilje koje je kod žrtve prouzročilo povredu dostojanstva ili uzinemirenosti
- Spolno uzinemiravanje
- Ekonomsko nasilje kao zabrana ili onemogućavanje korištenja zajedničke ili osobne imovine, raspolaganja osobnim prihodima ili imovine stečene osobnim radom ili nasljeđivanjem, onemogućavanje zapošljavanja, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i za skrb o djeci
- Zanemarivanje potreba osobe s invaliditetom ili osobe starije životne dobi koje dovodi do njezine uzinemirenosti ili vrijeđa njezino dostojanstvo i time joj nanosi tjelesne ili duševne patnje

Prema čl. 8. t. 7. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji žrtva nasilja u obitelji je osoba koja zbog počinjenja nasilja u obitelji trpi fizičke ili psihičke posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda.

Novina ovog Zakona je uvrštavanje zanemarivanja potreba osoba starije životne dobi kao odgovor na negativni trend zanemarivanja starijih osoba koji je postao toliko raširen te su za njega propisane visoke kazne zatvora do 45 dana i nemale novčane sankcije od minimalno 10 tisuća kuna. Također se ističe obveza stručnjaka (zdravstveni radnici, djelatnici u ustanovama

socijalne skrbi, osobe zaposlene u odgojno-obrazovnim ustanovama, stručni radnici zaposleni u vjerskim ustanovama, humanitarnim organizacijama ili organizacijama civilnog društva) koje dolaze u kontakt sa žrtvama nasilja u obitelji da imaju posebnu obvezu prijave istoga.

Kazneni zakon (Narodne novine, broj 125/11, 144/12, 56/15 i 61/15, 101/17) - koji je na snagu stupio 1. siječnja 2013. godine pružio je veću zaštitu žrtvama nasilja. Općim odredbama dana je definicija članova obitelji u koju su uključeni bračni ili izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner, njihova zajednička djeca te djeca svakog od njih, srodnik po krvi u ravnoj lozi, srodnik po krvi u pobočnoj lozi zaključno do trećeg stupnja, srodnici po tazbini do zaključno drugog stupnja, posvojitelj i posvojenik. Uz ovu definiciju u kazneno zakonodavstvo uvedena je definicija bliske osobe koja obuhvaća članove obitelji te bivšeg bračnog ili izvanbračnog druga ili istospolnog partnera, kao i osobe koje žive u istom kućanstvu. Ova definicija uvedena je zbog specifičnog međusobnog odnosa svih osoba koje su obuhvaćene izrazom bliske osobe, a kojima je potrebno pružiti pojačanu kaznenopravnu zaštitu, posebno kod kaznenih djela nasilja. Kazneni zakon propisuje niz kaznenih djela s elementima nasilja u kojima učinak djela prema bliskoj osobi predstavlja kvalificirani oblik djela s težom sankcijom, a uz navedeno za sva kaznena djela s elementima nasilja počinjena prema bliskoj osobi osiguran je i progon po službenoj dužnosti. Kao samostalno kazneno djelo Kazneni zakon u članku 179.a propisuje kazneno djelo nasilje u obitelji koje obuhvaća teže oblike nasilništva u obiteljskom okruženju kojima nisu ostvareni elementi niti jednog drugog kaznenog djela, a radi se o intenzitetu odnosno ustrajnosti koja prelazi okvire prekršajne odgovornosti kao npr. teška vrijeđanja, zastrašivanja, fizička, seksualna zlostavljanja i sl.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine, broj 70/17) zajedno sa Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji (Narodne novine, broj 70/17) primjenjena je u hrvatsko **zakonodavstvo Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 29. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP**. Transponiranje prava žrtve iz Direktive o pravima žrtava u nacionalno zakonodavstvo ima za cilj, među ostalim, postizanje obazrivog pristupa prema žrtvi nasilja u cilju sprječavanja njene sekundarne viktimizacije, adekvatne informiranosti žrtve o njenim pravima te skrb nadležnih tijela o pravima žrtve u postupovnim radnjama. Propisivanjem kataloga prava žrtava ojačala se njihova procesnopravna pozicija, te im omogućila aktivno sudjelovanje u postupovnim radnjama koje nadležna tijela poduzimaju radi njihove zaštite i sankcioniranja počinitelja kako bi se sprječila njihova traumatizacija i sekundarna viktimizacija u postupku.

Ono što se u praksi pokazuje kao problematično je razlikovanje kaznenog i prekršajnog djela u hrvatskog zakonodavstvu koje Direktiva 2012/29/EU kao takva ne razlikuje. Žrtve prekršajnih djela nasilja u obitelji nemaju prava kao i žrtve počinitelja protiv kojih je pokrenut kazneni postupak. Statistika, ali i naše svakodnevno iskustvo u radu sa žrtvama, pokazuje da se počinitelji obiteljskog nasilja najčešće procesuiraju kroz prekršajni postupak čak i u onim situacijama kada govorimo o recesivnim počiniteljima sa pravomoćnim prekršajnim presudama. Žrtve su najčešće i dodatno traumatizirane od strane institucija i ne znaju kome se obratiti, te od koga zatražiti pravni savjet i savjetodavnu/psihološku pomoć.

Dana 13. travnja 2018. godine Republika Hrvatska je, nakon dugotrajnog previranja i raznih manipulacija u medijima, ratificirala **Konvenciju Vijeća Europe o sprječavanju i borbi**

protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, tzv. **Istanbulsku konvenciju** čija je osnovna svrha zaštititi žene od svih oblika nasilja, te spriječiti, progoniti i ukloniti nasilje nad ženama i nasilje u obitelji. Istanbulska konvencija donosi niz zaštitnih mjera iz svih područja života; od zdravstvene, psihološke, obrazovne, pravne, finansijske pomoći, stambenog zbrinjavanja do zapošljavanja. Tu je i obaveza otvaranja skloništa za žrtve u cijeloj zemlji, telefonske linije za pomoć 24 sata dnevno, tretmanskog rada sa počiniteljima nasilja, kriznih centara za žrtve silovanja. Konvencija također osigurava finansijsku održivost aktivnih i kvalitetom prepoznatih organizacija civilnog društva kao pružatelja pomoći i podrške žrtvama nasilja u obitelji. Da se terminom „roda“ u kontekstu Konvencije koristi isključivo u manipulativne svrhe i znanstveno potpuno neutemeljeno pokazuje i činjenica da su rod, rodni identitet, rodni aspekt, itekako prisutni u hrvatskom zakonodavstvu i to već 15 godina (u desetima zakona, pravilnika, nacionalnih strategija, odlukama Ustavnog suda RH itd.).

Sigurno je da ne postoji bojazan da će ratifikacijom Istanbulske konvencije nastupiti radikalne promjene u hrvatskom društvu. Naprotiv, dobili smo jedan značajan i sveobuhvatan mehanizam mijenjanja postojećeg stanja u kojem su žene i djeca na dnevnoj bazi žrtve nasilja u Republici Hrvatskoj, kao i dodatni poticaj kako prevenirati i suzbiti pojavu nasilja i negativnih stereotipa i predrasuda, počevši od obitelji, preko odgojno-obrazovnih ustanova do pravosuđa i civilnog sektora.

3.1.3. ISKUSTVO IZ PRAKSE

Žrtva: V.K., ženska osoba, dobne starosti 62 godina, u mirovini, srednjeg imovinskog statusa, udana, majka četvero punoljetne djece

Zločin: dugogodišnje obiteljsko nasilje, psihičko, fizičko i ekonomsko

Činjenični opis i pravni pregled:

Žrtva je žena u starijoj životnoj dobi, koja trpi fizičko i emocionalno nasilje već 40 godina, koliko je i u braku sa počiniteljem J.K.. Prema našim saznanjima žrtva je zasnova obitelj u ranim dvadesetim godina, te je u braku sa počiniteljem rodila četvero djece. Kako navodi, od samog početka je bila kontrolirana od strane supruga, obavljala je sve kućanske poslove, brinula se o djeci i ujedno bila zaposlena u maloj lokalnoj trafici. Stan u kojem i danas živi sa suprugom je u njegovom vlasništvu, svi računi i štednje su na njegovo ime, te je on od samog početka upravlja svom imovinom i finansijskim poslovima kućanstva. Tijekom vremena suprug je razvio ovisnost o alkoholu, te se njegovo strogo i posesivno ponašanje pogoršalo i konačno rezultiralo i fizičkom agresijom prema supruzi. Prema djeci nikada nije bio fizički agresivan, međutim psihičko i emocionalno zlostavljanje je trajalo dugi niz godina, te su sva djeca po punoljetnosti odselili iz obiteljske zajednice. Žrtva, V.K., prvi put prijavljuje supruga policiji 2010. zbog nasilja u obitelji, te drugi put 2016. godine. Prema prvoj presudi Prekršajnog suda u Splitu, suprug J.K. kažnjen je za počinjenje prekršaja iz čl.4. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, te mu je izrečena novčana kazna u iznosu od 1.000,00 kn i zaštitna mjera obveznog psihosocijalnog tretmana u trajanju od 6 mjeseci, dok je prema drugoj presudi istog suda kažnjen po istom članku sa novčanom kaznom u iznosu od 600,00 kn. Savjetodavnoj službi udrugе Bijeli krug Hrvatske V.K. obratila se tek ove godine kada je situacija za nju, postala neizdrživa. Ponovno je, u više navrata, prijavljivala supruga poradi nasilja u obitelji, no psihičko nasilje se opetovano ponavljalo; onemogućeno joj je korištenje zajedničkih prostorija

u stanu, prisiljena je noću zaključati se u sobu gdje spava, žrtva je stalnog vrijedeđanja i prijetnji. V.K. je također u strahu od izbacivanja iz zajedničkog stana jer je, sukladno vlasničkom listu i ostaloj dokumentaciji, stan u potpunosti na njegovo ime. Policija je bila na terenu nakon dojava, međutim službena prijava nije podnesena, suprug je odveden na otriježnjenje u policijsku postaju, te se sutradan vratio u zajednički stan. V.K. je žrtva koja nema potporu ni obitelji, ni lokalne zajednice, te je sustavnim zlostavljanjem 40 godina bila u nemogućnosti razviti socijalnu mrežu koja bi joj pružila pomoć i potporu u rješavanju problema nasilja u obitelji. Kada se obratila pravnoj službi Udruge V.K. je dobila pravne informacije o mogućnostima vezanim za razvod braka i podjelu bračne stečevine, te joj je napisan Sporazum o priznavanju prava na bračnu stečevinu koji suprug nažalost nije htio potpisati. Upućena je također na Ured državne uprave putem kojeg je ostvarila pravo na sekundarnu pravnu pomoć, odnosno zastupanje odvjetnika u postupku brakorazvodne parnice. Unatoč navedenom, ostaje problem njihovog zajedničkog života, jer žrtva se i dalje noću zaključava u sobu u strahu što bi joj suprug u alkoholiziranom stanju mogao učiniti. Ono što je na prvi pogled vidljivo jest nemogućnost žrtve da izađe iz zajednice jer zapravo nema kuda, te je prisiljena ostati u okolini koja je štetna po nju što uvelike šteti njenom psihičkom i fizičkom zdravlju.

Psihosocijalno savjetovanje:

V.K. je došla prvenstveno za pravni savjet međutim pruženo joj je i psihosocijalno savjetovanje. V.K. je već duže vrijeme emocionalno i fizički zlostavljana od strane svog supruga. Tijekom svih tih godina provedenih u braku, sada ima oko 60 godina, suprug se opijao i maltretirao nju i četvero djece. V.K. je cijeli život radila u trafici i brinula se o djeci i trpjela supruga svih tih godina samo zbog djece jer, kako kaže, nije htjela razoriti obitelj. Sada smatra da je pogriješila i da se davno trebala razvesti od supruga. Trenutno se boji da bi je suprug izbacio iz stana i traži pravnu zaštitu. Emocionalno je jako potresena te je za vrijeme razgovora plakala jer nikako ne može prihvati situaciju u kojoj se nalazi. Jako je nesigurna i zbumjena i ima osjećaj da više nikome ne može vjerovati, izgubila je i doticaj sa sobom i teško se nosi s realnošću. Cijelo vrijeme je ponavljala kako je slijepo vjerovala suprugu te je prelazila preko svega, nije se nikada protivila ni bunila, sve je prihvaćala, te sada shvaća da je to bila velika greška. U cijeloj toj situaciji V.K. nema podršku svoje djece koja su odrasla i imaju svoje obitelji. Međutim V.K. ne želi ni stupiti u kontakt sa djecom jer ponovno ne želi biti njima smetnja, svjesna je da i oni trebaju svoj mir. Zbog toga se i ne želi preseliti kod kćeri ili sina jer zna da nije ni njima lako i da imaju malodobnu djecu za koju se trebaju brinuti. V.K. je potrebna podrška i pomoć da prihvati situaciju i da se može s njom nositi na najbolji mogući način. V.K. je depresivna i po mojoj procjeni boluje od anksioznog poremećaja. Cijelo vrijeme je u strahu, boji se za svoju budućnost, misli da će završiti na ulici. Ne razumije zašto joj se ovo sve događa, cijeli život je radila i brinula se o djeci i trpjela supruga koji prema njoj bio fizički i emocionalno nasilan. Cijelo to vrijeme V.K. je skrivala pred svima što se zapravo događa, nije htjela narušiti sliku funkcionalne obitelji bez problema. Sada shvaća da je pogriješila i da je trebala otići puno ranije. Jako teško se nosi sa situacijom u kojoj se nalazi, ima konstantne izljeve plača.

Iz prakse Europskog suda za ljudska prava: Obustava postupka za obiteljsko nasilje dovela je do povrede prava podnositeljice - žrtve nasilja

Dana 11. srpnja 2017., Europski sud za ljudska prava (dalje: Europski sud) donio je presudu kojom je utvrdio da je Republika Hrvatska povrijedila pravo podnositeljice zahtjeva iz članka

8. Konvencije (pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života). Podnositeljica je 2007. godine podnijela kaznenu prijavu protiv supruga zbog obiteljskog nasilja. Prvostupanjski sud osudio je podnositelja, ali su dvije prvostupanske presude ukinute, i postupak je dva puta vraćen na ponovno suđenje. Nakon stupanja na snagu Kaznenog zakona iz 2011. godine (dalje: KZ/11), postupci su obustavljeni jer tim zakonom kazneno djela nasilničkog ponašanja u obitelji više nije bilo propisano. Podnositeljica je pred Europskim sdom tvrdila da domaće vlasti nisu na odgovarajući način procesuirale osobu koja je počinila obiteljsko nasilje. Europski sud je utvrdio da iako je KZ/11 godine ukinuo kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji kao samostalno kazneno djelo, nasilje prema članovima obitelji je propisano kao teži oblik nekih drugih kaznenih djela. Europski sud stoga je zaključio da je KZ/11 osigurao kontinuitet kaznenog djela nasilničkog ponašanja u obitelji iz ranije važećeg Kaznenog zakona, te da pruža odgovarajući zakonodavni okvir za kažnjavanje nasilja u obitelji, ali da nadležno državno odvjetništvo nije razmotrilo prekvalifikaciju optužnice na način da supruga podnositeljice optuži za prijetnje i nanošenje tjelesne ozljede članu obitelji iz članka 117. i članka 139. KZ/11, te da je nadležni sud obustavio postupak, što je dovelo do toga da okolnosti navodnog obiteljskog nasilja prema podnositeljici nikada nisu utvrđene. Podnositeljici je dosuđen iznos od 7.500 eura na ime nematerijalne štete i 115 eura na ime troškova postupka.⁴⁴

3.2. DIJETE - ŽRTVA KAZNENOG DJELA

NATALIJA HAVELKA

Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek

Tijekom 2017. godine kaznenih djela na štetu djece prijavljeno je 5274, što je za 8,8 posto više nego 2016. godine. Prema podacima Ministarstva pravosuđa u 2017. godini na općinskim i županijskim sudovima zaprimljeno je 1380 novih predmeta odraslih počinitelja kaznenih djela izvršenih na štetu djece. Tijekom 2017. riješeno je 1149 predmeta, a neriješeno je ostalo 1632 predmeta, uključujući i predmete prenesene iz prethodnih razdoblja. Postupak pred općinskim sudovima u prosjeku traje 469 dana, dok na županijskom sudu postupak u prosjeku traje 478 dana.

Odjeli za podršku žrtvama i svjedocima pružili su podršku djeci u 198 slučajeva osiguranjem prostora za čekanje do ispitivanja ili u slučajevima kad se provodi ispitivanje više djece, dok su za pružanje stručne podrške djeci (priprema djeteta za ispitivanje, boravak uz dijete u sobi za ispitivanje i sl.) zaduženi stručni suradnici suda.⁴⁵

Dijete žrtva ili svjedok treba biti zaštićeno zbog sekundarne viktimizacije kako bi se omogućilo njegovo oporavljanje i integracija, odnosno mogućnost da sudjeluje u kaznenim i alternativnim postupcima. Pravo djeteta da ne bude ponovno žrtva u sudskom postupku ili u kakvom drugom alternativnom postupku samo zato što ponovno prepričava traumatski događaj je pravo koje je već prepoznala Konvencija o pravima djece. Naime, kako na svjetskom tako i na europskom nivou za dijete se proklamira obveza utvrđivanja njegovog najboljeg interesa i to pogotovo u slučaju kada se nalazi u poziciji žrtve zločina. Tada utvrđivanje njegovog najbo-

44

CASE OF Ž.B. v. CROATIA, Broj zahtjeva 47666/13

45

Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2017. godinu: http://www.dijete.hr/www/?page_id=6243

Ijeg interesa mora biti na prvom mjestu i u odnosu na pojedino dijete. Prema njemu se mora postupati posebno obazrivo uzimajući u obzir njegovu dob, zrelost, poglede i potrebe. Prema članku 19. Konvencije države-potpisnice će poduzeti sve odgovarajuće zakonske, upravne, društvene i obrazovne mjere da bi se dijete zaštitilo od svih oblika fizičkog, ili mentalnog nasilja, povrede ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupka, zloupotrebe ili eksploracije, uključujući i seksualno zlostavljanje dok je na brizi roditelja, zakonskih staratelja ili bilo koje druge osobe koja se brine o djetetu. Takve zaštitne mjere treba da u odgovarajućoj mjeri uključuju i djelotvorne postupke pri uspostavljanju društvenih programa kako bi se pružila potrebna podrška djetetu i onima koji se brinu o djetetu, kao i drugih oblika sprečavanja i identifikacije, prijavljivanja, preporučivanja, istraživanja, liječenja i praćenja slučajeva zlostavljanja djece, sudjelovanja u sudskim postupcima.

Zakon o sudovima za mladež koji je stupio na snagu 1. siječnja 1998. godine je u Hrvatskoj prvi put posebno istaknuo položaj zaštite djece i maloljetnika u kaznenom postupku i dao u nadležnost sudova za mladež suđenje odraslim osobama kad počine kazneno djelo na štetu djece i maloljetnika. Zbog svoje dobi i nedovoljne zrelosti djeца čine osobito ranjivu skupinu te stoga zahtijevaju pristup i postupanje koje će im jamčiti puno poštivanje njihovih prava;

- Kada je žrtva kaznenog djela dijete, prepostaviti će se da postoji potreba za primjenom posebnih mjeri zaštite te utvrditi koje posebne mjeri zaštite treba primijeniti (poseban način ispitivanja žrtve, uporaba komunikacijskih tehnologija radi izbjegavanja vizualnog kontakta s počiniteljem i druge mjeri propisane zakonom).
- Sud, državno odvjetništvo, istražitelj i policija, dužni su prema djetetu kao žrtvi kaznenog djela postupati posebno obzirno, imajući na umu dob, ličnost i druge okolnosti kako bi se izbjegle štetne posljedice za odgoj i razvoj djeteta.
- Pri postupanju prema djetetu žrtvi nadležna tijela prvenstveno će se rukovoditi najboljim interesom djeteta.
- Djecu svjedoče i žrtve ispituje sudac istrage na dokaznom ročištu, a poziv djetetu svjedoku upućuje se preko njegovih roditelja ili skrbnika
- Ako nije poznata dob žrtve, prepostaviti će se da se radi o djetetu ako žrtva nije navršila osamnaest godina.

3.2.1. ISKUSTVO IZ PRAKSE

Kroz sastanke sa stručnjacima koji rade sa djecom žrtvama kaznenih djela, prema statističkim podacima policije, primjećen je porast kaznenih djela povreda djetetovih prava. Ovo kazneno djelo čine roditelj, posvojitelj, skrbnik ili druga osoba koja grubo zanemaruje svoje dužnosti podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta, zlostavljuju dijete ili ga prisiljavaju na pretjerani rad ili rad koji ne odgовара njegovoj životnoj dobi, na prosjačenje ili ga navode na drugo ponašanje koje je štetno za njegov razvoj ili na drugi način grubo krše djetetova prava, za što je zaprijećena kazna zatvora od 6 mjeseci do 5 godina. Kaznom zatvora od jedne do osam godina kaznit će se roditelj, posvojitelj, skrbnik ili druga osoba ako se zbog navedenih radnji dijete odalo prosjačenju, prostituciji ili drugim oblicima društveno neprihvatljivog ponašanja, ili je prouzročena teška tjelesna ozljeda djeteta, a ukoliko je prouzročena smrt djeteta predviđena je kazna zatvora od tri do petnaest godina. Ujedno, zabilježena su kaznena djela povrede uzdržavanja djeteta, kaznena djela neprovođenje odluke za zaštitu dobrobiti djeteta kao i kaznena djela zanemarivanja i zlouporebe djetetovih prava.

Pravobraniteljica za djecu u svom *Izvješću o radu za 2017. godinu*⁴⁶ navodi da je najveći broj pritužbi, tijekom prošle godine, zaprimila vezano uz sporost u procesuiranju počinitelja, preblage kazne, tretman djeteta u postupku i narušavanje djetetove privatnosti, posebice u sudskim i drugim postupcima iz područja obiteljskog i kaznenog prava. Također se ističe da detaljno iznošenje opisa zlostavljanja i занемarivanja djeteta ili okolnosti pod kojima je počinjeno kazneno djelo na štetu djeteta, za djecu može predstavljati dodatnu traumatizaciju i nanijeti im štetu. Isto je i s javnim objavljivanjem presuda, budući da je i u postupcima koji su sukladno zakonu bili zatvoreni za javnost, medijima dana mogućnost da prenesu detalje kaznenog djela. Stoga smatra, da je nedopustivo da se tajnost odnosi samo na zatvorenost ročišta, a da je presuda sa svim detaljima javno dostupna (osim osobnih podataka oštećenog djeteta koji se ne objavljuju). Upozorenje na negativnu praksu jednog od županijskih sudova koji je u nalogu za provođenjem dokaznog ročišta naveo osobne podatke svih maloljetnih svjedoka i isti dostavio svim sudionicima u postupku uključujući osumnjičenika. Kako se radio o kaznenom djelu iskorištavanja djece za pornografiju, sudac ih je na ovaj način izložio mogućoj opasnosti. Zbog navedenog pravobraniteljica se obratila Ministarstvu pravosuđa s preporukom u kojoj je zatražila zaštitu djece od sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i odmazde, čiju preporuku je ministarstvo usvojilo. Nadalje, u izvješću navodi da je nužno voditi računa o zaštiti najboljeg interesa djeteta u svim postupcima u kojima djeca sudjeluju kao svjedoci. Također ukazuje na problem nedostatka stručnih suradnika koji nisu dostupni u svim sudskim postupcima u kojima se djeца pojavljuju kao svjedoci (primjerice pred prekršajnim sudovima). Predlaže osnivanje obiteljskih sudova s popratnim stručnim službama koji bi objedinjavali građanske, prekršajne i kaznene postupke, što bi omogućilo da se djeci pruži odgovarajuća zaštita. Također ukazuje na problem informiranja žrtve o pravima i dostupnim službama za podršku na razumljiv način.⁴⁷ Ukazuje na nužnost dodatnih ulaganja u opremljenost prostora, tehničku opremljenost, stručni kadar, stalne edukacije sudaca i drugih stručnjaka koji rade s djecom. Osim toga, navodi da se podrška i treba pružati ne samo u okviru pravosudnog sustava, već i izvan njega, te da treba biti sustavna i dostupna svakom djetetu pod jednakim uvjetima.

46

Na 8. sjednici Hrvatskoga sabora, održanoj 18. svibnja 2018., zastupnici su glasovali o Izvješćima o radu pravobraniteljice za djecu za 2016. i za 2017. godinu. Rasprava o oba izvješća održana je u srijedu, 16. svibnja 2018., a tom su prilikom oba dokumenta dobila potporu saborskih klubova.

47

Izvještaj „Pravni i institucionalni aspekti položaja žrtve kaznenog djela“, autori dr. sc. Zoran Burić i dipl. iur. Branka Lučić.

48

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom; „Osoba s invaliditetom je svaka osoba kod koje postoji tjelesno, osjetilno ili mentalno oštećenje, koje za posljedicu ima trajnu ili najmanje 12 mjeseci smanjenu mogućnost zadovoljavanja osobnih potreba u svakodnevnom životu. Naglasak je na „smanjenim mogućnostima zadovoljavanja osobnih potreba u svakodnevnom životu“.

3.3. OSOBE S INVALIDITETOM – ŽRTVE KAZNEHINH DJELA

VESELINKA KASTRATOVIC

Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek

Ljudi s invaliditetom imaju pravo svugdje pred zakonom biti priznati kao osobe. Kad im je potrebna pomoć da bi mogli ostvariti ovo pravo, državna tijela moraju osigurati da im to bude zajamčeno zakonom. Osobe s invaliditetom čine raznoliku skupinu, ali svima im je, u manjoj ili većoj mjeri, zajednička potreba za dodatnom zaštitom da bi mogle u potpunosti uživati svoja prava te sudjelovati u društvu na jednakim temeljima poput drugih članova društva.

Osobe s invaliditetom⁴⁸ posebno su ranjiva skupina stanovništva, i stoga vrlo lako mogu biti žrtvama protuzakonita postupanja, a samim time i žrtvama kaznenih/prekršajnih djela.

Stigmatizacija osoba s invaliditetom, ali i tjelesnim oštećenjima, na žalost je prisutna u hrvatskom društvu, što rezultira time da su te osobe izložene diskriminatornom postupanju. Osobe s invaliditetom i psihičkim teškoćama, gluhe i slijepe osobe, osobe s tjelesnim invaliditetom i kroničnim bolestima često su izložene uvredljivom govoru; ponovljenom, dugotrajnim verbalnom napadu; pretjeranom nasilju; uništenju invalidskih pomagala. Veliki problem osoba s invaliditetom je i činjenica da policija i pravosuđe ne prepoznaju diskriminatorno postupanje počinitelja, pa tako ne istražuju/procesuiraju kaznena djela počinjena prema osobama s invaliditetom kao zločin iz mržnje.

Počinitelji takvih napada i kaznenih djela često su osobe iz bližeg okruženja žrtve; srodnici, njegovatelji, djelatnici obrazovno-odgojnih ustanova i centara za socijalnu skrb, susedi ili poznanici žrtve. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u *Izvještaju o radu za 2017. godinu*⁴⁹ zabilježila je pritužbe roditelja na postupanje odgojitelja u ustanovama u kojima djeca s teškoćama u razvoju borave. Ovo je posebno teška okolnost kada se zlostavljanje i nezakonito postupanje počini u jednoj od takvih ustanova, stoga što djeca i roditelji takvim ustanovama pristupaju s povjerenjem. Dakle, radi se o osobama u koje žrtva ima povjerenja, ili još češće o njima ovisi.

Pravni okvir za zaštitu osoba s invaliditetom nalazi se u Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom⁵⁰, koju je Republika Hrvatska ratificirala i koja je time postala dio našeg unutarnjeg pravnog poretku.

Za razvoj demokracije, pravne države, sigurnost i ravnopravnost svih njezinih građana, važno je postupanje, uvažavanje i zaštita svakog pojedinca kao ravnopravnog člana zajednice, njegovih prava, uvažavanje prava na različitost. Odnos prema osobama s invaliditetom pokazatelj je razvijenosti svijesti o važnosti i položaju tih osoba u jednom društvu, njihovoj vrijednosti za društvo i njihovoj jedinstvenosti u različitosti. U postupanju upravnih i pravosudnih tijela posebno je važno za gluhe, nijeme osobe pri njihovu ispitivanju osigurati tumače za znakovni jezik; kao i optička pomagala za slabovidne osobe. Posebno bi bilo važno imati educirane djelatnike, koji će osobama s invaliditetom pomoći u postavljanju određenih zahtjeva za ostvarivanje prava, ispunjavanju određenih obrazaca, ishođenju određenih potvrda.

Osobama s invaliditetom, posebno tjelesnim, problem predstavlja dostupnost pojedinih organa i institucija, nesavladivost stepenica, pragova, uskih prolaza, nepostojanja rampi i ostalih mjera prilagodbe.

3.3.1. ZLOČIN IZ MRŽNJE PREMA OSOBAMA S INVALIDITETOM

Osobe s invaliditetom su suprotno očekivanom izložene učestalom nasilju koje najčešće ne poprima obilježe kaznenih djela, ali znatno narušava njihovu kvalitetu života pa je, kako stoji u izvješću Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, potrebno prijaviti i takve, uvjetno kazano, blaže oblike nasilja kao što su verbalni napadi, ruganje, ismijavanje, blaži oblici fizičkog nasilja ili uništavanje imovine. U tom pogledu, Republika Hrvatska se često navodi kao primjer dobre prakse kad se radi o zakonodavnom uređenju zločina iz mržnje zbog predrasuda prema invaliditetu. Ipak, u zakonodavstvu postoji neusklađenost paradigme invaliditeta utemeljene na ljudskim pravima i društvenom modelu invaliditeta i starog medicinskog modela, a upravo takvo zakonsko uređenje može biti jedan od razloga što u praksi dosad nijedan čin nasilja nad osobama s invaliditetom koji ima težinu kaznenog djela nije kvalificiran kao zločin mržnje. S druge strane, praksa Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pokazuje da su osobe

49

Dana 10. svibnja 2018. godine zastupnici u Hrvatskom saboru raspravljali su o Izvješću o radu koje je podnijela pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Izvješće je izlagala Anka Slonjšak, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Prethodno su o Izvješću raspravljali Vlada Republike Hrvatske, saborski odbor za zdravstvo i socijalnu politiku te Odbor za rad, mirovinski sustav i socijalno partnerstvo. Više možete pogledati na: www.sabor.hr/izvjesce-o-radu-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom

50

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom s fakultativnim protokolom, NN-MU, br. 6/07; 3/08. i 5/08.

s intelektualnim i psihičkim teškoćama, slijepi e gluhe osobe, osobe s tjelesnim invaliditetom i kroničnim bolestima svakodnevno izložene raznim oblicima nasilja (grubo postupanje s elementima zlostavljanja u bolnici, udaranje šakom na ulici, višestruki, učestali i ponavljajući verbalni i drugi incidenti), a takvo biranje žrtve zbog invaliditeta čini djelo zločinom iz mržnje. Kao ni ranijih godina, ni tijekom 2017. godine nije zabilježen ni jedan slučaj zločina iz mržnje na temelju invaliditeta. Izvješće dodatno naglašava kako je osim kazne za počinitelja, kvalifikacija kaznenog djela ili prekršaja kao zločina iz mržnje izrazito važna i zbog toga što se žrtva bira jer pripada određenoj grupi, što kod svih pripadnika te grupe dovodi do osjećaja straha, odbacivanja i izolacije, a neprepoznavanje tih elemenata ostavlja cijelu grupu nezaštićenom te se propušta poslati poruka kako društvo neće tolerirati takvu netrpeljivost te da će reagirati poduzimanjem kaznenih i drugih mjera kako bi se suzbilo neprijateljstvo prema toj grupaciji.⁵¹

3.3.2. PRIMJERI IZ PRAKSE

Studije i istraživanja koje se odnose na nasilje prema osobama s invaliditetom pokazale su da je stopa zlostavljanja i nasilja počinjenog protiv osoba s invaliditetom znatno viša od stope za opću populaciju i da je ono široko rasprostranjeno. Najuobičajeniji oblici nasilja protiv osoba s duševnim smetnjama su udaranje nogom, griženje, nazivanje pogrdnim imenima, zadirkivanje, krađa, guranje, prijetnje, bacanje predmeta na njih, naređivanje da napuste zgradu, udaranje, vikanje na njih, psovanje, traženje novca, povlačenje za kosu, bacanje kamenja, pljuvanje, podbadanje, udaranje šakom, batinjanje i udaranje njihovom glavom o zid. Osobe s invaliditetom često doživljavaju trajno nasilje počinjeno od strane istih osoba. Zlostavljanje često vrše bande mladih ljudi koje sustavno ciljaju istu osobu, kao što je to slučaj u niže opisanom predmetu.

U presudi Europskog suda za ljudska prava u predmetu Đorđević protiv Hrvatske⁵², kojom je utvrđena povreda članka 3. Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (zabrana mučenja i drugog nečovječnog i ponižavajućeg postupanja i kazni) u odnosu na prvog podnositelja; te povrede članka 8. Konvencije (pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života) u odnosu na drugu podnositeljicu⁵³ te zbog utvrđenih povreda dosudio podnositeljima pravičnu naknadu. Podnositelji su tvrdili da su kroz razdoblje dulje od pet godina bili izloženi trajnom maltretiranju i zlostavljanju od strane skupine većinom neidentificirane djece zbog svog srpskog porijekla i invaliditeta prvog podnositelja. Maltretiranje se većinom sastojalo od verbalnog zlostavljanja i drugih oblika antisocijalnog ponašanja, kao što je pljuvanje, stvaranje buke, pisanje uvredljivih poruka na pločniku te nanošenja štete mjestu na kojemu podnositelji prebivaju. Ono je podnositeljima uzrokovalo snažnu patnju. Osim tjelesne štete koja je nastala zbog naprijed navedenih incidenta, trajno maltretiranje vrlo je značajno utjecalo na mentalnu dobrobit prvog podnositelja, što je dokumentirao njegov psihoterapeut. Navedeni predmet je zoran prikaz slučaja nepostojanja odgovarajućeg odgovora nadležnih državnih vlasti na opetovanje čine maltretiranja i nasilja osobe lišene poslovne sposobnosti zbog svoje mentalne i tjelesne retardacije od strane djece koja po nacionalnom pravu, zbog svoje mладosti, ne mogu biti kazneno gonjena. Iako je nasilje prijavljivano u više navrata različitim institucijama (policiji, centru za socijalnu skrb, školi, pravobraniteljici za osobe s invaliditetom, liječnicima.....) mjerodavne vlasti nisu izvršile svoju dužnost da prekinu maltretiranje i zlostavljanje.

51

<http://posi.hr/wp-content/uploads/2018/04/Izvje%C5%A1%C4%87e-o-radu-Pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom-2017..pdf>

52

PREDMET ĐORĐEVIĆ protiv HRVAT-SKE (Zahtjev br. 41526/10)

53

U citiranoj presudi Europski sud za ljudska prava utvrdio je slijedeće: Sud je presudio da je postupanje "nečovječno" jer je inter alia bilo učinjeno s umišljajem, primijenjeno satima bez prestanka i uzrokovalo stvarne tjelesne povrede ili snažno fizičko ili psihičko trpljenje (vidi Labita protiv Italije [VV], br. 26772/95, stavak 120., ECHR 2000-IV). Postupanje se smatra "ponižavajućim" ako je u žrtvama pobudilo osjećaj straha, tjeskobe ili podređenosti koji ih mogu poniziti i omalovažiti, te ako je moglo slomiti njihov tjelesni ili moralni otpor (vidi predmete Hurtado protiv Švicarske, 28. siječnja 1994., mišljenje Komisije, stavak 67., Serija A br. 280 i Wieser protiv Austrije, br. 2293/03, stavak 36., 22. veljače 2007.). Sud smatra da je zlostavljanje prvog podnositelja, koje mu je barem jednom prilikom nanjelo i tjelesne povrede, zajedno s njegovim osjećajima straha i bespomoćnosti, bilo dovoljno ozbiljno da je doseglo razinu težine iz članka 3. Konvencije, te je stoga tu odredbu učinilo primjenjivom u ovom predmetu (vidi Price protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 33394/96, stavak 24., ECHR 2001-VII i Milanović protiv Srbije, br. 44614/07, stavak 87., 14. prosinca 2010.). Gledje druge podnositeljice, Sud bilježi da ona nije bila izložena niti jednom obliku nasilja koje bi utjecao na njen tjelesni integritet. Međutim, nema nikakve dvojbe da su trajno maltretirane prvog podnositelja, njenog sina s invaliditetom, za kojega se brine, i incidenti maltretiranja koji se tiču i nje osobno, čak i u svojim blazim oblicima doveli do poremećaja njenog svakodnevnog života i njene rutina, što je imalo negativan učinak na njen privatni i obiteljski život. Naime, tjelesna i moralna cjelovitost pojedinca obuhvaćena je pojmom privatnog života. Pojam privatnog života širi se i na područje odnosa između pojedinaca. S tim u vezi Sud bilježi da se u ovom predmetu ne radi o pojedinačnoj odgovornosti roditelja djece koja su sudjelovala nego o navodnom nepostojanju odgovarajućeg odgovora nadležnih državnih vlasti na opetovanje čine maltretiranja i nasilja od strane djece koja, zbog svoje mlađe dobi, ne mogu po nacionalnom pravu biti kazneno gonjena."

3.4. ŽRTVE SEKSUALNOG NASILJA I TRGOVANJA

REENA NAIR, MILENA ČALIĆ-JELIĆ

Documenta

ANA ŠENIČNJAK

Udruga za podršku žrtvama i svjedocima

Seksualno nasilje je bilo koji seksualni čin, pokušaj ostvarivanja seksualnog čina, neželjeni seksualni komentar ili prijedlog koji je usmjeren protiv osobe i njezine seksualnosti, a koji može počiniti druga osoba bez obzira na odnos sa žrtvom ili situaciju u kojoj se nalaze. Karakterizira ga upotreba sile, prijetnje ili ucjene za ugrožavanje dobrobiti i/ili života same žrtve ili njih bliskih osoba. (WHO, 2002.).

U 2017. godini prijavljeno je 364 kaznenih djela protiv spolne slobode, od kojih su 196 počinili još uvjek nepoznati počinitelji.

ČLANAK	ZAKONSKI NAZIV KAZNENOG DJELA	PRIJAVLJENA KAZNENA DJELA		
		UKUPNO	UHIĆEN	NEPOZNAT
152	SPOLNI ODNOŠAJ BEZ PRISTANKA	43		19
152 / 154	SPOLNI ODNOŠAJ BEZ PRISTANKA	24		12
153	SILOVANJE	61		21
153	SILOVANJE (POKUŠAJ)	8		3
155	BLUDNE RADNJE	109		47
156	SPOLNO UZNEMIRAVANJE	26		11
157	PROSTITUCIJA	93		83

Kako se radi o posebno ranjivim skupinama žrtava, ZKP im je zajamčio i posebnu zaštitu i veći opseg prava. Uz prava koje pripadaju svim žrtvama, žrtvama kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, pripadaju još i sljedeća prava: prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom na teret proračunskih sredstava, pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava, da je u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te, u slučaju ponovnog ispitivanja, da je ispituje ta ista osoba, pravo uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u

vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve, pravo zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja, pravo na tajnost osobnih podataka kao i zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.

Kao pozitivnu praksu u policijskom postupanju sa žrtvom kaznenog djela protiv spolne slobode i trgovine ljudima izdvajamo realizaciju prava da osoba od povjerenja može biti na- zočna tijekom razgovora u policiji, kao i to da je do sada 60 prostorija u Hrvatskoj posebno opremljeno i prilagođeno za razgovore s djecom, provedene edukacije s ciljem da postupanje policijskog službenika ili službenice ne doprinese sekundarnoj viktimizaciji, bilo postavljanjem neprimjerih i irelevantnih pitanja, ili u neprimjereno namještenom prostoru ispitivanja koji može biti uvredljiv samoj žrtvi.⁵⁴

3.4.1. TRGOVANJE LJUDIMA

"Trgovanje ljudima jedan je od najvećih zločina našeg doba i predstavlja povredu ljudskih prava *per se*. Ljudima se trguje za potrebe prisilnog rada, nezakonitog zapošljavanja, industrije zabave, lažnih i prisilnih brakova, prisilne prostitucije itd. Na društvenom planu ono se manifestira kao moderni oblik ropstva jer se u pravilu žrtva nalazi u ropskom položaju u odnosu na počinitelja. Trgovanje ljudima predstavlja jedan od najprofitabilnijih oblika organiziranog kriminala te se vjeruje da je po važnosti, zbog niskog rizika i visokog profita, u samom vrhu, odmah iza trgovine drogom i oružjem.

Najčešći oblik trgovanja ljudima je trgovanje u svrhu seksualnog iskoristavanja, odnosno u svrhu prisilne prostitucije. Najčešće žrtve ovakvog oblika trgovine su žene i djeca, dakle najranjivije društvene skupine. Posljedice koje pogađaju žrtve ovakvog tipa trgovanja ljudima su različite i kreću se od psihičkih i fizičkih trauma pa sve do smrti."; Šime Matak, mag. iur., Ana Vargek, mag. iur. - *Trgovanje ljudima u svrhu seksualnog iskoristavanja – utječe li legalizacija prostitucije na smanjenje trgovanja ljudima?*⁵⁵

Sukladno važećem Zakonu o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (NN 76/09, 116/10, 145/10, 57/11, 136/12, 148/13, 70/17), USKOK je, između ostalog, nadležan za obavljanje poslova državnog odvjetništva u predmetima kaznenih djela zločinačkog udruženja i za počinjenje kaznenih djela u sastavu zločinačkog udruženja iz članka 328. i 329. Kaznenog zakona, uključujući pri tom i kazneno djelo Trgovanje ljudima iz čl. 106. Kaznenog zakona i Ropstvo iz čl. 105. Kaznenog zakona u slučaju ako je počinjeno u sastavu zločinačkog udruženja. Kao nastavak harmonizacije rada policije s Državnim odvjetništvom, ponajprije USKOK-om, 2008. godine osnovan je Policijski nacionalni ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta u čijoj je nadležnosti i suzbijanje trgovanja ljudima. Na pitanje Postoji li trgovanje ljudima i u Hrvatskoj? Ministarstvo unutarnjih poslova u svom *Nacionalnom programu – Suzbijanje trgovine ljudima* dalo pregled registriranih žrtava trgovanja u desetogodišnjem periodu, iz kojeg je razvidan znatan porast broja žrtava, koje su još uvek u velikom broju u sivoj zoni ne prijavljivanja i otkrivanja.

• 2015.	38 žrtava trgovanja ljudima
• 2014.	37 žrtava trgovanja ljudima
• 2013.	31 žrtva trgovanja ljudima
• 2012.	11 žrtava trgovanja ljudima

54

Iz izlaganja Anite Matijević i Marije Goatti, MUPRH na temu "Sudjelovanje žrtve u istrazi", Konferencija povodom obilježavanja Europskog dana žrtava kaznenih djela, Zagreb, 22.2.2018. Novinarski dom, Zagreb

55

Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/144606>

• 2011.	14 žrtava trgovanja ljudima
• 2010.	7 žrtava trgovanja ljudima
• 2009.	8 žrtava trgovanja ljudima
• 2008.	7 (+2) *žrtava trgovanja ljudima
• 2007.	15 žrtava trgovanja ljudima
• 2006.	13 žrtava trgovanja ljudima
• 2005.	6 žrtava trgovanja ljudima

* 2 iste žrtve su eksplorirane u više kaznenih djela

Prema navedenom programu porast broja žrtava se objašnjava izmjenom Hrvatske iz prvenstveno tranzicijske zemlje u zemlju porijekla te krajnjeg odredišta žrtava trgovanja ljudima. Analizom otkrivenih i prijavljenih kaznenih djela trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj može se zaključiti da ovaj pojmovni oblik kriminaliteta najčešće podrazumijeva trgovanje osobama ženskog spola, mlađe životne dobi (od 11 do 30 godina), s ciljem seksualnog iskoristavanja, a karakterizira ga specifična dinamika počinjenja djela te transnacionalni karakter počinjenja djela.

Prema zaključcima istraživanja *Identifikacija i kompenzacija žrtava trgovine ljudima* koji su provele organizacije civilnog društva Partnerstvo za društveni razvoj, Zagreb, Udruga Zora, Čakovec, Ženska soba, Zagreb i Udruga žena Vukovar, siva brojka žrtava je rezultat netransparentnog procesa identifikacije žrtava koji još uvijek ovisi o volji državnog aparata, odnosno političkoj volji i javnim politikama koje u svom fokusu nemaju primarnu zaštitu žrtava, već se vode, za državu „većim“ interesom čuvanja sigurnosti, odnosno kontrole migracijskih i socijalnih politika.

Prema podacima Godišnjeg izvještaja DORH za 2017. godinu, tijekom godine državna odvjetništva zaprimila su kaznene prijave protiv 17 osoba zbog kaznenog djela trgovanja ljudima iz članka 106. stavaka 1. i 2. Kaznenog zakona, a iz ranijeg razdoblja ostalo je u radu prijava protiv 3 osobe. Ukupno je doneseno 20 odluka povodom prijave, u odnosu na 1 osobu doneseno je rješenje o odbačaju kaznene prijave, a u odnosu na 19 osoba doneseno je rješenje o provođenju istrage⁵⁶.

U studenom 2017., u javnom savjetovanju predstavljen je Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2017. do 2020. godine, koji posebnu pažnju posvećuje daljnjem jačanju suradnje u kaznenim postupcima u slučajevima trgovanja ljudima između Državnog odvjetništva Republike Hrvatske i Ministarstva unutarnjih poslova, unaprjeđivanju metoda identifikacije žrtava trgovanja ljudima te osiguravanju najboljeg interesa žrtava trgovanja ljudima, kao i obrazovanju stručnjaka u radu s žrtvama trgovanja, ali i mladih kao potencijalnih žrtava.

3.4.2. POTREBNE ZAKONODAVNE IZMJENE

Suradnjom sa organizacijama koje se bave zaštitom prava žrtava seksualnog nasilja i trgovanja ljudima, što su najvećem broju žene, izdvojili smo nekoliko primjera spornih primjene pozitivnih zakona kao i potrebu daljinjih zakonodavnih izmjena.

- **Dekriminalizacija prostitucije**

Kako je zabilježen znatan broj kaznenih djela prostitucije, važno je napomenuti da nije

⁵⁶
Izvješće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2017. godinu; <http://www.dorh.hr/dorh07062018>

bilo pozitivnih promjena uslijed donošenja drugih propisa čije odredbe izravno krše temeljna prava žena (npr. Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira u dijelu koji regulira prostituticiju), unatoč postojanju hijerarhijski nadređenog normativnog akta (UN Konvencija iz 1949. o suzbijanju trgovanja osobama i iskorištavanju prostitucije drugih) koji čini dio unutrašnjeg pravnog poretka RH kao i dokumenata na razini EU koji se eksplisitno pozivaju, između ostalog i na taj ključni dokument o zaštiti ljudskih prava (Rezolucija Europskog parlamenta od 26. veljače 2014. o seksualnom iskorištavanju i prostitutuciji te njezinu utjecaju na jednakost spolova (2013/2103(INI))), a isti eksplisitno navodi da je prostitucija očigledno oblik nasilja nad ženama i da je riječ o pojavi vezanoj uz spol koja ima globalnu dimenziju i uključuje oko 40 – 42 milijuna ljudi širom svijeta, pri čemu su većina osoba u prostituciji žene i djevojke, dok su muškarci gotovo jedini kupci, te da je stoga istovremeno i uzrok i posljedica neravnopravnosti između spolova koju dodatno pogoršava. Tako je Hrvatska i dalje ostala jedina država EU koja izriče kazne prostitutkama (čl. 12. Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira, NN 5/90, 30/90, 47/90, 29/94).

- **Ukidanje zastare za teška kaznena djela zlostavljanja i iskorištavanja djeteta**

Kao najveći iskorak tijekom 2017. godine isticali smo prijedlog zakonodavnih promjena Kaznenog zakona radi zaštite djece i podizanja standarda zaštite djece. Predloženim izmjenama planirano je da se: mjera zaštitnog nadzora po punom izvršenju kazne zatvora kod delikata nasilja i spolnih delikata provodi i prema osuđenicima koji su kraće vrijeme proveli na izdržavanju zatvorske kazne, kao i da se produlji vrijeme provjeravanja zaštitnog nadzora po punom izvršenju kazne zatvora počiniteljima kaznenih djela iz Glave XVI. Kaznenog zakona. Kao najveća novost predlagano je da se uvede **ne zastarijevanje kaznenog progona za teška kaznena djela zlostavljanja i iskorištavanja djeteta** te strože kažnjavanje za kaznena djela spolnog zlostavljanja djece, zadovoljenja pohote pred djetetom mlađim od petnaest godina, mamljenja djece za zadovoljenje spolnih potreba, podvođenja djeteta, iskorištavanja djece za pornografiju, iskorištavanja djece za pornografske predstave, teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta.

Nastavno na Prijedlog zakona o izmjenama i dopuni Kaznenog zakona, predloženo je i da se vodi kaznena evidencija o počiniteljima kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, na način da se podaci o počiniteljima kaznenih djela u kaznenoj evidenciji čuvaju trajno i da se ne brišu, navodeći primjere poput Velike Britanije, Francuske, SAD-a, ili da se vodi u zasebnom registru. Prijedloge zakonski izmjena prihvatio je Odbor za pravosuđe na sjednici održanoj 28. veljače 2018. ali isti nisu uvršteni u javno savjetovanje Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, otvorenog 30. svibnja 2018.

- **Komparativna analiza kaznenog djela spolnog odnošaja bez pristanka i silovanja - koncept pristanka**

Članak 152. i 153.

Droge i alkohol zamagljuju* mogućnost slobodnog izricanja pristanka

* Iako zamagljuju uvid u čin pristanka to ne znači da se radi o „sivoj zoni“. Kada pristanak nije jasan i potvrđan, tada pristanak NE POSTOJI.

Kad god čujemo sintagmu seksualno nasilje, mislimo na silovanje unatoč tome što seksualno nasilje obuhvaća puno širi spektar neželjenih radnji.

Kod razlikovanja spolnog odnošaja bez pristanka i silovanja, uglavnom se ističe razlika u težini kaznenog djela te se silovanje (prema Kaznenom zakonu) smatra težim oblikom seksualnog nasilja zbog primjene sile ili prijetnje. Ova analiza biti će pokušaj utvrđivanja razlika između spolnog odnošaja bez pristanka i silovanja kako bi uvidjeli razliku u stupnju i ozbiljnosti zločina.

Silovanje predstavlja oblik seksualnog napada u kojima je izražena značajka spolnog nasilja kao rodno uvjetovanog nasilja budući da više pogoda žene nego muškarce. U mnogim državama definicija silovanja jest spolni odnošaj bez pristanka. U drugim državama, silovatelji dobivaju teže zatvorske kazne od počinitelja drugih oblika seksualnog nasilja. Ova razlika je kroz pravnu prizmu izrodila oštре debate na temu ima li zbilja ikakve razlike između spolnog odnošaja bez pristanka i silovanja. Kao što je već rečeno, korištenje sile ili prijetnje silom kako bi se ostvario spolni odnošaj (ili s njim izjednačena radnja) karakteristično je za silovanje, no, silovanje je istovjetno spolnom odnošaju bez pristanka utoliko što se u oba slučaja radi u odsustvu pristanka kod žrtve.

Iako silovanje (i drugi oblici seksualnog nasilja) sadrže komponentnu seksa kao oružja, iznimno je bitno napomenuti kako se radi o obliku nasilja u kojem je metoda počinjenja kažnjivog djela seksualne naravi, a nikako se ne radi o nagonu seksualne naravi koji se ne može kontrolirati. Prisiljavanje nekoga na seksualnu aktivnost protiv volje osobe čin je nasilja i agresije. Možda su želje i izvan kontrole, ali djela zasigurno nisu. Seksualno uzbuđenje ne opravdava seksualno nasilje. Podržavanje predrasude da su muškarci slabi u kontroli svojih nagona i impulsa održava priču o krivnji žene-izazivačice.⁵⁷

Osim toga bitno je osvijestiti i kako većina kaznenih djela bude počinjena od strane žrtvi poznatih osoba. U više od 80% slučajeva žene su silovane od muškarca kojega poznaju i kome vjeruju, od čega 45% čine njihovi trenutni partneri.⁵⁸

Podsjetimo, prema starom engleskom pravu, činom silovanja smatrao se nasilni spolni odnos sa ženom i to ako je počinjen od strane muškarca koji nije ženin suprug, a bilo koji drugi zločin koji je uključivao spolni odnos smatrao se tek napadom ili tjelesnom povredom za koje se čak nije ni kazneno odgovaralo. Čak i u Republici Hrvatskoj je silovanje u braku kriminalizirano tek devedesetih godina.

Pristanak na spolni odnos vrlo je važan budući da može transformirati snošaj iz kaznenog djela, u spolni odnos koji se uopće ne tiče kaznenog prava. Nažalost, normativni zadatak definiranja pravednijeg zakona o silovanju je često onemogućen zbog konceptualne zbrke vezane za tumačenje pojma „pristanak“. Pristanak je poseban koncept u pravu, ali i je istovremeno sastavljen i od mnogo suprotstavljenih koncepata kojih su sudovi i tumači često tek djelomično svjesni. Oni pristanak pogrešno vide kao generički koncept, dok u stvarnosti koncept pristanka, u našoj popularnoj i pravnoj kulturi, također obuhvaća i kontrastne te međusobne koncepcije pristanka, od kojih se svaka sastoji od vlastitih normativnih pretpostavki. U onoj mjeri u kojoj nismo svjesni načina na koji strukturiramo naše razmišljanje o pristanku, riskiramo da ćemo sebi i drugima onemogućiti da zakone koji se tiču silovanja učinimo pravednijima.

Analiza značenja seksualnog odnosa bez pristanka i silovanja je u isto vrijeme zahtjevna i preliminarna. Kao sve analize, analiza pristanka je zahtjevna budući da su same kategorije misli koje uvodimo u analizu, izvor same konfuzije.

Polemike u ranije navedenoj klasifikaciji kaznenih djela protiv spolne slobode, odnosno,

57

<http://zenskasoba.hr/područja-rada/seksualno-nasilje/mitovi-i-predrasude-o-seksualnom-nasilju/>

58

Ibid.

zakonskih opisa pojedinih oblika seksualnog nasilja, pojavile su se osobito nakon uvođenja kaznenog djela spolnog odnosa bez pristanka 2012. godine.

Kazneni zakon (dalje: KZ) definira spolni odnosa bez pristanka na sljedeći način: „Tko s drugom osobom bez njezinog pristanka izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili navede drugu osobu da bez svog pristanka s trećom osobom izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju ili da bez svog pristanka nad samom sobom izvrši sa spolnim odnošajem izjednačenu spolnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.“⁵⁹ Silovanje je definirano kroz upućivanje na opis djela spolnog odnosa bez pristanka, ali uz uporabu sile ili prijetnje na život ili tijelo silovane ili druge osobe, a za što propisuje kaznu zatvora od jedne do deset godina.⁶⁰ Postavlja se pitanje potrebe uvođenja (i zadržavanja) kaznenog djela spolnog odnosa bez pristanca ako se osvesti činjenica da silovanje jest spolni odnos bez pristanka.⁶¹ Nerazumljiva je intencija zakonodavca budući da je i u obražloženju predloženih izmjena KZ-a istaknuto: „suvremena shvaćanja kaznenog djela silovanja polaze od toga da je kazneno djelo silovanja svaki spolni odnošaj ili s njime izjednačena spolna radnja... za koju osoba nije dala pristanak“⁶². Prema tome, kontradiktorno je diferenciranje navedenih kaznenih djela.

Osim samih opisa kažnjivih radnji, umanjena je i minimalna predviđena zakonska kazna zatvora s tri godine zatvora na jednu godinu zatvora, čime zakonodavstvo Republike Hrvatske predstavlja iznimku od ostalih država članica Europske unije čija je tendencija strože kažnjavaњe seksualnih delikata.⁶³ Razlog definiranja spolnog odnosa bez pristanka, kao blažeg kaznenog djela, objašnjava i sudac Mrčela: „Zato da se napravi razlika kada ima primjene sile ili prijetnje i kada je nema, a to je opet sukladno međunarodno preuzetim obvezama. Kod silovanja se traži primjena sile ili prijetnje i tada je predviđena stroža kazna, a kod spolnog odnosa bez pristanka to se ne traži i tada je predviđena blaža kazna.“⁶⁴

Razlozi za isticanje primjene sile ili prijetnje za definiranje seksualnog nasilja kao silovanja ostaju nejasni. Nacionalna sudska praksa potvrdila je presudom u Zagrebu kako ne treba postojati sila ili prijetnja da bi se radilo o prisilnom seksualnom odnosu: „preživjela se ljubila s okrivljenikom, skinula sa sebe odjeću i legla na zadnje sjedište automobila te dopustila da okrivljenik nad njom izvrši spolni odnošaj zato što je prilikom premještanja alata sa zadnjeg sjedišta automobila u prtljažnik uočila da okrivljenik ima nož, što je kod nje izazvalo strah da joj se nešto ne dogodi. Iz ponašanja nakon počinjenja kaznenog djela prema svojim ukućanima, sud je zaključio da spolni odnos nije bio konsensualan i da su ostvareni svi elementi kaznenog djela silovanja.“⁶⁵ Prijasnijim definiranjima u KZ-u, odsustvo pristanka trebalo se izražavati protivljenjem dok je sada za kriminalizaciju dovoljno odsustvo pristanka. Navedeno predstavlja pozitivnu promjenu pokazujući razumijevanje stanja osobe nad kojom se vrši seksualno nasilje te njene psihološke reakcije koje potvrđuju i osnove savjetodavnog rada s preživjelima prema kojima je svaka reakcija normalna reakcija na nenormalnu situaciju. Uz to, podržava i izmjenu paradigme prema kojoj je obveza osobe koja ne pristaje na seksualni odnos da sama iskaže protivljenje, a ne na osobi koja inicira seksualni odnos na jasnom traženju (i dobivanju) pristanka.

Rittossa u analizi kaznenih djela silovanja i spolnog odnosa bez pristanka izražava kritiku definiranja pristanka tako što govori da: „Rastezanje granica nezakonitih spolnih radnji dovodi do gotovo apsurdnih zahtjeva da se svaka spolna radnja mora izvršiti uz prethodno jasno izraženu suglasnost involviranih aktera.“⁶⁶ Upravo upotreba konstrukcija poput toga da

59

Kazneni zakon, čl. 153.

60

Ibid, čl. 154.

61

<https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2018/04/eu-sex-without-consent-is-rape/>, (pristupljeno: 20.05.2018.)

62

Prema Rittossa, Rittossa, D.; Martinović, I.: Spolni odnosa bez pristanka i silovanje-teorijski i praktični problemi, Izvorni znanstveni rad, 2014. godina; str 529

63

Dostupno na: <http://www.index.hr/vijesti/clanak.aspx?id=931438>, (pristupljeno: 20.05.2018.)

64

Dostupno na: <http://voxfeminae.net/vijestice-list/svijet/item/7873-silovanje-se-ne-moze-opravdati-ili-ublaziti-sutnja-ne-znaci-da>, (pristupljeno: 20.05.2018.)

65

Rittossa, D: op. cit., str. 535

66

Ibid.

je apsurdno zahtijevati jasan pristanak aktera pri stupanju u seksualne odnose, perpetuira sintagmu prema kojoj je obveza osobe u ranjivoj poziciji - one koja ne želi stupiti u odnose, na jasnem protivljenju, a ne na osobi koja inicira da provjeri pristanak. Pozitivna intencija prilikom uvođenja novog kaznenog djela, vidljiva je i kroz definiranje pristanka u stavku 3.: „Pristanak iz stavka 1. ovoga članka postoji ako je osoba svojom voljom odlučila stupiti u spolni odnosa ili s njime izjednačenu spolnu radnju i bila je sposobna donijeti i izraziti takvu odluku. Smatra se da takvog pristanka nema osobito ako je spolni odnosa ili s njime izjednačena spolna radnja izvršena uz uporabu prijetnje, prijevare, zlouporabom položaja prema osobi koja se prema počinitelju nalazi u odnosu zavisnosti, iskorištavanjem stanja osobe zbog kojeg ona nije bila sposobna izraziti svoje odbijanje, ili nad osobom kojoj je protupravno oduzeta sloboda.“ Zbog konstrukcije „smatra se“, teret dokazivanja prebacuje se s optužbe (državno odvjetništvo ili oštećenik kao tužitelj) na okrivljenu osobu. To znači da okrivljena osoba treba dokazati kako je postojao pristanak, a na optužbi i dalje postoji teret dokazivanja čina kaznenog djela (postojanje seksualnog nasilja - spolnog odnosa ili njim izjednačene spolne radnje). Kritike definicije pristanka ističu i moguće ukidanje prava na spolnu slobodu osoba koje nisu u mogućnosti dati jasan pristanak.⁶⁷

O tome koliko različita može biti intencija od primjene samog zakona govori sudska praksa i podizanje optužnica za pojedina kaznena djela protiv spolne slobode. Slučaj grupnog silovanja u Zadru je ukazao na nelogičnost postojanja dva kaznena djela koja definiraju seksualni odnos/radnju bez pristanka tako što su dvije osobe okrivljene, a potom i osuđene za kazneno djelo silovanja, a tri osobe za spolni odnosa bez pristanka.⁶⁸ Iz presude se zaključuje kako su osobe koje su posljednje počinile seksualno nasilje blaže kažnjene jer u tom trenutku osoba nad kojom se vršilo nasilje više nije bila u stanju dati pristanak. Proizlazi i kako je potrebno blaže kažnjavati osobu koja drugu ili drugoga siluje u nesvijesti budući da ni tada nije moguće iskazati pristanak. Uz sve pravne nelogičnosti koje prate blaže kažnjavanje u slučaju da osoba nije dala pristanak jer nije bila u mogućnosti, potrebno je i osvijestiti sekundarno viktimiziranje koje proizlazi iz samog opisa kaznenog djela. Ukoliko kao primjer uzmemos osobu koja je bila u alkoholiziranom stanju te zbog toga nije bila u stanju dati pristanak, uz moguću osudu okoline (tzv. okrivljavanje žrtve), može i indirektno biti „okrivljena“ od strane zakonodavca koje seksualno nasilje nad njom smatra blažim oblikom nasilja upravo zbog stanja alkoholiziranosti i nemogućnosti iskazivanja (ne)pristajanja na seksualni odnos. Potreba je zakonodavca prilikom propisivanja zakona razmišljati o posljedicama primjene tih zakona, ne samo na razini individualne, već i generalne prevencije. Opisi kaznenog djela, kao i propisane kazne zatvora, šalju sliku društvu o (ne)prihvativom ponašanju, kao i povjerenje građana u osiguravanje zaštite njihove sigurnosti.

Polemike postoje i u propisivanju kako pristanka nema ukoliko je spolna radnja izvršena zbog prijevare. Brojni autori pitaju se o točnoj namjeri zakonodavca. Spominju se primjeri iz drugih zakonodavstava i ranijih pravnih uređenja prema kojima je, primjerice, prijevara uključivala iskazivanje neistine o bračnom stanju.⁶⁹ Jedan od istaknutih primjera govori o laganju o korištenju kontracepcije što predstavlja prijevaru, odnosno, nebitno je postojanje ranijeg pristanka za spolni odnos.⁷⁰ Laganje o korištenju kontracepcije, kriomice skidanje ili oštećenje zaštite (kondoma) prilikom seksualnog odnosa, a bez znanja i/ili pristanka druge osobe, često se naziva *stealthingom*. Navedeni izraz počeo se koristiti krajem 2014. godine i to među pripadnicima i pripadnicama LGBTIQ zajednice. Odjeknuo je u medijima nakon istraživanja A.

67
Primjerice osobe bez poslovne sposobnosti.

68
Dostupno na: [https://zadarski.slobodnadalmacija.hr/kalelarga/clanak/id/442679/presuda-petorki-za-serijsko-silovanje-na-kolovarama-trojica-dobila-ukupno-manje-od-9-godina-a-dvojici-kazna-nadzorom, \(pristupljeno: 20.5.2018.\)](https://zadarski.slobodnadalmacija.hr/kalelarga/clanak/id/442679/presuda-petorki-za-serijsko-silovanje-na-kolovarama-trojica-dobila-ukupno-manje-od-9-godina-a-dvojici-kazna-nadzorom, (pristupljeno: 20.5.2018.))

69
Više na Ritossa, str. 540, i Vuletić, I.: Spolni odnosa bez pristanka u hrvatskom kaznenom pravu; originalni naučni rad, 2016. godina, str. 42.

70
Ibid, str. 540

Brodsky koja je isticala pojavnost navedenog oblika seksualnog nasilja kao i posljedice na osobe koje su preživjele takvo iskustvo, a ono je slično/isto osobama koje su preživjele silovanje.⁷¹ Ubrzo nakon toga, sud u Švicarskoj osudio je muškarca za kazneno djelo silovanja zbog kriomčnog skidanja kondoma za vrijeme seksualnog odnosa bez znanja i pristanka partnerice.⁷² Sud u Kanadi također je osudio muškarca zbog namjernog bušenja kondoma prije stupanja u seksualni odnos.⁷³ Većina drugih zemalja nesigurna je oko načina sankcioniranja te se navodi mogućnost kažnjavanja za silovanje, druge oblike seksualnog nasilja te prijevare. Budući da zakonodavstvo Republike Hrvatske spominje prijevaru u kaznenom djelu spolnog odnošaja bez pristanka, moglo bi se zaključiti kako bi navedeni opis djela spadao u tu kategoriju kaznenih djela protiv spolne slobode. No, s obzirom na izrazito teške posljedice koje mogu biti prouzročene takvom vrstom prijevare, poput neplanirane trudnoće ili spolno prenosivih bolesti, moguće je da bi zapravo predstavljalo teško kazneno djelo protiv spolne slobode.

U Republici Hrvatskoj ne postoji izraz koji bi se koristio za prijevod izraza *stealthing*. Autorica članka prenesenog na portalu Libela.hr nudi perspektivu vezanu uz terminologiju tog oblika seksualnog nasilja: „Kako se pojam *stealthing* počeo pojavljivati u naslovima, shvatila sam da muškarci tako nazivaju ono što ja danas nazivam nasiljem. Nisam fizički bila prisiljena na neželjen sek. Naime, od mene se očekivalo da se složim sa partnerovom željom za sek som bez kondoma bez prigovora... Identificirati *stealthing* kao bilo što osim nasilja značilo bi zamračiti istinu onih koji su povrijedeni, dopuštajući jezičnoj netočnosti da zaštiti počinitelje. Nazivati *stealthing* nasiljem je kompleksno. Spojiti priču i okosnicu zakona i etike samo je dio jednadžbe.“⁷⁴

U istraživanju⁷⁵ koje je provedeno u sklopu programa Mirovnih studija 2017./2018. u mentorskoj grupi „Reproaktivna i seksualna prava“, na pitanje „Postoji li razlika između kaznennog djela silovanja i spolnog odnošaja bez pristanka?“, 50,3% osoba od 18 do 35 godina u RH ne misli da postoji razlika između kaznenih djela silovanja te spolnog odnošaja bez pristanka, 24,2% nije sigurno, a samo četvrta se slaže s trenutnim uređenjem u KZ-u po kojemu se radi o dva različita kaznena djela. Zanimljivo je da su u slobodnoj formi nuđenja komentara na postavljeno pitanje brojne osobe navele razliku između dva kaznena djela uz pravne argumente, no, izrazile su vlastito osobno neslaganje s istim. Jedna ispitanica je navela: „Ne postoji siva zona kada se radi o dobivanju/davanju pristanka na spolni odnos (i općenito intimnost).“ Tom izjavom bi se mogla obuhvatiti većina danih odgovora budući da su ispitanici/e govorili o psihičkom stanju žrtve i reakciji na nasilje koje se odvija/priprema, a koje ne bi trebalo imati utjecaja na kvalifikaciju samog kaznenog djela.

Društvo koje polemizira pojedine oblike seksualnog nasilja te zakonodavac koji u velikom dijelu oblikuje norme, utječu na prava i pravdu koje osobe koje prežive seksualno nasilje mogu potraživati. Osnovni preuvjet je jasna osuda svih oblika seksualnog nasilja kroz odgovarajuće normiranje u KZ-u.

71

Dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Non-consensual_condom_removal, (pristupljeno: 20.5.2018.)

72

Dostupno na: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/man-convicted-rape-condom-sex-switzerland-a7521891.html>, (pristupljeno: 20.5.2018.)

73

Dostupno na: <http://www.cbc.ca/news/health/stealthing-condoms-legal-concerns-1.4088491>, (pristupljeno: 20.5.2018.)

74

Dostupno na: <https://www.libela.org/sa-stavom/8687-skidanje-kondoma-bez-znanja-druge-osobe-je-seksualno-nasilje/>, (pristupljeno: 20.05.2018.)

75

Podaci dostupni na zahtjev.

3.5. OSOBE STARIE ŽIVOTNE DOBI – ŽRTVE KAZNENIH DJELA

NATALIJA HAVELKA

Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek

Posebno ranjive žrtve kaznenih djela su osobe starije životne dobi. Prema statistikama Ministarstva unutarnjih poslova RH osobe starije od 60 godina čine oko 20 % ukupnog stanovništva Republike Hrvatske, ali i 20 % tih građana su bili žrtva kaznenih djela, najčešće imovinskog i gospodarskog kriminaliteta.

Pučka pravobraniteljica u svom izvješću za 2017. godinu⁷⁶ navodi kako je na njezin prijedlog u novi Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji uvrštena posebna zaštita starijih osoba od obiteljskog nasilja. Uz tjelesno, psihičko, spolno i ekonomsko, nasiljem se također smatra i zanemarivanje osoba starije životne dobi koje dovodi do njezine uz nemirenosti ili vrijeda njezino dostojanstvo i time joj nanosi tjelesne ili duševne patnje⁷⁷. Prema ovom zakonu osobe starije životne dobi su osobe starije od 65 godina, a počinjenje nasilja prema njima predstavlja kvalificirani oblik djela. Transponirana su prava žrtve iz Direktive 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 29.10.2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela u Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji s ciljem obazrivog pristupa prema žrtvi nasilja u cilju sprečavanja sekundarne viktimizacije, informiranosti žrtve, te skrb nadležnih institucija o pravima žrtve. Zakonom je predviđena i novčana kazna u iznosu od 10.000,00 kn ili kazna zatvora u trajanju od najmanje 45 dana ako je nasilje počinjeno na štetu osobe starije životne dobi.

Vrlo često su počinitelji nasilja prema starijim osobama upravo osobe koje o njima svakodnevno skrbe i o kojima su oni ovisni. To je jedan od razloga zbog kojeg starije osobe rjeđe prijavljuju obiteljsko nasilje. Pučka pravobraniteljica u svom *Izvještaju o radu za 2017. godinu* daje preporuku da se socijalne usluge učine dostupnijima osobama starije životne dobi u svim dijelovima Hrvatske i da se ublaže prihodovni cenzusi za njezino ostvarivanje. Ovo prvenstveno iz razloga da se omogući starijim osobama koje su žrtve nasilja ostanak u svojem domu. Također predlaže dodatne edukacije za djelatnike MUP-a i CZSS-a o nasilju nad starijim osobama.

76

Izvješće pučke pravobraniteljice za 2017. <http://ombudsman.hr/hr/izvjesca-2017-izvjesce-pp-2017/send/82-izvjesca-2017/1126-izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2017-godinu>

77

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, Narodne novine
70/17

3.5.1. PRIMJERI IZ PRAKSE

Osobe starije životne dobi česta su meta raznih prevaranata koji iskorištavaju njihovo povjerenje i nepažnju ili ih dovode u zabludu. Uglavnom rade u paru te se predstavljaju kao službenici mirovinskog ili socijalnog osiguranja, porezne uprave, policije, medicinski djelatnici i slično. Oštećeni ih nerijetko puštaju u svoje domove ne provjeravajući o kome se zaista radi. Kako bi smanjili mogućnost ovakvih kaznenih djela, ali i drugih kaznenih djela imovinskog karaktera, svim građanima, a posebice onima starije životne dobi, policija je putem medija kao i na svojim internetskim stranicama objavila upozorenja i savjete građanima starije životne dobi.

U Hrvatskoj je 1,1 milijun osoba starijih od 60 godina, odnosno 26% stanovništva, a do 2030. bit će ih 31%. Starije su osobe među ranjivim skupinama, posebice oni bez ikakvih prihoda, no unatoč tome i dalje nije uvedena državna potpora za starije bez mirovine, odnosno drugih prihoda. Tijekom 2015. godine te u prvom kvartalu 2016. godine, Udruga za podršku žrtvama i svjedocima obavila je nekoliko desetaka motivacijskih sastanka s drugim udruženjima i organizacijama, javno-pravnim tijelima na području Vukovarsko-srijemske županije i Osječko-baranjske županije⁷⁸ kako bi posložili prioritetne probleme korisnika, te prenijeli znanja i poteškoće s kojima se susreću naši korisnici. Unatoč i našoj preporuci da se razmotri opravdanost postojanja ugovora o dosmrtnom uzdržavanju u Zakonu o obveznim odnosima te da se ugrade jači zaštitni mehanizmi za primatelje uzdržavanja na temelju ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju, pojedina tijela su i dalje pri stajalištu da bi brisanjem ugovora o dosmrtnom uzdržavanju iz ZOO-a građani sklapali ugovore istog sadržaja, ali drugog naziva, čime bi se izgubili zaštitni mehanizmi koje sada ZOO propisuje. U tom slučaju trebalo bi propisati snažnije zaštitne mehanizme, posebice sklapanje u najstrožoj formi, uvođenje nadzora njihova provođenja od strane centara za socijalnu skrb, kao i registra te ograničavanje broja ugovora koji jedna osoba može sklopiti kao davatelj uzdržavanja, što je ključno kako bi se starije osobe zaštitilo od ekonomskog iskorištavanja.

Također, zabilježene su situacije gdje je nakon sklapanja ugovora o dosmrtnom uzdržavanju, već nakon 2 mjeseca od potpisivanja ugovora nekretnina bila prodana, a primatelj uzdržavanja je ostao bez krova nad glavom. Kako su nekretnine u Hrvatskoj najvećim dijelom u vlasništvu starijih osoba, te nekretnine predstavljaju njihovu svojevrsnu štednju za starost. Prevarene, ponižene, psihički i fizički zlostavljanje, takve osobe svoje posljednje godine proživljavaju u potpunom siromaštvu, a dio njih kao beskućnici (ne mogu ostvariti prava prema Zakonu o socijalnoj skrbi ako imaju potpisane ugovore o doživotnom/ dosmrtnom uzdržavanju). Slučajevi nerijetko završavaju i na sudu, no zbog dugotrajnosti postupaka, oštećeni u pravilu umru prije nego dočekaju pravdu. Prema sudskoj praksi, uglavnom su to izgubljene parnice.

3.6. ŽRTVE ZLOČINA IZ MRŽNJE

ĐINO ĐIVANOVIĆ

Documenta

Kad je riječ o zločinu iz mržnje, prema službenim statističkim podacima Državnog odvjetništva Republike Hrvatske je tijekom 2017. zaprimljeno 18 prijava za razna kaznenaa djela počinjena u vezi članka 87. stavka 21. Kaznenog zakona, od čega je 6 osoba optuženo, a u slučaju 6 osoba donesena su rješenja o odbačaju kaznenih prijava. Pritom, nadležni su sudovi u 2017. donijeli 5 presuda zbog kaznenih djela počinjenih iz mržnje. Kad je riječ o kaznenom djelu javnog poticanja na nasilje i mržnju iz članka 325. Kaznenog zakona, tijekom 2017. zaprimljeno je ukupno 66 prijava, od čega protiv 52 odrasla počinitelja, 1 mlađeg punoljetnika, 11 maloljetnika te 2 pravne osobe. Iste su godine državna odvjetništva donijela ukupno 24

78

Riječ je o jedinicama lokalne i regionalne (područne) samouprave koje imaju niski indeks razvijenosti: -Vukovarsko-srijemska županija, Grad Vinkovci, Grad Vukovar, Županija (Indeks razvijenosti 75%) te Općina Tovarnik (Indeks razvijenosti 72.7%), Tompojevci (Indeks razvijenosti 57.42%), Borovo (Indeks razvijenosti 53%), Illok (Indeks razvijenosti 70.91%) i Nuštar (Indeks razvijenosti 71%); Osječko-baranjska županija, Grad Osijek, Đakovo (Indeks razvijenosti 72.7%), te Općina Bizovac (Indeks razvijenosti 72%) i Općina Erdut/Dalj (Indeks razvijenosti 61%).

rješenja o odbačaju kaznenih prijava, podigla optužnice protiv 12 osoba (10 odraslih, 1 mlađeg počinitelja te 1 maloljetnika) te zaprimila ukupno 11 presuda (8 protiv odraslih osoba i 3 protiv maloljetnika), uz sve osuđujuće presude i uvjetne osude, odnosno maloljetnicima odgojne mjere. DORH-ov izvještaj navodi kako se iz navedenih podataka može primijetiti porast u prijavama za kazneno djelo javnog poticanja na nasilje i mržnju, što je prema izvješću DORH-a razumljivo s obzirom na značaj koji govor mržnje i kolokvijalno i kaznenopravno uživa u društvu. No, DORH-ov izvještaj dodaje kako povećani broj prijava govori u prilog tome da se u kaznenopravnu sferu pokušava uvesti i onaj govor mržnje koji to s aspekta elemenata kaznenog djela nije, već se ponekad radi o prekršajnim djelima suglasno Zakonu o suzbijanju diskriminacije, Zakonu o prekršajima protiv javnog reda i mira, Zakonu o javnom okupljanju, Zakonu o sprečavanju nereda na športskim natjecanjima itd. Usto se navodi kako treba imati na umu i slobodu izražavanja, nasuprot ograničavanju iste te se napominje kako je Odbor za ukidanje svih oblika diskriminacije u svojoj općoj preporuci o suzbijanju govora mržnje od 26. 9. 2013. naznačio kako kaznenopravnu reakciju ipak treba ostaviti za najteže slučajeve.⁷⁹ S druge strane, u usporedbi s podacima za 2016. kada je zabilježeno 35 incidenata evidentiranih kao zločin iz mržnje, čini se da je došlo do pada njihovog broja, međutim prema informacijama kojima raspolaže Ured pučke pravobraniteljice, ne radi se o stvarnom smanjenju, već o načinu na koji je pravno kvalificiran jedan incident iz 2016., kada je počinitelj istom prigodom iscrtao 12 grafita s porukama mržnje te je svaki od njih procesuiran kao zasebno kazneno djelo pa se, imajući to u vidu, može zaključiti da je broj prijavljenih zločina iz mržnje u 2017. na razini 2016. godine. Kad je riječ o strukturi prijavljenih djela, izuzev kaznenog djela javnog poticanja na nasilje i mržnju koje je prijavljeno 7 puta, najzastupljenija su kaznena djela prijetnje (6) i oštećenja tuđe stvari (4). Najviše je zločina motivirano nacionalnim i etničkim podrijetlom oštećenika (9) pri čemu su 4 djela počinjena prema Romima, 3 prema Srbima te 2 prema Bošnjacima, a osobe homoseksualne orientacije bile su žrtve zločina iz mržnje u 5 slučajeva. Od preostalih slučajeva MUP je za 2 djela zločina iz mržnje naznačio veličanje ustaške ideologije, a za 2 mržnju prema osobama druge regionalne pripadnosti, na što se Pravobraniteljičin izvještaj posebno osvrće s obzirom na to da regionalna pripadnost žrtve nije predmetom zaštite koju pružaju kvalifikacije kaznenih djela kao zločina iz mržnje (o tome kasnije u izvještaju).

Godišnje izvješće Ureda pučke pravobraniteljice zaključuje kako podaci za 2017. pokazuju kako je nacionalna pripadnost žrtve zločina iz mržnje najučestalija motivacija ovih kaznenih djela te dodaje kako podaci Ministarstva unutarnjih poslova govore da je u dva slučaja netrpeljivost prema osobama druge regionalne pripadnosti bila motivom zločina iz mržnje, dok se u podacima Ministarstva pravosuđa kao motiv navodi 'ostalo', što znači da se ne radi o nekoj od zakonom propisanih osnova. Primjerice, kaznena djela su bila motivirana regionalnom pripadnošću, a u jednom slučaju je institut zločina iz mržnje primijenjen zbog tog što je djelo počinjeno prema trudnici. Izvješće Pučke pravobraniteljice zaustavlja se na ovom detalju te jasno naglašava kako članak 87. st. 21. KZ-a propisuje zatvorenu listu osnova koje mogu biti motivom zločina iz mržnje pa bi stoga mogućnost težeg sankcioniranja mržnje prilikom počinjenja kaznenog djela trebala biti ograničena isključivo na one osnove koje su ovom odredbom propisane. Upravo zbog toga, navodi izvješće, posebna zaštita koju propisivanje zločina iz mržnje pruža kroz vid težeg kvalificiranja, odnosno sankcioniranja, za svrhu ima uklanjanje nejednakosti s kojom su određene skupine suočene, a ne zaštitu svih pojedinaca koji su iz bilo kojeg razloga posebno ranjivi, poput trudnica ili osoba koje gaje određenu regionalnu

pripadnost. Izvješće naglašava da oni nisu ciljana skupina koja se na ovaj način posebno štiti, što naravno ne znači da im se kaznenim zakonodavstvom ne treba pružiti dodatna zaštita, međutim ne u okviru instituta zločina iz mržnje, budući da se pogrešnom primjenom na druge pojedince i skupine ugrožava svrha koja se željela postići. Ovi podaci stoga ukazuju da je i u ovom aspektu potrebno nastaviti educirati djelatnike tijela kaznenog progona, s naglaskom na doseg instituta zločina iz mržnje i njegovu primjenu, uvezši u obzir i to da je prepoznavanje i progon ovih zločina i dalje značajan problem, dok se mržnja kao motiv počinjenja nedovoljno prepoznaće i posljedično neadekvatno ili uopće ne procesuirala.⁸⁰

Vidjeli smo da statistički pokazatelji relevantnih institucija koje smo konzultirali u uvodnom dijelu izvještaja ukazuju na to da je u Hrvatskoj 2017. postojala značajna korelacija između počinjenja zločina iz mržnje i etničkog odnosno nacionalnog podrijetla, boje kože te seksualne orijentacije odnosno rodnog identiteta žrtava. U tom smislu najviše su izloženi bili pripadnici romske zajednice, građani srpske nacionalnosti te osobe homoseksualne orijentacije, transrodne ili rodno-disforične osobe. Ovo posebno podcrtava i Godišnje izvješće Europske komisije protiv rasizma i netolerancije Vijeća Europe (ECRI) o Hrvatskoj, koje navodi da je javni diskurs u Hrvatskoj sve više opterećen rasističkim i nesnošljivim govorom mržnje, a pritom su glavne mete Srbi, LGBT osobe i Romi. Prema ECRI-jevom izvješću istovremeno je u porastu, a osobito među mladima, ekstremni nacionalizam koji se ponajprije iskazuje kroz hvaljenje ustaškog režima.⁸¹ Također, ne smiju se zanemariti slučajevi zločina iz mržnje prema migrantima s početka 2017. te ozbiljan problem govora mržnje u javnom prostoru koji je trajao cijele godine.

3.6.1. ZAKONSKI OKVIR

Zločin iz mržnje je kazneno djelo počinjeno zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjeroispovijesti, nacionalnog ili etničkog podrijetla, jezika, invaliditeta, spola, spolnog opredjeljenja ili rodnog identiteta druge osobe.

Također, prema Članku 325. Kaznenog zakona svatko tko putem **tiska, radija, televizije, računalnog sustava ili mreže, na javnom skupu ili na drugi način** javno potiče ili javnosti učini dostupnim letke, slike ili druge materijale kojima se poziva na nasilje ili mržnju usmjereni prema skupini ljudi ili pripadniku skupine zbog njihove rasne, vjerske, nacionalne ili etničke pripadnosti, jezika, podrijetla, boje kože, spola, spolnog opredjeljenja, rodnog identiteta, invaliditeti ili kakvih drugih osobina čini **kazneno djelo javnog poticanja na nasilje i mržnju, što je najčešći oblik govora mržnje**. Ujedno, to čini svatko tko javno odobrava, poriče ili znatno umanjuje kazneno djelo genocida, zločina agresije, zločina protiv čovječnosti ili ratnog zločina, usmjereno prema skupini ljudi ili pripadniku skupine, zbog njihove rasne, vjerske, nacionalne ili etničke pripadnosti, podrijetla ili boje kože, na način koji je prikidan potaknuti nasilje ili mržnju protiv pripadnika te skupine ili pojedinca. Navedeno se odnosi i na kaznena djela koja su počinjena putem društvenih mreža, kao što su Facebook, You tube, Twitter, Google+ i druge.

Osoba koja počini ovo kazneno djelo kaznit će se kaznom zatvora do tri godine, a sustav poznaje dva načina težeg kažnjavanja počinitelja zločina iz mržnje. Za pojedina kaznena djela izričito je propisan kvalificirani oblik, odnosno viši raspon predviđene zakonske kazne od onog za osnovni oblik djela, ukoliko je ono počinjeno iz mržnje. U drugom slučaju, ukoliko teže kažnjavanje nije zakonom izričito predviđeno za pojedino kazneno djelo, motiviranost počini-

80

<http://ombudsman.hr/hr/izvjesca-2017/izvjesce-pp-2017/send/82-izvjesca-2017/1126-izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2017-godinu> (pristupljeno 11. 6. 2018.)

81

<https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Croatia/HRV-CbC-V-2018-017-HRV.pdf> (pristupljeno: 11. 6. 2018.)

telja mržnjom uzima mu se u obzir prilikom odmjeravanja kazne kao otegotna okolnost, kada sud mržnju procjenjuje kao i sve druge otegotne i olakotne okolnosti na strani okrivljenika.

3.6.2. ZLOČIN IZ MRŽNJE PREMA PRIPADNICIMA RASNIH,

ETNIČKIH ILI NACIONALNIH MANJINA:

• Zločin iz mržnje prema Srbima

Prema podacima Srpskog narodnog vijeća, objavljenima u biltenu *Historijski revizionizam, govor mržnje i nasilje prema Srbima u 2017.*⁸² porastao je broj incidenata (ukupno 393 incidenta) koji uključuju vrijedanje, prijetnje i fizičke napade motivirane etničkim podrijetlom, a najčešći su slučajevi vrijedanja i prijetnji upućenih Srbima i srpskim institucijama u Hrvatskoj, javne akcije koje imaju obilježja netrpeljivosti, etnička netrpeljivost i historijski revizionizam u izjavama i postupcima javnih osoba te govor mržnje i etnička netrpeljivost u medijima.⁸³ O tome govori i izvješće pučke pravobraniteljice koje se referira i na podatke UNHCR-a koji izražava zabrinutost zbog povećane netrpeljivosti prema pripadnicima srpske manjine, ukazujući na neprijateljsko raspoloženje primjetno u govoru mržnje, medijima i javnoj upotrebi fašističkih simbola.⁸⁴ Na istom su tragu i radni materijali ODIHR-ovog izvještaja za 2017., koji pokazuju da je najviše slučajeva zločina iz mržnje te govora mržnje u Hrvatskoj bilo potaknuto etnicitetom što se podudara i s drugim izvorima te službenim podacima i statistikama. Kao i prethodnih godina, na najvećem udaru bili su građani srpske nacionalnosti.

Primjera je mnogo a krenut ćemo od javnog prostora. Tako su tijekom 2017. u cijelom nizu gradova i mjesta (Zagreb – 7 kvartova, Karlovac, Osijek, Rijeka, Benkovac, Petrinja, Hrvatska Kostajnica, Vukovar, Bitelić – Splitsko-dalmatinska županija) zabilježeni grafiti kojima se poziva na ubojstvo i progon Srbra. Što se tiče online medija, posebno je odjeknuo slučaj s internetskog portala kontroverznog lista Dnevno, na kojem je objavljena fotomontaža sa borske zastupnice Milanke Opačić (SDP) koja je prikazana u majici s četiri cirilična slova „S“ i natpisom „Serbfest“. Policia je međutim utvrdila da se radi o fotomontaži te je za objavljanje i distribuiranje rečene fotografije izrazila sumnju da je motivirana namjerom širenja mržnje i netrpeljivosti. Inače, zbog prijetnji koje je primila po objavi fotomontaže, Milanka Opačić pružena je policijska zaštita. Isti je portal par dana nakon toga objavio proglašenje akademskih građana „Spasimo Rijeku“ pod naslovom „Sprječimo posrbljivanje riječkog Sveučilišta te stvaranje SAO Krajine u Rijeci“. Proglas je sastavljen kao svojevrsna potjernica za rektoricom te još troje profesora i djelatnika riječkog Sveučilišta koji su po etničkoj pripadnosti Srbi, optužujući ih za „hegemonistički plan ovladavanja akademskim i kulturnim institucijama u Rijeci na podlozi velikosrpske ideologije“. Mnoga javna događanja također nisu bila lišena govora mržnje pa su tako na dan osnutka NDH 10. travnja, u Splitu (u sklopu obilježavanja osnutka bojne HOS-a Rafel vitez Boban) i u Zagrebu održani proustaški skupovi na kojima se uživkivao pozdrav „Za dom spremni“, bile su prisutne zastave NDH, ušata slova „U“ te jasno istaknuta prijetnja „Ubij Srbina!“. Slična situacija nije zaobišla niti proslavu obilježavanja VRA Oluja u Slunju gdje se skandirao ustaški pozdrav te su se pjevale pjesme Juri i Bobanu. A-HSP te predsjednik te stranke Dražen Keleminec sudjelovali su u nekoliko slučajeva širenja govora mržnje u Zagrebu. Tako su u veljači održali marš po gradu te obavili postrojavanje na Trgu Bana Jelačića dajući podršku američkom predsjedniku Donaldu Trumpu u društvu predstavnika neonacističke Nacionaldemokratske stranke iz Njemačke, pri čemu su se čuo pozdrav „Za dom spremni!“. U rujnu je Keleminec organizirao tri prosvjeda ispred ureda SNV-a odnosno redak-

82

<https://snv.hr/file/bilten-file/snsv-bulletin-14-web.pdf>
(pristupljeno 11. 6. 2018.)

83

<http://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2018/03/Ljudska-prava-u-Hrvatskoj-pregled-stanja-u-2017.-godini.pdf>
(pristupljeno 11. 6. 2018.)

84

<http://ombudsman.hr/hr/izvjesca-2017/izvjesce-pp-2017/send/82-izvjesca-2017/1126-izvjesce-pucke-pravobraniteljice-z-2017-godinu>
(pristupljeno: 11. 6. 2018.)

cije Novosti, paleći u prvom navratu primjerak ovoga tjednika, da bi deset dana kasnije zapalio još dva primjerka lista, uz pozive za rehabilitaciju pozdrava „Za dom spremni!“ nakon čega je policija protiv Dražena Keleminca zbog poticanja mržnje podignula kaznenu prijavu.⁸⁵

U tom kontekstu treba spomenuti i prijavljene verbalne prijetnje i uvrede koje je primao Milorad Pupovac u kojima se njemu i članovima obitelji prijetilo smrću i protjerivanjem, a zbog posljednje privatne poruke pristigle u prosincu koju je uputio mlađi muškarac iz Rijeke, Općinsko državno odvjetništvo u Rijeci protiv njega je podiglo optužnicu po kaznenom zakonu. Poruka je glasila: „Bježi, nestat čete i ti i sin preko noći.“ U DORH-u još uvijek provjeravaju navode iz dvije kaznene prijave koje je SNV podnio protiv pojedinca koji je u najmanje pet navrata prijetio redakciji Novosti koristeći usporedbu sa slučajem francuskog satiričkog lista Charlie Hebdo, prijeteći i polijevanjem redakcije benzinom i paljenjem. Druga je optužnica podnesena protiv P. M. koji je Miloradu Pupovcu zaprijetio da će u obračunu s njim „ovaj put ići do kraja“. Slučajevi prijetnje smrću zabilježeni su i na pakračkom području te u Srbu, a u veljači je u Zagrebu priječeno obitelji Dušana Kovačevića osnivača i direktora festivala Exit, dok su bili na proputovanju. Fizički napadi na građane srpske nacionalnosti potaknuti njihovim porijeklom dogodili su se na Baniji i u Pakracu, a poseban odjek imao je slučaj hapšenja dvije mlade djevojke za koje se sumnjalo da su podmetnule požar u selu Brgud, desetak kilometara udaljenog od Benkovca. U ovom slučaju je Zadarsko općinsko državno odvjetništvo podnijelo optužnicu protiv jedne od njih tereteći ju da je u neubrojivom stanju upaljačem potpalila požar motivirana činjenicom da u Brgudu živi većinsko srpsko stanovništvo koje je smatrala odgovornim za paljenje njezine kuće u obližnjem Lisičiću tijekom rata 90-ih, zbog čega je podnesena kaznena prijava za teško kazneno djelo protiv opće sigurnosti u vezi sa zločinom iz mržnje. Zabilježeni su i višestruki slučajevi oštećivanja, uništavanja i krađe imovine. Riječ je o dva slučaja oštećenja automobila u Splitu državljanima Srbije te uništavanju automobila u vlasništvu Vijeća srpske nacionalne manjine grada Rijeke te jednog od najistaknutijih pripadnika riječke srpske zajednice, Mile Opačića. Također, stradala je i imovina Srpske pravoslavne crkve; oskrnavljene su crkve u Bjelovaru i Sinju, a u objekte srpske pravoslavne crkve u Dalmaciji (Baljci, Štikovo, Kričke, Miočić, Kanjani, Vrbnik, Medviđa, Karin Donji) provaljivano je u serijama tijekom ožujka i travnja⁸⁶.

Inače, tijekom 2017. učestalo su se koristili sporni, ranije u tekstu već navedeni simboli i pozdravi, te je stoga, zaključuje Pravobraniteljičino izvješeće nužno dosljedno postupanje policije i državnog odvjetništva u prepoznavanju i procesuiranju diskriminatornih i mrzilačkih ponašanja te ažurno postupanje sudova, s obzirom na ranije odluke Visokog prekršajnog i Ustavnog suda po ovom pitanju. Odluke donesene u 2017. kojima Ured pučke pravobraniteljice raspolaže, pokazuje da su u ukupno 3 od 8 predmeta vođenih pred sudovima prvog stupnja osobe optužene da s uzvikivale pozdrav „Za dom spremni!“ ili isticale spornu ikonografiju, oslobođene. To je još jedan od pokazatelja potrebe dodatnih edukacija pravosudnih službenika, sudaca, državnih odvjetnika i policijskih službenika o nacionalnoj i europskoj sudskoj praksi vezanoj uz simbole, parole, znakove, oznake, imena, nadimke, nazive, pozdrave, pokliče, pokrete, geste, odore i njihove dijelove ili druga obilježja totalitarnih režima i pokreta, koji propagiraju, opravdavaju, umanjuju ili negiraju nacističke i s njima povezane ratne zločin i Holokaust te o govoru mržnje, što je uostalom i jedna od preporuka Ureda pučke pravobraniteljice.⁸⁷

Ovdje valja napomenuti da je tijekom 2017. zabilježen i jedan slučaj antisemitizma, po-

85

<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/keleminec-zbog-paljenja-novosti-zaradio-kaznenu-prijavu-foto-20170914> (pristupljeno 11. 6. 2018.)

86

<https://snv.hr/obavijesti/bilten-14-historijski-revizionizma-govor-mrznje-i-nasilje-prema-srbima-u-2017> (pristupljeno: 11. 6. 2018.)

87

<http://ombudsman.hr/hr/izvjesca-2017/izvjesce-pp-2017/send/82-izvjesca-2017/1126-izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2017-godinu> (pristupljeno 11. 6. 2018.)

vodom kojeg je Općinski sud u Puli podigao optužnicu radi plasiranja materijala na Internetu koji svojim sadržajem potiču zazor i mržnju prema Židovima.⁸⁸

• Zločin iz mržnje prema Romima

Tijekom 2017. su prema pripadnicima romske zajednice počinjena 4 kaznena djela zločina iz mržnje. Jedan slučaj je izazvao nešto više medijske pažnje, i to fizički napad na skupinu Roma u Zagrebu. Napadači su prvo verbalno napali svoje žrtve, a potom je došlo i do fizičkog okršaja.⁸⁹ Kad je u pitanju zločin iz mržnje prema Romima, uputno je kao pokazatelj općeg stanja spomenuti istraživanje pučke pravobraniteljice provedeno krajem 2016. koje je pokazalo, primjerice, da nešto više od ¼ ispitanika smatra da bi Romi koji rade u uslužnim djelatnostima svojom pojavom odbili mnogo klijenata, ali i istraživanje o stavovima učenika osnovnih škola u Varaždinu koje je donijelo podatke kako u školi koju zajedno polaze romski i hrvatski učenici, 57,4 % učenika želi dijete romskog podrijetla za prijatelja, dok u školi koju ne polaze Romi, prijatelje romskog podrijetla želi samo 17,3% učenika. Nadovezujući se na ove podatke, jasno je kako Romi doživljavaju diskriminaciju i segregaciju u svakodnevnom životu što govori i o većoj izloženosti zločinu iz mržnje te govoru mržnje u odnosu na ostatak populacije. U tom smislu ukazat ćemo na slučaj koji svjedoči o ovom problemu kad su pripadnici romske zajednice u pitanju, ali i na mnoge načine ilustrira primjer kompleksnosti prepoznavanja zločina iz mržnje te (ne)rešavanja prava žrtava. Riječ je o slučaju Škorjanec vs Republika Hrvatska koji je u 2017. dobio svoj pravni epilog. U ovom slučaju nadležno državno odvjetništvo propustilo je pravilno primjeniti zakon na konkretnu činjeničnu situaciju, zbog čega je izostalo daljnje istraživanje potencijalnog kaznenog djela počinjenog iz mržnje.

88

National contribution for the
ODIHR report for Croatia 2017
(radna verzija izvještaja)

89

<http://hr.n1info.com/a196812/Vijesti/Napad-na-Donjem-Sveticama-Skin-headsi-pretukli-Roma.html>
(pristupljeno 11. 6. 2018.)

90

<http://www.forum.tm/vijesti/strasbourg-hrvatska-kriva-jer-nije-istrazila-zlocin-motiviran-mrznjom-prema-romima-5385>
(pristupljeno 11. 6. 2018.)

91

HUDOC: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22%2:\[%22%C5%A1korjanec%22\],%22documentcollectionid%22,%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22item%22:\[%22001-172327%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22%2:[%22%C5%A1korjanec%22],%22documentcollectionid%22,%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22item%22:[%22001-172327%22]})
(pristupljeno: 11. 6. 2018.)

či da metom nasilja motiviranog mržnjom mogu biti i osobe koje ne posjeduju određenu karakteristiku, ali su povezane s drugom osobom koja je stvarno ili navodno posjeduje, što je sve zajedno, uz činjenicu da su domaća tijela ustrajala na stavu da je relevantno da sama podnositeljica nije romskog podrijetla, dovelo do manjkave istrage i ocjene činjeničnih okolnosti slučaja.⁹² U presudi suda stoji sljedeće obrazloženje: „Države imaju obavezu prepoznati ova tipa kao zločine iz mržnje i primjereno tome ih istražiti. U ovom slučaju, hrvatske vlasti su opetovano propustile posvetiti primjerenu pozornost prepoznavanju nasilja prema podnositeljici zahtjeva kao mogućem zločinu iz mržnje. Odbijajući žalbu tužiteljice, država je prekršila obaveze iz Konvencije“. Pravobraniteljica je upravo slučaj Škorjanec i pravne reperkusije koje su uslijedile uvrstila među svoje preporuke, naglasivši kako bi isti trebao biti jedna od glavnih tema potrebnih edukacija na kojima trebaju raditi Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Ministarstvo pravosuđa te Pravosudna i Policijska akademija.⁹³

Slučaj Škorjanec pokazuje da je prepoznavanje i progon zločina iz mržnje i dalje veliki problem te da se mržnja kao motiv počinjenja nedovoljno prepoznaje i posljedično neadekvatno ili uopće ne procesuira.

• Zločin iz mržnje prema izbjeglicama i migrantima

Tijekom 2017. u Hrvatskoj se pojavila još jedna ugrožena skupina kad su žrtve zločina iz mržnje u pitanju. Radilo se izbjeglicama i migrantima prema kojima je upravo početkom godine u nekoliko navrata eskalirala već spomenuta negativna društvena atmosfera. Tako je najmanje 6 izbjeglica fizički stradalo u napadima uoči Nove godine i tijekom prve večeri nove 2017. Svi su prijavili napad na javnim mjestima i to na autobusnim stajalištima te ispred novozagrebačkog prihvatališta u kojem žive. Uslijedile su i reakcije nevladinih organizacija koje se bave ovom problematikom, među kojima je Centar za mirovne studije jasno naglasio da je takve rasno motivirane napade nužno klasificirati i tretirati kao zločin iz mržnje te pozao policiju da proaktivno djeluje u zaštiti izbjeglica.⁹⁴

Uslijedila su uhićenja napadača na izbjeglice, konkretnije uhićena su dvojica napadača koje je zagrebačka policija osumnjičila za nasilničko ponašanje nad 34-godišnjim libijskim i 30-godišnjim sirijskim državljaninom.⁹⁵ Protiv njih je podnesena kaznena prijava za počinjenje kaznenog djela nasilničkog ponašanja no iz CMS-a su ponovili da od DORH-a očekuju da ove po svemu sudeći rasno motivirane napade klasificira kao zločin iz mržnje.⁹⁶

Narednog mjeseca, u veljači 2017., u Karlovcu se dogodio još jedan napad na 18-godišnjeg iračkog azilanta ispred Doma za odgoj djece i mladeži, nakon čega su trojica napadača uhićena te ih policija sumnjiči za kazneno djelo teškog tjelesnog ozljedivanja.⁹⁷ U oba slučaja, Općinska državna odvjetništva iz Zagreba i Karlovca, odgovorila su da „iz policijske prijave, kao ni iz činjenica i utvrđenih okolnosti koje je policija priložila ne proizlazi da su napadači mladiću nanijeli teške ozljede zbog njegova nacionalnog podrijetla, stranog državljanstva ili nekog drugog propisanog razloga iz kojeg bi proizlazilo da je riječ o zločinu iz mržnje. Predstoji, istaknuli su, provođenje dokaznih radnji kojima će se utvrditi pravi motiv počinitelja.“ To pokazuje da u praksi, policija i Državno odvjetništvo nerado primjenjuju kvalifikaciju zločina iz mržnje, iako to zakon predviđa.⁹⁸ Osim fizičkih napada, azilanti i izbjeglice također se suočavaju i s prijetnjama i govorom mržnje koji pristižu elektronskim putem, konkretnije preko Facebooka.⁹⁹

92

<http://ombudsman.hr/hr/izvjesca-2017/izvjesce-pp-2017/send/82-izvjesca-2017/1126-izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2017-godinu>
(pristupljeno: 11. 6. 2018.)

93

<http://ombudsman.hr/hr/izvjesca-2017/izvjesce-pp-2017/send/82-izvjesca-2017/1126-izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2017-godinu>
(pristupljeno 11. 6. 2018.)

94

<http://hr.n1info.com/a171628/Vijesti/Napad-na-izbjeglice-jerasno-motiviran-zlocin-iz-mrznje.html>
(pristupljeno 11. 6. 2018.)

95

<http://www.novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/Uhvadena-dvojica-napadaca-na-zagrebacke-azilante-Nasilnicko-ponasanje-ili-zlocin-iz-mrznje>
(pristupljeno 11. 6. 2018.)

96

<https://www.vecernji.hr/vijesti/policia-napad-na-dvojicu-trazitelja-azila-u-zagrebu-nije-prijavila-kao-zlocin-iz-mrznje-1141414>
(pristupljeno: 11. 6. 2018.)

97

<https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/napadaci-na-azilanta-u-karlovcu-smjesteni-u-istratzni-zator-premlatili-ga-i-tesko-ozlijedili-pa-izvalili-nismo-mi-napalnjega-on-je-napao-nas/5613767/>
(pristupljeno 11. 6. 2018.)

98

<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/boli-ga-ali-to-ne-pokazuje-smije-se-i-ne-mrzi-cak-ni-napadace-ravnateljica-karlovackog-dom-a-svaki-dan-posjecuje-pretucenog-azilanta-18/5624279/>
(pristupljeno 11. 6. 2018.)

99

<http://www.index.hr/vijesti/clanak/u-zagrebu-napadnut-maloljetni-azilant-prijete-mu-i-na-fejsu-zivot-ce-ti-ovdje-postati-pakao/1033904.aspx>
(pristupljeno 11. 6. 2018.)

3.6.3. ZLOČIN IZ MRŽNJE ZBOG SPOLNOG OPREDJELJENJA ILI RODNOG IDENTITETA

Početkom 2017. se u relativno kratkom periodu dogodio cijeli niz slučajeva kaznenih djela zločina iz mržnje, što se može smatrati posljedicom stvaranja općeg neugodnog ozračja prošlog iz tadašnje političke situacije i javnih poruka koje su se upućivale s nekim od najviših instanci vlasti ostavljajući dojam relativiziranja nasilja koji govori kako ono ne samo da neće biti kažnjeno, nego da bi moglo biti i poželjno društveno ponašanje.¹⁰⁰ U takvoj atmosferi, sredinom veljače 2017. dogodio se napad suzavcem na zagrebački noćni klub Super Super tijekom tematske LGBT večeri. Nakon bačenog suzavca dogodio se „stampedo“ prilikom spašavanja i bježanja iz prostorija kluba te je određeni broj posjetitelja ozlijeden.¹⁰¹ Dan nakon toga u Zagreb Prideu organizirali su konferenciju za novinare povodom rečenog napada najavljujući podizanje 11 kaznenih i 6 prekršajnih prijava s obzirom na prijetnje koje su dobili preko društvenih mreža a koje potiču na mržnju te naglasili da je recentna situacija porasta nasjaja i mržnje u direktnoj vezi sa širim društveno-političkim okolnostima te primijetili kako ova-ko učestalih izljeva mržnje nije bilo u proteklim godinama, zatraživši političku odgovornost s obzirom na pozivanje na nesnošljivost.¹⁰² U lipnju se u Zagrebu dogodio još jedan napad koji se može okarakterizirati kao zločin iz mržnje, ovaj put u noćnom klubu Hangar gdje je fizički napadnut brazilski državljanin zbog poljupca s dečkom.¹⁰³ U ovom slučaju Zagreb Pride je sa svojim pravnim timom stao iza žrtve te podnio kaznenu prijavu, no ista je odbijena zbog nedostatka svjedoka. Također, u svibnju se dogodio napad na grupu od 3 osobe motiviran njihovim rodnim identitetom i izražavanjem. Napadnute osobe su same podnijele kaznenu prijavu no u samom postupku su „outani“ roditeljima. Ova informacija je bitna za dionike sudskog postupka, budući da se pokazalo kako uglavnom djeluje demotivirajuće na maloljetnike da prijavljuju slična kaznena djela.

Specifičan slučaj kaznene prijave za govor mržnje dogodio se također u veljači ove godine, kada su udruge Zagreb Pride, Lezbijska organizacija Rijeka „LORI“, Dugine obitelji i RODA – Roditelji u akciji podnijele kaznenu prijavu protiv organizatora karnevala u Kaštelima (Kaštelanska krnjevalska udruga „Poklade“ Donja Kaštelja) i odgovorne osobe (N.R.) i drugih nepoznatih počinitelja radi počinjenja kaznenog djela javnog poticanja na nasilje i mržnju, iz čl. 325. st. Kaznenog zakona, zbog toga što su u nedjelju, 4. veljače, na Dječjem karnevalu u Kaštelima pred nekoliko stotina roditelja i djece organizirali spaljivanje karnevalskog *Krnje*, koji je simbolizirao slikovnicu o *duginim* obiteljima koja govori o prihvaćaju marginaliziranih obitelji koje žive u hrvatskom društvu. Tim je činom prema podnositeljima kaznene prijave, na javnom skupu i pred djecom, jasno pozvano na mržnju prema osobama temeljem njihove spolne orientacije.

Izvješće pravobraniteljice za ravnopravnost spolova navodi kako je prema podacima dostavljenim od MUP-a, zabilježeno 7 kaznenih djela motiviranih mržnjom prema osobama istospolne orientacije te su sva navedena djela razriješena i protiv počinitelja su nadležnim državnim odvjetništvima podnesene kaznene prijave. Također, Pravobraniteljica je obavijestena od strane DORH-a da su prema raspoloživim podacima zaprimljene 3 kaznene prijave zbog kaznenog djela zločina iz mržnje motiviranog predrasudom na temelju spolne orientacije. U jednom slučaju izvidi su u tijeku, u drugom je podignuta optužnica zbog kaznenog djela prijetnje motivirane mržnjom prema osobama istospolne orientacije, a u trećem je podignuta optužnica zbog kaznenog djela tjelesne ozljede ali je izostala kvalifikacija kaznenog

100

<https://vijesti.rtl.hr/novosti/hrvatska/2638585/napad-na-azilanta-suzavcu-klubu-govor-mrznje-namrznje-sve-cesci-u-hrvatskoj/>
(pristupljeno 11. 6. 2018.)

101

<https://www.vecernji.hr/vijesti/ozlijedeni-posjetitelj-kluba-super-super-nastao-je-pravi-stampedo-dok-smo-bjezali-van-1149082>
(pristupljeno 11. 6. 2018.)

102

<https://www.vecernji.hr/vijesti/u-zivo-pratite-konferenciju-za-medije-zagreb-pridea-1149235>
(pristupljeno: 11. 6. 2018.)

103

<https://www.crol.hr/index.php/zivot/8642-pretucen-u-hangaru-jer-se-ljubio-s-deckom-iz-kluba-porucuju-da-jos-uvijek-ispituju-sve-cinjenice>
(pristupljeno: 11. 6. 2018.)

djela kao zločina iz mržnje jer raspoloživi dokazi nisu ukazivali da bi motiv počinitelja kaznenog djela bila mržnja. Isto tako, prema evidenciji Ministarstva pravosuđa, na sudovima nije pokrenut niti jedan postupak koji bi bio označen kao zločin iz mržnje motiviran predrasudom na temelju spolne orientacije, no Pravobraniteljica naglašava kako rezultati istraživanja provedenih u posljednjih 5 godina na području RH pokazuju kako gotovo 67% ispitanika smatra da su napadi ili uzneniranja osoba spolnih i rodnih manjina česti ili vrlo česti te se postavlja pitanje stvarne učinkovitosti sustava kazneno-pravne zaštite. Izdvojiti ćemo jedan slučaj na koji se i u izvješću pravobraniteljice za ravnopravnost spolova stavio poseban naglasak. Riječ je o pritužbi koju je njen ured zaprimio iz Splita, a u kojoj stoji kako se na Radio Dalmaciji u okviru jedne emisije na neprimjeren način i u formi navodno duhovite reklame za izmišljenu prodavaonicu, zapravo javno poziva na nasilje prema osobama spolnih i rodnih manjina i to u susret nadolazećeg Split Pride-a te da se drugačija spolna orientacija kroz govor mržnje javno ismijava sugerirajući da bi to bio opravdan razlog za fizički napad na pripadnike spolnih i rodnih manjina u Splitu. Naime, u audio klipu reklamira se izmišljeni „Rođo shop“ u kojemu se mogu kupiti štapovi za nadolazeći Pride, a reklama je sugerirala kako se između ostalog, ti štapovi osim za nošenje zastava duginih boja, mogu koristiti i za ‘razbijanje’ osoba drugačije spolne orientacije, navodno duhovito ističući kako se radi o ‘multipraktik’ štapovima. Nakon upozorenja pravobraniteljica kako se u reklami koriste predrasude i stereotipi vezani uz spolne i rodne manjine Radio Dalmacije je uklonila sporni sadržaj sa svih javno dostupnih mesta. U sklopu svog godišnjeg izvještaja Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je dala i preporuke, među kojima je i ona da je potrebno jasno postaviti granicu između prekršaja motiviranih predrasudom na temelju spolne orientacije i kaznenih djela motiviranih mržnjom prema osobama istospolne orientacije kroz preciznije uređenje prekršajnih zakonskih odredbi, te da se djela motivirana mržnjom temeljenom na predrasudi prema spolnim i rodnim manjinama progone u okviru kaznenog, a ne prekršajnog postupka. Također, tu je preporuka da se unaprijedi sustav prikupljanja i obrade podataka vezano uz diskriminaciju na temelju seksualne orientacije, da dionici prema Protokolu o postupanju u slučajevima zločina iz mržnje, motiviranih predrasudom prema spolnim i rodnim manjinama postupaju promptno te da se razvije program stručnog usavršavanja za državne odvjetnike/suce koji sudjeluju u anti-diskriminacijskim sporovima.¹⁰⁴ Slične je primjedbe dalo i godišnje izvješće ECRU-ja koje je upozorilo kako je važno da se zločin iz mržnje pravilno kvalificira jer se u suprotnom sprječava vođenje kaznenog postupka te se prekršajni postupci rješavaju novčanim kaznama, dajući u tom smislu ogledni primjer slučaja ‘Sabalić protiv Hrvatske’.¹⁰⁵ U ovom slučaju, koji je trenutno na ESLJP¹⁰⁶ i koji je tipičan primjer neprimjene zakona, Pavlu Sabalić je zbog homoseksualne orientacije napala muška osoba prouzročivši joj teške fizičke ozljede, da bi nakon toga počinitelj bio osuđen na novčanu kaznu u iznosu od 40 eura kao da se radi o najobičnijem prekršaju te se više nije mogao pokrenuti nikakav kazneni postupak budući da počinitelji ne mogu biti dvaput kažnjeni za isto djelo.¹⁰⁷

• Primjer iz prakse

Žrtva je u konkretnom slučaju bila fizički napadnuta u taksiju od strane vozača nakon što je taksista video da se oštećena ljubila sa svojom djevojkicom na zadnjem sjedištu vozila te je na taj način saznao za seksualnu orientaciju oštećene. Nakon toga je i protiv žrtve i protiv počinitelja pokrenut je prekršajni postupak po čl.13. Zakona o prekršajima protiv javnog reda

104

http://www.prs.hr/attachments/article/2404/IZVJE%C5%A0%C4%86E_0_RADU_ZA_2017.pdf
(pristupljeno: 11. 6. 2018.)

105

<https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Croatia/HRV-Cbc-V-2018-017-HRV.pdf>
(pristupljeno: 11. 6. 2018.)

106

Pavla SABALIĆ v. Croatia,
Application no. 50231/13
(pristupljeno 11. 6. 2018.)

107

<https://www.portalnovosti.com/suzavac-sake-i-molotov-ljevi-kokteli> (pristupljeno: 11. 6. 2018.)

i mira. Prema iskazu djevojke (žrtve i počiniteljice?), postupanje policije je bilo ponizavajuće, što je doživjela kao vid zlostavljanja. Naime, po dolasku u policijsku postaju oslovljavana je sa „ljepotice“, bila je pritvorena do privođenja na prekršajni sud sve do jutra, a napad se dogodio u kasnim večernjim satima, oduzet joj je mobitel. Bez informacije, hrane i vode je bila do 17:20. U jednom trenutku je zatražila vodu lupajući po vratima da dozove nekoga, nakon čega je došao policijski službenik koji ju je pitao zašto lupa. Žrtva ga je pitala koliko je sati, što se događa, na što joj je on odgovorio da joj je sve rečeno. Ona je rekla da će nastaviti lupati ukoliko joj ne daju informaciju, a policajac joj je rekao da će joj dovesti psihijatra. Iz stanice je otišla u 17:30 na sud.

Ujedno, zanemarivanje potreba žrtava, razvidno je i u sudskom postupku, jer nije udovoljeno zahtjevu da se žrtvu i svjedokinju ispita bez prisutnosti počinitelja. Kako je prvostupanska presuda ukinuta po žalbi, tako je žrtva ponovno morala svjedočiti prilikom ponovljenog suđenja. Posljednjoj raspravi održanoj 16. veljače 2018., žrtva je prisustvovala bez pratnje svoje odvjetnice te je i ponašanje suca doživjela kao svojevrsno podsmješivanje. Ovaj predmet prikazuje prekršajno kažnjavanje sudionika napada bez jasne distinkcije tko je žrtva, a tko počinitelj. Samo zbog isteka zakonskih rokova, tj. nastupanja zastare žrtva nije prekršajno kažnjena, a kazneni postupak protiv počinitelja i dalje je u tijeku, bez obzira što je kazneno djelo počinjeno tijekom 2013.¹⁰⁸

3.6.4. ZLOČIN IZ MRŽNJE I GOVOR MRŽNJE U JAVNOM PROSTORU

Izvješće pučke pravobraniteljice podsjeća kako je „javni prostor i u 2017. bio ispunjen diskriminatornim govorom i govorom mržnje, između ostalog i zbog nedovoljno razvijene svijesti šire javnosti o ozbiljnosti i posljedicama takvog neprimjereno izražavanja, a ujedno, sam pojam govora mržnje još uvek nije dovoljno jasan, pa i dalje svjedočimo da se ostrašeni govor ili kritika nazivaju govorom mržnje, kao i da se pojmom „sloboda izražavanja“ ponekad manipulira, kako bi se širio govor mržnje, pri čemu se pak mrzilački govor u javnosti ponekad pogrešno izjednačava i s prijetnjom, uvredom ili klevetom. Uočivši sve češću pojavu negativnog i mrzilačkog izvještavanja i prikazivanja pojedinih ugroženih skupina, što se reflektira i na zločine iz mržnje, Agencija za temeljna prava EU (FRA) u Izvješću o temeljenim pravima za 2017., navodi kako bi države članice trebale osigurati da se svi slučajevi zločina vezanih uz govor mržnje, a posebice onih usmjerenih na tražitelje azila, izbjeglice i migrante, učinkovito istraže, procesuiraju i osude u skladu s nacionalnim pravom, Okvirnom odlukom EU o suzbijanju rasizma i ksenofobije, europskim i međunarodnim obvezama, kao i relevantnom sudskom praksom ESLJP.“¹⁰⁹

Kako se može vidjeti iz dosadašnjeg dijela izvještaja, žrtve zločina iz mržnje u 2017. sučavale su se s višestrukim izazovima, a u nekoliko slučajeva, mogli smo svjedočiti situacijama koje su u tom smislu bile i ozbiljnije medijski popraćene, s obzirom na to da su početkom godine čak dva slučaja bila direktno vezana uz medije kao takve. Naime, HTV-ova novinarka Jagoda Bastalić, podnijela je kaznenu prijavu zbog zločina iz mržnje protiv D. J., potpisnika otvorenog pisma u kojem je kao „natporučnik HV-a“ lažno proziva da je u vrijeme okupacije radila kao urednica na srpskom radiju Okučani te da su joj otac i brat bili zapovjednici agresorske vojske. Prema tvrdnji iz kaznene prijave, D.J. je poticao da se J. Bastalić zbog nacionalnog porijekla i navodnog pripadanja obitelji u kojoj su otac i brat navodno bili pripadnici agresorske vojske, onemogući rad na HRT-u, odnosno „da joj se uskrati, ograniči ili uvjetuje pravo

108

Izvor: Pravni tim Zagreb
Pride-a

109

[http://ombudsman.hr/hr/izvjesca-2017/izvjesce-pp-2017/send/82-izvjesca-2017/1126-izvjesce-pucke-pravobraniteljice-zapovjednik-za-2017-godinu-\(pristupljeno: 11. 6. 2018.\)](http://ombudsman.hr/hr/izvjesca-2017/izvjesce-pp-2017/send/82-izvjesca-2017/1126-izvjesce-pucke-pravobraniteljice-zapovjednik-za-2017-godinu-(pristupljeno: 11. 6. 2018.))

na obavljanje novinarske djelatnosti, pravo na zapošljavanje i napredovanje, uskraćujući ili ograničavajući joj slobodu govor, tj. mišljenja i izražavanja". U prijavi stoji da je time, iz mržnje zbog nacionalnog ili etničkog porijekla, počinio čak 3 kaznena djela – povredu slobode mišljenja, izražavanja misli te javno poticanje na nasilje i mržnju. Uz sporne dijelove njegova pisma, u prijavi stoji i da je prenošenje pisma na nekolicini portala potaklo neistomišljenike na još žešće i eksplicitnije uvrede, moralne i političke diskvalifikacije. Prijava je također naglasila da su se u ovakvoj ili sličnoj situaciji već bili ili jesu našli mnogi hrvatski novinari, kojima su zbog objavljenih kritičkih mišljenja/stajališta „brojana krvna zrnca i koji su bili javno prokazivani kao neprijatelji, četnici, izrodi i slično, zbog čega su bili ili jesu izloženi javnim izljevima mržnje te pretrpjeli ili trpe različite oblike diskriminacije pa i fizičkog nasilja".¹¹⁰

U ovom slučaju, uslijedila je javna isprika optuženog koji je kazao kako je netočno prikazao poslovno stanje i ponašanje tijekom agresije na Hrvatsku, budući da mu je takve informacije krivo prenio određeni urednik na HTV-u.¹¹¹ Nakon svega, Jadranka Bastalić prihvatala je javnu ispriku i odustala od tužbe.¹¹²

No upravo je drugi slučaj, također iz sfere novinarstva, pokazao primjer koji može biti ogledan kad je riječ o perspektivi žrtve koja je doživjela kazneno djelo zločina iz mržnje putem slanja prijetećih poruka te procesnih radnji koje su uslijedile. Tih dana kad je Jagoda Bastalić podnijela kaznenu prijavu za maloprije spomenuti slučaj, Općinsko državno odvjetništvo u Zlataru podiglo je optužnicu za zločin iz mržnje protiv I. G., koji je u studenome 2016. uhićen zbog slanja prijetećih sms poruka predsjedniku HND-a Saši Lekoviću. I.G. je odlukom suca istrage zagrebačkog Županijskog suda zadržan u jednomjesečnom istražnom zatvoru zbog opasnosti od ponavljanja djela. Tužiteljstvo ga je optužilo zbog težeg oblika prijetnje za koji zakon predviđa zatvorsku kaznu od 6 mjeseci do 5 godina zatvora. Položaj mu otežala i činjenica da je prijetnje Lekoviću tužiteljstvo opisalo i kao zločin iz mržnje.¹¹³ Osuđen je na godinu dana zatvora uvjetno uz rok kušnje od tri godine jer je sud nedovjedno utvrdio da je upravo on u tri navrata Saši Lekoviću na privatni broj mobitela poslao prijetnje smrću. Izrečena kazna zatvora neće biti izvršena ako okrivljenik u roku od tri godine ne počini novo kazneno djelo.¹¹⁴

U svibnju 2017. organizirana je i konferencija na temu govora mržnje u medijima i napada na novinare, ukazujući na to da su prvi mjeseci 2017. pokazali kako je pozicija žrtve zločina iz mržnje u ovom kontekstu specifično uvjetovana prirodom novinarskog posla te da vrlo često rizik postajanja žrtvom zapravo ovisi o razini vjerodostojnog bavljenja novinarskim poslom. Brojni od sudionika svjedočili su o neefikasnosti sustava kad je riječ o nepoduzimanju po pitanju prijava govora mržnje i prijetnji novinarima, a odvjetnica Vesna Alaburić iznijela je mišljenje kako ne treba sankcionirati svaki govor mržnje, jer prema njoj, postoji govor mržnje koji je propaganda, kalkulirana i sustarna upotreba laži radi ostvarivanja političkih i drugih interesa ili sijanja straha, mržnje i nasilja, koji jest i treba biti kazneno djelo, dok postoji govor mržnje koji jest primitivan i uvredljiv, ali ipak ne zасlužuje kaznenu sankciju i na koji treba reagirati na neki drugačiji način, a ne progonom i zatvaranjem i upozorila da sredstva pravne zaštite nisu dovoljna da imamo komunikacijski prostor kakav želimo i kakav smatramo poželjnim, zdravim i normalnim.¹¹⁵ Ovo mišljenje još jednom ukazuje na kompleksnost ovog pitanja i značajne postojeće izazove u pravnim i zakonskim modelima rješavanja problema govora mržnje u medijima.

Rečeni slučajevi pokazuju kako prividna anonimnost koju omogućava internet često ohra-

110

<https://www.24sata.hr/news/za-zlocin-iz-mrznje-novinarka-htv-a-prijavila-hv-ova-josica-509024> (pristupljeno: 11. 6. 2018.)

111

<https://www.telegram.hr/politika-kriminal/onaj-gospodin-koji-je-iznio-niz-degutannih-lazi-o-htv-ovo-novinarki-jagodi-bastalic-sad-se-javno-ispricao/> (pristupljeno: 11. 6. 2018.)

112

<http://tris.com.hr/2017/04/novinarka-hrt-a-jagoda-bastalic-povukla-tuzbu-protiv-dubravka-josica/> (pristupljeno: 11. 6. 2018.)

113

<https://www.vecernji.hr/vijesti/zbog-prijetnji-predsjedniku-hnd-a-podignuta-optuznica-za-zlocin-iz-mrznje-1143169> (pristupljeno: 11. 6. 2018.)

114

<http://tris.com.hr/2018/03/godinu-dana-zatvora-uvjetno-za-prijetnje-smrcu-celniku-hnd-a/> (pristupljeno: 11. 6. 2018.)

115

<https://www.slobodnaevropa.org/a/tribina-govor-mrznje-mediji/28463981.html> (pristupljeno: 11. 6. 2018.)

bruje pojedince da upućuju *online* prijetnje ksenofobične ili rasističke prirode, što ukazuje na to da kod građana i dalje nije prisutna svijest o mogućnosti počinjenja kaznenih djela putem interneta i njihovim pravim posljedicama, ali s druge strane i o tome da očito još uvijek ne postoji svijest nadležnih tijela da imaju legitimitet i obvezu postupanja u ovakvim slučajevima, na što ukazuje podatak MUP-a da je u 2017. zabilježeno 18 kaznenih djela javnog poticanja na nasilje i mržnju iz čl. 325. KZ-a, od čega je tek 6 počinjeno korištenjem Facebooka.¹¹⁶

Upravo zbog toga što je iz dosadašnje prakse prepoznato kako je trenutni zakonski okvir nedovoljan ili nedovoljno usmjeren na online prostor, to jest društvene mreže i medije koji su sve više izloženi neprimjerjenim i ilegalnim sadržajima koje treba posebno regulirati, posebna vladina ekspertna skupina najavila je kako je u ovom pogledu potrebno donijeti novi zakon, budući da je govor mržnje dosad podlijegao nizu propisa koji vrijede za fizički svijet i u sferi su kaznenog zakona. Radna je skupina na temelju smjernica koje je predstavila EU te na temelju prikupljenih analitičkih podataka o očitom porastu nepoželjnog komuniciranja na internetu zaključila da bi ovaj rastući problem trebalo riješiti „na jednom mjestu“, odnosno kroz specijalizirani zakon. Najave kažu kako bi se zakon u proceduru mogao pustiti krajem prvog polugodišta 2018.¹¹⁷

3.6.5. ZAKLJUČAK

Svi navedeni slučajevi, primjeri i slojevitost kaznenih djela zločina iz mržnje navedeni u ovom izvještaju, sugeriraju kako u hrvatskom društvu postoji visoka razina netrpeljivosti prema pojedinim skupinama građana. Tijekom 2017., zločinu iz mržnje te govoru mržnje, najviše su bili izloženi pripadnici romske zajednice, građani srpske nacionalnosti, osobe istospolne orientacije, transrodne ili rodno-disforične osobe te migranti. Značajan problem bio je i govor mržnje u javnom prostoru, a slučajevi kaznenog djela prijetnje preko interneta povezanih sa zločinom mržnje pokazali su svu kompleksnost tumačenja i prepoznavanja istog, ali i dali primjere sudskih presuda i obrazloženja koji mogu biti važni kao pokazatelji budućih smjernica i rada u praksi.

Također, zaključno je potrebno naglasiti kako se žrtve u postupku pred sudovima susreću s brojnim izazovima te je generalni konsenzus da postoji zajednička potreba dalnjeg jačanja položaja žrtve kao tužitelja, odnosno oštećenika. Posebno valja istaći kako je važan zaključak i to da je općenito potrebna bolja edukacija o diskriminaciji, zločinu iz mržnje i govoru mržnje (posebice na internetu), osnaživanje preventivne svrhe sankcioniranja kroz primjerenou kažnjavanje počinitelja i obeštećenje žrtvi, financijsko osnaživanje tužitelja i slično. Konačno, potrebna je dodatna i redovna edukacija policijskih službenika oprimjerena recentnim i specifičnim slučajevima iz prakse. Izvešće pučke pravobraniteljice ispravno upozorava da trenutno nema policijskih službenika koji se bave isključivo antidiskriminacijskim zakonodavstvom i/ili temama suzbijanja diskriminacije, uključujući rasno profiliranje te zločine iz mržnje, dajući preporuku Policijskoj akademiji da za policijske službenike organizira edukacije o suzbijanju diskriminacije, borbi protiv rasizma i ksenofobije te zločina iz mržnje.¹¹⁸ Ne manje važne su i dodatne edukacije za državne odvjetnike i suce, s tim povezano preciznije uređenje prekršajnih zakonskih odredbi te generalno unaprjeđenje sustava prikupljanja i obrade podataka vezanih uz kazneno djelo zločina iz mržnje. Da je na ovom planu potrebno dodatno poraditi, naglašava i godišnje izvešće ECRI-ja, upozoravajući kako u Hrvatskoj, usprkos općenito dobrom sustavu prikupljanja podataka za zločin iz mržnje, postoje i manjkavosti. Naime, dostu-

116

<http://ombudsman.hr/hr/izjesca-2017/izjesce-pp-2017/send/82-izjesca-2017/1126-izjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2017-godinu> (pristupljeno: 11. 6. 2018.)

117

<https://www.vecernji.hr/vijesti/vlada-priprema-poseban-zakon-kojim-ce-kaznjavati-gовор-mrznje-na-internetu-1220126> (pristupljeno: 11. 6. 2018.)

118

<http://ombudsman.hr/hr/izjesca-2017/izjesce-pp-2017/send/82-izjesca-2017/1126-izjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2017-godinu> (pristupljeno: 11. 6. 2018.)

pni se podaci odnose na različite faze postupka, što dovodi do razlika u statističkim podacima iz kojih se ne može uvijek jasno razumjeti diskriminatorska motivacija. Stoga nije uvijek moguće točno izvjestiti o broju incidenata govora iz mržnje za razliku od nasilja i ostalih djela. A s obzirom na sve veći razmjer problema, pokazuje se da bi detaljno razrađeni podaci za ovu kategoriju pomogli u boljem razumijevanju u svim područjima. Stoga ECRI preporučuje da se u Hrvatskoj izmjeni način na koji se prikupljaju podaci o kaznenim djelima poticanja na nasilje i mržnju kao i o primjeni odredaba koje se odnose na prekršaje. Time bi se izbjegao postojeći problem da se u slučaju nasilja motiviranog mržnjom postupa kao prema prekršajima iz zakona o javnom redu i miru pri čemu se uglavnom izriču novčane kazne niže od najniže zakonom propisane. ECRI-jeva izvješća iz prethodnih godina govore da je prekršajno gonjenje postalo sudska praksa kad je riječ o nasilju koje je motivirano mržnjom, a sve s namjerom postizanja bržeg gonjenja.¹¹⁹

Na kraju ovog dijela izvještaja, jasno je kako je neophodno raditi na tome da svi dionici koji se bave ovim područjem i svakodnevno susreću sa žrtvama zločina iz mržnje, od tijela kaznenog progona, akademiske zajednice, državnih institucija i ministarstava pa sve do organizacija civilnog društva, kontinuirano razmjenjuju znanje, iskustva i informacije kroz stručne rasprave te pojačanu suradnju, kako bi se ovi zločini kvalitetnije i uspješnije prepoznavali i suzbijali a položaj žrtava poboljšao.

3.7. ŽRTVE RATNIH ZLOČINA

MILENA ČALIĆ-JELIĆ

Documenta

3.7.1. POLOŽAJ ŽRTVE RATNOG ZLOČINA U KAZNENOM POSTUPKU

Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću od svog osnutka 2005. godine prati suđenja za ratne zločine s aspekta poštivanja načela pravičnog postupka, naglašavajući važnost postizanja učinkovitog i pravičnog postupanja pravosuđa u kaznenim predmetima, koje će poštivati kako prava okrivljenika i osumnjičenika, tako i prava žrtava i svjedoka, te djelovanje pravosudnog sustava općenito. Prema statistikama Državnog odvjetništva RH objavljenim u Godišnjem izvješću o radu za 2013. godinu, gdje je uz prikaz kaznenog progona naveden i broj žrtava ratnih zločina, ukupan broj registriranih žrtava bio je 13757 (ubijeni: 5984; teško ozlijedjeni: 2271; mučeni: 2363; silovanja: 59; ostali: 3084). Tijekom 2017. godine Documenta je, zajedno s partnerskim organizacijama, pratila 20-tak suđenja za ratne zločine pred nadležnim sudovima. Analizom grupnih statističkih podataka možemo zaključiti da je nizak intenzitet zakazivanja rasprava u pojedinim predmetima čime dolazi do dugotrajnosti suđenja, da se najmanje 1/3 (jedna trećina) suđenja vodi u odsutnosti okrivljenika te da isto tako pojedini postupci kreću iznova nakon ukidajuće presude Vrhovnog suda RH (vidi prilog 1. Godišnji izvještaj o praćenju suđenja za ratne zločine). Zalažući se za pravo svih žrtava ratnih zločina da se utvrde činjenice i okolnosti njihova stradanja i očekujući učinkovitiji rad policije i Državnog odvjetništva Republike Hrvatske i sudova RH u istraživanju i procesuiranju

119

<https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Croatia/HRV-CbC-V-2018-017-HRV.pdf>
(pristupljeno: 11. 6. 2018.)

svih ratnih zločina, upozoravamo na one zločine za koje imamo podatke, a nisu procesuirani. Držimo to dijelom odgovornosti koje imamo kao organizacije koje prate suđenja za ratne zločine i koje se zalažu za učinkovito i nepristrano procesuiranje svih ratnih zločina. Utvrđivanje težine, okolnosti i činjenica o njihovu stradanju, te tko su počinitelji, žrtvama se vraća dostojanstvo i iskazuje solidarnost što pridonosi obnavljuajućoj pravdi i prekidanju spirale nasilja. U slučaju da je zločin počinjen od strane pripadnika vlastitih postrojbi, zajednica dobiva priliku pročistiti negativno nasljeđe iz svoje prošlosti individualiziranjem odgovornosti i distanciranjem od zločina.

Kaznene postupke za ratne zločine teško je analizirati s aspekta položaja žrtve/oštećenika jer u praćenim postupcima svjedočilo je tek nekoliko žrtava, ali ono što je zamijećeno da predsjednik sudskog vijeća prilikom davanja iskaza na raspravi nije upozorio žrtvu na prava zajamčena Zakonom o kaznenom postupku, ponekad ni na postavljanje imovinsko-pravnog zahtjeva. Ujedno žrtve rijetko imaju opunomoćenika tijekom kaznenog postupka, a zbog nedovoljne informiranosti ne postave zahtjev da budu obaviještene o svakoj sudske odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak te tako ni nemaju povratnu informaciju što se na suđenju dalje događalo i kako je završilo pa saznanja o sudsakom epilogu crpe iz medija. To ujedno ima posljedice po njihova prava na pokretanje odštetnih postupaka zbog zastarnih rokova.

Manji stupanj informiranosti zamijetili smo kod žrtava ratnih zločina koje se nalaze u stadiju istrage već duži niz godina. Provođenjem istraživanja primjene Direktive 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. godine o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela, uvidjeli smo da žrtve ratnih zločina u stadiju istrage ne uživaju isti prag prava kao žrtve kaznenih djela počinjenih od studenog 2015. do danas, implementacijskom periodu Direktive, iako ratni zločin ne zastarjeva pa se analogijom zajamčena prava odnose i na ovu kategoriju žrtava. Smatramo da je protek vremena od počinjenja zločina, kao i sve manje mogućnosti otkrivanja i procesuiranja zločina, utjecao na takvu percepciju žrtava ratnih zločina. Žrtve ratnih zločina imaju pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoći žrtvama kaznenih djela u skladu sa zakonom; pravo na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njezine prijave i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku; pravo na stručnu pomoć savjetnika na teret proračunskih sredstava pri podnošenju imovinsko-pravnog zahtjeva (ukoliko trpe teže posljedice kaznenog djela).

Tijekom 2017. zabilježili smo i nemogućnost ostvarivanja prava srodnika nestalih - žrtava prisilnih nestanaka tijekom rata. Prisilni nestanci nisu zločin prošlosti, a kroz opisane odluke sudova Republika Hrvatska ne poštuje međunarodno-pravne izvore, osobito potpisana Međunarodnu konvenciju o zaštiti svih osoba od prisilnih nestanaka (CPED). Tako je u kaznenom postupku vođenom protiv okr. Tomislava Merčepa, u ožujku 2017. pravomoćno osuđenog za ratni zločin protiv civilnog stanovništva počinjen u Pakračkoj Poljani u jesen-ziimu 1991. godine, prvostupanska presuda, iako predstavlja zakašnju satisfakciju za obitelji ubijenih u Pakračkoj Poljani i Zagrebu, izostavila 25 još uvijek neidentificiranih žrtava. Iako se optužnicom Tomislavu Merčepu na teret stavljalio da su njegovi podređeni na području Kutine, Pakrac i Zagreba nezakonito lišili slobode 57 osobe, od kojih su 43 ubijene, a četiri se vode kao nestale, činjeničnim opisom presude su izostavljene do danas neidentificirane (25) žrtve.

• **Primjer iz prakse:**

Realizacija prava na informaciju žrtava je znatno otežana u predmetima ratnih zločina, osobito kad su žrtve srodnici ubijenih ili nestalih, a ujedno nisu svjedoci zločina pa shodno tome ni izvor saznanja u kaznenom postupku, u slučajevima kada su kaznene prijave podnijete tijekom 90-ih godina, te u pojedinim predmetima koji obuhvaćaju veći broj žrtava. Tako smo pružili pravnu pomoć sinu čiji otac je ubijen u Sisku 1991., a koji je iz novinskog članka saznao za pravomoćnu presudu u kaznenom postupku koja je obuhvatila i njegova oca kao žrtvu. U istom članku saznao je i da je pokrenuta istraga protiv 3 osobe kao direktnih počinitelja uhićenja i usmrćenja njegova oca.

3.7.2. NEDJELOTVORNOST ISTRAGE ZA RATNI ZLOČIN KROZ

PRESUDE EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Nezadovoljstvo žrtava zbog nedjelotvorene istrage, najčešće usmrćenja njihovih bliskih srodnika u ratu, ogleda se i kroz velik broj zahtjeva na Europskom sudu za ljudska prava zbog proceduralnog aspekta povrede prava na život. Sud smatra da glavna svrha izricanja kaznenih sankcija uključuje odmazdu kao oblik pravde za žrtve i generalnu prevenciju u cilju sprječavanja novih povreda i poštivanja vladavine prava. Međutim, niti jedan od ovih ciljeva ne može se ostvariti ukoliko se navodni počinitelji ne privedu pravdi. Propust vlasti da provodi progona mogućih počinitelja potkopava učinkovitost kaznenopravnog mehanizma usmjerenog na sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje nezakonitih usmrćenja je povreda postupovnih obveza države iz članka 2. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda koja zahtijeva od domaćeg pravnog sustava da pokaže svoju sposobnost i spremnost da primjeni kazneni zakon protiv onih koji su drugome nezakonito oduzeli život.

Tek u sedam presuda suda¹²⁰ vezanih uz povrede prava na život kroz nedjelotvornu istragu usmrćenja bliskih srodnika tijekom rata, Europski sud za ljudska prava utvrdio je povredu čl. 2. Ujedno je Vlada RH u postupku komunikacije, u pojedinim predmetima sa podnositeljima zahtjeva potpisala nagodbe, prijateljsko rješenje sporu, time priznajući povredu prava na učinkovitu istragu usmrćenja srodnika podnositelja.

Ipak, najveći broj zahtjeva proglašen je nedopuštenim zbog kasnog obraćanja суду, prekoračenja šestomjesečnog roka od dana saznanja da istraga nije djelotvorna. U svojim odlukama sud je ponovio da se procesna obveza države odnosi se na situaciju u kojoj je već došlo do smrti neke osobe u sumnjivim okolnostima. U toj situaciji nadležna državna tijela dužna su provesti ozbiljnu, učinkovitu i temeljitu istragu koja treba imati za cilj rasvjetljavanje svih relevantnih okolnosti smrti neke osobe, otkrivanje počinitelja i njegovo privođenje pravdi, odnosno treba, ako je to ikako moguće, dovesti do pokretanja odgovarajućeg sudskog postupka protiv počinitelja. Ujedno, kada su počinitelji državna tijela ili državni službenici, tada osobe koje provode istragu moraju biti neovisne i nepristrane u odnosu na počinitelje, kako u pravu tako i u praksi. Istražna tijela ne smiju biti hijerarhijski ili institucionalno podređena tijelima koja su umiješana u ubojstvo neke osobe. Bitno je naglasiti, međutim, da ova **procesna obveza za države nije obveza rezultata, već sredstava**. Istražna tijela moraju poduzeti sve dostupne razumne korake kojima će osigurati dokaze koji se tiču predmetnog događaja, a što sve ne mora nužno rezultirati osuđujućom presudom. Većina odbačenih zahtjeva temelji se na analizi kaznenog spisa te provedenih dokaza ili mogućih dokaza, ali i aktivnosti samih podnositelja u predlaganju dokaza ili iskazanog interesa za tijek istrage.

120

Jularić v. Croatia, Skendžić and Krznarić v. Croatia, Jelić v. Croatia, Fergec v. Croatia, B. and others v. Croatia, M. and others v. Croatia, Bljakaj and others v. Croatia

3.7.3. POLOŽAJ ŽRTVE RATNOG ZLOČINA U GRAĐANSKIM POSTUPCIMA

Kroz praćenje suđenja za ratne zločine, istraga te brojnih neistraženih ratnih zločina kao neminovna tema našeg rada nametnuo nam se položaj oštećenih/žrtava ratnog zločina te njihovo pravo na naknadu pretrpljene štete. Određivanje adekvatne kompenzacije je jedno od najkontroverznijih pitanja u praksi sudova. Ovaj postupak se uglavnom povjerava pravosuđu koje, kao neovisno i nepristrano, stoji iznad politike i odvojeno je od izvršne vlasti na koju će, u krajnjoj liniji, uvijek pasti teret osiguranja finansijskih kompenzacija. Brojnim kontaktima sa žrtvama i njihovim odvjetnicima te izlaganjem problematike sudske građanskih postupaka vezanima uz naknadu štete uzrokovanu kaznenim djelima tijekom rata, započeli smo pratiti i te sudske postupke.

Tako smo prikupili podatke i analizirali 182 sudske - odštetnih zahtjeva pokrenutih prvenstveno radi usmrćenja bliske osobe tijekom rata, temeljenih na Zakonu o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija (NN broj 117/03) i Zakonu o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata (NN broj 117/03). Neki od analiziranih sudske predmeta još nisu pravomoćno okončani. Prema dostupnoj dokumentaciji poznato nam je da su u većini od analiziranih predmeta podnesene i kaznene prijave za ubojstvo ili ratni zločin. U najvećem broju predmeta slučajeva riječ je o neistraženim zločinima u predistražnoj fazi za koje se postupci vode protiv nepoznatih počinitelja. Srodnici žrtava ratnih zločina tako su ujedno i onemogućeni da u svojstvu oštećenika sudjeluju u kaznenom postupku te istaknu imovinskopravni zahtjev. Od navedenog broja, 15% predmeta završeno je usvajanjem odštetnog zahtjeva i to većinom u predmetima koji su uslijedili nakon pravomoćne osuđujuće presude protiv pripadnika hrvatskih vojnih i redarstvenih formacija temeljem objektivne odgovornosti Republike Hrvatske za nezakonite radnje ili propuste poduzimanja određenih radnji svojih djelatnika.

• Zastara pokretanja odštetnih postupaka

Najčešći razlog odbijanja tužbenih zahtjeva je nastupanje zastare. U najvećem broju analizirani postupci za naknadu štete pokrenuti su nakon donošenja zakona iz 2003., gdje su tužbeni zahtjevi odbijeni zbog nastupanja zastare pokretanja postupka. Sudovi su primjenjivali opći (petogodišnji) zastarni rok propisan čl. 376 Zakona o obveznim odnosima (ZOO), računajući ga od dana počinjenja štetnog događaja. Uzrok usmrćenja civila, razvidno počinjeno kazneno djelo nisu vrednovali zbog nepostojanja pravomoćne osuđujuće presude, pa stoga nisu ni računali duži zastarni rok za pokretanje tužbe.

Svojim brojnim priopćenjima i izvještajima upozoravali smo na velik broj odbijenih postupaka radi zastare zbog nedostatka presuda u kaznenom postupku, krutih i ne fleksibilnih stajališta sudova, te kao krajnje posljedice dodatne viktimizacije žrtava kroz naplatu parničnih troškova po načelu "gubitnik plaća". Ujedno, iznimno nam je žao što u nekim nespornim predmetima DORH nije skratio proceduru priznanja prava na naknadu štete i sa srodnicima žrtava ili samim žrtvama sklopio vansudske nagodbe (čl. 186a Zakona o parničnom postupku, NN 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14), priznajući tužbeni zahtjev. Sklapanjem nagodba skratio bi se pravni put rješavanja tužbenih zahtjeva, ne bi se crpili kapaciteti i ovako potkapacitiranih sudova, a ujedno bi se temeljem načela ekonomičnosti izbjeglo plaćanje visokih troškova postupka.

Odukom Ustavnog suda RH, broj: U-I11-3586/2016 od 23. travnja 2018. odbijena je ustavna tužba E.Đ. čiji je suprug ubijen 22. kolovoza 1991. u Sisku, nerazjašnjenim okolnostima. Isti je dan prije uhićen u stanu svoje majke i odveden. Njegovo tijelo pronađeno je u rijeci Savi kod mjesta Čigoč (oko 70 km nizvodno od Siska). Istraga za ratni zločin protiv civilnog stanovništva koja je uključivala kao žrtvu i supruga E.Đ. započela je 22. lipnja 2011. protiv trojice osumnjičenika od kojih je prvi u inkriminirano vrijeme bio načelnik policije u Sisku te preminuo u privtoru mjesec dana nakon pokretanja istrage. Posljedično kroz daljnji tijek kaznenog postupka, podizanje optužnice i suđenje, izostavljene su pojedine žrtve. Istraga usmrćenja još uvijek je u tijeku protiv nepoznatih počinitelja. U svojoj ustavnoj tužbi E.Đ je tvrdila da su joj u sudskim postupcima za naknadu pretrpljene štete protiv RH povrijeđena prava: pravo na život zbog usmrćenja supruga i neučinkovite istrage počinitelja, pravo na pravično suđenje zbog neostvarivanja prava na kompenzaciju jer su njeni zahtjevi odbijeni zbog zastare i ratne štete, kao i pravo na zaštitu osobnog i obiteljskog života i zabrane diskriminacije. Ustavni sud utvrdio je da prigovori podnositeljice, na način kako su postavljeni u ustavnoj tužbi te u mjeri u kojoj bi u okolnostima konkretnog slučaja osporene odluke mogle utjecati na ostvarivanje sadržaja tih ustavnih, odnosno konvencijskih normi, ne upućuju na mogućnost povrede ljudskih prava i temeljnih sloboda zajamčenih Ustavom odnosno Konvencijom, čime je ova odluka na tragu već ustanovljene pravne prakse i gledišta Ustavnog suda.

Ipak, ova odluka po prvi put, u izdvojenom mišljenju troje sudaca koji se nisu složili s mišljenjem većine, argumentirano osporava primjenu prigovora ratne štete, kao i zastare u ovom, i sličnim predmetima koji se ne mogu pripisati ratu, već prostom ubojstvu bespomoćne osobe, zabranjenim mirnodopskim tako i ratnim pravom. Ujedno, kritički je sagledan nedostatak kaznenog postupka te prebacivanje odgovornosti na indirektnu žrtvu, suprugu ubijenog jer nije mogla dokazati da su joj supruga odveli i ubili pripadnici hrvatskih vojnih i redarstvenih snaga, kao i nastupanje zastara za podnošenje odštetnog zahtjeva. Nemogućnost nastupanja zastare obrazlaže se postizanjem svrhe kažnjavanja u kaznenom postupku "izraziti društvenu osudu zbog počinjenja kaznenog djela i jačati povjerenje građana u pravni poredak utemeljen na vladavini prava". Država - koja po definiciji predstavlja monopol sile na teritoriju - kažnjava (i) zato da ne bi dolazilo do pojave (krvne) osvete. Iz toga dalje slijedi da se oštećenici moraju moći pouzdati da će država pronaći i propisno procesuirati počinitelje kaznenog djela. To ne proizlazi samo iz prirode odnosa građanin - država, već i iz činjenice da građanin redovito nema mogućnosti (tehničke, procesne niti materijalne) detektirati i privesti pravdi počinitelja kaznenog djela. Napominje se da je propuštanje dužnih aktivnosti države na tom polju samo po sebi kršenje ljudskih, ustavnih i konvencijskih prava oštećenika kaznenim djelom. Tek kad država pronađe i procesira počinitelje kaznenog djela, oštećenici će moći prema njima postaviti odštetni zahtjev, bilo u samostalnom parničnom, bilo u adhezijskom postupku. Situacija u kojoj bi država s jedne strane trebala imati interes da što prije procesira zločin, a s druge strane nema interes takvo što učiniti dok njena možebitna obveza naknade štete još nije zastarjela - dakle kontradiktornost državnog interesa - ne može se nikako tumačiti na štetu žrtve zločina tj. oštećenika. Oni ne mogu biti stavljeni u situaciju da su - osim kaznenim djelom - oštećeni najprije iznevjerjenim povjerenjem da će država naći i procesuirati krivce, a zatim i time što je baš radi povjerenja u državu njihov odštetni zahtjev u međuvremenu zastario.

Naknada štete - budući da uspostavljanje prijašnjeg stanja najčešće nije moguće - ne

samo da ne može dati oštećenicima satisfakciju kažnjavanja počinitelja štete kaznenim djelom, nego im takvu satisfakciju izrijekom ne smije dati, budući da je u članku 200. stavku 2. Zakona o obveznim odnosima ("Narodne novine" broj 53/91., 73/91., 3/94., 7/96., 112/99. i 88/01.; u dalnjem tekstu: ZOO) određeno da se naknadom ne smije pogodovati težnjama nespojivim s njezinom prirodom i društvenom svrhom.

Odredba članka 377. stavka 1. ZOO-a u cijelosti glasi: *Kad je šteta uzrokovana krivičnim djelom, a za krivično gonjenje je predviđen dulji rok zastare zahtjev za naknadu štete prema odgovornoj osobi zastarijeva kad istekne vrijeme određeno za zastaru krivičnog gonjenja.*

U svom izdvojenom mišljenju suci USRH smatraju da je ustaljena praksa Vrhovnog suda RH, kao i nižih sudova da se navedena norma može primijeniti samo i jedino onda kada je počinitelj kaznenog djela poznat i pravomoćno osuđen pravno neutemeljena, jer iz norme proizlazi da zastarni rok ovisi o načinu nanošenja štete, a ne o otkrivanju krivca. Trebalo bi zaključiti da je rok produžen baš zato da bi se omogućilo otkrivanje krivca, što katkada zahtjeva više vremena od roka civilno-pravne zastare naknade štete.

• Naplata troškova parničnog postupka

Kako je najveći broj zahtjeva odbijen, prvenstveno zbog zastare pokretanja odštetnih postupaka, to je tužiteljima presudama naloženo i plaćanje troškova parničnih postupaka po načelu "gubitnik plaća", prema kojem neuspješna strana mora platiti troškove uspješne strane. Smatramo da je navedena primjena pravnih pravila o naplati troškova parničnog postupka pretjerano formalna, osobito stoga što ne sagledava propuste državnih tijela da provedu učinkovitu istragu, kao i zbog nepostojanja pravne prakse po zakonima izglasanim 2003. Ovaj problem usko je vezan sa i dalje velikim brojem neprocesuiranih ratnih zločina u Republici Hrvatskoj. Propuštajući procesuirati sve počinitelje ratnih zločina, država „kažnjava“ žrtve rata po treći put. Prvi put ove su osobe kažnjene kada su izgubile svoje bliske članove obitelji u ratu, drugi put kada nisu doživjeli pravdu uslijed nedostatka progona počinitelja zločina i treći put kada im država naplaćuje troškove sudske postupaka nakon što su od iste zatražili naknadu štete uslijed gubitka bliskog člana obitelji.

Smatramo potpuno neprihvatljivim da preživjeli članovi obitelji civilnih žrtava rata nastavljaju biti "kažnjavani" zbog činjenice što država krši obveze koje proizlaze iz utvrđenih principa međunarodnog prava i to posebice UN-ovih temeljnih načela reparacije svih civilnih žrtava rata¹²¹ te obveze progona svih ratnih zločina. Stoga, tražimo hitnu reakciju odgovornih u rješavanju ovog problema – otpis troškova svih sudske postupaka za naknadu štete zbog gubitka bliskog člana obitelji, progona počinitelja ovih zločina te pravednu naknadu preživjelima bez diskriminacije u odnosu na etničku pripadnost civilnih žrtava rata.

Tako se i u većem broju gore opisanih zahtjeva (3.8.2. Nedjelotvornost istrage za ratni zločin kroz presude Europskog suda za ljudska prava) prema Europskom sudu za ljudska prava, tražilo i ispitivanje povrede čl. 6. Konvencije, prava na pravično suđenje, točnije prava na pristup sudu zbog previsokih troškova postupka koje treba ispitati kao prigovor ograničenja prava pristupa na sud.

Najvažnije presude Suda po ovom pitanju su u predmetima Klauz protiv Hrvatske¹²², te Cindrić i Bešlić protiv Hrvatske.¹²³ U prvoj je Sud ponovio da bi nametanje znatnog financijskog opterećenja nakon završetka postupka moglo značiti ograničenje prava na pristup sudu, te utvrdio da nalog podnositelju da podmiri te troškove, predstavlja takvo ograničenje (troškovi

121 „Basic Principles and guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law“ – Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 60/147 of 16 December 2005.

122 Klauz v. Croatia, broj zahtjeva 28963/10

123 Cindrić and Bešlić v. Croatia, broj zahtjeva 72152/13

za koje je podnositelju naloženo da ih plati državi sastoje od naknada državnom odvjetništvu za zastupanje države u parničnom postupku, te koji se uplaćuju u državni proračun). U drugoj presudi, po zahtjevu koji suinicirala djeca roditelja ubijenih u Petrinji 1991., sud je razmatrao ključno pitanje – je li postignuta „pravedna ravnoteža“ između općeg interesa i prava podnositelja zahtjeva na temelju članka 1. Protokola br. 1. (zaštita vlasništva), kroz postojanje pravne prakse u trenutku ulaganja tužbe (da li je tužba bila nerazumna ili lišena ikakvog sadržaja), određene visine troškova koji se uplaćuju u državni proračun kao i financijske situacije podnositelja zahtjeva. Temeljem analize svih navedenih pitanja Sud je zaključio da nalog podnositeljima zahtjeva da snose puni iznos troškova zastupanja države u dotičnom postupku predstavlja nerazmjerne ograničenje prava podnositelja zahtjeva na pristup судu.

Temeljem argumentacije navedenih presuda, kao i temeljem solidarnosti sa žrtvama ratnih zločina/civilnim žrtvama rata tražimo da se iznađe rješenje kojim će se otpisati troškovi postupka tužiteljima koji su tužili Republiku Hrvatsku na osnovu *Zakona o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija* (NN broj 117/03) i *Zakona o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata* (NN broj 117/03).

• Primjer iz prakse

Ovom prilikom želimo upozoriti na sekundarnu viktimizaciju i povrede prava sestrama Vučović, Radmili i Mirjani, čiji su roditelji i mlađa sestra ubijeni tijekom VRA Bljesak, koje su izgubile u odstetnom postupku te im je naloženo plaćanje troškova parničnog postupka u iznosu od 24.500,00 kn. Kako nisu bile u mogućnosti podmiriti navedene troškove, a njihovo imovno stanje je bilo utvrđeno tijekom sudskog postupka pa su tako i oslobođene plaćanja sudskih pristojbi, ovaj postupak vodi ka prodaji njihove obiteljske kuće radi namirenja potraživanja Državnog odvjetništva Republike Hrvatske.

Selo Medari, općina Nova Gradiška (sada Dragalić), Brodsko-posavska županija

01. svibnja 1995. prvog dana akcije „Bljesak“ u selu Medari, tada općina Nova Gradiška, hrvatski su vojnici, kako se tvrdi u izvješću Hrvatskog helsinškog odbora, usmrtili dvadeset i dvoje ljudi od njih dvadeset i četvero koliko ih se tada zateklo u selu. Prema HHO-u, 1. svibnja 1995. godine Hrvatska vojska ušla je u selo oko 6 sati ujutro i počinila masakr nad preostalim stanovništvom. Preživjele su dvije djevojčice, i to samo zato što ih je prepoznao i zaštitio jedan od hrvatskih vojnika. Od navedene 22 žrtve u Medarima troje je djece (dvije djevojčice u dobi od sedam i osam, te dječak u dobi od 11 godina) i 11 žena. Ubijeni su: Ljeposava Burujević, r. 1925. i Mile Burujević, r. oko 1935.; Rade Čanak, r. 1907. i Draga Čanak, r. 1919.; Ruža Dičko, r. 1943. i Željko Dičko, r. 1967.; Draga Đumić, r. 1919.; Jovan Grmuša, r. 1933.; Jela Mrkonjić, r. oko 1945.; Anka Niniković, r. 1919.; Nikola Popović, r. 1927. i Nada Popović, r. 1930.; Dragan Romanić, r. oko 1935.; Zorka Tomić, r. 1927.; Kata Vlaisavljević, r. 1930.; Andželija Vuković, r. 1959., Ranko Vuković, r. 1955. i djeca Goran Vuković, r. 1984. i Gordana Vuković, r. 1987.; Milutin Vuković, r. 1945., Cvjeta Vuković, r. 1950. i kćerka Dragana Vuković, r. 1988., svi iz Medara.

03. srpnja 2010. na mjesnom groblju u Trnavi završena je ekshumacija posmrtnih ostataka 28 osoba iz zajedničkog grobišta koje je nastalo asanacijom terena nakon VRA Bljesak.

29. ožujka 2011. na Zavodu za sudsku medicinu identificirane su tri žene, četiri muškarca

i troje djece: Cvijeta Vuković, Anđelija Vuković, Ranko Vuković, Milutin Vuković, Gordana Vuković, Goran Vuković, Dragana Vuković, Ruža Dičko, Željko Dičko te Jovan Grmuša, svi iz Medara kod Okučana. Sedam članova obitelji Vuković sahranjeno je 6. travnja 2011. na pravoslavnome groblju Brestovčina u Gradišći.

14. rujna 2006. zločin u Medarima je dobio medijsku pozornost, pokretanjem odstetnog postupka pred općinskim sudom, po Zakonu o odgovornosti RH za štetu uzrokovanu od pri-padnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata. Tužiteljica čiji su roditelji i mlađa sestra ubijeni 1. svibnja 1995. u Medarima, a nakon što je Građansko-upravni odjel Općinskog državnog odvjetništva u Zagrebu odbio zahtjev za sklapanjem vansudske na-godbe jer to nije ratni zločin, nego su stradali civili ratna šteta. U odgovoru na tužbu zamjenik općinskog državnog odvjetnika navodi da je općepoznato kako je na području bivše općine Nove Gradiška bilo znatnih ratnih djelovanja, a da je "područje naselja Medari bilo izloženo napadima JNA i odmetnika", čime zapravo tvrdi da hrvatski vojnici koji su ušli u selo nisu krivi za smrt dvadeset i dvoje civila.

04. studenog 2009. Općinski sud je odbio tužbeni zahtjev kao neosnovan usvojivši pri-govore ratne štete (štetni događaj nastao u vremenskim i prostornim granicama definiranja ratne štete) te zastare pokretanja sudskog postupka računajući opći petogodišnji zastarni rok, jer nema pravomoćne osuđujuće presude u kaznenom postupku. Presuda je pravomoćna, jer je uloženu žalbu odbio Županijski sud.

03. svibnja 2011. kazneni postupak za zločin u selu Medari je još uvijek u predistražnom postupku protiv nepoznatih počinitelja. Predmet, do tada u radu Županijskog državnog od-vjetništava u Slavonskom Brodu, je tijekom ljeta 2010. odlukom DORH-a povjeren na rad Županijskom državnom odvjetništvu u Osijeku. Prema navodima iz tiska, Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije pokrenulo je predistražne radnje za zločin u Medarima. Prema tvrdnjama odvjetnika oštećenica, u selu nije bilo paravojnih postrojbi, a roditelji i sestra tužiteljica ubijeni su metkom iz blizine.

22. studenog 2012. Općinski sud donio rješenje kojim je određena je ovrha na nekretni-nama ovršenica (rodnoj kući i okućnici u Medarima) radi naplate troškova parničnog postupka u iznosu od 24.500,00 kn.

9. studenog 2017. Rješenje je postalo pravomoćno, jer je Županijski sud odbio žalbu.

23. ožujka 2018. Općinski sud donio zaključak te odredio javnu dražbu prodaje nekretnina radi namirenja duga (troškova parničnog postupka).

27. travnja 2018. u 9h je zakazana usmena javna dražba radi prodaje nekretnina u zgradi Općinskog suda u Slavonskom Brodu, Stalna služba u Novoj Gradiški. U prvoj elektroničkoj javnoj dražbi nekretnina se ne može prodati ispod 4/5 utvrđene vrijednosti nekretnine. Na drugoj elektroničkoj javnoj dražbi nekretnina se ne može prodati ispod 3/5 utvrđene vrijednosti nekretnine. Ako se ni na drugoj elektroničkoj javnoj dražbi ne postigne odgovarajuća cijena, sud će obustaviti ovrhu. Obustava ovrhe ne priječi pokretanje novog ovršnog postupka radi naplate iste tražbine na istoj nekretnini.

3.7.4. POLOŽAJ ŽRTAVA RATNIH ZLOČINA U UPRAVNOM POSTUPKU

Zakon o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (NN 33/92, 57/92, 77/92, 27/93, 58/93, 02/94, 76/94, 108/95, 108/96, 82/01, 13/03, 148/13) je temeljni zakonski propis koji regulira status i prava civilnih žrtava rata. Podaci o civilnim žrtvama iz Domovinskog rata još uvijek nisu sređe-

ni. Posljedica je to, između ostalog, višegodišnje nesustavne organizacije zaštite i višestrukog premeštanja skrbi o ovim stradalnicima iz jednog u drugo tijelo državne uprave. Procjenjuje se da je u tom ratu poginulo 4137 (45% od svih poginulih), a ranjeno preko 9500 civila¹²⁴. Prema navedenom zakonu osobnu invalidninu, osnovno pravo po osnovi oštećenja organizma, je do kraja 2002. primala 2729 osoba, a obiteljsku invalidninu iza poginulog ili nestalog civila 485 članova obitelji.¹²⁵ Jedna od najvećih kritika postojećeg zakona ogleda se u nemogućnosti participacije žrtve u upravnom postupku zbog formalnog priznanja samo pisanih dokumenta vezanih uz činjenicu da je rana ili ozljeda dobivena u ratnim okolnostima koje je izdala nadležna vojna jedinice ili ustanove, odnosno nadležno tijelo državne uprave, kao i medicinska dokumentacija o liječenju za oštećenje organizma. Nemogućnost dokazivanja putem svjedoka, niski imovinski cenzus, ostvarivanje drugih prihoda onemogućio je znatan broj civilnih žrtava da po ovom zakonu ostvare neka prava. Isti zakon temelji se na društvenoj solidarnosti, ali više kao vid socijalne zaštite nego reparativni mehanizam. Skroman broj ostvarenih prava potaknuo je udruženja civilnih stradalnika, kao i OCD-e da se zalažu za bolje i sveobuhvatnije zakone. Tako je ove godine oformljena radna skupina za izradu novih zakona o civilnim žrtvama rata i zakona o nestalim osobama tijekom rata.

ZAKON O PRAVIMA ŽRTAVA SEKSUALNOG NASILJA ZA VRIJEME ORUŽANE AGRESIJE NA REPUBLIKU HRVATSKU U DOMOVINSKOM RATU

Dana 19. lipnja 2008. Vijeće sigurnosti UN-a je usvojilo Rezoluciju 1820 kojom se osuđuje korištenje silovanja i drugih oblika spolnog nasilja, te se pozivaju države na procesuiranje odgovornih za spolno nasilje i osiguravanje zakonom predviđene zaštite za žrtve takvog nasilja. Rezolucija mijenja zakonodavno i političko okruženje u pristupu spolnom nasilju u oružanom sukobu određujući da je takvo nasilje taktika rata za čije suzbijanje se zahtjeva plansko vojno i policijsko reagiranje.

Republika Hrvatska je napravila pozitivan reparacijski iskorak donošenjem Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu. Zakonom se uređuje jednokratna naknada kao i mjeseca naknada za žrtve seksualnog nasilja tijekom rata. Također, osobe mogu ostvariti različita prava koja se tiču psihosocijalne pomoći; pravne pomoći; zdravstvene pomoći; medicinske rehabilitacije; liječničkih sistematskih pregleda; obveznog i dopunskog zdravstvenog osiguranja; smještaja u ustanovu za pružanje podrške i usluga braniteljsko-stradalničkoj populaciji i drugim osobama. Prema podacima koje je Pravobraniteljici za ravnopravnost spolova dostavilo Ministarstvo hrvatskih branitelja, od dana stupanja na snagu Zakona, Ministarstvo je zaprimilo ukupno 215 zahtjeva za stjecanje statusa žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu i ostvarivanje prava koja potom osnovu proizlaze iz Zakona. Do kraja 2017., Povjerenstvo je donijelo 212 rješenja, od toga 132 pozitivnih i 76 negativnih. U 4 predmeta došlo je do obustave upravnog postupka uslijed smrti stranke. Prema evidenciji Ministarstva hrvatskih branitelja do 31.12.2017., ostala su nerijesena svega 3 zahtjeva od kojih su 2 zaprimljena krajem 2017.

Broj žrtava seksualnog nasilja povezanog s ratom u Hrvatskoj nije poznat, jer većina počinitelja ratnog zločina počinjenog seksualnim zlostavljanjem i dalje nepoznata, pojedine žrtava su preminule, ili napustile zemlju, a u tri godine od primjene zakona nije bilo stručnih rasprava nije javnih promocija Zakona. Postoji osnovana zabrinutost da se zbog straha i društvene stigme velika većina žrtava seksualnog nasilja ne usudi prijaviti ovu vrstu nasilja.

124

U ratovima devedesetih godina u post-jugoslavenskim zemljama stradalo više od 130.000 osoba. Procjenjuje se da je u Republici Hrvatskoj ukupno ubijeno više od 20.000 osoba, a još uvjek je nepoznata sudbina 1663 osobe. 2059 osoba i dalje žive kao prognanici na području Hrvatske. Ratom i ratnim razaranjima bilo je obuhvaćeno 54% teritorija na kojemu je živjelo 36% stanovništva. U ratu je uništeno više od 150.000 kuća i imanja, a prema podacima Državne komisije za popis i procjenu štete, izravna šteta u Hrvatskoj iznosi 236.431.568.000 kuna - Državna komisija za popis i procjenu ratne štete

125

<https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/Arhiva//13.%20-%202.pdf>

Prepostavlja se da za svaki prijavljeni slučaj silovanja povezanog s nekim sukobom, 10 do 20 slučajeva prođe neprijavljeno. Određeno zanemarivanje u procesuiranju takvog ratnog zločina vidljivo je, imajući u vidu da od oko 200 žrtava/preživjelih koji su se prijavili za status žrtve seksualnog nasilja prema Zakonu o pravima žrtava seksualnog nasilja u vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu, samo jedna petina (oko 30 slučajeva) dala je izjavu pred državnim odvjetništvom ili policijom.

Posebnu pažnju usmjerili smo na rješavanja prava žrtava seksualnog nasilja u ratu temeljem novog zakona izglasanih 2015. Primjenu istog smo ocijenili kao sjajan model rada prvog saziva Povjerenstva sa ranjivom kategorijom žrtava opisan u izvještaju *Poboljšanjem pravnog okvira do djelotvornijeg procesuiranja seksualnog nasilja kao vida izvršenja ratnih zločina* koji je izdala Inicijativa mladih za zaštitu ljudskih prava. Osobito velik iskorak je zamijećen u priznavanju statusa i prava žrtvama seksualnog nasilja u ratu koje nisu u mogućnosti potkrijepiti svoje iskaze dodatnim dokazima, što je u skladu sa Međunarodnim protokolom o dokumentiranju i istraživanju seksualnog nasilja u sukobima usvojenim 2015. na Londonskom summitu o seksualnom nasilju i ušao u međunarodne standarde. Taj isti protokol bio je primijenjen i u radu povjerenstva za reparacije, što je žrtvama olakšalo svjedočenje – izjavu su davali samo pred jednom osobom (psihologom) i ta je izjava čitana pred povjerenstvom na vijeću zakazanim za taj slučaj. Te izjave su detaljno razmatrane od strane stručnjaka raznih struka. Na žalost, u drugom sastavu Povjerenstva, kroz praćene i analizirane predmete, nije primijenjen isti standard.

• **Primjeri iz prakse**

Tijekom 2017. analizirali smo dva rješenja Ministarstva hrvatskih branitelja kojima su odijeni zahtjevi žrtava podnijeti temeljem *Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu* s obrazloženjem nedostatnih dokaza.

Prvi zahtjev se bazirao na medicinskoj dokumentaciji žrtve, sastavljenoj od strane općih i specijalnih liječnika, a zločin je počinjen za vrijeme napada na Petrinju u jesen 1991. Ministarstvo hrvatskih branitelja svojim rješenjem od 3. siječnja 2017. odbija zahtjev podnositeljice. Obrazloženje rješenja, uz navođenje definicija iz zakonskog teksta te da je Povjerenstvo dalo negativno mišljenje (koje se ne dostavlja stranci) ne sadrži točni zakonski osnov po kojoj se ista odbija, niti jedan razlog zašto se ne poklanja vjera navodima podnositeljice. Protiv navedenog rješenja pokrenut je upravni spor, gdje podnositeljica, u bitnome, prigovara zakonitosti donesene odluke te ističe povredu ustavnih prava: članka 16. Ustava Republike Hrvatske (ograničavanje sloboda i prava samo zakonom i u cilju zaštite sloboda i prava drugih ljudi, te pravnog poretku, javnog morala i zdravlja), članka 18. (jamstvo prava na žalbu protiv pojedinačnih pravnih akata donesenih u prvostupanjskom postupku pred sudom ili drugim ovlaštenim tijelom; iznimno isključenje prava na žalbu u slučajevima određenim zakonom i uz osiguranje druge pravne zaštite), članka 19. (utemeljenost pojedinačnih akata državne uprave na zakonu; sudska kontrola zakonitosti tih akata), te članka 26. Ustava (jednakost pred sudovima i drugim državnim tijelima).

Istiće da rješenje koje joj je dostavljeno nema obrazloženje, odnosno da formulacija prema kojoj je odbijena ne predstavlja obrazloženje, a svakako ne takvo koje bi omogućavalo ostvarenje prava na učinkovitu žalbu.

Drugi zahtjev je podnijela žrtva seksualnog nasilja počinjenog u vojnom zatvoru Kuline u Šibeniku 1993. godine. Uz zahtjev je priložila pravomoćnu optužnicu, a pred Županijskim sudom u Splitu već je započelo suđenje za ratni zločin. Zahtjev je podnijela po opunomočniku, odvjetniku koji ju je zastupao i u kaznenom postupku. Ministarstvo hrvatskih branitelja donijelo je 28. veljače 2017. rješenje kojim se odbija žrtva seksualnog nasilja počinjenog višestrukim silovanjem i drugim načinima izvršenja seksualnog nasilja radi nedostatka dokaza, osobito medicinske dokumentacije te i stoga što ista nije bila u mogućnosti dati svoj iskaz pred Povjerenstvom jer ne živi u RH. Prema iskazu žrtve danom video-linkom u kaznenom postupku ista je silovana kroz najmanje deset noći od strane zatvorskih čuvara i drugih nepoznatih osoba u šibenskom vojnem zatvoru Kuline. Suđenje je u međuvremenu okončano nepravomoćnom osuđujućom presudom u odnosu na dvojicu pripadnika 72. bojne Vojne policije HV-a. Ministarstvo u obrazloženju rješenja kojim je zahtjev žrtve odbijen navodi: *Povjerenstvo za žrtve seksualnog nasilja nije poklonilo vjeru navodima iz optužnice u odnosu na seksualno zlostavljanje imenovane te je zaključilo da imenovana nije bila žrtvom seksualnog nasilja u Dalmatinskom ratu.*

Navedeno rješenje predstavlja odstupanje od dosadašnje prakse Povjerenstva, kojem se, istina u međuvremenu izmijenio i sastav, a ujedno je protivno i čl. 29. st. 2., te predstavlja i opasan presedan nepovjerenja tijela upravnog postupka u akte tijela državnog progona za kaznena djela – optužnicu DORH-a, potvrđenu od strane nadležnog suda. Ujedno, upravno tijelo nije pozvalo opunomočenika na dostavu dodatne dokumentacije tijekom upravnog postupka, a što im je obveza prema Zakonu o općem upravnom postupku. Protiv navedenih rješenja pokrenut je upravni spor te je nakon ukidanja osporenih rješenja i vraćenog predmeta na ponovno postupanje, nadležno ministarstvo u novom rješenju, iz svibnja 2018. priznalo prava žrtvi ratnog silovanja.

4.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA POTREBA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA

ĐINO ĐIVANOVIĆ

Documenta

4.1. STRUKTURA, METODOLOGIJA I CILJEVI ISTRAŽIVANJA

U sklopu projekta „Prava, podrška, zaštita i kompenzacija žrtava kaznenih djela“ kojeg su od 1. siječnja 2017. do 30. lipnja 2018. zajednički provodili Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću, te partnerske organizacije Udruga za podršku žrtvama i svjedocima, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka te Bijeli krug Hrvatske iz Splita, provedeno je i istraživanje o potrebama i iskustvima žrtava kaznenih djela, uz pokušaj da se što obuhvatnije analizira problematika s kojom se žrtve kaznenih djela susreću, a da pritom dobiveni rezultati budu usmješeni na unaprjeđenje postojećih zakonskih okvira te generalno poboljšanje položaja žrtava.

Samo provođenje istraživanja bilo je zamišljeno tako da se odvija kroz direktni rad sa žrtvama, to jest kroz pravnu, psihološku i drugu podršku, s obzirom na to da su tri partnerske organizacije provoditeljice projekta u svojim svakodnevnim aktivnostima bazično i programski vezane za pomoći i podršku žrtvama bivajući s njima u svakodnevnom kontaktu, dok se i Documenta kao nositeljica projekta redovno susreće sa žrtvama kaznenih djela (ponajviše ratnih zločina). Također, na samom začetku projekta organizirani su sastanci s različitim organizacijama civilnog društva srodnog djelovanja kako bi bile upućene u istraživanje te su pozvane na suradnju u smislu prikupljanja podataka i popunjavanja određenog broja upitnika. Ne manje važno, na suradnju su pozvane i institucije koje se u svojim svakodnevnim aktivnostima susreću sa žrtvama kaznenih djela (odvjetnici, policija, centri za socijalnu skrb, Općinska i Županijska državna odvjetništva, sudovi te odjeli za podršku žrtvama i svjedocima na Županijskim sudovima).

U samom istraživanju uvelike smo se oslanjali i na rad Nacionalnog pozivnog centra za žrtve kaznenih djela te njihovog anonimnog i besplatnog telefonskog broja 116006 gdje žrtve i svjedoci mogu potražiti pomoći, savjete i osnovne informacije.

Kako je jedna od svrha ovog istraživanja bila i analiza dosega implementacije Direktive 2012/29/EU, vodili smo se i jednom od njenih smjernica koja kaže sljedeće:

Sustavno i primjereno skupljanje statističkih podataka prepoznato je kao ključna sastavnica djelotvornog oblikovanja politika na području prava određenih u ovoj Direktivi. Kako bi se olakšala evaluacija primjene ove Direktive, države članice bi Komisiji trebale priopćavati odgovarajuće statističke podatke o primjeni nacionalnih postupaka na žrtve kaznenih djela, uključujući barem broj i vrstu prijavljenih kaznenih djela i, ako su takvi podaci poznati i dostupni, broj, dob i spol žrtava. Odgovarajući statistički podaci mogu uključivati podatke koje su skupila pravosudna tijela i tijela kaznenog progona te, što je više moguće, administrativne

podatke koje su skupile zdravstvene službe i službe socijalnog osiguranja te javne i nevladine službe za potporu žrtvama ili službe za popravljanje štete i druge organizacije koje rade sa žrtvama kaznenih djela.¹²⁶

Utoliko, za potrebe istraživanja sastavljen je polustrukturirani upitnik koji se sastojao od sljedećih elemenata: kad je riječ o osobnim podacima, upitnik je sadržavao pitanja o dobi, spolu, prebivalištu i državljanstvu te je u tom smislu svaka žrtva ostala anonimna. Slijedila su pitanja vezana za informaciju o povredi, pravu na informaciju žrtve, pravu na psihološku, pravnu i drugu pomoć te pitanja koja se tiču ostvarenja posebnih prava žrtve. Konačno, na samom kraju upitnika, žrtvama ispitanicima ostavljena je mogućnost da se kroz slobodan komentar i sami oglase te navedu koji oblik pomoći i podrške bi željeli ostvariti te od koga očekuju takav oblik pomoći, ali i da ponude vlastita svjedočanstva i iskustva te daju jedan dublji uvid u stanje stvari kad je riječ o svakodnevnim teškoćama s kojima se i u pravno-procesnom smislu i u privatnom životu, susreću žrtve kaznenih djela u Hrvatskoj.

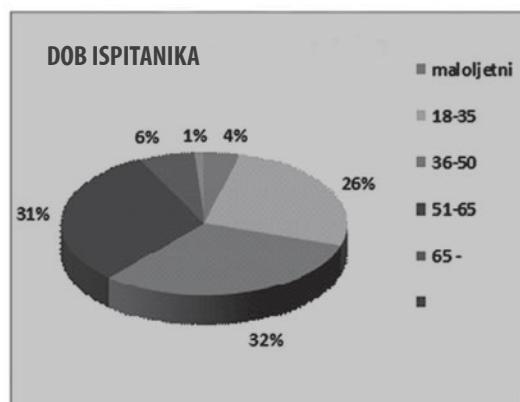
Istraživanje je zaključeno sa 174 prikupljena upitnika, makar je početni plan bio da najmanji broj intervjuiranih žrtava kaznenih djela (direktnih i indirektnih) bude 200. To se, međutim, pokazalo više nego zahtjevno, budući da dio žrtava nije bio sklon sudjelovati u istraživanju što je također jedan od pokazatelja koji govori o specifičnim strahovima, predrasudama i neinformiranosti koje žrtve kaznenih djela u Hrvatskoj još uvijek imaju kad je riječ o odnosu prema ovakvim istraživačkim nastojanjima. No, prikupljeni podaci i uzorak svejedno su relevantni i reprezentativni, posebice uzveži u obzir materiju i činjenicu da su ovakva istraživanja u Hrvatskoj (od početka primjenjivanja Direktive 2012/29/EU) još uvijek relativno rijetka.

4.2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

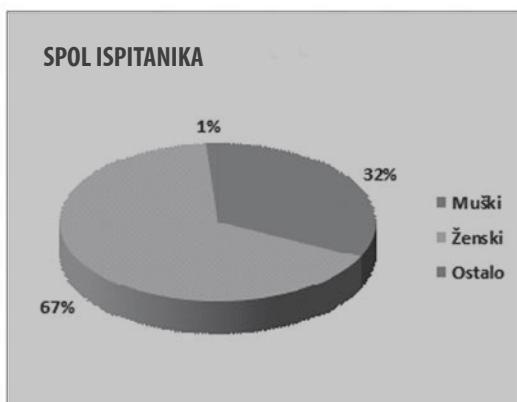
Kad je riječ o samim rezultatima istraživanja, krenut ćemo s općim podacima odnosno dobnom i spolnom strukturom ispitanika. Najveći broj ispitanika spada u dva dobna razreda, i to gotovo dvije trećine njih (63%). Točnije, ispitanici stari 36-50 godina čine 32 % žrtava dok ispitanici stari 51-65 godina, njih 31%. Slijedi 25% ispitanika između 18-35 godina, 6% žrtava starijih od 65 godina, te 4% maloljetnih žrtava kaznenih djela. Kad je riječ o spolu, vrlo je indikativan podatak da su više od dvije trećine žrtava žene, i to njih čak 67%. Muškaraca je bilo 32%, te 1 % žrtava koje su identificirale drugačije.

126

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012L0029&from=HR> (pristupljeno: 11. 6. 2018.)

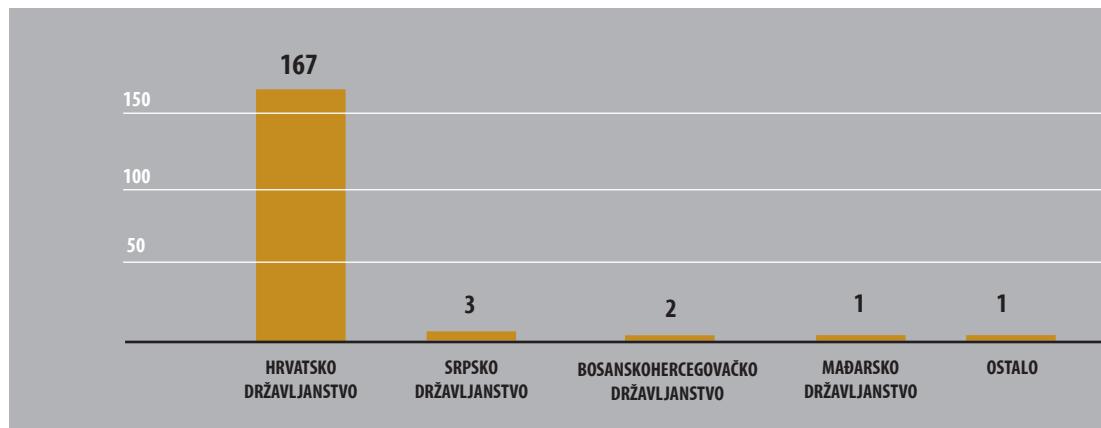

GRAFIČKI PRIKAZ 1. DOBNA STRUKTURA ISPITANIKA

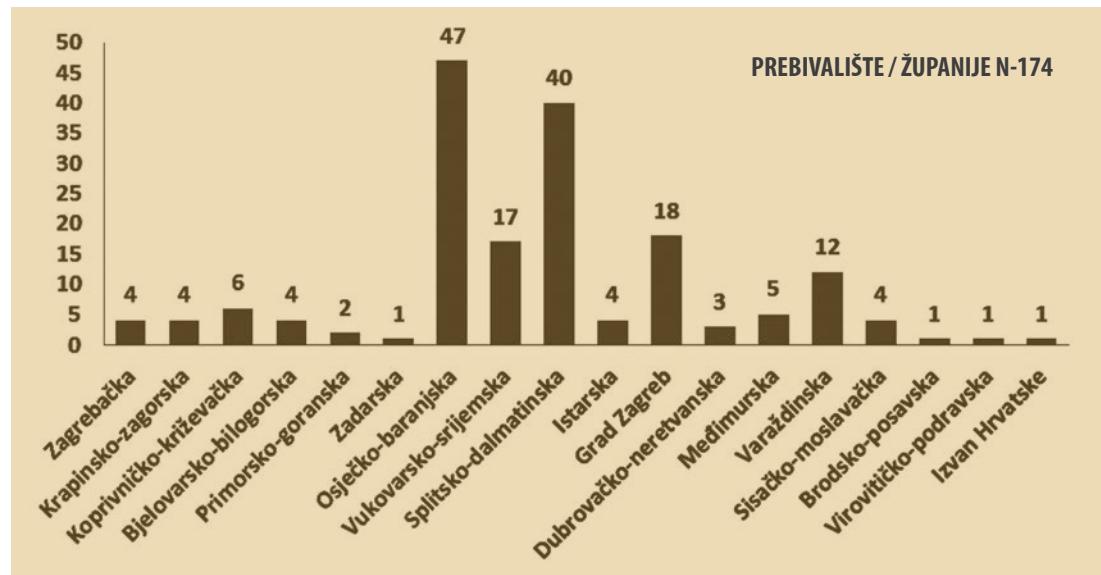
GRAFIČKI PRIKAZ 2. SPOLNA STRUKTURA ISPITANIKA

Ovdje ćemo navesti i podatak kakoapsolutna većina žrtava (njih 167) ima hrvatsko državljanstvo, dok je tek sedmoro njih drugačijeg statusa.

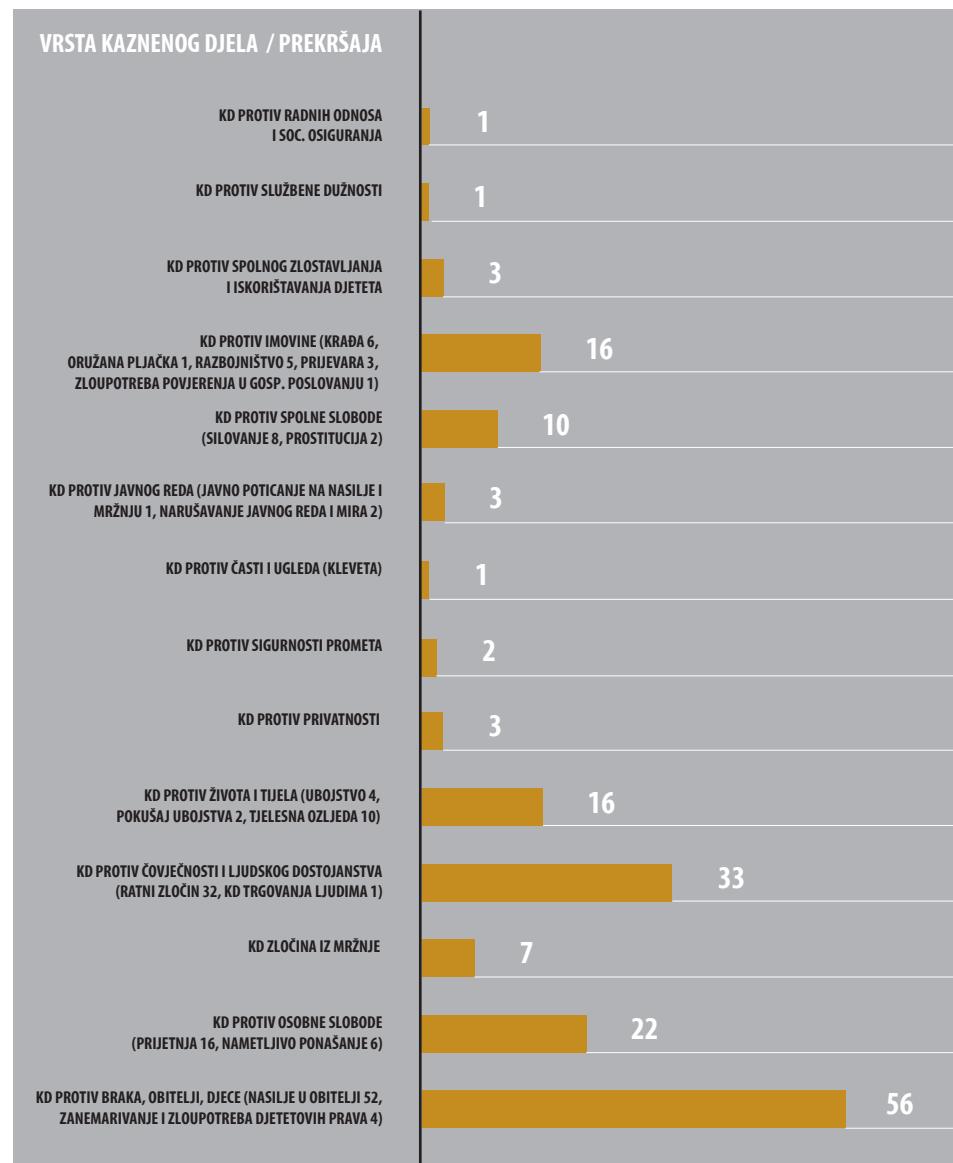
GRAFIČKI PRIKAZ 3. ISPITANICI PREMA DRŽAVLJANSTVU

Mnogo su uputniji podaci koji se tiču prebivališta odnosno županija iz kojih ispitanići dolaze. Uvjerljivo najveći broj ispitanički je iz tri županije, Osječko-baranjske (47), Splitsko-dalmatinske (40) te Vukovarsko-srijemske (17), što je lako objašnjivo budući da su naše dvije partnerske organizacije tamo smještene te prostorno ponajviše pokrivaju ta područja, uključujući i samu Vukovarsko-srijemsku županiju. Nešto su zastupljeniji ispitanički iz Grada Zagreba (18) što je također razumljivo s obzirom na veličinu i broj stanovnika te oni iz Varaždinske županije, što možemo pripisati i svježem otvaranju područnog ureda Udruge za zaštitu žrtava i svjedočaka u Varaždinu. Brojke ispitanički iz ostalih 12 županija ravnomjerno su raspoređene. Pritom valja napomenuti kako nije bilo ispitanički iz Karlovačke, Ličko-senjske, Požeško-slavonske te Šibensko-kninske županije.

GRAFIČKI PRIKAZ 4. ISPITANICI PREMA MJESTU PREBIVALIŠTA

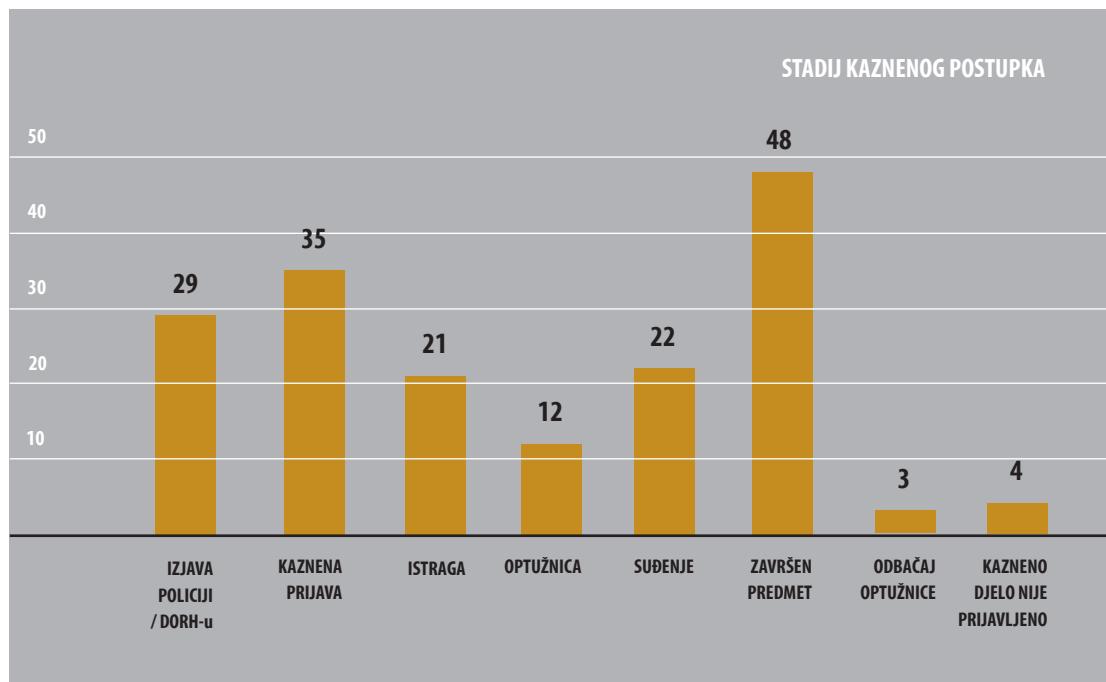
Što se tiče vrste kaznenog /prekršajnog djela kojeg su žrtve doživjele, može se govoriti o tri najzastupljenije kategorije. Daleko najprisutnija, skoro trećina svih slučajeva, pripada kaznenim djelima protiv obitelji, braka i djece, kojih je 56. Potom slijede 33 slučaja kaznenog djela protiv čovječnosti i ljudskog dostojanstva (ratni zločin u 32 slučaju), što se može objasniti Documentinim poljem djelovanja, ali i pozicijom Centra za mir, budući da obje organizacije na tom planu ulažu mnogo truda. Tu su i značajnije zastupljena kaznena djela protiv osobne slobode (22), kaznena djela protiv života i tijela (16) te kaznena djela protiv imovine (16).

GRAFIČKI PRIKAZ 5. VRSTA KAZNENOG DJELA/PREKRŠAJA

Što se tiče vrste kaznenog /prekršajnog djela kojeg su žrtve doživjele, može se govoriti o tri najzastupljenije kategorije. Daleko najprisutnija, skoro trećina svih slučajeva, pripada ka-

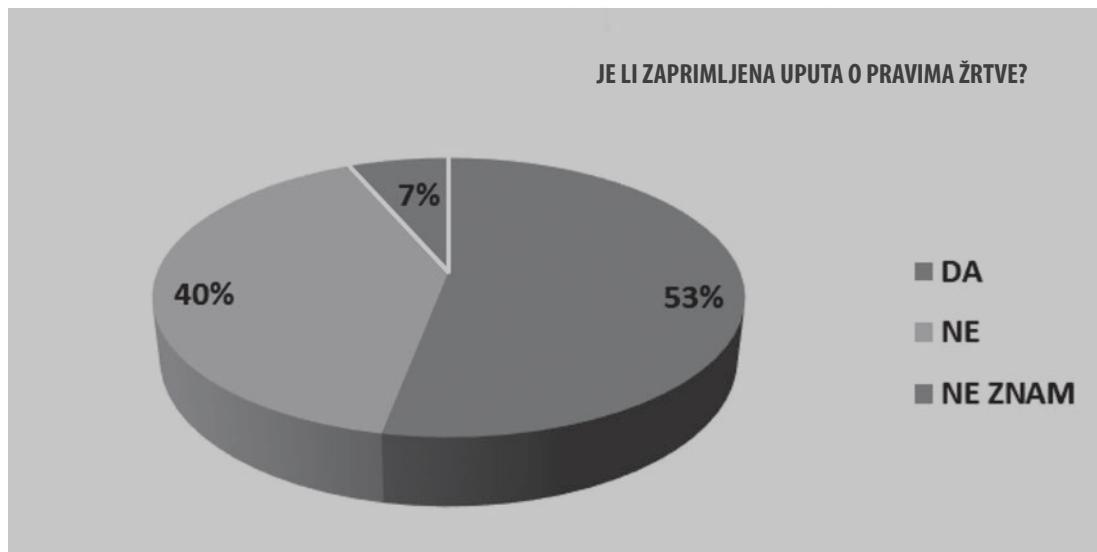
znenim djelima protiv obitelji, braka i djece, kojih je 56. Potom slijede 33 slučaja kaznenog djela protiv čovječnosti i ljudskog dostojanstva (ratni zločin u 32 slučaju), što se može objasniti Documentinim poljem djelovanja, ali i pozicijom Centra za mir, budući da obje organizacije na tom planu ulažu mnogo truda. Tu su i značajnije zastupljena kaznena djela protiv osobne slobode (22), kaznena djela protiv života i tijela (16) te kaznena djela protiv imovine (16).

GRAFIČKI PRIKAZ 6. STADIJ KAZNENOG POSTUPKA

Istraživanje je poseban akcent stavilo na analizu kvalitete ostvarenja prava žrtava na informacije, imajući na umu jednu od temeljnih smjernica Direktive 2012/29/EU, koja naglašava kako žrtve imaju pravo na dobivanje informacija od prvog kontakta s nadležnim tijelom, bez nepotrebne odgode, kako bi im se omogućio pristup pravima određenima u ovoj Direktivi. Iako je Hrvatska kao članica EU bila dužna odredbe Direktive transponirati u svoj pravni sustav najkasnije do 16. studenog 2015., to nije učinjeno sve do srpnja 2017. Utoliko naše istraživanje pokriva i period koji je prethodio implementaciji Direktive. Pritom, ovdje valja napomenuti kako je ono uzelo u obzir i one žrtve koje su stupile u kontakt s našim istraživačima vezano uz kaznena djela koja su se dogodila i mnogo ranije, budući da žrtve u pogledu tih kaznenih djela, osobito kada je kazneni postupak u tijeku, i dalje trebaju podršku, pomoći, savjete ili pravne upute.

Kad je riječ o prvom kontaktu sa žrtvom i temeljnom pravu na primanje informacije, od 149 ispitanika koji su odgovorili na pitanje „Jeste li zaprimili uputu o pravima žrtve?”, njih 79 (53%) odgovorilo je potvrđno. Ispitanika koji su odgovorili kako uputu nisu primili bilo je 60 (40%), dok je 10 ispitanika (7%) odgovorilo sa „NE ZNAM“. 25 ispitanika nije odgovorilo na ovo pitanje.

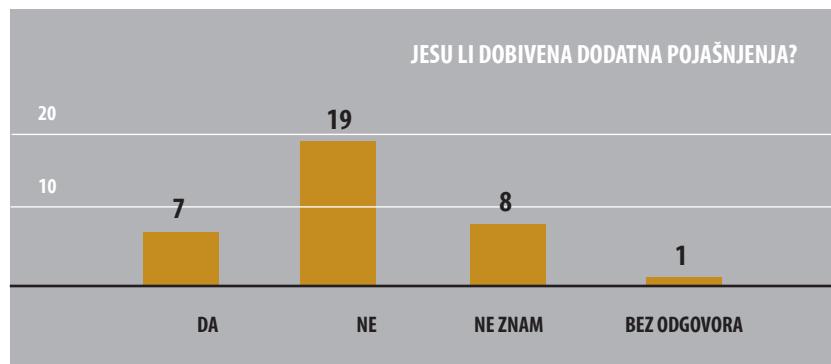
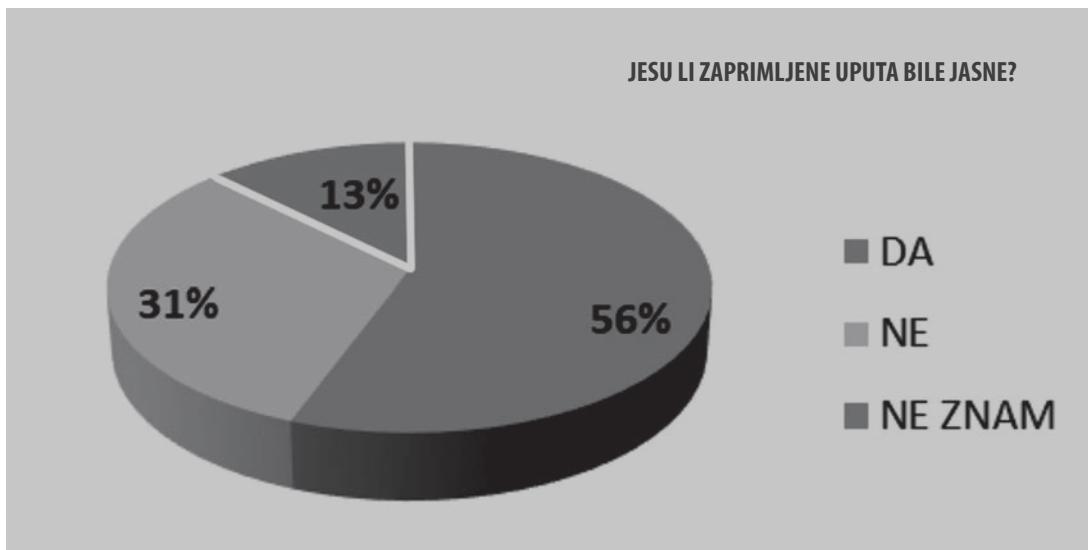

GRAFIČKI PRIKAZ 7. INFORMACIJE O ZAPRIMLJENOJ UPUTI O PRAVIMA ŽRTAVA

Budući da je broj ispitanika koji su na ovo pitanje odgovorili s „NE“ prilično velik, makar su upute Direktive relativno svježe, valja reći kako je to donekle razumljivo s obzirom na dodatne informacije koje su nam na raspolaganju. Naime, u čak 26 slučajeva riječ je o ispitanicima koji su posredne ili neposredne žrtve ratnog zločina, od čega je u 20 slučajeva stadij postupka još uvijek u predistražnoj fazi danog iskaza policiji odnosno DORH-u. Informacija o pravima žrtve je u tom smislu vrlo jednostavno mogla izostati s obzirom na veliki vremenski period unutar kojega su žrtve davale iskaze, a obaveza iz Direktive naprsto nije bilo. Također, 14 slučajeva drugih kaznenih djela dogodilo se u periodu prije 2017. Poboljšanje situacije se kroz upitnike jasno vidjelo kako su se pratili slučajevi prema završetku istraživanja, budući da je u slučajevima kaznenih djela prijavljenih 2017. i 2018. tek 16 ispitanika odgovorilo kako nije zaprimilo uputu.

No neovisno o zaprimljenoj uputi, vrlo je važan aspekt ovog problema razina razumijevanja informacija i prava koja u uputi stoje. Tako je od 79 ispitanika koji su uputu zaprimili, njih 44 (56%) uputu moglo jasno protumačiti. Za njih 25 (31%) uputa nije bila jasna, dok je desetoro ispitanika (13%) odgovorilo kako nisu sigurni jesu li im informacije iz upute jasne. Unutar broja od 35 ispitanika kojima uputa nije bila jasna, ili u to nisu bili sigurni, njih tek sedmoro (7) dobilo je dodatna pojašnjena.

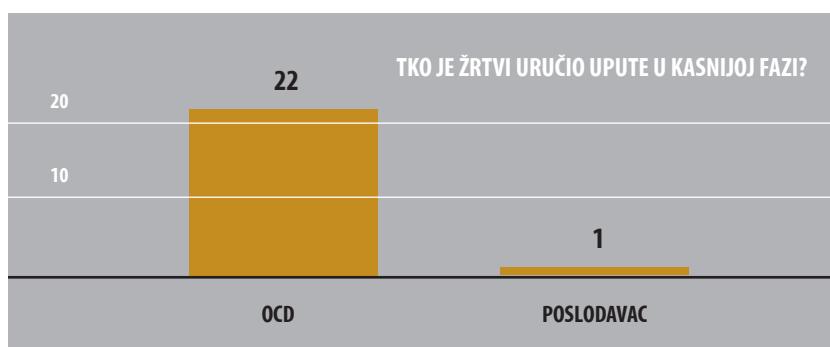
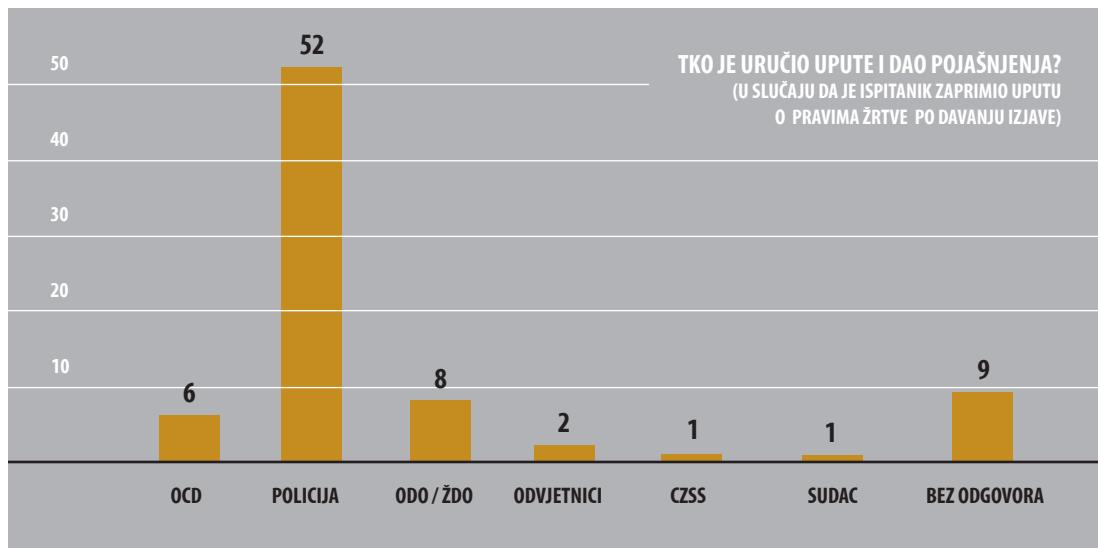
Utoliko, vidljivo je da je za 44% ispitanika u našem uzorku, jasnoća zaprimljenih informacija kroz upute nejasna ili nedovoljno jasna te bi bilo potrebno razmisiliti o dodatnim načinima olakšavanja razumijevanja prava žrtava. Naravno, u obzir se moraju uzeti psihofizičko stanje žrtve pri zaprimanju informacija te strahovi i nesigurnost vezani uz kontakt s policijom ili pravosudnim tijelima, što zasigurno pridonosi slabijem razumijevanju i sagledavanju prava koja su u uputama navedena, čemu se može pomoći dodatnom senzibilizacijom i edukacijama policijskih i pravosudnih službenika, kako bi oni bili spremni i obučeni nuditi dodatna pojašnjena, koja često izlaze izvan okvira strogog informiranja o pravima te podrazumijevaju stavljanje u kompleksnu perspektivu žrtve.

GRAFIČKI PRIKAZ 8.I 9.
INFORMACIJE O ZAPRIMLJENIM UPUTAMA I DOBIVENIM DODATNIM POJAŠNJENJIMA

Vrlo je važan aspekt istraživanja i podatak o tome tko je žrtvi uručio uputu. Ovdje smo podatke analizirali u dva segmenta. U prvom segmentu promatrali smo svih 79 ispitanika koji su potvrdno odgovorili na pitanje jesu li zaprimili uputu o pravima žrtve po davanju izjave policiji odnosno Državnom odvjetništvu. Od navedenog broja, 51 ispitanik primio je uputu od policije, 8 ispitanika primilo ju je od nekog ODO/ŽDO-a, dok ih se šestoro (6) prvo obratilo nekoj organizaciji civilnog društva koja je potom žrtvu uputila direktno na policiju. Tu još baratamo podacima o dvije upute uručene od odvjetnika, jednoj od strane Centra za socijalnu skrb i suca, dok je u 9 slučajeva uputa zaprimljena, ali ispitanik nije dao odgovor o tome tko je uputu uručio.

U drugom segmentu pratili smo one ispitanike koji su uputu primili u nekoj od kasnijih faza, što u gotovo svim slučajevima znači traženje pomoći i obraćenje organizacijama civilnog društva. Tako je u 23 slučaja u kojima su ispitanici odgovorili da su naknadno dobili uputu, 22 puta pružatelj informacije bio neki OCD, a u jednom slučaju i poslodavac.

GRAFIČKI PRIKAZ 10. I 11. PRUŽATELJI UPUTA O PRAVIMA ŽRTVA

Kao što je i vidljivo, u slučajevima da policija ili neka od drugih institucija nije uručila uputu, vrlo se važnom pokazuje uloga organizacija civilnog društva koje se između ostalog bave pružanjem podrške i informacija žrtvama kaznenih djela, ili kroz direktno referiranje na policiju/DORH ili kroz osiguravanje uputa o njihovim pravima u kasnijim fazama.

Istraživanje je također obuhvatilo i postupanje Općinskih i Županijskih državnih odvjetnika kad je riječ o tome da li su žrtve s njihove strane dobile obavijesti o poduzetim radnjama u kaznenom postupku. Tako je 38% ispitanika (53) koji se nalaze u fazi od kaznene prijave pa nadalje, od ODO/ŽDO-a dobio obavijest o poduzetim radnjama, dok ih je 30% odgovorilo negativno. Velik dio ispitanika (29%) nije odgovorio na ovo pitanje te je iz upitnika ostalo nejasno imaju li generalno dovoljno saznanja o ovom pravu te razlikuju li dokumentaciju koju su ovisno o stadiju postupka iz različitih izvora dobivali.

S druge strane, dobivenu je obavijest razumjelo 57% ispitanika, što se gotovo poklapa s prethodno prikazanim podacima od 56% ispitanika kojima su bile jasne zaprimljene opće upute o njihovim pravima. Čini se da ova konzistencija ukazuje na to da je upravo na ovom planu potrebno poraditi kako bi se povećala razina razumijevanja informacija koje policija i pravosudni sistem razmjenjuju sa žrtvom u različitim fazama njihova proceduralnog odnosa i kontakta.

GRAFIČKI PRIKAZ 12. I 13.

PRIMLJENE OBAVIJESTI O PODUZETIM RADNJAMA U KAZNENOM POSTUPKU

Kad je riječ o razumijevanju informacija o vlastitim pravima od strane žrtava, ovdje ćemo još navesti kako je samo u **37** slučajeva zatraženo pravo na sudjelovanje u sudskom postupku u svojstvu **oštećenika**, makar je to od trenutka kaznene prijave mogla učiniti **141** ispitana žrtva, što upućuje na moguće nejasnu definiciju ove uloge u kaznenom postupku, ali i potrebu kvalitetnijeg pojašnjavanja prava koja se pritom stječu.

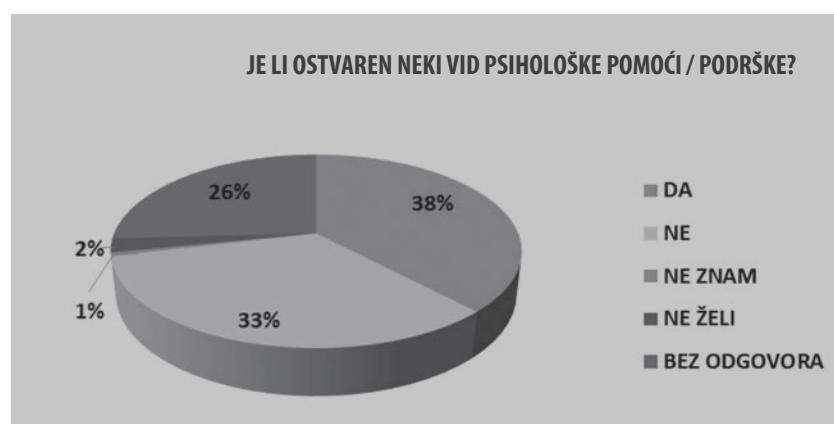
Što se tiče prava koje su oštećenici ostvarili, vodeći se podacima dobivenima od ispitnika koji su na ovo pitanje odgovorili, može se reći da ih je najviše (**8**) ostvarilo pravo dobivanja poziva na raspravu. **Pravo uvida u spis** ostvareno je u **5** slučajeva, a **pravo ispitivanja svjedoka** u **4** slučaja, u **1** slučaju **dostavljena je obavijest o puštanju okrivljenika iz istražnog zatvora**, doneseno je **1** sudsko rješenje o određivanju mjera opreza, naloženo **1** plaćanje odvjetnice žrtve od strane okrivljenika te su **plaćena 2 putna troška**.

GRAFIČKI PRIKAZ 14. PRAVA KOJA SU OŠTEĆENICI OSTVARILI

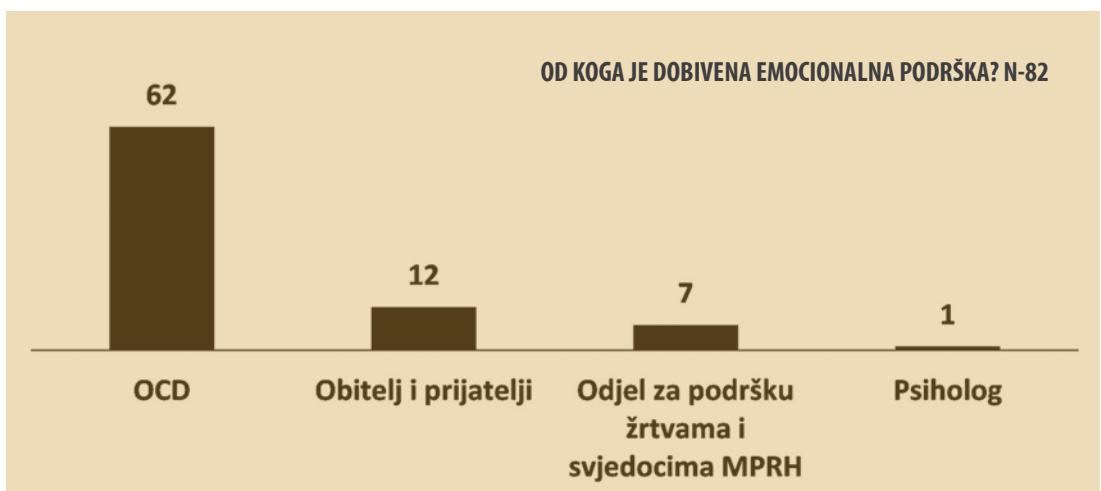
Žrtvama kaznenih djela u velikoj je mjeri potrebna **pravna, psihološka i emocionalna pomoć**, u bilo kojoj od faza postupaka da se nalaze te neovisno o vremenskoj distanci koja je od pretrpljenog kaznenog djela protekla. Stoga je istraživanje pratilo i razinu ostvarenja nekog vida ove pomoći odnosno podrške žrtvama.

Kad je riječ o psihološkoj pomoći i podršci, ona je realizirana u 66 slučajeva (38% ispitanika), dok kod 58 ispitanik/ica (33% ispitanika) pomoć nije ostvarena. Vrlo značajan broj ispitanika, njih 26% nije odgovorio na ovo pitanje, dok je za četvero ispitanika ona bila nepotrebna. U tom smislu, za 45 ispitanika koji nisu odgovorili na ovo pitanje moglo bi se pretpostaviti da im pomoć također nije bila potrebna, no nedostatak detaljnijih podataka iz upitnika nam ipak ne dozvoljava takvu interpretaciju. Što se tiče pružatelja psihološke pomoći, najviše je ispitanika istu dobilo kod organizacija civilnog društva koje se u svom radu bave podrškom žrtvama, i to 41 žrtva. Od značajnijih brojki, možemo dodati kako je psihološka pomoć u bolnicama dobivena u 11 slučaja. Možda iznenađuje mali broj žrtava koje su pomoć dobile u Odjelima za podršku žrtvama i svjedocima na Županijskim sudovima, no ova je vrsta pomoći još uvijek relativno nova i nepoznata, a ispitanici u našem istraživanju ipak su snažnije upoznati s organizacijama civilnog društva te su vjerojatno skloniji potražiti pomoći i podršku kroz njihove aktivnosti. Napomenut ćemo da je jedan dio ispitanika i pravnu pomoć i savjete doživljavao kao psihološku pomoć što govori o percepциji žrtava kad je o podršci i pomoći riječ općenito. Dakle, i pravna pomoć može biti psihološka, to jest tako se doživljava, što ukazuje na potrebu njihove integracije.

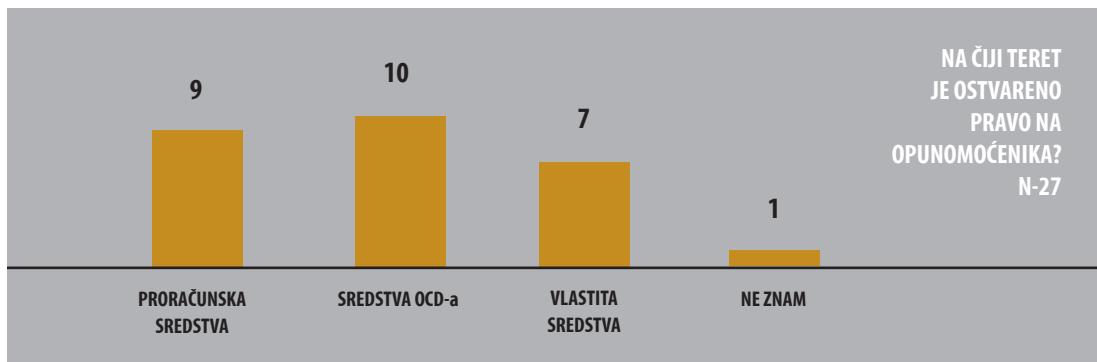
GRAFIČKI PRIKAZ 15. I 16. **OSTVARENA PSIHOLOŠKA POMOĆ I PODRŠKA**

Ne manje važan aspekt pomoći žrtvama kaznenih djela je i emocionalna podrška. Istraživanje je pokazalo da je ona ostvarena kod 82 ispitanika (47% slučajeva), nije kod 21% ispitanika (36), dok je također i ovdje velik broj ispitanika koji na ovo pitanje nisu odgovorili, njih 30%. Pružatelji emocionalne podrške su predominantno bile organizacije civilnog društva, i to u 62 slučaja, a slijede obitelj i prijatelji u 12 slučaja i Odjel za podršku žrtvama i svjedocima koji na ovom polju ima više zabilježene aktivnosti, pružajući emocionalnu podršku žrtvama u 7 slučajeva.

GRAFIČKI PRIKAZ 17. I 18. **OSTVARENA EMOCIONALNA PODRŠKA**

Pravo **na odvjetnika opunomoćenika** u kaznenom postupku istraživali smo prateći koliko je žrtava ostvarilo to pravo u odnosu na broj onih koji su to pravo mogli ostvariti na teret proračunskih sredstava (žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima te djeca žrtve.) Sveukupno, pravo na opunomoćenika ostvarilo je **27 ispitanika**. Istovremeno, to pravo je na teret proračunskih sredstava **moglo ostvariti 17 ispitanika**, dok ga je uistinu **realiziralo njih 9**. Sedmoro (**7**) ispitanika pravo na odvjetnika opunomoćenika ostvarilo je vlastitim sredstvima, dok je **10** ispitanika/ca to pravo ostvarilo sredstvima organizacija civilnog društva.

GRAFIČKI PRIKAZ 19. PRAVO NA ODVJETNIKA OPUNOMOĆENIKA

Od dodatnih informacija iz upitnika, možemo reći kako je svega **7** žrtava ostvarilo **pravo na stručnu pomoć savjetnika**, od sveukupno **17** ispitanika koji su to pravo mogli ostvariti na teret proračunskih sredstava (žrtve kaznenog djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima te djeca žrtve). Unutar ovog istog broja ispitanika, **9** je žrtava ostvarilo **pravo na zatvorenu raspravu**, a **8 pravo ispitivanja putem audio-video uređaja**.

Sudski ili upravni postupak zbog ostvarenja prava na obeštećenje/naknadu štete pokrenuto je 11 žrtava ispitanika.

4.3. DODATNA ZAPAŽANJA I POTREBE, SVJEDOČANSTVA TE ISKUSTVA ŽRTAVA

Konačno, kroz prostor koji je u upitniku ostavljen kako bi se žrtvi omogućilo da sama govori o obliku pomoći i podrške koji bi željela ostvariti, otvorile su se dodatne razine spoznaje o realnim problemima i ograničenjima s kojima se žrtve svakodnevno susreću u pravno-procesnom smislu, ali i mnogo šire od toga. Krenut ćemo s navođenjem glavnih zapažanja žrtava, te oblika pomoći i podrške koji su promatrano iz njihova ugla potrebnii ili nedostatni.

Ispitanici su navodili vrlo specifične i konkretne mjere i mogućnosti koje bi im pomogle, ali govorili i o nešto opsežnijim i slojevitijim potrebama:

- Upoznavanje s pravima te pomoći u ostvarenju istih već prilikom prijave u policijskoj stanici
- Socijalna pomoć od države, želja za češćim povratim informacijama o postupku
- Viši mehanizam zaštite pri svjedočenju (izbjegći susret s okrivljenikom), izmjena zakona o kaznenom postupku
- Savjetodavna pomoć te pružanje emocionalne podrške zbog pretrpljenog straha
- Potreba emocionalne i psihološke pomoći kod same prijave kaznenog djela/prekršaja te želja za više ljudskosti od policijskih službenika
- Čovječno postupanje i educiranost policije, hitno otvaranje Odjela koji će pružati psihološku i pravnu pomoć, jer se bez pravne pomoći žrtva boji pozvati policiju kako ne bi došla u svojstvo okrivljenika. Policija onemogućava prijavu nasilja jer žrtva bude pretvorena u drugookrivljenika
- Informacije koje bi bile u dostupne na internetu, kao i žurnije djelovanje institucija bu-

dući da su postupci predugački i prezamorni

- Mogućnost dobivanja pravne i psihološke pomoći od strane nekog odjela, u trenutku kada se daje iskaz policiji u svojstvu svjedoka
- Anonimni oblik ostvarenja pravne i psihološke pomoći
- Ostvarenje prava na sigurnost i zaštitu od strane policije zbog osjećaja nesigurnosti i straha u svakodnevnom kretanju
- Upućivanje na institucije koje mogu pružiti psihosocijalnu pomoć
- Uputa o svim pravima i tijeku postupka na jednom mjestu
- Potpora zbog straha od svjedočenja i stigmatizacije
- Rješavanje problema različitog mjesta sudovanja od mjesta prebivališta, što je ponekad veliki problem za žrtve
- Pravna podrška u najširem smislu (većina žrtava koje su u ovom dijelu upitnika dale vlastiti komentar, naglasile su ovu opću potrebu)

Kad je riječ o iskustvima i svjedočanstvima žrtava, u ovom ćemo izvještaju citirati/parafrazirati i neka od njih. Čini nam se da se putem takvog, manje formalnog načina prikazivanja rezultata, makar ponegdje naturalistično, pruža mogućnost dohvaćanja šire slike o stanju u kojem se žrtve kaznenih djela u našem društvu ponekad nalaze.

- "Sustav je korumpiran, ide se u korist počinitelja, pravosuđe funkcionira na način "plati pa se rugaj."
- Ispitanica je doživjela prekršajne suce kao psihologe i razumnu gospodu koja su znali rezonirati tko je počinitelj a tko žrtva.
- Nije ostvareno pravo na davanje iskaza bez okrivljenika te nije pružena podrška na sudu, dok su tijekom ročišta izrečene prijetnje smrću na koje sudac nije reagirao.
- Državni odvjetnik nije dopustio pratnju osobe od povjerenja pri davanju iskaza (majka žrtve oštećenika) pod izgovorom: "Nije vam ovo nogometna utakmica".
- Žrtva je zatočena s maloljetnom djecom u hangar na Veleprometu i pred njima silovana u prosincu 1991. Pritom misli da je i maloljetna kći (koja je pokušala samoubojstvo prije 4 godine) silovana, a sin je izvršio samoubojstvo u Njemačkoj prije 4 godine. Žrtva nije prijavljivala zločin jer se boji, i kako je rekla: "Srpskinja sam, tko bi mi vjerovao da su me moji silovali?"

4.4. ZAKLJUČCI

Iako je u Hrvatskoj položaj žrtava kaznenih djela u zakonskom i institucionalnom smislu dobro riješen, posebno ukoliko uzmemu u obzir postojanje jasnih obveza koje proizlaze iz lani usvojene Direktive 2012/29/EU, čini se da postoje mnogi elementi koji zahtijevaju značajna poboljšanja. Ovo istraživanje, ali i iskustva iz prakse pokazuju da je rad pravosudnih i policijskih tijela koje su u kontaktu sa žrtvom ključan te se ovisno o tome i (ne) realiziraju potrebe i prava koja su im zakonski garantirana. Naravno, u velikoj mjeri realizacija ovisi i o samim žrtvama, njihovoj informiranosti, spremnosti i volji da sudjeluju u ostvarivanju svojih prava, a upravo je razina informiranosti kod žrtava još uvijek niska. Dodatno, razina razumijevanja primljenih informacija također ukazuje na manjkavosti kod pretakanja zakonskih tekstova i prava u upute koje bi žrtvama bile u potpunosti jasne, što pokazuju i rezultati istraživanja prema kojima je tek nešto više od polovice onih koji informaciju prime, zaista mogu u cijelosti

razumjeti. Pritom je tu riječ i o nivou pisane upute, ali očigledno i o mogućnostima, prije svega policijskih službenika, da žrtve na zadovoljavajući način upoznaju s njihovim pravima. To ukazuje na potrebu specifičnih edukacija svih involuiranih dionika, ali i nužno jačanje ljudskih i tehnoloških kapaciteta onih koji svakodnevno rade sa žrtvama kaznenih djela. Također, sensibilizacija službenika koji dolaze u kontakt sa žrtvama jedan je od velikih zadataka koji stoe pred hrvatskim pravosuđem i policijom u cjelini.

Taj prvi moment upoznavanja s vlastitim pravima i rezultati koji proizlaze iz tog djela istraživanja čine nam se najindikativniji i u pogledu rezultata ostatka istraživanja.

Ne smije se zaboraviti spomenuti uloga OCD-a čija je pozicija djelovanja „iz sjene“ više nego učinkovita, posebno kad je riječ o informiranju, ali i pružanju pravne, psihološke i emocijonalne podrške. I na tom planu trebalo bi se osigurati više sredstava i osigurati dostatne ljudske kapacitete, jer kako smo iz istraživanja vidjeli, organizacije civilnog društva na mnoge načine podupiru sustav i bez njihove aktivnosti bi situacija bila mnogo teža.

Ostaje činjenica da je određeni broj pitanja iz upitnika ostao neodgovoren, što svakako možemo pripisati manjku informiranosti kod žrtava, ali i situacijom u kojoj su naši istraživači bili primorani postavljati pitanja žrtvama koje se više ne sjećaju svih detalja i podataka iz postupaka u kojima su sudjelovale. Također, uzrok tomu je i mjestimična nužnost da se upitnici ispune kroz posredno konzultiranje dokumentacije (kroz razgovor s odvjetnicima i drugim organizacijama civilnog društva pružateljicama pomoći i podrške žrtvama) pa su u tim slučajevima i neki konkretni uvidi izostali. No, bez obzira na to, glavni pokazatelji i trendovi koje smo prezentirali vidljivi su i daju osnovne naznake stanja stvari kad je riječ o položaju žrtava kaznenih djela u ovom trenutku.

Na samom kraju ostaje zaključiti kako je istraživanje pokazalo da na svim razinama ostvarenja vlastitih prava, podrške, zaštite i kompenzacije, žrtve nailaze na ograničenja te da je u budućim koracima potrebno detaljno, brižno i proaktivno djelovanje države i njenih institucija kako bi se nadišle sve spomenute zapreke.

PRILOZI

I. IZVJEŠTAJ O SUĐENJIMA ZA RATNE ZLOČINE U HRVATSKOJ 2017.

JELENA ĐOKIĆ JOVIĆ, VESNA TERŠELIĆ

Documenta

VESELINKA KASTRATOVIĆ

Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek

UVOD

Pravni tim *Documente* – Centra za suočavanje s prošlošću (u dalnjem tekstu *Documenta*), Inicijative mladih za ljudska prava Hrvatske (YIHR), Centra za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek (u dalnjem tekstu Centar za mir) tijekom 2017. pratio je rasprave u 23 kaznena postupka za ratne zločine vođena na četiri nadležna županijska suda u Hrvatskoj kao i 12 javnih sjednica u žalbenim postupcima pred Vrhovnih sudom RH. Ovim izvještajem obuhvaćena su i 2 kaznena postupka koja su se tijekom 2017. godine odvijala pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ)¹²⁷ kao i ponovljeni postupak u nadležnosti Mechanizma za međunarodne kaznene sudove (MMKZ).¹²⁸

Izvještaj o suđenjima za ratne zločine u Hrvatskoj daje pregled i ključne nalaze svih nepravomočno kao i pravomočno okončanih predmeta, a koji su od značaja za javnost. Riječ je uglavnom o dugogodišnjim suđenjima ili o suđenjima koja se, poput onog za zločin u selima uz Unu kod Hrvatske Kostajnice, višekratno ponavljaju. Primjerice, suđenje za zločine počinjene u Pakračkoj Poljani započelo je u veljači 2012., a pravomočni epilog uslijedio je pet godina kasnije. Suđenja za zločine u Trpinji, zločin na brdu Bršljenovica kod Plaškog ili za zločin na Mljevačkom platou, okončana pred prvostupanjskim vijećima u 2014., potvrđena su presudama Vrhovnog suda tek 2017. godine. Za cijelovit uvid u tijek pojedinih postupaka i njihove nalaze, relevantni su i prethodni godišnji izvještaji o suđenjima *Documente*¹²⁹ i Centra za mir. Izvještaj daje i sumarni tijek kaznenog postupka za pokušaj podmićivanja sudaca Vrhovnog suda Republike Hrvatske, a kojem je poveznica predmet za zločine u Osijeku protiv Glavaša i dr.

Izvještaj je fokusiran na rad tužiteljstava i specijaliziranih sudova, analizu optužnica i presuda u pojedinim predmetima, kritičku opservaciju pravosuđa, a nudi i zaključke te preporuke. Rad drugih organa uključenih u procesuiranje ratnih zločina (npr. policija) nije moguće kritički sagledati na razini pojedinačnih predmeta, jer o tome ne postoje javno dostupni podaci.

127
Predmet Mladić, predmet
Prlić i dr.

128
Predmet Simatović&Stanišić
- Žalbeno vijeće MKSJ-a u prosincu 2015. poništilo je oslobađajući pravostupanjsku presudu, raspravnog vijeća i naložilo novo suđenje po svim točkama optužnice

129
<https://www.documenta.hr/hr/god%C5%A1nji.html>
(pristupljeno: 21. 6. 2018.)

Tijekom 2017. godine nepravomoćno je okončano 10 kaznenih postupaka, a pravomoćno završeno 12 kaznenih postupaka. Jedan kazneni postupak obustavljen je u fazi potvrđivanja optužnice.¹³⁰ Presuda u kaznenom postupku protiv Mladena Graovca, za zločin u mjestu Smilčić pokraj Benkovca, donesena je po priznanju optuženika te je odmah postala pravomoćna. Vrhovni sud Republike Hrvatske donio je 12 odluka po žalbama izjavljenim na prvostupanske presude županijskih sudova u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Osijeku (10 presuda kojima su potvrđene prvostupanske presude, 1 presuda kojom je potvrđena presuda II. stupnja kao i 1 rješenje kojim je ukinuta prvostupanska presuda i predmet vraćen na ponovno suđenje).

SAŽETAK

Hrvatsko pravosuđe učinilo je slabašan progres po pitanju utvrđivanja kaznene odgovornosti počinitelja ratnih zločina. Od 490 zločina evidentiranih u bazi podataka ratnih zločina Državnog odvjetništva Republike Hrvatske (u dalnjem tekstu DORH), za čak 153 (31,2%) zločina počinitelji su i dalje nepoznati.

Većina kaznenih postupaka u 2017. godini, prije i nakon podizanja optužnica, vođena je u odsutnosti okrivljenika. Tijekom 2017. godine, kazneni progon iniciran je samo protiv pripadnika srpskih paravojnih postrojbi te pripadnika JNA, stvarajući monokromnu sliku kaznenog progona počinitelja ratnih zločina. U istražnim postupcima vođenim tijekom 2017. godine obuhvaćeno je 25 okrivljenika, od kojih je samo jedan okrivljenik dostupan hrvatskom pravosuđu. Zbog nedostupnosti hrvatskom pravosuđu većini okrivljenika nije osigurano djelotvorno sudjelovanje u kaznenom postupku.¹³¹ Županijsko državno odvjetništvo u Osijeku, iako je prema broju zamjenika personalno najkapacitiranije, istražne postupke nije ni pokretalo.¹³² Podignuto je deset optužnica u odnosu na 34 okrivljenika, od kojih je čak 33 nedostupno hrvatskom pravosuđu.¹³³ Time je osnovni postulat svakog suvremenog kaznenog postupka koji mora nastojati osigurati djelotvornu participaciju okrivljenika, kontradiktornu strukturu postupka i jednakost oružja stranaka u postupku bitno narušen. Trend suđenja u odsutnosti, dominantan devedesetih, pravda se nemogućnošću ustupanja kaznenog progona državi u kojoj okrivljenik ima prebivalište i čije državljanstvo posjeduje, zbog visine zaprijećene kazne. Naime, *Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima* (NN-178/04) brani ustup kaznenog progona za kaznena djela za koje je propisana kazna zatvora preko 10 godina.

No, recentna praksa Vrhovnog suda RH¹³⁴ ustup kaznenog progona više ne vezuje uz čl. 65. st. 2. *Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima*¹³⁵ već uz odredbu čl. 28 Ugovora između Republike Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima koje ne uvjetuje ustup kaznenog progona visinom zaprijećene kazne.¹³⁶ No, ono što bi eventualno mogao biti ograničavajući faktor u ovakvoj praksi Vrhovnog Suda RH, jest odredba Ugovora prema kojoj je uz zamolnicu za preuzimanje kaznenog progona obvezno prilaganje izjave oštećenih da su suglasni sa ustupanjem kaznenog progona.¹³⁷

130

Rješenje Županijskog suda u Zagrebu, broj 6 Kov-rz-2/17, od 6. lipnja 2017.

131

Jedan okrivljenik sudjeluje u kaznenom postupku, dok za dvojicu okrivljenika u odnosu na koje je istražni zahtjev donesen za zločine u Benkovcu, nemamo informacija.

132

Prema dostupnim podacima s internet stranice ŽDO Osijek.

133

U Izvještaju Glavnog državnog odvjetnika za 2017. - www.dorh.hr, navodi se da su nadležna županijska državna odvjetništva optužila 34 osobe. Prema informacijama objavljenim na WEB stranici DORH-a kao i na temelju sastanka održanog s predstvincima Županijskog državnog odvjetništva u Zagrebu, Documenta raspolaže informacijom o 30 optuženih osoba. Apeliramo na DORH da sve informacije o pokretanju kaznenih postupaka, donošenju rješenja o provođenju istraža, podignutim, odnosno potvrđenim optužnicama, javno objavljuje.

134

IKZ-560/2015 od 26. studenog 2015.

135

Čl. 65. st. 2. Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći (Narodne novine broj 178/04) u kaznenim stvarima propisano je da se kazneni progon može ustupiti za kaznena djela koja je na području Republike Hrvatske počinio stranac s prebivalištem u stranoj državi, samo kada je riječ je o djelu za koje je propisana kazna zatvora do deset godina.

136

NN 6/1988

137

Čl. 29. st.2(4) Ugovora između Republike Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima

138

Protokol između Državnog odvjetništva Republike Hrvatske i Tužiteljstva Bosne i Hercegovine o suradnji u progona počinitelja kaznenih djela ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida potpisani je u lipnju 2013.

Sporazum o suradnji u progona počinitelja kaznenih djela ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida, između Republike Hrvatske i Republike Srbije potpisana je u listopadu 2006.

139

<https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/Sjednice/2015/231%20sjednica%20Vlade/231%20-%2011.pdf>, (pristupljeno: lipanj 2018.)

140

Izvor: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska-srbija-vise-nece-bitimini-haag-za-ratne-zlocine-bosnjakovic-putuje-na-pregovore-beograd-nece-suditi-hrvatima-po-zakonu-o-univerzalnoj-nadleznosti/7047761/>, Jutarnji list, 19. veljače 2018.

141

Izvor: <http://www.dorh.hr/DrzavnoOdvjetnistvoRepublikeHrvatskeProcesuiranje>, (pristupljeno: lipanj 2018.)

142

Izvor: <http://www.dorh.hr/dorh07062018>, (pristupljeno: lipanj 2018.)

143

Zločin u Lori II, Zločin u Kulinama, Zločin u Međačkom Džepu

144

Za granatiranje Splita, predmet okr. Pantić i za zločine nad osječkim civilima, predmet okr. Glavaš i dr.

Nadalje, regionalna suradnja, doduše determinirana limitiranim protokolima/sporazumima o suradnji između tužiteljstava u regiji, posebice onih zaključenih između Hrvatske i Bosne i Hercegovine i Hrvatske i Srbije, gotovo je nepostojeća u dijelu ustupanja dokaza.¹³⁸ Suradnju otežava i *Zaključak o suradnji s Bosnom i Hercegovinom*¹³⁹ kod pružanja pravne pomoći u kaznenim predmetima usvojen tijekom sjednice Vlade Republike Hrvatske 3. lipnja 2015. Bilateralni ugovori o kaznenom progona i kažnjavanju ratnih zločina, čije se sklapanje najavljuje, a koji bi kao međudržavni sporazumi bili s pravnom snagom iznad zakona, mogli bi promijeniti trend suđenja *in absentia*.¹⁴⁰ Pomanjkanje volje za poboljšanjem regionalne suradnje, koja je kratko živnula u tijeku susreta Predsjednika Republike Srbije i Predsjednice Republike Hrvatske, da bi ponovo zastala, ne daje razloge za optimizam.

Ažurirano izvješće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske *Procesuiranje ratnih zločina tijekom 2016. i u prvoj polovici 2017.* godine, koje datira iz rujna 2017.¹⁴¹ godine i referira se na period od 1.1. 2016. do 30. lipnja 2017., daje generalnu statistiku procesuiranja ratnih zločina. Podaci na dan 30. lipnja 2017. pokazuju da su zbog ratnih zločina bili pokrenuti kazneni postupci protiv 3556 osoba. Prema podacima DORH-a, na dan 30. lipnja 2017. godine, istraga se vodi protiv 47 okrivljenika, a ukupno je od početka progona istraga je obustavljena protiv 1349 okrivljenika. Protiv 2066 okrivljenika pred nadležnim sudovima podignute su optužnice, od čega je 608 okrivljenika proglašeno krivima i osuđeno, a protiv 630 okrivljenika prvostupanjski su postupci još uvijek u tijeku. Iako već osmu godinu zaredom predstavnik državnog odvjetništva preko projekta "Časnici za vezu" ima pristup bazi podataka MKSJ-a koja sadrži obilje podataka i informacija, nema napretka na procesuiranju zločina počinjenih tijekom i neposredno nakon VRA "Oluja" kao i tijekom operacije "Bljesak" kao i drugih zločina obuhvaćenih predmetima MKSJ-a.

Izvješće državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2017.¹⁴² u dijelu koji se odnosi na ratne zločine, daje na uvid uglavnom statističke podatke, koji reflektiraju broj okrivljenika, ali ne navode broj pokrenutih istražnih postupaka i podignutih optužnica kao ni cjelovite podatke o mjestima počinjenja zločina. Izvješće ne nudi informacije o broju razmijenjenih dokaza između tužiteljstava u regiji, a kamoli o kaznenim postupcima u kojima su razmijenjeni dokazi poslužili za njihovo pokretanje, s obzirom na to da potencijalni počinitelji prebivaju na području RH, odnosno u BiH ili Republici Srbiji.

Tijekom 2017. godine pratili smo 23 suđenja za ratne zločine, što je ujedno i najmanji broj kaznenih postupaka u fazi rasprave od kada naš pravni tim provodi monitoring suđenja za ratne zločine. Suđenja za ratne zločine praćena pred specijaliziranim sudovima, karakterizira rijetko zakazivanje rasprava osobito pred županijskim sudovima u Osijeku i Rijeci. Daljnje karakteristike su: dugotrajnost postupaka, nedostupnost okrivljenika pred županijskim sudovima u Rijeci i Zagrebu te mogući dvostruki standardi pri odmjeravanju kaznenih sankcija, kao i niske zatvorske kazne, odmjerene ispod zakonskog minimuma, prvenstveno pripadnicima hrvatskih postrojbi, uz redovito uzimanje sudjelovanja u Domovinskom ratu kao olakotne okolnosti.¹⁴³ Ponavljanje postupka zabilježili smo tek u dva predmeta.¹⁴⁴ Odlukom izvanraspravnog vijeća Županijskog suda u Zagrebu, predmet protiv prvoookrivljenog B. Glavaš i dr. razdvojen je te su iz spisa izdvojeni zapisnici u kojima su tijekom predistrage i istrage dvoje optuženika, priznavši kazneno djelo, teretili prvoookrivljenog Glavaša. Njima kao i ostaloj trojici sudit će se u odvojenom postupku.

Nepravomoćne presude donesene su u 10 predmeta protiv 17 okrivljenika. Dvanaest (12) optuženika je osuđeno za ratni zločin i to 6 pripadnika hrvatskih i 6 pripadnika srpskih postrojbi. Četiri optuženika, pripadnika srpskih postrojbi su oslobođena optužbe, dok je u odnosu na jednog pripadnika srpskih paravojnih postrojbi odbijena optužba.

PREGLED RADA ŽUPANIJSKIH DRŽAVNIH ODVJETNIŠTAVA

Protek vremena od počinjenja zločina, propusti u radu nekada nadležnih ŽDO-a, posebice kod uzimanja iskaza svjedoka i oštećenika, ograničenja tužiteljskih sporazuma¹⁴⁵ koji reguliraju suradnju u progona počinitelja kaznenih djela ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida sa Ministarstvom pravosuđa Kanade - Odjelom za ratne zločine. Nadalje, 28. srpnja 2006. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske i Državni tužilac Crne Gore potpisali su Sporazum o suradnji i progona počinitelja kaznenih djela ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida. Potom je dana 13. listopada 2006. potpisana Sporazum o suradnji u progona počinitelja kaznenih djela ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida i između Državnog odvjetništva Republike Hrvatske i Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije. Dana 3. lipnja 2013. potpisana je i Protokol između Državnog odvjetništva Republike Hrvatske i Tužiteljstva Bosne i Hercegovine o suradnji u progona počinitelja kaznenih djela ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida.

Podizanju optužnica prethode dugotrajni istražni postupci pa tako valja napomenuti da je tek jedna optužnica podignuta kao rezultat istrage pokrenute u istoj godini. Riječ je o optužnici Županijskog državnog odvjetništva u Splitu, podignutoj protiv dvojice nekadasnijih časnika JNA, za granatiranje Šibenika. Jedan od optuženika uhićen je u ožujku 2017. na graničnom prijelazu Karasovići te mu je određen istražni zatvor.¹⁴⁶ Optužnici je prethodio istražni postupak protiv trojice okrivljenika.

Navedeni tužiteljski sporazumi limitirani na "razmjenu obavijesti o dokazima i drugim podacima", kako bi se spriječilo izbjegavanje kaznene odgovornosti počinitelja kaznenih djela ratnih zločina, koji bijegom u državu svog državljanstva zloupotrebljavaju institut neizručivanja vlastitih državljanima, nisu međunarodni ugovori već međunarodni akti. Njima se ne regulira međunarodna pravna pomoć, već suradnja institucija kaznenog progona te se pribavljena dokumentacija ne može koristiti kao dokaz u kaznenom postupku niti je država obvezna na temelju razmijenjenih dokaza pokrenuti kazneni postupak.

KAZNENE PRIJAVE

Tijekom 2017. godine nadležna županijska državna odvjetništva zaprimila su 62 nove kaznene prijave. Od ove brojke Županijsko državno odvjetništvo u Zagrebu postupalo je u odnosu na čak 33. Iz ranijih razdoblja ostalo je u radu 14 kaznenih prijava. Kaznene prijave rezultirale su donošenjem rješenja o provođenju istraga u odnosu na 25 osoba.¹⁴⁷ Protiv 38 osoba kaznene prijave su odbačene dok su 2 prijave riješene na drugi način. U odnosu na 11 kaznenih prijava koje su ostale neriješene, u tijeku je provođenje dokaznih radnji i prikupljanje dokumentacije radi donošenja odluka.¹⁴⁸

O kaznenoj prijavi koju je *Documenta* u kolovozu 2017. podnijela protiv nepoznatih počinitelja žećeći potaknuti procesuiranje zločina počinjenih u Uzdolju i obližnjim zaseocima od 5. do 8. kolovoza 1995., do zaključenja ovog Izvještaja nije bilo obavijesti, iako je zakonski rok za donošenje odluke o podnesenoj kaznenoj prijavi šest mjeseci. Rok teče od dana upisa kaznene prijave u upisnik kaznenih prijava.¹⁴⁹

Iako su ratni zločini u Bogdanovcima, počinjeni 1991. nad civilima i hrvatskim voj-

145

Državno odvjetništvo Republike Hrvatske sklopilo je 9. svibnja 2006. Memorandum o suglasnosti o provedbi i promicanju uzajamne suradnje u pogledu ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida sa Ministarstvom pravosuđa Kanade - Odjelom za ratne zločine. Nadalje, 28. srpnja 2006. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske i Državni tužilac Crne Gore potpisali su Sporazum o suradnji i progona počinitelja kaznenih djela ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida. Potom je dana 13. listopada 2006. potpisana Sporazum o suradnji u progona počinitelja kaznenih djela ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida i između Državnog odvjetništva Republike Hrvatske i Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije. Dana 3. lipnja 2013. potpisana je i Protokol između Državnog odvjetništva Republike Hrvatske i Tužiteljstva Bosne i Hercegovine o suradnji u progona počinitelja kaznenih djela ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida.

146

<http://sibenskiportal rtl. hr/2017/09/14/podignuta-optuznica-protiv-cedomira-borojevica-i-njegovog-nadredenog-za-granatiranje-sibenika/> (pristupljeno: 20. 6. 2018.)

147

Prema podacima Documente prikupljenim s Internet stranice DORH-a – www.dorh.hr te iz neposrednih susreta s predstavnicima Županijskog državnog odvjetništva u Zagrebu, raspolaže se podacima o 26 osoba koje su tijekom 2017. godine bile obuhvaćene zahtjevima za provođenjem istraga.

148

Izvor: Izvješće Državnog odvjetnika Republike Hrvatske za 2017. godinu, kao i informacije dobivene na sastanku sa ŽDO Zagreb održanom 24. svibnja 2018.

149

čl. 206.b Zakona o kaznenom postupku (NN 145/13).

150

Uz imena žrtava navedena u tužbi za genocid, kaznena prijava sadrži i imena dvadeset i dvije ubijene i nestale osobe koje su u Bogdanovcima prikupili Documentini istraživači koji rade na dokumentiranju ljudskih gubitaka u Hrvatskoj 1991.-1995. <https://www.documenta.hr/hr/kaznena-prijava-za-zlo%C4%8Dine-u-bogdanovcima.html>

151

Međunarodna pravna pomoći u kaznenim stvarima regulirana je odredbama odgovarajućih bilateralnih međunarodnih ugovora, Konvencijama Ujedinjenih naroda, Konvencijama Vijeća Europe te odredbama važećeg Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima (NN 178/04)

152

Putem video – konferencijske veze ispitani su brojni svjedoci s prebivalištem u Republici Srbiji. Primjerice, tijekom 2017. u predmetu D. Žarković i dr., ispitani svjedok za kojim je u Hrvatskoj raspisana međunarodna tjeratrica zbog sumnje u počinjenje ratnog zločina. Zatim u predmetu J. Šimić putem video – linka ispitani su svjedoci koji prebivaju u Republici Srbiji.

153

Za zločin u Glinskom Novom Selu, ŽDO Zagreb rješenje o provođenju istrage donijelo je u lipnju 2014. Pripremno ročište na Županijskom sudu u Zagrebu, bilo je zakazano za ožujak 2017., no nije održano. Osmorici optuženika, neka dašnjih pripadnika TO Glini, na teret se stavlja ubojstvo 32 civila. Optužnici s prebivalištem u Srbiji nedostupni su hrvatskom pravosuđu.

154

U kolovozu i rujnu 1995. u Varivodama i Gošiću, selima nedaleko od Kistanja, pripadnici hrvatskih vojnih i redarstvenih postrojbi ubili su starosjediće srpske nacionalnosti, njih 16 i to znatno nakon prekida ratnih djelovanja i završetka vojno-redarstvene akcije Oluja, kada se istima trebala zajamčiti sigurnost življenja. Brutalno i bez povoda smaknut je veći broj starijih osoba od kojih je najmlađa imala 55, a najstarija 85 godina. Spajanjem kaznenih postupaka, za navedene zločine u Gošiću i Varivodama teretilo se šestorici pripadnika hrvatskih vojnih i redarstvenih snaga. Postupak je pokrenut pred Županijskim sudom u Zadru, potom ustupljen Županijskom sudu u Šibeniku. U veljaču 2002. godine kazneni postupak za navedene zločine, pravno kvalificirane kao ubojstvo radi koristoljubija, je obustavljen radi odustajanja tužitelja – Županijskog državnog odvjetništva u Šibeniku, od daljnog kaznenog progona. Time je istraga vraćena na početak, protiv nepoznatih počinitelja.

155

Dokumentarni film "15 minuta - Masakr u Dvoru" temeljen na sjećanjima svjedoka maskara - pripadnika danskog UN bataljona, izazvao je burne reakcije i poslijedični pritisak na HAVC – Hrvatski audiovizualni centar i njegovog ravnatelja, ugrožavajući slobodu izražavanja i stvaralaštva filmskih djeplatnika

156

Izvor: Izvješće DORH-a iz ožujka 2015.dostupno na: <http://www.dorh.hr/dorh2003>

157

Podsjećamo, za zločine u Oluji i postolujne zločine pokrenuta su četiri kazneni postupka protiv 9 okrivljenika. Trenutačno, egzistiraju tek dvije pravomoćne presude. Jedan kazneni postupak protiv dvojice optuženika u žalbenoj fazi i još uvijek nema pravomočni epilog, iako je prvostupanska presuda donesena u veljači 2016. U fazi rasprave je i postupak za zločin nad obitelji Sovili, počinjen u zaselku Kijani. Jedan kazneni postupak, vođen protiv dvojice okrivljenika temeljem zapovjedne odgovornosti, obustavljen je nakon provedene istrage. Riječ je o zločinu u selu Ramljani.

nicima, dokumentirani za potrebe postupka povodom tužbe pokrenute od strane Republike Hrvatske za genocid protiv Jugoslavije (kasnije Srbije) pred Međunarodnim sudom pravde, za ove zločine još uvijek nije podignuta optužnica niti su radi procesuiranja odgovornih za zločine ustupljeni dokazi Republici Srbiji. Na godišnjicu pada Bogdanovaca, 10. studenoga 1991., *Documenta* je podnijela Državnom odvjetništvu RH (DORH) kaznenu prijavu protiv nepoznatih počinitelja.¹⁵⁰

JEDNOSTRAN PRISTUP U PROCESUIRANJU RATNIH ZLOČINA I NEMOGUĆNOST OSIGURANJA DJELOTVORNE PARTICIPACIJE OKRIVLJENIKA/NEPROCESUIRANJE PRIPADNIKA HV-A I MUP-A RH

Tijekom 2017. kaznenim progonom (istragama i podignutim optužnicama) obuhvaćeni su isključivo okrivljenici bivše JNA i pridruženih joj teritorijalnih postrojbi te paravojne postrojbe pobunjenog srpskog stanovništva. Gotovo svi okrivljenici nedostupni su hrvatskom pravosuđu i uglavnom prebivaju na teritoriju Republike Srbije. Sporazumi/protokoli tužiteljstava u regiji u izvještajnom razdoblju posebice između Hrvatske i Srbije, kojim su potpisnice izrazile spremnost za unaprjeđenje suradnje na području kaznenog progona počinitelja ratnih zločina, posebno onih koji imaju državljanstvo ili žive na području Srbije, odnosno Hrvatske, ne opravdava svrhu. Ustavne odredbe koje brane izručenje vlastitih državljanima te činjenica da ustup kaznenog progona u predmetima ratnih zločina, kao oblik primarne međunarodne pravne pomoći, nije bio moguć, idu na ruku počiniteljima.

S druge pak strane, kroz tzv. malu međunarodnu pravnu pomoc¹⁵¹ kao sekundarnog oblika pravne pomoći, suradnja između navedenih država u provođenje dokaznih radnji, posebice ispitivanje svjedoka, funkcioniра besprijekorno.¹⁵²

STATUS QUO U PROCESUIRANJU ZLOČINA SA STATUSOM NACIONALNIH PRIORITETA

Zločini počinjeni nad civilima u Sisku, Pakračkoj Poljani, Glinskom Novom Selu¹⁵³, Borovu Selu, Antinu, Vukovaru procesuirani su uglavnom temeljem zapovjedne odgovornosti, dok i dalje nema napretka u progona direktnih počinitelja. No, zločini u Varivodama i Gošiću¹⁵⁴ te u Dvoru na Uni¹⁵⁵, kojima je status nacionalnih prioriteta određen još 2015., još uvijek su nerazriješeni i vode se protiv nepoznatih počinitelja.¹⁵⁶ Ujedno, do sada nisu pokrenuti kazneni postupci za zločine nad srpskim civilima u Vukovaru i Sarvašu, počinjeni u proljeće i ljeto 1991., kao ni postupci za zločine počinjene tijekom operacija Bljesak i Oluja¹⁵⁷.

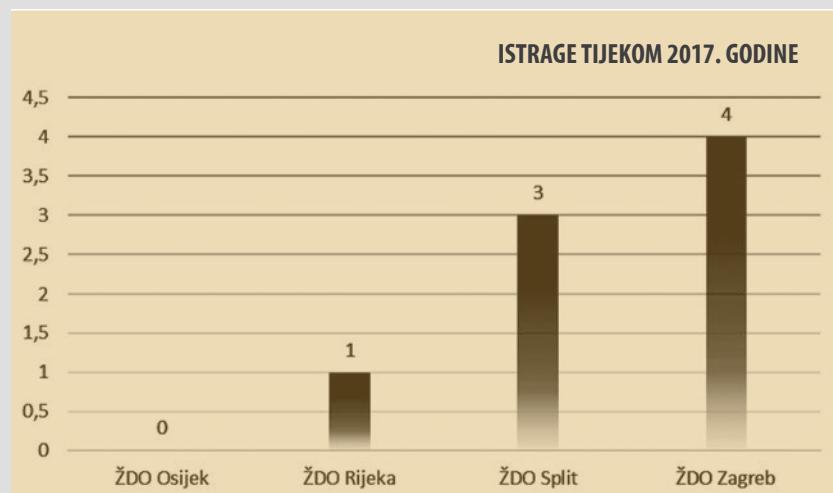
REGRESNI ZAHTJEVI

Praksa državnog odvjetništva u pokretanju postupaka protiv osuđenih pripadnika hrvatskih postrojbi radi ostvarivanja prava regresa tj. povrata iznosa naknade štete, koji je Republika Hrvatska isplatila žrtvama ratnih zločina ili članovima njihovih obitelji, započela je 2013. godine. Tada su na ime tzv. regresnog potraživanja pokrenuti postupci protiv pravomoćno osuđenih pripadnika hrvatskih postrojbi: Mirka Norca, Tomislava Duića, Tončija Vrkića i Ivice Petrića.

Takov postupak pokrenut je i protiv Mihajla Hrastova¹⁵⁸, pravomoćno osuđenog na 4 godine zatvora u travnju 2015. godine za ubojstvo trinaest (13) srpskih rezervista na Koranskom mostu kod Karlovca. Republika Hrvatska u pokrenutim parničnim postupcima potražuje od Hrastova iznos od gotovo 6,5 milijuna kuna koliko je isplatila žrtvama i članovima njihovih obitelji. Tri parnična postupka, u kojima RH na ime regresnog prava potražuje od Hrastova oko 2 milijuna kuna, nepravomoćno su okončana odbijanjem tužbenog zahtjeva zbog zastare.¹⁵⁹ Naime, na zastaru regresnog zahtjeva primjenjuje se zastarni rok reguliran *Zakonom o obveznim odnosima*¹⁶⁰, te za tužbe s regresnim zahtjevima podnijetim nakon proteka roka, troškovi isplaćenih odšteta past će na teret poreznih obveznika.

ISTRAGE

Tijekom 2017. pokrenuto je 8 istraga protiv 25 okrivljenika, a tek je jedna istraga rezultirala podizanjem optužnice. Županijsko državno odvjetništvo (u daljem tekstu ŽDO) u Zagrebu, pokrenulo je 4 istrage protiv 16 okrivljenika, Županijsko državno odvjetništvo u Rijeci za ratni zločin vodilo je 1 istragu protiv 2 okrivljenika, dok je Županijsko državno odvjetništvo u Splitu donijelo tri zahtjeva za provođenjem istraga protiv 7 okrivljenika.¹⁶¹ ŽDO Osijek, najmnogobrojnije županijsko državno odvjetništvo s dvanaest (12) zamjenika, nije pokrenulo niti jednu istragu za ratne zločine.

GRAF 1 BROJ POKRENUTIH ISTRAGA TIJEKOM 2017. GODINA
OD STRANE ŽUPANIJSKIH DRŽAVNIH ODVJETNIŠTAVA

158

Izvor: <https://www.documenta.hr/assets/files/Godisnji%20izvjestaji/Dokumenta-godisnji-izvjestaj-2015-mail.pdf>

159

Izvor: [https://www.jutanji.hr/vijesti/crna-kronika/pucao-sam-po-njima-dok-nisam-ispalio-svih-100-metaka-spasavanje-hrvatskog-specijalca-koji-je-pobio-srpske-vojniike-na-koranskom-mostu/7350675/](https://www.jutar-nji.hr/vijesti/crna-kronika/pucao-sam-po-njima-dok-nisam-ispalio-svih-100-metaka-spasavanje-hrvatskog-specijalca-koji-je-pobio-srpske-vojнике-na-koranskom-mostu/7350675/) (pristupljeno: lipanj 2018.)

160

Zakon o obveznim odnosima, NN35/05, 41708, 125/11, 78/15

161

U listopadu 2017. godine za zločin u Škabrnji, počinjen 18. studenog 1991., Županijsko državno odvjetništvo u Splitu donijelo je rješenje o provođenju istrage protiv dvojice okrivljenika. Obojica su s prebivalištem u BiH i Srbiji i nedostupna su hrvatskom pravosudu. ŽDO u Splitu istražne postupke pokrenulo je i za zločine u Benkovcu kao i za zločine počinjene granatiranjem Šibenika.

162

Rješenje o provođenju istrage zbog raketiranja i granatiranja Banskih dvora u Zagrebu i objekata u neposrednoj blizini donijeto je protiv šest osoba zbog kaznenih djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz članka 120. stavka 1. OKZ RH i kaznenog djela ubojstva predstavnika najviših državnih tijela u pokušaju iz članka 233. KZ RH u vezi članka 17. stavka 1.

163

Optužnice se odnose na ratne zločine u Piromatovcu, Bilostanovima, Cicvarama i Čistoj Velikoj (1 okriviljenik), zločin u kninskom polju i okolicu (1 okriviljenik), zločin u Šibeniku (2 okriviljenika), zločin u Zadru (3 okriviljenika) te zločin u Kijevo (3 okriviljenika)

164

Optužnice se odnose na zločine počinjene tijekom 1991. u Volinji, Kostrićima i Banskom Grabovcu.

165

Optužnicom su obuhvaćeni zločini u mjestima Donji Primišalj (općina Slunj), Podvožić kod Bariliovića te Široka Kula, Lički Osik i okolica

166

Optužnica je podignuta protiv dvojice državljana Republike Srbije zbog kaznenih djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz članka 120. stavka 1. OKZ RH i ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika iz članka 122. OKZ RH. Na teret im se stavlja zlostavljanje i ubijanje ratnih zarobljenika (47) i civila (46) dana 19. i 20. studenog 1991. u Vukovaru, Trpinji, Borovu Selu, Dalju, Bogojevu i Sremskoj Mitrovici.

167

Riječ je o optužnici Županijskog državnog odvjetništva u Splitu, podignutoj protiv dvojice državljana Republike Srbije, te jednog državljanina Crne Gore, nekadašnjih časnika JNA za neselektivno granatiranje Šibenika. Optužnici je prethodio istražni postupak započet tijekom 2017. rješenjem o provođenju istrage protiv trojice okriviljenika. Tek se protiv jednog od njih kazneni postupak provodi u odsutnosti.

168

Izvor: <http://www.dorh.hr/Default.aspx?sec=649> (pristupljeno: lipanj 2018.)

169

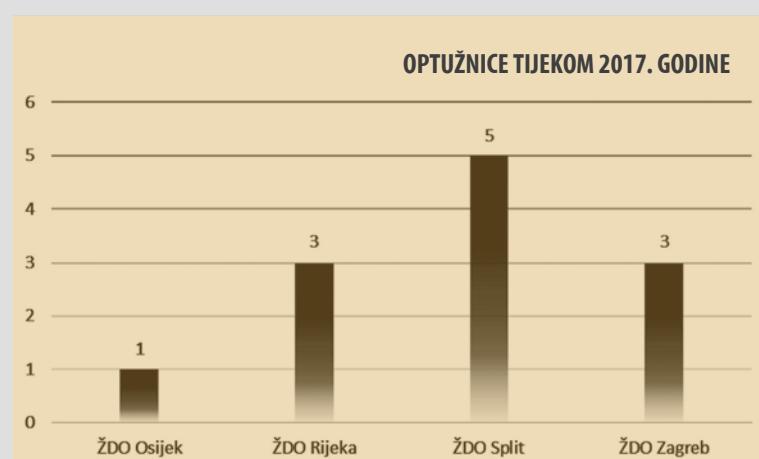
<http://www.dorh.hr/dorh07062018>, (pristupljeno: lipanj 2018.)

Županijsko državno odvjetništvo u Zagrebu istražne radnje poduzete tijekom 2017. usmjerilo je na zločine počinjene tijekom raketiranja Banskih dvora¹⁶² (6 okriviljenika obuhvaćeno je zahtjevom za provođenjem istrage), na zločine počinjene pri padu Hrvatske Kostajnice (2 okriviljenika), granatiranje Siska (6 okriviljenika) kao i na zločine počinjene u Petrinji (2 okriviljenika).

OPTUŽNICE

U 2017. godini podignuto je 12 optužnica protiv 34 okriviljenika. Svi okriviljenici, *tempore criminis*, pripadnici su srpskih postrojbi.

Županijsko državno odvjetništvo u Splitu¹⁶³ podignulo je 5 optužnica protiv 10 okriviljenika. Županijska državna odvjetništva u Zagrebu¹⁶⁴, Rijeci¹⁶⁵ i podignula su po 3 optužnice, dok je Županijsko državno odvjetništvo u Osijeku¹⁶⁶ podignulo tek jednu optužnicu. Svi okriviljenici, uglavnom državljeni Republike Srbije (nekolicina posjeduje BiH državljanstvo, odnosno državljanstvo Crne Gore), nedostupni su hrvatskom pravosuđu. Tek je jedna optužnica rezultat istražnih aktivnosti poduzetih tijekom 2017.¹⁶⁷

GRAF 2 BROJ PODIGNUTIH OPTUŽNICA TIJEKOM 2017. GODINE

REGIONALNA SURADNJA

Radi učinkovitijeg rada u predmetima ratnih zločina, državna odvjetništva surađuju s tužiteljstvima, temeljem potpisanih Protokola i Sporazuma o suradnji u progonu počinitelja kaznenih djela ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida.¹⁶⁸ U veljači i travnju 2017. godine u Zagrebu i Budvi, održani su i sastanci o jačanju regionalne suradnje u procesuiranju ratnih zločina i potrazi za nestalim osobama s glavnim tužiteljima tužiteljskih ureda Republike Srbije, Bosne i Hercegovine, Republike Hrvatske i Republike Crne Gore.¹⁶⁹ Sastanku su nazočili i predstavnici ureda i komisija za nestale osobe, sve u cilju učinkovitije suradnje između tužiteljstava

navedenih zemalja u procesuiranju ratnih zločina te dalnjeg osnaživanja kapaciteta potraga za osobama nestalim tijekom ratnih sukoba. Na žalost, nije održana dugo iščekivana konferencija tužitelja na Brijunima koja je, do 2016. godine, okupljala vodeće državne odvjetnike i tužitelje za ratne zločine u post-jugoslavenskim zemljama kao i glavnog haaškog tužitelja te je time propuštena prilika za stručnu razmjenu.

S obzirom na to da svi okriviljenici obuhvaćeni kaznenim progonom imaju prebivalište uglavnom u Republici Srbiji i tek nekolicina u BiH, možemo zaključiti da izostaje najvažniji očekivani rezultat regionalne suradnje, a to je sudski postupak u prisutnosti okriviljenika. Podsećamo, sličan trend zabilježen je i 2016. godine, kada je 9 od 12 podignutih optužnica teretilo čak 93 hrvatskom pravosuđu nedostupna okriviljenika s prebivalištem na teritoriju Republike Srbije.¹⁷⁰

Svjedoci, ujedno žrtve zlostavljanja u logorima i pritvorima u BiH (Heliodrom, policijska postaja u Širokom Brijegu, Osnovna škola u Dobrkovićima), tijekom suđenja okr. Ivanu Hrkaču pred Županijskim sudom u Splitu su izmijenili iskaze. Kazneni postupak je iniciran temeljem ustupljenih dokaza tužiteljstva BiH. Svjedoci su ispitani zamolbenim putem u BiH, ali bez prisutnosti obrane optuženika te stoga nisu korišteni u sudskom postupku. Višekratno saslušanje svjedoka ukazuje na neadekvatno postupanje prema svjedocima-žrtvama. Postupak je pravomoćno okončan oslobađajućom presudom.

UČINCI REGIONALNE SURADNJE

REGIONALNA SURADNJA S TUŽILAŠTVOM ZA RATNE ZLOČINE SRBIJE

Tužilaštvo za ratne zločine Srbije podignulo je optužnice za brojne zločine počinjene u Hrvatskoj tijekom Domovinskog rata: u Lovasu, Sotinu, Ovčari, Vukovaru, Belom Manastiru, Tenji. Kazneni postupci za zločine počinjene na teritoriju Republike Hrvatske provedeni su ili se provode protiv okriviljenika koji prebivaju na teritoriju Republike Srbije. Tako je tijekom 2017. pravomoćno okončan kazneni postupak za zločine na Ovčari, dok je kazneni postupak za zločine u Lovasu u fazi rasprave.

ZLOČIN NA OVČARI¹⁷¹

Druga pravomoćna presuda za Ovčaru donesena nakon 26 godina od počinjenja zločina. Prva optužnica za zločin na Ovčari podignuta je 2003. protiv 24 osobe. Kazneni postupak koji je obuhvatio direktne izvršitelje, usprkos jasnim pokazateljima umiješanosti zapovjednog kadra JNA, okončan je nakon 14 godina pred Apelacionim sudom Beograd – Odjeljenje za ratne zločine.

Neposredno po zauzimanju Vukovara, 20. studenog 1991. godine pripadnici JNA izveli su ranjenike, bolesnike, civile i pripadnike hrvatskih oružanih snaga iz vukovarske bolnice i odveli ih u hangare na poljoprivrednom dobru Ovčara, udaljenom oko pet kilometara jugoistočno od Vukovara. Od trenutka njihovog dovođenja na Ovčaru, pripadnici TO Vukovara i jedinice „Leva supoderica“, sastavljene uglavnom od dragovoljaca Srpske radikalne stranke, zatočene Hrvate su u prisutnosti pripadnika Vojne policije JNA premlaćivali, ponižavali i zlostavljali. U večernjim satima pripadnici JNA su se, po naređenju pukovnika Mileta Mrkšića, povukli s Ovčare, a pripadnici TO Vukovara i dragovoljačke jedinice „Leva supoderica“ su tijekom noći između 20. i 21. studenog 1991. godine izvodili iz hangara zatočene te ih u grupama od 10 do 20 osoba odvodili na lokaciju Grabovo gdje su ih, ispred ranije pripremljene masovne grobnice, strijeljali. Na Ovčari su uz ranjene pripadnike hrvatskih oružanih snaga

170

https://www.documenta.hr/assets/files/izvjestaji%20sudjenja/Godi%C5%A1nj-izvje%C5%A1taj-sudenja-2016_final.pdf

171

Više na: <https://www.documenta.hr/assets/files/izvjestaji%20sudjenja/Polo%C5%BEaj-srodnika-nestalih-u-ratu-u-sudskim-postupcima.pdf>

ubijeni i civilni, žene i djeca: Ružica Markobašić (32) koja je tada bila u poodmakloj trudnoći, Janja Podhorski (60), Dragutin Balog (17) i Igor Kačić (16).

Posljednjom pravomoćnom presudom Apelacionog suda, donesenom 24. studenog 2017. godine (o kojoj je javnost obaviještena 12. siječnja 2018. godine), potvrđena je prvostupanska presuda u odnosu na optužene Miroljuba Vujovića, Stanka Vujanovića, Predraga Milojevića (20 godina) i Gorana Mugoša (5). Ivanu Atanasijeviću kazna je smanjena s 20 na 15 godina zatvora. Miroslavu Đankoviću i Saši Radaku s 20 na pet godina zatvora. Nadi Kalabi pooštrena je kazna sa devet na 11 godina. Oslobođeni su Milan Vojnović, Jovica Perić, Milan Lančužanin i Predrag Dragović, koji su prvostupanskom presudom bili osuđeni na 15, 13, šest i pet godina zatvora. Đorđe Šošić je tijekom postupka pred Apelacionim sudom preminuo.

ZLOČIN U LOVASU

Ovaj postupak je jedan od najsloženijih i najopsežnijih postupaka vođenih pred Odjelom za ratne zločine Višeg suda u Beogradu, jer obuhvaća veliki broj optuženika koji pripadaju različitim oružanim formacijama, više različitih događaja i velik broj svjedoka. Prvotnom optužnicom bilo je obuhvaćeno 69 žrtava, no nakon revidiranja, u prosincu 2011., broj žrtava je smanjen na 44. Izostalo je i optuženje nadređenih. Odjel za ratne zločine Višeg suda u Beogradu donio je 26. lipnja 2012. godine presudu kojom je svu četrnaestoricu optuženika proglašio krivima zbog kaznenog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva u suprotniteljstvu i osudio ih na kazne zatvora u rasponu od četiri do dvadeset godina zatvora. Apelacioni sud presudu je u prosincu 2013. ukinuo te predmet vratio prvostupanskom sudu na ponovni postupak i odlučivanje. U ožujku 2016., zbog promjene predsjednika vijeća, rapsprava je po drugi puta krenula ispočetka. Početkom siječnja 2017. po drugi put je izmijenjena optužnica.

REGIONALNA SURADNJA S TUŽILAŠTVOM ZA RATNE ZLOČINE BOSNE I HERCEGOVINE

Protokol je pred sudovima u RH otvorio put ka efikasnijem procesuiranju, posebice zločina počinjenih na području Hercegovine. Na temelju ustupljenih dokaza dva kaznena postupka bila su u fokusu praćenja suđenja. Za zločin u Širokom Brijegu, suđenje koje je protiv opt. Ivana Hrkača započelo krajem 2015., pravomoćno je okončano u lipnju 2017. potvrđivanjem oslobađajuće prvostupanske presude.¹⁷² Na Županijskom sudu u Splitu u tijeku je suđenje dvojici nekadašnjih pripadnika brigade Hrvatskog vijeća obrane (HVO) Knez Domagoj, optuženim za ratne zločine nad bošnjačkim civilima u logorima Silos, Gabela i Dretelj.¹⁷³ Predmet oba navedena kaznena postupka su zločini počinjeni na teritoriju BiH.

PREGLED RADA SPECIJALIZIRANIH SUDOVA ZA RATNE ZLOČINE

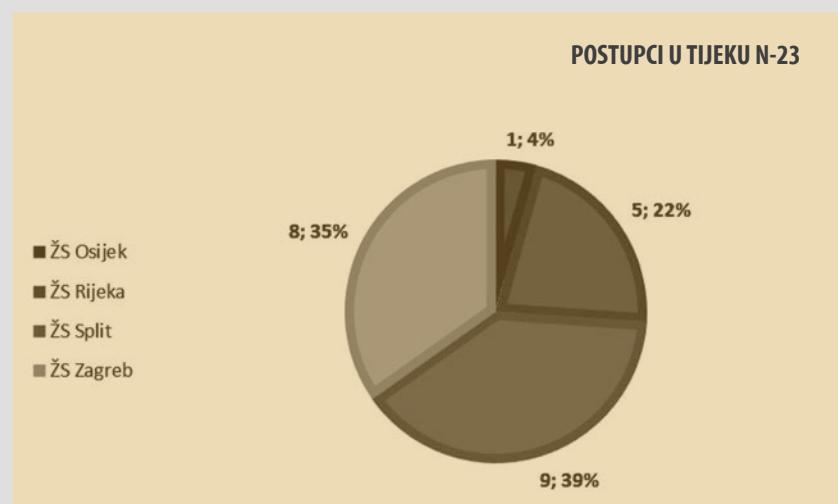
Tijekom 2017. godinu pravni tim Documente i Centra za mir je nastavio pratiti suđenja za ratne zločine pred nacionalnim sudovima te Haškim tribunalom. Pravnom timu Documente u radu se pridružila i Inicijativa mladih za ljudska prava. Umjesto sustavnog praćenja

172 Optužnica se odnosila na najmanje 35 zatočenih pripadnika armije BiH u policijskoj postaji u Širokom Brijegu te na preko 50 civila Bosnjaka neutemeljeno privorenih u osnovnoj školi u Dobrkovićima kod Širokog Brijega.
Optuženom Ivanu Hrkaču kao pripadniku "Kažnjeničke bojne" Široki Brijeg, u sustavu HVO-a, na teret se stavljalо fizičko zlostavljanje zarobljenika i civila. Optužba, vremenski smještena u svibanj i srpanj 1993., uključuje i seksualno nasilje i ubojstvo. Tijekom istražnog postupka mnogobrojni svjedoci koji su tijekom počinjenja kaznenog djela bili zatočeni u logorima na području tzv. Herceg Bosne, poput Heliodroma, policijske postaje u Širokom Brijegu, osnovne škole u Dobrkovićima, ispitani su zamolbenim putem u BiH u odsutnosti branitelja optuženika. Na suđenju pred Županijskim sudom u Splitu pri ponovnom svjedočenju promjenili su iskaze.
<https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Dini-u-logori-%C5%A1irokom-brijegu-opt-ivan-hrka%C4%8D.html>

173 <https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Dini-u-logori-%C5%A1irokom-brijegu-opt-ivan-hrka%C4%8D.html>

svih suđenja u predmetima ratnih zločina, uveden je program strateškog praćenja rasprava u kompleksnim predmetima s rasprostranjenim zločinima, brojnim žrtvama i većim brojem svjedoka.

U 23 suđenja za ratne zločine bilo je zakazano 147 ročišta, od kojih je znatan broj odgođen iz različitih razloga, a neka od suđenja su započela iznova zbog proteka vremena duljeg od tri mjeseca¹⁷⁴, što su pokazatelji nedostatka koncentracije glavne rasprave i relativno slabe učestalosti zakazivanja ročišta. Takva dinamika održavanja suđenja u javnosti stvara konfuziju i otežava praćenje, kao i medijsko izvještavanje. U pojedinim kaznenim postupcima koji su u fazi suđenja pred prvostupanjskim vijećem, ročišta nisu bila zakazana tijekom 2017 (zločin u Kulinama protiv ratnih zarobljenika i zločin počinjen granatiranjem Karlovca). To je pokazatelj nedostatka koncentracije glavne rasprave i u predmetima ratnih zločina na županijskim sudovima prvenstveno u Osijeku, pa potom i u Rijeci i Zagrebu.

GRAF 3 BROJ POSTUPAKA U TIJEKU PRED ŽUPANIJSKIM SUDOVIMA TIJELOM 2017. GODINE

GRAF 4 BROJ ZAKAZANIH RASPRAVA PO SUDOVIMA TIJEKOM 2017. GODINE

174

Na primjer Zločin u Kulinama nad civilima i Prosinački zločin u Joševici, Zločin u bjelovarskoj vojarni

Najveći broj suđenja odvijao se/odvija se pred Županijskim sudom u Splitu. Županijski sud u Rijeci zabilježio je porast broja suđenja u usporedbi s prijašnjim godinama. Županijski sud u Osijeku studio je u jednom predmetu ratnog zločina protiv jednog okrivljenika, dok je Županijski sud u Zagrebu u razini s prijašnjim izvještajnim razdobljem po broju zakazanih ročišta.

Nepravomoćne presude donesene su u 10 predmeta protiv 17 okrivljenika. Dvanaest (12) optuženika obuhvaćeno je osuđujućim presudama, među njima je po 6 pripadnika hrvatskih i 6 pripadnika srpskih postrojbi, dok su 4 optuženika, pripadnika srpskih postrojbi, oslobođena optužbe. U odnosu na jednog pripadnika srpskih paravojnih postrojbi odbijena je optužba.

Svim pripadnicima hrvatskih postrojbi sudilo se u njihovoj prisutnosti.¹⁷⁵ Protiv sedam pripadnika srpskih postrojbi vođen je postupak u njihovoj odsutnosti. Njih četvero nepravomoćno je osuđeno, a 1 optužnik je oslobođen. Riječ je o kaznenim postupcima za zločine počinjene u Novoj Drenčini¹⁷⁶ gdje je suđenje protiv trojice okrivljenika provedeno pred Županijskim sudom u Zagrebu i kaznenom postupku za zločin u Donjem Hrastovcu, provedenom protiv dvojice okrivljenika pred Županijskim sudom u Rijeci¹⁷⁷ Dvojica pripadnika srpskih postrojbi oslobođena su optužbi dok je optužba u odnosu na jednog okrivljenika odbijena. Riječ je zločinima počinjenim u Skeli pokraj Gline, a presudu Županijskog suda u Zagrebu je u svibnju iste godine potvrđio Vrhovni sud RH.¹⁷⁸

Jedanaest (11) presuda za ratne zločine iz prijašnjih godina su tijekom 2017. postale pravomoće, uz uglavnom potvrđene prijašnje osuđujuće presude. Bilanca pravomoćnih presuda uključuje i presudu Vrhovnog suda donesenu u III. stupnju protiv dvojice optuženika kojima su već potvrđene izrečene zatvorske kazne u trajanju od 20 godina kao i presudu kojom je potvrđena osuda za pokušaj podmićivanja sudaca Vrhovnog suda.

175

Riječ je o kaznenim postupcima za zločine počinjene u vojnom zatvoru Kuline, u Lori i Medačkom Džepu.

176

Više na: <https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-novoj-dren%C4%8Dini.html>

177

Više na: <https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-donjem-hrastovcu.html>

178

Više na: <https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-skli-pokraj-gline.html>

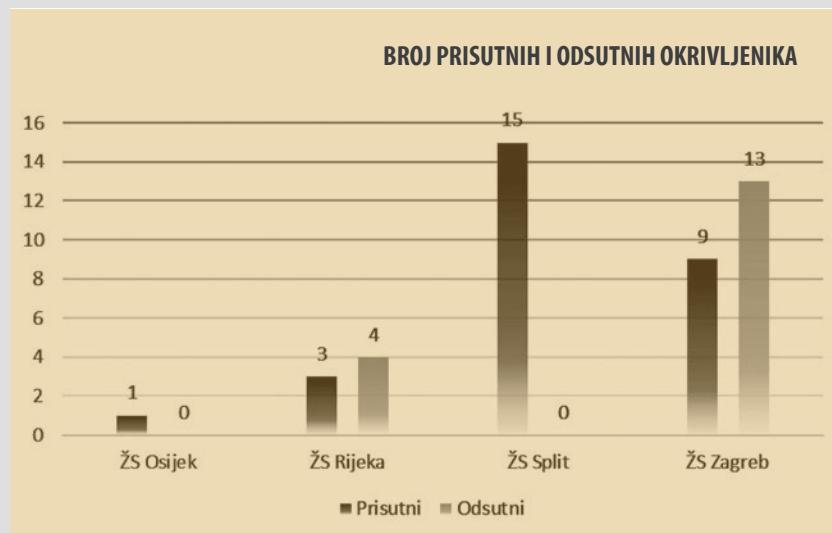
179

Odredbe ZKP (čl. 497.st.3., čl.501.st.1.t.3.) propisuju mogućnost obnove postupka u korist osuđenika kojem se sudilo u odsutnosti, kada postoji mogućnost da mu se sudi u nazočnosti ili ako se iznesu nove činjenice ili se podnesu novi dokazi.

TRENDovi

SUĐENJA U ODSUTNOSTI

U odnosu na gotovo 40% optuženika provedena su suđenja u odsutnosti, na razini četiri specijalizirana suda. Županijski sudovi u Rijeci i Zagrebu više od polovice suđenja provode u odsutnosti optuženika, što kod svjedoka - oštećenika stvara nerazumijevanje i neprihvatanje suđenja u kojima nema okrivljenika i gdje je neizvjesno da li će u slučaju osuđujućih presuda isti ikada služiti dosuđenu kaznu. Podsjećamo na odredbu čl. 14. toč.3d Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima koja optuženiku jamči pravo da mu se sudi u njegovoj prisutnosti te na recentnu praksu Vrhovnog suda Republike Hrvatske oblikovane u tom smjeru. Također, iako je u postupcima u tijeku optuženicima osigurana kvalitetna profesionalna obrana, ukazujemo na nemogućnost priznanja i izvršenja sudske odluke donesene u odsutnosti optuženika u inozemstvu, odnosno u državi čije prebivalište optuženik posjeduje kao i na pojednostavljenu zakonsku proceduru obnove kaznenog postupaka.¹⁷⁹

GRAF 5 BROJ PRISUTNIH I ODSUTNIH OKRIVLJENIKA TIJEKOM 2017. GODINE

**GRAF 6 UKUPAN BROJ PRISUTNIH I ODSUTNIH OKRIVLJENIKA
NA RAZINI ČETIRI SPECIJALIZIRANA SUDA**

DUGOTRAJNOST POSTUPAKA

Pratili smo više dugotrajnih postupaka koji su pravomočno okončani tijekom 2017. Primjerice, suđenje za zločin u selima uz Unu kod Hrvatske Kostajnice (2010. - 2017.), započelo je u veljači 2010. godine. Pravomoćnoj oslobođajućoj presudi, donesenoj 9. studenog 2017., prethodila su četiri suđenja.¹⁸⁰ Prvotno suđenje započelo je pred Županijskom sudom u Šisku. Tri suđenja provedena su pred Županijskim sudom u Zagrebu, vijećem je u dva navrata predsjedavao isti sudac, dok je četvrti – treći ponovljeni postupak proveden pred posve izmijenjenim prvostupanjskim vijećem. Zločin na brdu Bršljenovica (2013. - 2017.) te kazneni postupak za pokušaj podmićivanja sudaca Vrhovnog suda RH u predmetu Glavaš (2013. - 2017.), pravomočno su okončani nakon tri/četiri godine od prvostupanjskih osuda.

180

Tri ponovljena postupka, pred dva suda i tri osudujuće presude. Više na: <https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-selima-uz-unu-kod-hrvatske-kostajnice.html>

181

Više na: <https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-smil%C4%8Diu-kodbenkovca.html>

182

Više na: <https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-okolici-daruvara.html>

183

Više na: <https://www.documenta.hr/hr/miniranje-brane-peru%C4%87a.html>

184

Više na: <https://www.documenta.hr/hr/granatiranje-splite-opt.-pavle-panti%C4%87.html>

185

Više na: <https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-doljanima-opt.-zvezdani%C5%A1ina.html>

186

Tako je primjerice, opt. Milorad Božić, pripadnik pričuvnog sastava JNA, za zločin u Donjem Hrastovcu počinjen ubojstvom troje civila i petro ratnih zarobljenika, osuđen na 20 godina zatvora. Opt. Dragan Vasiljković kao zapovjednik jedinice za posebne namjene tzv. SAO Krajine, je za nesprečavanje podređenih u protupravnom postupanju prema civilima i ratnim zarobljenicima zatočenim u kninskoj tvrđavi, od kojih je jednog ratnog zarobljenika i osobno udario, te za napad na Glinu i prigradska naselja Jukinac i Gornji i Donji Viduševac koji je rezultirao ubojstvom dvojice civila, osuđen je na 15 godina zatvora. Trojica bivših pripadnika paravojnih formacija tzv. SAO Krajine za palež kuća u Novoj Drenčini osuđena su na 7 i pol godina, odnosno za neposredno počiniteljstvo na po 5 i pol godina. Trojica pripadnika 72. bojne Vojne policije HV-a za zločin u Lori koji je uključivao ponizavanje, psihičko i seksualno zlostavljanje, mučenje i tjelesno kažnjavanje 37 zatočenih ratnih zarobljenika, od kojih su trojica od posljedica ozljeda preminula, osuđeni su na 6, odnosno na po 4 godine zatvora. Kako je svoj trojici to druga osuda za ratni zločin, jedinstvene zatvorske kazne odmjerene su im u trajanju od 10, odnosno od po 8 godina zatvora.

187

Dvojica pripadnika 72. bojne Vojne policije HV-a za zločin u vojnom zatvoru Kuline počinjen višestrukim silovanjem te fizičkim, psihičkim i seksualnim nasiljem četvero civila, osuđeni su na po 2 godine zatvora. Pripadnik HV-a koji je priznao ubojstvo starice u Čitluku, tijekom operacije "Džep 93", osuđen je na 3 godine zatvora.

SUĐENJA INICIRANA UHIĆENJEM ILI/I IZRUČENJIMA

Na temelju kaznene prijave, na međunarodnom graničnom prijelazu Karašovići, u ožujku 2017. uhićen je Čedomir Borojević, nekadašnji časnik JNA. U međuvremenu je protiv njega za granatiranje Šibenika podignuta i optužnica.

Godine 2017. okončan je postupak protiv okr. Mladena Graovca za zločin u Smilčiću¹⁸¹, koji je uhićen 2016. godine, te je po priznanju pravomočno osuđen. Opt. Veljko Stjepanović izručen je iz Nizozemske, a kazneni postupak je u fazi rasprave pred Županijskim sudom u Zagrebu, za zločin iz okolice Daruvara.¹⁸²

Dva predmeta, inicirana izručenjem okrivljenika iz Crne Gore još 2015. i 2016. godine, bila su u fazi rasprave 2017. godine pred Županijskom sudom u Splitu. Riječ je o suđenju za zločin na brani Peruća¹⁸³, koje se provodi protiv umirovljenog generala Borislava Đukića kao i ponovljenom postupku za zločin granatiranja Splita protiv izručenog Pavle Pantića¹⁸⁴, nekadašnjeg zamjenika zapovjednika vojnog kompleksa JNA u Lori. Vrhovni sud ukinuo je prvostupanjsku osuđujuću presudu protiv okr. P. Pantića i predmet vratio na ponovno postupanje pred izmijenjenim prvostupanjskim vijećem. U lipnju 2018. godine donesena je prvostupanska osuđujuća presuda s kaznom zatvora u trajanju od šest (6) godina. Za zločin u Doljanima počinjen silovanjem, optuženik je uhićen tijekom 2016., po internoj tjeralici na graničnom prijelazu, te je tijekom 2017. godine, pred Županijskim sudom u Zagrebu, oslobođen optužbe.¹⁸⁵

NEADEKVATNA PRAKSA KAŽNJAVANJA POČINITELJA

– NESRAZMJER U ODMJERAVANJU KAZNI PRIPADNICIMA SRPSKIH I HRVATSKE POSTROJBI

Odmjeravanje kazni, iako poglavito u domeni diskrecijske odgovornosti suca, mora se provoditi pravično i bez diskriminacije, uz jednak i konzistentan tretman prema svima. No, u nekoliko slučajeva u 2017. prvostupanjski sudovi odmjerili su znatno više kazne pripadnicima srpskih postrojbi nego li pripadnicima hrvatskih postrojbi.¹⁸⁶

Također, prvostupanjski sudovi su gotovo svim osuđenim pripadnicima hrvatskih postrojbi odmjerili kazne ispod zakonskog minimuma navodeći kao olakotne okolnosti dotadašnje nekažnjavanje ili sudioništvo u Domovinskom ratu.¹⁸⁷

PREGLED PRAVOMOĆNIH PRESUDA

POKUŠAJ PODMIĆIVANJA SUDACA VRHOVNOG SUDA

– predmet Glavaš i dr.

Kazneni postupak protiv Drage Tadića, za udruživanje za počinjenje kaznenog djela iz čl. 333/1 KZ-a i za poticanje na protuzakonito posredovanje iz čl. 343/5 KZ-a u vezi članka 37/2 KZ-a.

Početkom listopada 2010. godine USKOK je pokrenuo istragu protiv pet osoba zbog pokušaja utjecaja na presudu Vrhovnog suda, u postupku koji se

protiv Branimira Glavaša vodio za ratni zločin, kako bi se utjecalo na suce Vrhovnog suda i donijela presuda povoljna za Glavaša.

USKOK je početkom srpnja 2011. godine podigao optužnicu protiv osječkog poduzetnika Drage Tadića, splitskog poduzetnika Srećka Jurišića, Tadićeve supruge Božice Tadić-Čavar, bivše zamjenice glavnog urednika 'Glasa Slavonije' i Glavaševe prijateljice Sanje Marketić, te Ivana Drmića, saborskog zastupnika HDSSB-a, zbog počinjenja kaznenih djela udruživanja za počinjenje kaznenih djela, poticanja na protuzakonito posredovanje te lažnog prijavljivanja kaznenog djela.

Optužnicom se Tadića tereti da je tijekom lipnja i srpnja 2010. godine, u Zagrebu i Osijeku, znajući da je pred Vrhovnim sudom RH u tijeku postupak odlučivanja povodom žalbe u kaznenom predmetu protiv Branimira Glavaša i dr. zbog kaznenog djela ratnog zločina, u cilju da se ishodi presuda koja će za Branimira Glavaša biti povoljna, organizirao i u zajedničko djelovanje povezao ostale okrivljenike radi pronalaženja osoba koje bi za novac mogle utjecati na suce Vrhovnog suda RH ili im ponuditi novac kako bi donijeli povoljnu presudu za Branimira Glavaša. Sanja Marketić i Ivan Drmić su trebali prikupiti 700.000 eura, a Božica Tadić-Čavar je trebala koordinirati njihovo zajedničko postupanje, dok su Tadić i Jurišić, u cilju realizacije opisanog plana, kontaktirali s više osoba interesirajući se o stanju predmeta.

U cilju realizacije opisanog plana i prikupljanja novca, Tadić je sredinom srpnja 2010. godine, u Zagrebu, od jednog poduzetnika zatražio i dobio iznos od 50.000 eura, a novac je, po uputama Tadića, istog dana preuzeo Jurišić koji ga je proslijedio za sada nepoznatoj osobi. Tijekom srpnja 2010. godine Jurišić je u više navrata, na širem području Zadra, kontaktirao s jednom osobom od koje je tražio da stupi u kontakt s određenom osobom i da joj kaže da će joj Tadić i krug osoba oko njega dati novac ukoliko stupi u kontakt s nekim od sudaca Vrhovnog suda RH koji su odlučivali o predmetu Glavaš i od njih zatraži da donesu povoljnu presudu za Branimira Glavaša. Nadalje, po uputama Drage Tadića i uz posredovanje Božice Tadić-Čavar 21. srpnja 2010. u jednom zagrebačkom kafiću organiziran je sastanak na kojem je Jurišić od Sanje Marketić i Ivana Drmića zatražio da do 23. srpnja 2010. prikupe dodatnih 70.000 eura, na što su oni pristali i prikupili po 35.000 eura.

Novac je prema dogovoru 23. srpnja 2010. preuzeo Jurišić koji ga je 25. srpnja 2010. trebao predati jednoj osobi radi utjecaja na donošenje povoljne presude za Branimira Glavaša, ali do predaje novca nije došlo jer su Sanja Marketić i Ivan Drmić 24. srpnja 2010. prekinuli svoje daljnje postupanje, o čemu su istog dana obavijestili ostale okrivljenike.

U cilju izbjegavanja kaznene odgovornosti Sanja Marketić i Ivan Drmić su PU osječko-baranjskoj 24. srpnja 2010. podnjeli kaznenu prijavu protiv nepoznatog počinitelja zbog navodnog kaznenog djela prijevare na njihovu štetu. U kaznenoj prijavi su neistinito naveli da su novac predali nepoznatom počinitelju koji ga je zadržao, iako su znali da su 70.000 eura predali Jurišiću s unaprijed zajednički dogovorenim ciljem.

U optužnici je predloženo da se Jurišiću oduzme 70.000 eura koje je, za počinjenje kaznenog djela, 23. srpnja 2010., u Zagrebu, preuzeo od Sanje Marketić i Ivana Drmića.

Četvero optuženih priznalo je krivnju i nagodilo se u USKOK-om: Ivan Drmić, Sanja Marketić i Srećko Jurišić osuđeni su uvjetno na dvije godine zatvora, a Božica Tadić-Čavar osuđena je uvjetno na 15 mjeseci zatvora.

Drago Tadić jedini je optuženi koji nije priznao krivnju. Nepravomoćno je u veljači

2013. osuđen bezuvjetno na 2 godine zatvora. Presuda je na sjednici Vrhovnog suda Republike Hrvatske, u veljači 2017. godine, u cijelosti potvrđena.¹⁸⁸

ZLOČIN U PAKRAČKOJ POLJANI

Kazneni postupak protiv Tomislava Merčepa, optuženog za ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz čl. 120. st. 1., u svezi s čl. 28. OKZ RH.

Dana 2. veljače 2017. Vrhovni sud je djelomično prihvatio žalbu državnog odvjetnika te preinačio prvostupansku presudu u pogledu odluke o kazni na način da je optuženom Tomislavu Merčepu povisio izrečenu kaznenu sankciju s pet i pol (5,5) na sedam godina zatvora (7). Kazneni postupak primjer je dugotrajnosti postupka bez pravomočnog epiloga. Suđenje optuženiku započelo je u veljači 2012.

Dana 12. svibnja 2016. godine Županijski sud u Zagrebu objavio je presudu Tomislavu Merčepu kojom je okrivljeni proglašen krivim za kazneno djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva (čl. 120 OKZ RH u svezi sa čl. 28) te je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 5 godina i 6 mjeseci. Presuda je zakašnjela satisfakcija za obitelji ubijenih u Pakračkoj Poljani i Zagrebu koja uključuje i ubojstvo obitelji Zec u prosincu 1991., ali na žalost izostavlja 25 još uvijek neidentificiranih žrtava.

Primjenom odredaba *Zakona o kaznenom postupku* Tomislavu Merčepu je određen obvezni istražni zatvor/pritvor. Tomislav Merčep nepravomočno je osuđen da, kao *de facto* (stvarni) zapovednik jedinice rezervnog sastava MUP RH/pričuvne postrojbe stacionirane u Pakračkoj Poljani i na Zagrebačkom velesajmu te savjetnik u MUP-u Republike Hrvatske, od listopada do prosinca 1991., nije spriječio sebi podređene, da vrše nezakonita uhićenja, zlostavljanje i ubijanja 31 civila dovedenih iz Zagreba, Kutine, Ribnika, Janje Lipe, Bujavice, Međurića, Zbjegovače i Pakračke Poljane, od kojih je 23 usmrćeno. Iako se optužnicom Tomislavu Merčepu na teret stavljalo da su njegovi podređeni na području Kutine, Pakraca i Zagreba nezakonito lišili slobode 57 osoba, od kojih su 43 ubijene, četiri se vode kao nestale., činjeničnim opisom presude su izostavljene do danas neidentificirane žrtve (25 osoba).¹⁸⁹

ZLOČIN NA BRDU BRŠLJENOVICA KOD PLAŠKOG

Postupak protiv Dušana Kovačevića, za kazneno djelo ratnog zločina protiv ranjenika i bolesnika iz čl. 121. OKZ RH. Kazneni postupak primjer je dugotrajnosti postupka bez pravomočnog epiloga. Optužnica je podignuta u lipnju 2011., a suđenje optuženiku započelo je 2013.

Optuženiku se stavlja na teret da je 29. lipnja 1992. u Plaškom, kao pripadnik srpskih paravojnih postrojbi Stanice javne bezbednosti Plaški, na području brda Bršljenovica, gdje su pripadnici Stanice javne bezbednosti Plaški, Martićeve milicije i Vojne policije iz Plaškog postavili zasjedu i otvorili vatru kad su u zasjedu upali pripadnici 14. domobranske pukovnije Hrvatske vojske, braća Slavko i Zdravko Bionda, a nakon što su ih zarobili, optuženik je prišao teško ranjenom Zdravku Biondi i iz puške mu ispalio više hitaca u glavu te ga na taj način lišio života.

Dana 14. siječnja 2014. Vijeće za ratne zločine Županijskog suda u Rijeci donijelo je presudu kojom je opt. Dušan Kovačević u odsutnosti osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 15 godina.

Javna sjednica održana je 07. veljače 2017.

188

Više na: <https://www.documenta.hr/hr/poku%C5%A1aj-podmi%C4%87ivanja-sudaca-vsrh.html>

189

Više na: <https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8D-Din-u-pakra%C4%8Dkoj-poljani-i-na-zagreba%C4%8Dkom-velesajmu.html>

Vrhovni sud Republike Hrvatske prihvaćajući djelomično žalbu okriviljenika preinačio je prvostupanjsku presudu u odluci o kaznenoj sankciji i osudio ga na 12 godina zatvora.¹⁹⁰

ZLOČIN U ZAGREBAČKOJ GAJEVOJ ULICI I KERESTINCU

Kazneni postupak primjer je dugotrajnosti postupka. Suđenje je započelo u veljači 2012. na temelju optužnice podignute u studenom 2011. Prvostupanjsku presudu donesenu u listopadu 2012. Vrhovni sud je srušio te naložio ponavljanje postupka.

Ponovljeni postupak proveden je pred izmijenjenim sudskim vijećem.

Dana 15. veljače 2017. Vrhovni sud Republike Hrvatske je, po žalbama DORH i svih okriviljenika, presudio da se preinacuje pobijana presuda Županijskog suda u Zagrebu od 24. ožujka 2016. u pravnoj oznaci, na način da se iz inkriminacija izuzima ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Iz naprijed navedenih razloga, VSRH je svojom presudom ujedno preinacio pobijanu presudu u pogledu visine kazni pa je: okr. Stjepana Klarića za kazneno djelo ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika osudio na zatvorsku kaznu od 4 godine i 6 mjeseci, okr. Dražena Pavlovića na 2 godine, okr. Viktora Ivančana 3 godine, Željka Živeca na 2 godine i okr. Gorana Štrukelja na jednu godinu i 5 mjeseci zatvora.

Svim okrivilenicima se u zatvorske kazne uračunava vrijeme uhićenja i pritvora.

Naime, u ovom kaznenom predmetu je podignuta optužnica 18. studenog 2011., zbog kaznenog djela ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika (čl. 122 OKZRH). Na temelju te optužnice je Županijski sud u Zagrebu, presudom od 31. listopada 2012., proglašio krivim sve optuženike. Ta je presuda zbog pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja ukinuta, rješenjem VSRH od 16. travnja 2014., i postupak je vraćen na ponovno suđenje. U ponovljenom postupku ŽDO Zagreb je podneskom od 8. veljače 2016. izmijenilo optužnicu te okriviljenike uz ratni zločin protiv ratnih zarobljenika optužilo i za ratni zločin protiv civilnog stanovništva, koji su po izmijenjenoj optužnici proglašeni krivima u ponovljenom postupku. Stoga je sud prvog stupnja počinio bitnu povredu odredbi kaznenog postupka – zabrane reformatio in peius, jer kada postoji žalba optuženika (DORH se žalilo samo po pitanju visine kazne) presuda u ponovljenom postupku se ne može izmijeniti na štetu okriviljenika.

Dana 24. ožujka 2016. godine Vijeće za ratne zločine Županijskog suda u Zagrebu objavilo je nepravomoćnu presudu za zločine počinjene u zagrebačkoj Gajevoj ulici i Kerestincu. Svi optuženici proglašeni su krivima za počinjenje ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika, iz čl. 122 OKZRH i ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, iz čl. 120 OKZRH. Zločin je počinjen u periodu od prosinca 1991. do 25. svibnja 1992. godine.¹⁹¹

ZLOČIN U TRPINJI – III. STUPANJ

Kazneni postupak je vođen u prisutnosti optuženika. Vrhovni sud je u potpunosti potvrdio prvostupanjsku osuđujuću presudu. Temeljem žalbe optuženika M. Atanackovića upućena Vrhovnom суду, kao суду III. stupnja, je preinacena kazna zatvora u trajanju od 15 godina.

Vijeće za ratne zločine Županijskog suda u Osijeku objavilo je dana 19. prosinca 2014. godine nepravomoćnu presudu, kojom je proglašilo krivima i osudilo svih deset optuženika na kazne zatvora. Dvojici optuženika odmjerena je maksimalna zatvorska kazna. Optuženici osuđeni na 20 godina zatvora, protiv ove presude Vrhovnog suda kao drugostupanjskog suda, izjavili su žalbe Vrhovnom суду kao суду III. stupnja.

190

Više na: <https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Dina-brdu-br%C5%A1ljenovi%C4%8D-kod-pla%C5%91kog.html>

191

Više na: <https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-zatvorima-u-gajevoj-ulici-u-zagrebu-i-kerestincu.html>

Vrhovni sud kao trećestupanjski sud u sjednici održanoj 4. travnja 2017. preinačio je drugostupanjsku presudu u odluci o kazni u odnosu na opt. M. Atanackovića i osudilo ga na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 15 godina. U odnosu na opt. Stevu Pantića Sud je potvrđio drugostupanjsku odluku.¹⁹²

ZLOČIN U GLINSKOM ZATVORU

Kazneni postupak vođen je u odsutnosti optuženika. Vrhovni sud je potvrđio odbijajuću presudu donesenu protiv opt. Miroslava Hašića, dok je postupak protiv opt. Zorana Dmitrovića vratio pred prvostupanjsko vijeće na ponovno odlučivanje.

Dana 13. srpnja 2015. godine opt. Zoran Dmitrović oslobođen je optužbe za počinjenje kaznenog djela ratnog zločina iz cl. 91. st.2. točka 21. KZ -a (KZ/2013)

Optužnik se temeljem načela *lex mitior teretio* po novom Kaznenom zakonu, koji je na snazi od 2013. godine, i koji je blaži od zakona koji je *tempore criminis* bio na snazi.

Optužnica se odnosila na razdoblje od listopada do prosinca 1993. kada je optužnik na stražarskoj poziciji navodno tukao i zlostavljao dvoje civilnih zatočenika u glinskom zatvoru. Jednog je udario u glavu i usta pri tom mu izbivši Zub te u predjelu međunožja, dok je drugog u dva maha ošamario i tukao rukama po tijelu.

Sud je u siječnju 2015. godine u odnosu na I. opt. Miroslava Hašića odbio optužbu svedeći inkriminaciju na oružanu pobunu obuhvaćenu *Zakonom o oprostu* dok je u odnosu na II. opt. Zorana Dmitrovića izrekao oslobađajuću presudu.

Vrhovni sud predmet je uputio na ponovno suđenje i odluku prvenstveno zbog pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja.

U ponovljenom postupku optužnik je oslobođen optužbe zbog nedostatne kriminalne količine potrebne za počinjenje kazneno djelo ratnog zločina. Javna sjednica održana je 4. travnja 2017. Vrhovni sud je djelomično potvrđio prvostupanjsku presudu.¹⁹³

ZLOČIN U OKOLICI GRAČACA

Nakon provedene rasprave, u obnovljenom kaznenom postupku, optužnik, Dejan Milović, tempore criminis, bivši pripadnik pogranične jedinice milicije "Gračac" tzv. RSK, 15. prosinca 2016. proglašen je krivim i osuđen na tri godine zatvora. Vrhovni sud odbio je obje žalbe kao neosnovane te u svibnju 2017. potvrđio prvostupanjsku presudu.

Pred Županijskim sudom u Splitu, protiv opt. Dejana Milovića, provedeno je suđenje za ratni zločin nad civilima, povodom izvanrednog pravnog lijeka - obnove kaznenog postupka. Optužnik je presudom Okružnog suda u Šibeniku od 8. travnja 1993., potvrđenom presudom Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 17. studenog 1993., u postupku vođenom u njegovoj odsutnosti, proglašen krivim zbog počinjenja ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz čl. 142. st.1. (sada članak 120. st.1.) OKZRH te je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od osam (8) godina.

Međutim, pravomoćnim rješenjem Županijskog suda u Šibeniku od prosinca 2010. prihvacićen je zahtjev optužnika za obnovu kaznenog postupka, iako on nije bio prisutan. Dopusrenom obnovom predmet je vraćen u stanje istrage. Optužnica je po provedenoj istrazi podignuta u veljači 2014. Temeljem izmjena Zakona o primjeni Statuta MKS predmet je na postupanje dostavljen Županijskom sudu u Splitu kao stvarno i mjesno nadležnom sudu.

192

Više na: <https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-trpinji.html>

193

Više na: <https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-glinskom-zatvoru-opt.-zoran-dmitrovi%C4%87-1.html>

Nakon provedene rasprave, u obnovljenom kaznenom postupku, optuženik, tempore criminis bivši pripadnik pogranične jedinice milicije "Gračac" tzv. RSK, 15. prosinca 2016. proglašen je krivim i osuđen na tri godine zatvora.¹⁹⁴

ZLOČIN U SKELI KRAJ GLINE

Kazneni postupak vođen je u odsutnosti optuženika. Dana 27. veljače 2017. suđenje je okončano oslobođajućom presudom u odnosu na opt. Đuru Solara, uslijed nedostatka dokaza dok je u odnosu na drugooptuženika Zorana Duruma optužba odbijena. Prvostupanska presuda potvrđena je 30. svibnja 2017. godine.

Suđenje dvojici, treći je u međuvremenu od podizanja optužnice preminuo, nekadašnjih pripadnika vojske tzv. SAO Krajine, započelo je 16. siječnja 2017. pred vijećem Županijskog suda u Zagrebu. Optuženicima se sudilo u odsutnosti, uz branitelje imenovane po službenoj dužnosti. Optužnica ih je teretila za supočiniteljstvo u ratnom zločinu počinjenom ubojstvom civila, u rujnu 1991., u Skeli pokraj Gline. Tijekom dokaznog postupka ispitan je troje svjedoka. Supruga ubijenog jedini je očevidec događaja.¹⁹⁵

ZLOČIN U ŠIROKOM BRIJEGU

Kazneni postupak protiv Ivana Hrkača za ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz čl. 120 st. 1 OKZ RH i ratni zločin nad ratnim zarobljenicima čl. 122 OKZ RH. Nepravomoćnom presudom, od 17. lipnja 2016., optuženik Ivan Hrkač zvani "Čikota", oslobođen je optužbe za ratni zločin. Javna sjednica na kojoj je potvrđena prvostupanska, oslobođajuća presuda održana je 06. lipnja 2017.

Kazneni postupak protiv Ivana Hrkača pokrenut je na temelju ustupljenih dokaza Tužiteljstva BiH. Suđenje je provedeno pred Županijskim sudom u Splitu.

Optužnica se odnosila na najmanje 35 zatočenih pripadnika armije BiH u policijskoj postaji u Širokom Brijegu te preko 50 civila Bošnjaka pritvorenih u osnovnoj školi u Dobrkovićima kod Širokog Brijega. Optuženom Ivanu Hrkaču kao pripadniku "Kažnjeničke bojne" Široki Brijeg, u sustavu HVO-a, na teret se stavljalo fizičko zlostavljanje zarobljenika i civila. Optužba, vremenski smještena u svibanj i srpanj 1993., uključivala je i seksualno nasilje i ubojstvo. Optuženik se tijekom suđenja branio sa slobode.

Svjedoci, žrtve zlostavljanja i očevici ubojstava u zatočeničkim objektima na području tzv. Herceg-Bosne, poput Heliodroma, policijske postaje u Širokom Brijegu, osnovne škole u Dobrkovićima, ispitanici su zamolbenim putem u BiH. Budući da obrana nije dala suglasnost za čitanje njihovih izjava ponovno su ispitanici na raspravi pred Županijskim sudom u Splitu. Također, tijekom istražnog postupka mnogobrojni svjedoci – oštećenici ispitanici su zamolbenim putem u BiH, u odsutnosti branitelja optuženika. Na suđenju pred Županijskim sudom u Splitu pri ponovnom svjedočenju promijenili su iskaze.

Javna sjednica na kojoj je potvrđena prvostupanska, oslobođajuća presuda održana je 06. lipnja 2017.¹⁹⁶

ZLOČIN NA MILJEVAČKOM PLATOU

Postupak protiv Ante Babca i Miše Jakovljevića, za kazneno djelo ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika iz čl. 122. OKZ RH. Vrhovni sud je nakon javne sjednice,

194

Više na: <https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-okolic-gra%C4%8Daca-opt-dejan-milovi%C4%87.html>

195

Više na: <https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-skli-pokraj-gline.html>

196

Više na: <https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-%C5%A1irokom-brijegu-opt-ivan-hrka%C4%8D.html>

održane 06. rujna 2017. kao neosnovane odbio žalbe optužbe i obrane te u cijelo-sti potvrdio prvostupanjsku presudu.

Dana 18. rujna 2014. godine Županijski sud u Splitu je, u postupak protiv Ante Babca i Miše Jakovljevića, za kazneno djelo ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika iz čl. 122. OKZ RH, proglašio optuženike krivima i osudio na kazne zatvora – Ante Babac na 3 (tri) godine i 8 (osam) mjeseci, a Mišo Jakovljević na 3 (tri) godine zatvora. Iste se tereti da su 23. lipnja 1992. u Nos Kaliku, protivno pravilima međunarodnog prava, iz vatre nogor oružja ubili ratnog zarobljenika Miroslava Subotića i to prvookriviljeni Ante Babac kao zapovjednik desetine vojnih policajaca Vojne policije u Šibeniku čiji je zadatak bio provesti i osiguravati grupu ratnih zarobljenika koji su trebali izvršiti sanaciju terena na oslobođenom području Milje-vaca, a drugookriviljeni Mišo Jakovljević kao pripadnik te desetine vojnih policajaca.¹⁹⁷

ZLOČIN U SMILČIĆU KOD BENKOVCA

Dana 11.09.2017. godine na Županijskom sudu u Splitu optuženi Mladen Graovac, uhićen u kolovozu 2016., proglašen je krivim za počinjenje ratnog zločina protiv civila i osuđen na dvogodišnju zatvorsku kaznu. Priznao je krivnju i odrekao se prava na žalbu.

Kazna mu je odmjerena ispod zakonskog minimuma propisane kazne za to kazneno djelo. Optuženik je priznao inkriminacije navedene u optužnici koju je Županijsko državno odvjetništvo u Splitu podignulo početkom prosinca 2016.

Optuženik je kao pripadnik pričuvnog sastava milicije SAO Krajine i 92. motorizirane brigade u pratinji dvojice vojnika oko ponoći naoružan upao u kuću supružnika Šakić, s namjerom da Petra Šakića prisilno odvede u postaju policije. Petar je pobjegao, a Graovac je uhvatio njegovu suprugu Danicu i natjerao je da hoda ispred njega do postaje. Psovao ju je pogrdnim riječima, nazivao ustašom koja je rodila ustašu. Kada je uhvatio Petru, Danica ga je molila da ga pusti, a on ju je udario puškom u rebra. Danica je pala na pod, a Graovac je odvukao Petru prema policijskoj postaji, udarajući ga nogama po tijelu. Od suborca je za tražio da ga ubije jer je ustaša, a kada je ovaj to odbio učiniti, Graovac je Petru Šakića oborio na pod i nastavio udarati nogama po tijelu slomivši mu pritom rebro.¹⁹⁸

ZLOČIN U SELIMA UZ UNU KOD HRVATSKE KOSTAJNICE

Dana 08. svibnja 2015. pred izmijenjenim sudskim vijećem Županijskog suda u Zagrebu sva trojica optuženika Pero Đermanović, Dubravko Čavić i Ljubiša Čavić oslođena su optužbe za počinjenje kaznenog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz čl. 120. st. 1. OKZ RH. Vrhovni sud potvrdio je oslobađajuću presudu 09.11.2017.

Pravomoćnoj oslobađajućoj presudi donesenoj 9. studenog 2017. prethodila su četiri suđenja, tri ponovljena, pred dva suda i tri osuđujuće presude. Prvotno suđenje započelo je pred Županijskom sudom u Sisku. Tri suđenje provedena su pred Županijskim sudom u Zagrebu, vijećem je u dva navrata predsjedavao isti sudac dok je četvrti – treći ponovljeni postupak proveden pred posve izmijenjenim prvostupanjskim vijećem. Ova je četvrta i prva oslobađajuća presuda optuženicima koji su se teretili za prisilno odvođenje i ubojstvo civila te paljevinu dvije kuće.¹⁹⁹

197

Više na: <https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-na-miljeva%C4%8Dkomplatou.html>

198

Više na: <https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-smil%u0107u-kod-benkovca.html>

199

Više na: <https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-selima-uz-unu-kod-hrvatske-kostajnice.html>

PREGLED PRESUDA MKSJ

Šestorici nekadašnjih lidera tzv. Herceg-Bosne u gotovo svim aspektima potvrđena prвostupanska osuđujuća presuda

Presuda žalbenog vijeća potvrdila je ključne nalaze prвostupanskog vijeća koje je u svibnju 2013. šestoricu bivših čelnika tzv. Herceg-Bosne osudilo na dugogodišnje zatvorske kazne. Presuda se odnosi na zločine počinjene od 1992. do 1994. godine u osam bosansko-hercegovačkih općina (Prozor, Gornji Vakuf, Sovići i Doljani u općini Jablanica, Mostar, Čapljina, Stolac, Ljubiški i Vareš) i 5 zatočeničkih centara, od kojih su po dva bila uspostavljena u Mostaru (Heliodrom i Vojno) i Čapljinu (Dretelj i Gabela) te u Ljubiškom. Žalbenom presudom potvrđena je visina izrečenih zatvorskih kazni odmijerenih u rasponu od 25 godina, primjerice prvooptuženom Jadranku Prliću, do 10 godina, koliko je dobio optužni Berislav Pušić. Bruno Stojić, Slobodan Praljak i Milivoj Petković osuđeni su na po 20 godina dok je Valentin Ćorić osuđen na 16 godina zatvora.

Svi okrivljenici osuđeni su u okviru kaznenih djela zločina protiv čovječnosti, kršenja zakona ili običaja ratovanja i teških povreda Ženevske konvencije za ubojstva, hotimično lišavanje života, progone na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, deportaciju, protupravno zatočenje civila, prisilni rad, nečovječna djela, nečovječno postupanje, protupravno i bezobzirno uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim vjeri ili obrazovanju, protupravne napade na civile i protupravno teroriziranje civila. Nadalje, Prlić, Stojić, Petković i Ćorić osuđeni su i za silovanje, nečovječno postupanje (seksualno zlostavljanje), protupravno i bezobzirno oduzimanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, i pljačkanje javne i privatne imovine. Praljak je osuđen i za protupravno i bezobzirno oduzimanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom i pljačkanje javne i privatne imovine. Ćorić je osuđen i po zapovjednoj odgovornosti.

Sva šestorica osuđena su temeljem udruženog zločinačkog pothvata (UZP) kao oblika individualne kaznene odgovornosti za sudjelovanje u stvaranju hrvatskog entiteta u Bosni i Hercegovini s ciljem ponovnog ujedinjenje hrvatskog naroda, putem etničkog čišćenja muslimanskog stanovništva. Najviši državni dužnosnici Republike Hrvatske, tadašnji predsjednik Franjo Tuđman i ministar obrane Gojko Šušak, označeni su, i u žalbenoj presudi, kao članovi UZP-a. Od siječnja 1993. godine snage Hrvatskog vijeća obrane (HVO) izvodile su vojne operacije koje su uključivale rasprostranjene i sustavne napade na civilno stanovništvo. Ti napadi doveli su do masovnih uhićenja i zatvaranja tisuća muslimanskih civila; razdvajanja muškaraca od žena, djece i starijih; zatočenja u nehumanim uvjetima u jedinstvenoj mreži zatočeničkih centara HVO-a; ubojstva i počinjenja mnogih drugih zločina.

Snage HVO-a, počevši od lipnja 1993., držale su istočni Mostar pod opsadom skoro deset mjeseci, tijekom kojih je civilno stanovništvo bilo podvrgnuto permanentnom snajperskom djelovanju i granatiranju. Već teška humanitarna situacija bila je još više pogoršana HVO-ovim namjernim sprječavanjem dostave humanitarne pomoći.

Žalbeno vijeće potvrdilo je nalaz prвostupanskog vijeća koje je izvan razumne sumnje oružani sukob okarakteriziralo kao međunarodni, zaključivši da su snage HV-a izravno intervenirale na strani HVO-a u sukob HVO-a i ABiH, odnosno da su HV i Hrvatska imale opću kontrolu nad HVO-om. Tribunal je već prije, u predmetima Tadić, Martinović&Naletelić i Blaškić u

kojima su se optužnice odnosile na zločine počinjene protiv muslimana od strane bosanskih Srba i bosanskih Hrvata, ustanovio da je oružani sukob imao međunarodni karakter zbog uloge Srbije, odnosno Hrvatske. Također, žalbeno vijeće potvrdilo je stanje okupacije u nekoliko općina.

Žalbeno vijeće je prihvatio neke žalbene osnove Stojića, Praljka, Petkovića, Čorića, i Tužiteljstva, dok je u potpunosti odbilo žalbe, koje su na prvostupanjsku presudu, uložili Prlić i Pušić. Kao posljedica prihvaćanja tih žalbenih navoda, Žalbeno vijeće poništilo je ograničen broj zaključaka koji su potkrepljivali određene osude sve šestorice optuženih.

Ratko Mladić nepravomoćno osuđen na kaznu doživotnog zatvora

Ratko Mladić kao sudionik četverostrukog UZP-a (udruženi zločinački poduhvat) čijim je ciljevima značajno kontribuirao osuđen je na kaznu doživotnog zatvora.

Odgovornost Mladića temeljem UZP-a kao oblika individualne kaznene odgovornosti proisteklog iz međunarodnog običajnog prava, utvrđena je:

- 1) u odnosu na zločine počinjene unutar sveobuhvatnog UZP- a s ciljem trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja na koje su bosanski Srbi polagali pravo;
- 2) u odnosu na zločine počinjene s ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja;
- 3) u odnosu na zločine počinjene s ciljem eliminacije bosanskih Muslimana u Srebrenici;
- 4) zločin počinjen uzimanjem osoblja UN-a za taoce;

Inkriminacije sažete u 11 točaka optužnice koje se odnose na kazneno djela genocida, zločina protiv čovječnosti i kršenje zakona i običaja ratovanja, u nepravomoćnoj presudi gotovo su u cijelosti prihvăcene.

Potvrđeno je počinjenje genocida u Srebrenici i to je peta presuda donesena u odnosu na genocid u Srebrenici. Tri takve presude donesene u predmetima Popović i dr., Krstić i Tolimir, pravomoće su. Ona u predmetu Karadžić u žalbenoj je fazi.

Izvan razumne sumnje dokazani su i progoni, istrebljenja, ubojstva, deportacije i nehumanu djelu prisilnog premještanja počinjeni unutar zločina protiv čovječnosti kao i kazneno djelo kršenje zakona i običaja ratovanja realizirano putem teroriziranja civila, protupravnih napada, ubojstava i uzimanja talaca.

Otpala je osuda za zločine počinjene u Foči, Ključu, Kotor - Varoši, Prijedoru, Sanskom Mostu i Vlasenici koji, po mišljenju prvostupanjskog vijeća, nisu dosegnuli razmjere genocida uslijed nedostatka *mens rea*-e, odnosno genocidne namjere. Ova optužba otpala je i u presudi donesenoj u predmetu Karadžić.

MEHANIZAM ZA MEĐUNARODNE KAZNENE SUDOVE (MICT)

Ponovljeni postupak – Predmet Simatović&Stanišić

Pred Mehanizmom za krivične sude, sukcesorom Međunarodnog kaznenog tribunalu za bivšu Jugoslaviju, započeo je ponovljeni postupak protiv Jovice Stanišića, bivšeg načelnika Službe državne bezbednosti Srbije i Franka Simatovića, bivšeg komandanta Jedinice za specijalne operacije Službe državne bezbednosti i to nakon što je Žalbeno vijeće MKSJ-a, u

prosincu 2015., poništilo oslobođajuću prvostupansku presudu i naložilo novo suđenje po svim točkama optužnice.

Po odluci Žalbenog vijeća, prvostupanski sud propustio je prije donošenja odluke o namjeri optuženih da doprinese udruženom zločinačkom poduhvatu, utvrditi "postojanje i opseg" zločinačkog plana.

Nadalje, žalbeno vijeće očitovalo se i o jednom od najkontroverznijih pitanja od osnivanja Haškog tribunala. Riječ je o standardu "konkretno usmjereno" ustanovljenom u više presuda Tribunalja, primjerice u predmetima Kupreškić i dr., Vasiljević, Blaškić, Perišić, a ukratko glasi: da je za utvrđivanje odgovornosti za pomaganje i podržavanje zločina neophodno procijeniti da li su djela i radnje optuženih bila "konkretno usmjerena" na činjenje zločina. Raspravno vijeće je zaključilo da su jedinice pod kontrolom Stanišića i Simatovića počinile zločine u Šamcu, Doboju i SAO Krajini, ali da djela optuženih, iako su te jedinice osnovali, podržavali i njima rukovodili, nisu bila konkretno usmjerena na počinjenje kaznenih djela već, moguće, na uspostavljanje i održavanje srpske kontrole nad spomenutim teritorijima.

U međuvremenu pravni standard "konkretno usmjereno" odbačen je u dvije haške presude – Šainoviću i drugima, optuženim za kosovske zločine, potom i Popoviću i drugima, kojima se sudilo za srebrenički genocid. Zbog toga ga, smatralo je žalbeno vijeće, nije trebalo primijeniti ni na dokaze u predmetu Stanišića i Simatovića.

Podsjećamo, optužnica Stanišića i Simatovića tereti, temeljem udruženog zločinačkog pothvata te svih drugih oblika individualne kaznene odgovornosti, za zločin protiv čovječnosti i kršenje zakona i običaja ratovanja na području Hrvatske (Bačin, Cerovljani, Dubica, Saborsko, Poljanik, Lipovača, Škabrnja, Bruška, Dalj, Erdut, Dalj Planina, Erdut Planina, Klisa, Bijelo Brdo, Ćelije itd.) i Bosni i Hercegovini od 1991. do 1995. godine.

Prema navodima optužnice, Slobodan Milošević, Veljko Kadjević, Blagoje Adžić, Ratko Mladić, Radmilo Bogdanović, Milan Martić, Goran Hadžić, Radovan Karadžić, Biljana Plavšić, Željko Ražnatović Arkan, Vojislav Šešelj, identificirani su uz optuženike kao sudionici udruženog zločinačkog pothvata s ciljem prisilnog i trajnog uklanjanja nesrba s teritorija Hrvatske i BiH.

Do sada nitko od pripadnika državnog vrha Srbije, uz izuzetak nižih zapovjednika JNA (Miodrag Jokić i Pavle Strugar / "Dubrovnik", Mile Mrkić i Veselin Šljivančanin / "Vukovarska bolnica"), nije osuđen sa zločine počinjene na teritoriju RH-a.

Za zločine iz optužnice, koji se stavljaju na teret Stanišiću i Simatoviću, a počinjeni su na teritoriju Republike Hrvatske, hrvatsko pravosuđe je pokrenulo kaznene postupke koji su u nekoliko predmeta rezultirali osuđujućim presudama u odsutnosti optuženika (zločini u Bačinu, Saborskem, Škabrnji, Dalju, Erdutu). Nažalost i kod tih predmeta svjedocima smo tek deklarativnog utvrđenja kaznene odgovornosti koja u konačnici neće rezultirati materijalnim obeštećenjem žrtava i njihovih srodnika.

STALNI KAZNENI SUD

Proširenje jurisdikcije Stalnog kaznenog suda

123 države potpisnice Rimskog Statuta postigle su u Ujedinjenim narodima konsenzus o proširenju jurisdikcije Stalnog kaznenog suda na zločin agresije. Podsjećamo, Stalni kazneni sud osnovan je 1998. sporazumom potpisanim u Rimu koji je stupio na snagu 2002., do sada je sudio samo za zločine protiv čovječnosti, genocid i ratne zločine. U sjedištu UN-a u New Yorku zemlje koje su ratificirale Rimski statut izabrale su 6 novih sudaca i sutkinja Stalnog kaznenog suda. Svi novoizabrani suci i sutkinje morali su dobiti najmanje dvije trećine, odnosno 82 glasova. Nažalost, kandidatkinja Republike Hrvatske, prof. dr. sc. Zlata Đurđević, zbog nedostatka podrške nakon šestog kruga glasovanja povukla je svoju kandidaturu.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

DOKUMENTIRANJE SUDBINE UBIJENIH I NESTALIH

- Pozivamo nadležne institucije na objavu podataka o imenima i okolnostima stradanja ubijenih.

RASVJETLJAVANJE SUDBINE SVIH NESTALIH U RATU

- Pozdravljamo povećanje učinkovitosti rada, kapaciteta i proračuna Uprave za zatočene i nestale. Pozivamo na ubrzavanje i rasvjetljavanje sudbine nestalih osoba u ratu te poboljšanje regionalne suradnje.

POTREBNO JE UČINITI DOSTUPnim PODATKE

O PROCESUIRANJU RATNIH ZLOČINA

- Državno odvjetništvo Republike Hrvatske, uglavnom prigodom obljetnica pojedinih zločina objavljuje podatke o kaznenim postupcima kojima su procesuirani pojedini zločini. Takvu praksu treba pozdraviti i s njom treba nastaviti, ali je treba i unaprijediti – objavljivanjem cjelovitih podataka o postupcima (potpunijim informacijama koje bi sadržavale imena optuženih/osuđenih, činjenične opise počinjenih zločina, imena žrtava te ishode postupaka). Nažalost, niti na jednoj web stranici javnosti nisu dostupni podaci o svim zločinima koji su procesuirani na jednostavan i pregledan način.

PROCESUIRANJE RATNIH ZLOČINA

- S obzirom na pravo svih žrtava ratnih zločina na utvrđivanje činjenica i okolnosti njihova stradavanja te borbu protiv nekažnjivosti, očekujemo učinkovitiji rad policije i DORH-a u istraživanju, a sudova u nepristranom procesuiranju svih ratnih zločina. Broj neprocesuiranih zločina za koje nije pokrenuta niti istraga, još je uvjek (pre)velik. Potrebna je daljnja revizija optužnica podignutih u ranijem periodu, dodatne istrage te suradnja sa članovima obitelji ubijenih.

RAZVOJ SUSTAVA PODRŠKE ŽRTVAMA I SVJEDOCIMA

- Sustav podrške koji je zaživio na nekoliko sudova i uvelike humanizirao rad pravosuđa treba poboljšati otvaranjem ureda za pružanje podrške svjedocima i žrtvama kaznenih djela na svim županijskim i općinskim sudovima.
- Smatramo nužnim proširiti sustav podrške i u državno odvjetništvo i policiju.
- Suđenja u 2016. i 2017. godini, posebno u vezi zločina počinjenih na području Bosne i Hercegovine, ukazuju na poteškoće u podršci svjedocima iz Bosne i Hercegovine.

ODGOVORNOST DRŽAVE I NAKNADE ŠTETE

- Vlada Republike Hrvatske treba žurno dopuniti *Uredbu o kriterijima, mjerilima i postupku za odgodu plaćanja, obročnu otplatu duga te prodaju, otpis ili djelomičan otpis potraživanja* kako bi se Republika Hrvatska odrekla naplate parničnih troškova od svih tužitelja koji su žrtve rata a nisu uspjeli sa zahtjevima za naknadom štete.
- Hrvatski sabor treba usvojiti izmjene i dopune sljedećih zakona kako bi se osigurala obeštećenja za civilne žrtve rata bez obzira na nacionalnost, etničko porijeklo i dr. uključanjem diskriminatornih definicija: *Zakon o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija* (naknada materijalne štete), *Zakon o odgovornosti RH za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata* (teret dokazivanja tužitelja, računanje zastarnih rokova) i *Zakon o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata*
- Potrebno je donijeti nacionalni program i zakon o osnivanju fonda za obeštećenje svih civilnih žrtava rata kojim bi se naknada štete uredila u skladu s Temeljnim načelima i smjernicama o pravu na pravni lijek i reparaciju za žrtve teških kršenja međunarodnih ljudskih prava i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava UN-a.

REGIONALNA SURADNJA

- Za učinkovitije istrage potrebna je redovna razmjena iskustava među državnim odvjetnicima i tužiteljima na forumima poput nekadašnjeg Brijunskog, koji je zadnji put održan 2016. godine
- Za kvalitetnu provedbu sudske postupke temeljem ustupljenih dokaza od strane drugih zemalja neophodna je analiza poteškoća u okončanim postupcima, posebice iz perspektive poštivanja prava žrtava i svjedoka u skladu s Direktivom o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela

PRISTUP DOKUMENTACIJI ZNAČAJNOJ ZA SUOČAVANJE S PROŠLOŠĆU

- U prijedlogu *Zakona o arhivskom gradivu i arhivima*, koji bi trebao biti usvojen 2018. godine, bilo bi važno predvidjeti rok od 20 godina, umjesto sadašnjih 30 nakon kojih gradivo treba postati dostupno javnosti. To bi javnosti otvorilo i pristup dokumentaciji vezanoj za period do završetka mirne reintegracije. U raspravu o paketu zakona koji, uz već spomenuti, uključuje i *Zakon o tajnosti podataka*, *Zakon o zaštiti osobnih podataka*, *Zakon o pravu na pristup informacijama te relevantne uredbe*, treba osim stručnjaka – arhivista, uključiti i stručnjake iz drugih područja i širu javnost jer se pitanje arhiva tiče svih državljana i ostvarivanja njihovih temeljnih prava.

TABLICKI PREGLED PRAĆENIH

RASPRAVA U POSTUPCIMA

KAZNENA DJELA RATNOG ZLOČINA,

ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI I GENOCIDA

SIJEČANJ – PROSINAC 2017. GODINE

PRAĆENE JAVNIH SJEDNICA PRED VRHOVnim SUDOM RH U 2017. GODINE

Br.	Slučaj / stadij postupka / sud	Br. optužnice zastupnik /ca optužnice	Kazneno djelo	Br. Predmeta Vijeće za ratne zločine
VRHOVNI SUD RH				
1	Pokušaj podmićivanja sudaca Vrhovnog suda	Optužnica USKOK-a broj K-US-268/10 od 1. srpnja 2011., odnosno 30. siječnja 2012.	udruživanje za počinjenje kaznenog djela iz čl. 333/1 KZ-a i protuzakonito posredovanje iz čl. 343/5 KZ-a u vezi s čl. 37/2 KZ-a	I Kž-Us 28/14-8
2	Zločin u zagrebačkoj Gajevoj ulici i Kerestincu Ponovljeno suđenje započelo 27. ožujka 2012.	ŽDO Zagreb, K-DO-384/10 od 18.11.2011.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH	K-rz-5/14, sutkinja Renata Miličević

Okrivljenik/ci pripadnost postrojbi	Presuda	Žrtva /ve	Napomene
Okr. Drago Tadić	07/02/2017 potvrđena prвostupanska osuđujuća presuda		Prвostupanska presuda kojom je opt. D. Tadić osuđen na 2 godine zatvora donesena je 27.02.2013., a potvrđena 07.02.2017.
Okr. Stjepan Klarić, Dražen Pavlović, Viktor Ivančin, Željko Živec, Goran Štrukelj Pripadnici HV-a Prisutni	15/02/2017 Preinačena osuđujuća presuda	Mučenje i nečovječno postupanje prema ratnim zarobljenicima, silovanje i seksualno, psihičko i fizičko zlostavljanje	24.3.2016. godine nepravomoćno, nakon ponovljenog postupka proglašeni krivima i osuđeni: Stjepan Klarić 8 godina, Dražen Pavlović 3 godine, Viktor Ivančin 5 godine, Željko Živec 1 godinu i 6 mjeseci, Goran Štrukelj 2 godine. Vrhovni sud RH preinačio prвostupansku odluku u odnosu na izrečene kazne zatvora te okr. Stjepana Klarića osudio na zatvorsku kaznu od 4 godine i 6 mjeseci, okr. Dražena Pavlovića na 2 godine, okr. Viktora Ivančana 3 godine, Željaka Živeca na 2 godine i okr. Gorana Štrukelja na jednu godinu i 5 mjeseci zatvora.

3	Zločin u Pakračkoj Poljani Suđenje je započelo 10. veljače 2012.	ŽDO Zagreb, K-D0-406/10 od 8. 6. 2011.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)	K-rz-2/11, sudac Zdravko Majerović
4	Zločin u Trpinji Suđenje je započelo 21. listopada 2014	ŽDO Osijek, br. K-D0-33/13 od 16. 06. 2014., izmijenjena 09. 12. i 15. 12. 2014	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH) Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (čl.122. OKZ RH)	I Kž 272/15-7 Dražen Tripalo, kao predsjednik vijeća te Vesna Vrbetić, Žarko Dundović, Zdenko Konjić i Melita Božićević-Grbić, kao članovi vijeća
5	Zločin na brdu Bršljenovica kod Plaškog	ŽDO Karlovac br. K-D0-9/02 od 8. lipnja 2011.	Ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika iz čl. 121. OKZ RH	I Kž – 114/14-8 Ana Garačić, kao predsjednica vijeća, te Miroslav Šovanj, Damir Kos, doc. dr. sc. Marin Mrčela i Ileana Vinja, kao članovi vijeća

Okr. Tomislav Merčep Pripadnik MUP-a Prisutan	02/02/2017 Žalbeno Vijeće Vrhovnog suda RH preinačilo je presudu i okrivljeniku izreklo kaznu zatvora od 7 godina	Nesprječavanje ubijanja 43 osobe, nestanak 3 osobe i zlostavljanje 6 osoba	12.5.2016. nepravomoćnom presu- dom proglašen krivim i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 5 godina i 6 mjeseci
Okr. Stevo Pantić, Milisav Atanacković, Milenko Pantić, Đoko Stajić, Zoran Ranković, Zoran Gajanin, Simo Stević, Željko Vuković, Miroslav Kovačević, Jerko Mičić Pripadnici srpskih paravojnih i para- policajskih snaga Tijekom rasprave nalazili su se u istražnom zatvoru	04/04/2017 Vrhovni sud kao sud III. stupnja u odnosu na Stevu Pantića potvrđio osudu na 20 godina zatvora, M. Atanackoviću preinačio kaznu na 15 godina zatvora.	Ubijeni civili rujan/ listopad 1991. godine: 10 Civili ubijeni studenzi 1991. godine: 7 teški ranjenici, ubijeni 19. studenog 1991. godine: 7 zlostavljeni civili: 14 zlostavljeni ratni zarobljenici: 3	19.12.2014. nepravomočna osuđujuća presuda Stevo Pantić i Milisav Atanacković osuđeni su svaki na 20 godina Milenko Pantić, Đoko Stajić, Zoran Gajanin, Simo Stević i Jerko Mičić osuđeni su svaki na 14 godina zatvora Zoran Ranković i Željko Vuković osuđeni su svaki na 12 godina zatvora Miroslav Kovačević osuđen je na 5 godina zatvora 31/03/2016 Pravomočna presuda u odnosu na 8 okr. od 10 okr. O žalbama dvojica okrivljenika osuđenih na 20 godina zatvora Odlučuje Vrhovni sud u III. Stupnju.
Okr. Dušan Kovačević pripadnik srpskih postrojbi nedostupan	07/02/2017 Vrhovni sud preinačio prvostupansku odлуku i optuženika osudilo na 12 godina zatvora.	Ubijen : 1	14. siječnja 2014. Vijeće za ratne zločine Županijskog suda u Rijeci donijelo je presudu kojom je opt. Dušan Kovačević u odsutnosti osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 15 godina.

6	Zločin u Širokom Brijegu Suđenje je započelo 02. prosinca 2015.	ŽDO Split, br. K-D0-45/2013 od 19. 1. 2015.	Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (čl.122. OKZ RH), ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl.120.st.1. OKZ RH)	Kž Ana Garačić, kao predsjednica vijeća te Damir Kos, Miroslav Šovanj, Marin Mrčela i Senka Klarić Baranović, kao članovi vijeća
7	Zločin u glinskom zatvoru	ŽDO Sisak, br. K-D0-10/09, odnosno K-D0-64/12	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl.120.st.1. OKZ RH)	I Kž -504/15-4 Damir Kos, predsjednik, Marin Mrčela, Miroslav Šovanj, članovi vijeća
8	Zločin u okolica Gračaca Obnovljeni postupak	ŽDO Split, br. KT-44/92 od 25. 2. 2014	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)	I Kž 98/17-4, Melita Božičević-Grbić, kao predsjednica vijeća, te Lidija Grubić Radaković, Dražen Tripalo, Žarko Dundović i Damir Kos kao članovi vijeća

Okr. Ivan Hrkač pripadnik HVO „Kažnjenička bojna“ Široki Brijeg Prisutan	06/06/2017 Potvrđena oslobađajuća prvos- tupanjska presuda	Zatočeno 35 Bošnjaka ratnih zarobljenika, 2 zlostavljana, zatočeno više od 50 Bošnjaka civila, 12 civila zlostavljano	17.6.2016. nepravomoćno oslobođen optužbe.
Okr. Zoran Dmitrović pripadnik tzv. Republike srpske krajine odsutan	04/04/2017 Potvrđena prvostupanjska oslobađajuća presuda donesena u ponovljenom postupku	Dvije zatočene i fizički zlostavljene osobe	Presudom Županijskog suda u Zagrebu od 13.07.2015., doneše- noj u ponovljenom postupku, optuženik je oslobođen optužbe. Prvostupanjski sud je zaključio da ponašanje optuženika nema krimi- nalnu količinu i jakost potrebnu za ostvarenja bića kaznenog djela ratnog zločina protiv civila. Prvotni postupak vodio se i protiv Miroslava Hašića. Vrhovni sud potvrdio je presudu kojom je u odnosu na Hašića optužba odbi- jena dok je ukinuo oslobađajuću presudu u odnosu na Dmitrovića.
Okr. Dejan Milović pripadnik srpskih paravojnih snaga Odsutan	18/05/2017 Potvrđena prvostupanjska osuđujuća presuda	Fizički zlostavljeni civili: 4	15.12.2016. proglašen krivim i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 3 godine

9	Zločin granatiranja Splita		Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)	I Kž 86/2017.-5, Ana Garačić kao predsjednica Vijeća, te Marin Mrčela, Damir Kos, Miroslav Šovanj i Zdenko Konjić kao članovi vijeća
10	Zločin u selima uz Unu kod HRV. Kostajnice (suđenje je započelo 16. veljače 2010.)	ŽDO Sisak, br. K-D0-10/09 od 05. studenog 2009.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st. 1 OKZ RH)	Kž-482/2015, sudsko vijeće; predsjednica Senka Klarić Baranović, članovi Vesna Vrbelić, Dražen Tripalo, dr. Zdenko Konjić
11	Zločin u Skeli pokraj Gline	ŽDO Sisak, br. K-D0-1/09, od 30. srpnja 2010.	Ratni zločin protiv civila, čl.120. st. 1. OKZ RH	Kž-RZ-1/17-4 Miroslav Šovanj predsjednik, Damir Kos, Marin Mrčela, Lidiya Radaković Grubić, Melita Božičević – Grbić, članovi vijeća
12	Zločin na Miljevačkom platou (suđenje je započelo 18. rujna 2014.)	ŽDO Šibenik, br. K-D0-109/11 (K-D0-16/02)	Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz čl. 122. OKZ RH	K-RZ-2/11 sudsko vijeće; Bruno Klein, predsjednik Vijeća, sudac Davor Svalina, član Vijeća, sutkinja Marica Šćepanović, članica Vijeća

Okr. Pavle Pantić pripadnik JNA Prisutan	16/05/2017 ukida se pobijana presuda, predmet upućuje prvostupanjskom sudu na ponovno suđenje i odluku pred potpuno izmijenjeno vijeće	Poginuli civili: 4 Ranjeni civili: 11	29/12/2016 Nepravomočna osuđujuća presuda s kaznom zatvora od 6 godina. Uhićen krajem 2015. godine u Crnoj Gori po tjeralicu koju je raspisao splitski Županijski sud 1993. godine i potom 21. travnja ove godine izručen Hrvatskoj.
Okr. Perо Đermanović, Dubravko Čavić, Ljubiša Čavić, pripadnici srpskih paravojnih postrojbi; Odsutni	09/11/2017 Potvrđena prvostupanska oslobađajuća presuda donesena u četvrtom (trećem) ponovljenom postupku	Ubijeni civil: 1 Zapaljene dvije obiteljske kuće	Riječ je o četvrtom (trećem) ponovljenom postupku. Nakon tri osuđujuće presude (jedna je donesena na Županijskom sudu u Sisku, potom su na Županijskom sudu u Zagreb, pod predsjedanjem suca Zdravka Majeroovića u dva navrata donesene osuđujuće presude), 08. svibnja 2015. donesena je oslobođajuća presuda. Po žalbi optužbe na Vrhovnom sudu održane je 09. studenog 2017. javna sjednica. 9/11/2017 pravomočna presuda
Opt. Đuro Solar, Zoran Durum pripadnici srpske paravojne postrojbe odsutni	30/05/2017 Potvrđena prvostupanska presuda	Ubijeni civili: 1 materijalna šteta: zapaljene kuće (1) i otuđen traktor Pokušaj ubojstava civilne osobe	27/02/2017 na Županijskom sudu u Zagrebu opt. Đuro Solaru odsutnosti je oslobođen optužbe za počinjenje ratnog zločina nad civilima dok je u odnosu na, također odsutnog Zoran Duruma optužba odbijena.
Okr. Ante Babac, Mišo Jakovljević	06/09/2017 Potvrđena osuđujuća prvostupanska presuda	Ubijenih ratnih zarobljenika: 1	Pravomočna osuđujuća presuda s kaznama zatvora, Ante Babac tri godine i osam mjeseci, Mišo Jakovljević tri godine.

NEPRAVOMOĆNE PRVOSTUPANJSKE PRESUDE U 2017. GODINI

Br.	Slučaj / stadij postupka / sud	Br. optužnice zastupnik /ca optužnice	Kazneno djelo	Br. Predmeta Vijeće za ratne zločine
ŽUPANIJSKI SUD OSIJEK				
1	Zločin u Baranji	ŽDO Osijek, br. KT - 136/9 od 3.travnja 2001. godine, izmijenjena 2017. godine	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)	K-Rz-1/2017, sudac Zvonko Vekić
ŽUPANIJSKI SUD RIJEKA				
2	Zločin u Donjem Hrastovcu	ŽDO Rijeka	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl.12. st. 1. OKZ RH)	K-RZ-4/13 Sutkinja Jesenka Kovačić
ŽUPANIJSKI SUD SPLIT				
3	Zločin u Kninu, Bruška kod Benkovca, Glina	ŽDO Split, br. K-D0-148/10 od 31. 12. 2015.	Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (čl.122. OKZ RH)	K-rz-3/16, sudac Damir Romac

Okrivljenik/ci pripadnost postrojbi	Presuda	Žrtva /ve	Napomene
Okr. Milenko Marić Pripadnik srpskih paravojnih snaga prisutan	13/09/2017 Oslobađajuća presuda	Zlostavljeni civili: 6	okr. Milenko Marić izručen je Hrvatskoj u siječnju 2017. godine iz Velike Britanije, temeljem europskog uhidbenog naloga. Protiv njega se temeljem izmijenjene i specificirane optužnice proveo razdvojeni postupak. Cijelo vrijeme rasprave okrivljenik se nalazio u istražnom zatvoru
Okr. Milorad Božić, Cvijo Baždar Pripadnici JNA odsutni	Travanj/2017 Osuđujuća/ oslobađajuća presuda	Ubijeni civili: 3 Ratni zarobljenici: 5	U travnju 2017. nepravomoćna osuđujuća presuda Miloradu Božiću, proglašen krivim i osuđen na 20 godina zatvora, dok je Cvijo Baždar oslobođen.
Okr. Dragan Vasiljković pripadnik srpskih paravojnih snaga prisutan	26/09/2017 Osuđujuća presuda	Ubijena 2 NN pripadnika HV, njemački novinar, 1 NN osoba, zlostavljanje 4 civila, 6 ratnih zarobljenika, uništeno 30 kuća i gospodarskih zgrada u vlasništvu 32 osobe	Nepravomoćna osuđujuća presuda s kaznom zatvora od 15 godina. S obzirom na činjenične nedostatke optužnice, sud ga je u presudi oslobođio odgovornosti za ubojstvo dvojice neidentificiranih zarobljenih hrvatskih vojnika, u Bruškoj kod Benkovca 24./25. veljače 1993. godine.

4	Zločin u Smilčiću	ŽDO Split, br. K-D0-45/2016, Is-D0-30/2016 od 1. prosinca 2016.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st. 1 OKZ RH)	K-rz-1/17, sutkinja Ivona Rupić
5	Zločin nad civilima u Kulinama	ŽDO Split, br. K-D0-97/10 30. prosinca 2011.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl.120.st.1. OKZ RH)	K-rz-1/12 sutkinja Ivona Rupić, predsjednica Vijeća, sudac Neven Cambi i sutkinja Katja Blaće, članica vijeća
6	Zločin u Lori 2	ŽDO Split, od 23.12.2008.	Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (čl.122 OKZRH)	Sudac Vladimir Živaljić, predsjednik vijeća

Okr. Mladen Graovac Pripadnik srpskih paravojnih snaga prisutan	11/09/2017 osuđujuća presuda postala je pravomoćna danom objave	Verbalno i fizički zlostavljeni civili: 2	Okrivljenik je 11. rujna 2017. oglašen krivim i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 2 godine. Presuda je odmah postala pravomoćna jer se okrivljenik odrekao prava na žalbu
Okr. Damir Boršić, Miroslav Periša pripadnici HV prisutan	03/04/2017 Osuđujuća presuda	Fizički i seksualno zlostavljeni civili: 4 od toga 1 žena sustavno silovana te prisiljavana na oralni seks	Optuženi se brane sa slobode. 03.04.2017. nepravomoćna osuđujuća presuda.
Okr. Tonči Vrkić, Ante Gudić, Anđelko Botić pripadnici 72. bojne Vojne policije RH prisutni	24/04/2017 osuđujuća nepravomoćna presuda	Fizičko, psihičko i seksualno zlostavljanje, mučenje i tjelesno kažnjavanje: 37 Smrtni ishod: 3 osobe	Tonči Vrkić, tadašnji zamjenik zapovjednika Vojno istražnog centra u sastavu 72. bojne Vojne policije Hrvatske vojske, osuđen je na 6 (šest) godina zatvora dok su opt. Ante Gudić i opt. Anđelko Botić, temore criminis zatvorski čuvari, dobili četverogodišnja zatvorske kazne. Trojici optuženika ovo je druga osuda za zločine u vojnem zatvoru Lora. U veljači 2007. Vrhovni sud Republike Hrvatske potvrđio je prvostupanjsku presudu kojom je Tonči Vrkić za zločine nad civilima, u slučaju Lora 1, osuđen na osam godina dok su Ante Gudić i Anđelko Botić osuđeni na zatvorske kazne u trajanju od 6 godina. S obzirom na pravosnažnu osuđujuću presudu u slučaju Lora 1, opt. Tončiju Vrkiću izrečena je ob-jedinjena zatvorska kazna od deset godina dok je Anti Gudić i Anđelku Botiću jedinstvena zatvorska kazna odmjerena u trajanju od po osam godina zatvora.

ŽUPANIJSKI SUD ZAGREB

7	Zločin u Medačkom Džepu	ŽDO Zagreb, br. K-D0-84/12 od 20. 12. 2012.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)	3 K-rz-7/15 Vijeće: sutkinja Renata Miličević, predsjednica, Mirjana Rigljan, Martina Maršić, članice
8	Zločin u Doljanima	ŽDO Zagreb, br. K-D0-200/15 od 30. lipnja 2016	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)	5 K-rz-7/16 Vijeće: sudac Ratko Šćekić, predsjednik, suci Vladimir Vinja i Marijan Garac, članovi
9	Zločin u Novoj Drenčini	ŽDO Sisak, br. K-D0-50/12, od 30. listopada 2009.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)	K-RZ-8/12, sudsko vijeće, predsjednik vijeća Tomislav Juriša, članovi: Jasna Smiljanić, Petar Šakić
10	Zločin u Skeli pokraj Gline	ŽDO Sisak, br. K-D0-1/09, od 30. srpnja 2010.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva, (čl.120. st. 1. OKZ RH)	Renata Miličević, predsjednica vijeća, Mirjana Rigljan i Dušanka Zastavniković Duplančić, članice vijeća

Sudjelovanje u ratnim zločinima			
Okr. Josip Mršić pripadnik HV prisutan	06/03/2017 Osuđujuća presuda	Ubijeni civili;1	06.03.2017. nepravomočno proglašen krivim i osuđen na kaznu zatvora od 3 godine.
Okr. Zvezdan Milašin pripadnik srpskih paravojnih snaga prisutan	20/01/2017 oslobađajuća presuda	Silovanje i fizičko zlostavljanje civila: 9	20. 01. 2017. godine nepravomočno oslobođen optužbe. Optuženik je po internoj tjeralicu uhićen na graničnom prijelazu. Nepravomočnoj presudi prethodio je postupak održan u 2 ročista
Okr. Nikola Lađević, Predrag Radišić, Dean Tišma pripadnik srpskih paravojnih snaga odsutni	31/10/2017 osuđujuća presuda	Uništenje velikog i neutvrđenog broja kuća i gospodarskih objekata u mjestu Nova Drenčina tijekom listopada i studenog 1991.	Nepravomočna osuđujuća presuda 31. listopada 2017. izrečene kazne; Lađević – 7 godina i 6 mjeseci, Radišić i Tišma – 5 godina i 6 mjeseci 27/02/2017 na Županijskom sudu u Zagrebu opt. Đuro Solar u odsutnosti je oslobođen optužbe za počinjenje ratnog zločina nad civilima dok je u odnosu na, također odsutnog Zoran Duruma optužba odbijena.
Opt. Đuro Solar, Zoran Durum pripadnici srpske paravojne postrojbe odsutni	27/02/2017 Oslobađajuća presuda/ odbijajuća presuda	Ubijeni civili: 1 materijalna šteta: zapaljene kuće (1) i otuđen traktor Pokušaj ubojstava civilne osobe	27/02/2017 na Županijskom sudu u Zagrebu opt. Đuro Solar u odsutnosti je oslobođen optužbe za počinjenje ratnog zločina nad civilima dok je u odnosu na, također odsutnog Zoran Duruma optužba odbijena.

POSTUPCI U TIJEKU U 2017. GODINI

Br.	Slučaj / stadij postupka / sud	Br. optužnice zastupnik /ca optužnice	Kazneno djelo	Br. Predmeta Vijeće za ratne zločine
ŽUPANIJSKI SUD OSIJEK				
1	Zločin u Baranji (opt. Milenko Marić)	KT - 136/94 od 3. travnja 2001. godine, izmijenjena 2017. godine	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)	K-rz-1/2017 sudac Žvonko Vekić, predsjednik suci Ante Kvesić i Miroslav Rožac, članovi
ŽUPANIJSKI SUD RIJEKA				
2	Postolujni zločin u Kijanima	K-DO-23/14-VI od 04. studenog 2014. godine.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl.120. st.1. OKZ RH)	K-rz—1/16 sutkinja Ika Šarić, predsjednica, sutkinje Loreta Sršen i Dina Brusić, članice
3	Zločin u Kablarima	ŽDO Rijeka	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl.120. st.1. OKZ RH)	K-rz-1/15, sutkinja Ika Šarić

Okrivljenik/ci pripadnost postrojbi	Žrtva /ve	Napomene
Okr. Milenko Marić pripadnik srpskih paravojskih snaga prisutan	Zlostavljeni civili: 6	Okr. Milenko Marić izručen je Hrvatskoj u siječnju 2017. godine iz Londona, temeljem europskog uhidbenog naloga. Protiv njega se temeljem izmijenjene i specificirane optužnice proveo razdvojeni postupak. Cijelo vrijeme rasprave okrivljenik se nalazio u istražnom zatvoru. U međuvremenu, 13.09.2017. nepravomoćno je oslobođen optužbe
Okr. Rajko Kričković pripadnik HV-a prisutan	Poginuli civili: 3	Protiv optuženika je bio određen istražni zatvor. Trenutačno se brani sa slobode. Vrhovni sud potvrdio je optužnicu rješenjem broj I Kž 252/15-6, na sjednici održanoj 10. rujna 2015. nakon što je Županijski sud u Rijeci protiv okrivljenika obustavio postupak.
Okr. Marko Carević i Ljuban Linta pripadnici srpskih paravojskih snaga 1 prisutan/ 1 odsutan	Ubijeni civili: 1	Prvooptužnik bio u istražnom zatvoru, trenutačno se brani sa slobode. Drugooptužnik je nedostupan.

4	Zločin u Vojniću	ŽDO Rijeka od 29. siječnja 2014.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl.120. st.1. OKZ RH)	K-rz-1/15, sutkinja Ika Šarić
5	Zločin u Donjem Hrastovcu	ŽDO Rijeka	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl.120. st.1. OKZ RH)	K-RZ-4/13 Sutkinja Jesenka Kovačić, predsjednica, sutkinje Dina Bursać i Loreta Sršen, članice.
6	Zločin u bjelo- varskoj vojarni „Božidar Adžija“ Suđenje započelo u rujnu 2015.	K-DO-70/11 od 17. veljače 2014. godine	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl.120. st.1. OKZ RH)	K-rz-2/14 sutkinja Jesenka Kovačić, predsjednica Vijeća

ŽUPANIJSKI SUD SPLIT

7	Zločin u Kulinama nad civilima	K-DO-97/10 30. prosinca 2011. ŽDO Split, Zvonko Ivić, zamjenik ŽDO ST	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl.120. st.1. OKZ RH)	K-rz-1/12 sutkinja Ivona Rupić, predsjednica Vijeća, sudac Neven Cambi i sutkinja Katja Blaće, članica vijeća
8	Zločin u Lori 2	ŽDO Split, br. K-DO- 144/04 od 23. 12. 2008.	Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (čl.122. OKZ RH)	K-rz-12/15, sudac Vladimir Živaljić

Okr. Vladimir Kekić pripadnik srpskih paravojnih snaga Odsutan	Ubijeni civili: 2 Fizičko zlostavljanje civila Uništene kuće i gospodarski objekti.	Prvooptuženik bio u istražnom zatvoru, trenutačno se brani sa slobode. Drugooptužnik je nedostupan.
Okr. Milorad Božić, Cvijo Baždar Pripadnici JNA odsutni	Ubijeni civili: 3 Ratni zarobljenici: 5	Prvostupanski postupak okončan je 13. ožujka 2017. Milorad Božić oglašen je krivim i osuđen na 20 godina zatvora dok je Cvijo Baždar oslobođen optužbe.
Okr. Jure Šimić predsjednik Kriznog stožera Bjelovara prisutan	Ubijeni zarobljenici: 3	Putem video-konferencijske veze saslušavani su svjedoci koji prebivaju u Republici Srbiji. Vijeće je rješenjem, protiv kojeg se može uložiti žalba o kojoj odlučuje Vrhovni sud RH, odbilo kao nezakonite dokaza iz spisa izdvojiti zapisnike o saslušanju svjedoka pri Višem судu u Beogradu.
Okr. Damir Boršić, Miroslav Periša pripadnici HV Prisutni	03/04/2017 Osuđujuća presuda	Fizički i seksualno zlostavljeni civili: 4 od toga 1 žena sustavno silovana te prisiljavana na oralni seks
Okr. Tonči Vrkić, Ante Gudić, Anđelko Botić Pripadnici HV prisutni	Fizičko, psihičko i seksualno zlostavljanje ratnih zarobljenika: 37 Preminuli ratni zarobljenici: 2	Optuženici Tonči Vrkić, Ante Gudić i Anđelko Botić brane se sa slobode. Objedinjeni postupak za Loru 1 i Loru 2 započeo je u jesen 2016. nakon čega je razdvojen. Vrkić, Gudić i Botić u međuvremenu su osuđeni i za zločine u Lori 2 dok se opt. Tomislavu Duiću i Emiliiju Bunguru u odvojenom postupku sudi za zločine počinjene u Lori 1 i 2

9	Zločin u Lori 112	ŽDO Split, br. K-D0-144/04 od 23. 12. 2008. ili KT0-131/02 od 25. 3. 2002.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)	K-rz-12/15, sudac Vladimir Živaljić
10	Zločin u Smilčiću	ŽDO Split, br. K-D0-45/2016 od 1. prosinca 2016.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)	K-rz-1/17, sutkinja Ivona Rupić
11	Zločin u logorima Gabela, Silos i Dretelj	ŽDO Split, br. K-D0-46/2013, Is-D0-11/2013, od 23. ožujka 2015.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)	sudac Vladimir Živaljić, predsjednik, sutkinja Ivona Rupić, članica, sudac Zoran Matulović, član
12	Zločin granatiranja Splita	ŽDO Split	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)	I Kž 86/2017.-5, Ana Garačić kao predsjednica Vijeća, te Marin Mrčela, Damir Kos, Miroslav Šovanj i Zdenko Konjić kao članovi vijeća

Okr. Emilio Bungur, Tomislav Duić pripadnici HV prisutni	Fizičko i psihičko zlostavljanje civila Preminuli civili: 2	Objedinjeni postupak za Lori I i Lori II započeo je u jesen 2016. Nakon čega je razdvojen postupak protiv Bungura, Botića, Vrkića, Gudića koji su u međuvremenu osuđeni i za zločine u Lori II dok se opt. Tomislavu Duiću i Emiliju Bunguru u odvojenom postupku sudi za zločine počinjene u Lori I i 2. Optuženi su dugo bili u bijegu. U odsutnosti su pravomoćno osuđeni za zločine u Lori I. Dopuslena im je obnova postupka. Vrhovni sud ukinuo je pravostupanjsku odluku kojom im je bio ukinut pritvor.
Okr. Mladen Graovac Pripadnik srpskih paravojnih snaga prisutan	Verbalno i fizički zlostavljanje civili: 2	Optužnik je priznao krivnju. Osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 2 godine.
Okr. Marinko Marić Okr. Željko Rodin pripadnici HV-a prisutni	Smrtni ishod: 1 Ponižavanje, fizičko i psihičko zlostavljanje, tjelesno kažnjavanje: 30 civila	Rezultat suradnje tužiteljstava u BiH i Hrvatskoj. Brane se sa slobode.
Okr. Pavle Pantić pripadnik JNA prisutan	Poginuli civili: 4 Ranjeni civili: 11	Vrhovni sud je 16. svibnja 2017. ukinuo je osuđujuću presudu i predmet vratio na ponovni postupak pred posve izmijenjeno vijeće.

13	Zločin u Kninu, Bruška kod Benkovca, Glina	ŽDO Split, K-DO- 148/10 od 31.12.2015	Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (čl.122. OKZ RH)	K-rz-3/16 sudac Damir Romac, predsjed- nik, sutkinja Maria Majić, članica, sudac Bruno Klein, član
14	Zločin pokušaja rušenja brane Peruča Suđenje je započelo u srpnju 2016.	KT-27/93, od 13. prosinca 1995.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)	K-rz-2/16 sudac Slavko Lozina, predsjednik, suci Mlađan Prvan i Bruno Klein, članovi
15	Zločin u Kulinama	ŽDO Split br. K-DO-97/10 od 4. ožujka 2011.	Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika, čl.122 OKZ RH	K-27/11 sudac Mlađan Prvan, predsjednik, sutkinja Spomenka Tonković, članica, sudac Neven Cambi, član

Okr. Dragan Vasiljković pripadnik srpskih paravojnih snaga prisutan	Ubijena 2 NN pripadnika HV, njemački novinar, 1 NN osoba, zlostavljano 4 civila, 6 ratnih zarobljenika, uništeno 30 kuća i gospodarskih zgrada u vlasništvu 32 osobe	Opt. Dragan Vasiljković 26. rujna 2017. osuđen je za ratni zločin nad civilima i ratnim zarobljenicima na jedinstvenu kaznu od petnaest (15) godina zatvora. Hrvatskoj je izručen u srpnju 2015. iz Australije. U ekstradicijuškom pritvoru i istražnom zatvoru proveo je više od 11 godina. 26/09/2017- Osuđujuća presuda
Okr. Borislav Đukić pripadnik JNA prisutan	Protjerano stanovništvo, uništeni objekti	Izručen iz Crne Gore u ožujku 2016. godine Protiv njega na snazi je istražni zatvor.
Okr. Tvrtko Pašalić, Damir Boršić, Željko Maglov, Milorad Paić Pripadnici vojne policije RH prisutni	Žrtve psihičkog, fizičkog i seksualnog zlostavljanja: 21	Suđenje je započelo 24. prosinca 2015. Prije toga na ročištima održanim 22. i 24. rujna 2015. svjedoci su uz suglasnost stranaka u postupku ispitani izvanraspravno. Dana 1. veljače 2016. godine suđenje je odgođeno na neodređeno zbog bolesti člana vijeća.

ŽUPANIJSKI SUD ZAGREB

16	<p>Zločin u Osijeku ponovljeni postupak Suđenje je započelo 15. 10. 2007.</p>	<p>ŽDO Zagreb br. K-D0-105/06 od 30. rujna 2008. izmijenjene 22. ožujka 2017.</p>	<p>Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)</p>	<p>K-rz-4/16 sutkinja Tanja Pavelin, predsjednica, suci Ratko Šćekić član, sutkinja Irena Kvaternik, članica</p>
17	<p>Zločin u okolici Daruvara</p>	<p>ŽDO Zagreb br. K-D0-199/12 od 14. veljače 2017.</p>	<p>Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)</p>	<p>K-rz-3/17 sudac Ivan Turudić, predsjednik, suci Mirko Klinžić i Vladimir Vinja, članovi</p>
18	<p>Prosinački zločin u Joševici</p>	<p>ŽDO Sisak, br. K-D0-5/03 od 21.listopada 2010. (K-D0-51/12)</p>	<p>Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)</p>	<p>K-rz-4/12 sudac Tomislav Juriša, predsjednik, suci Vladimir Vinja i Petar Šakić, članovi</p>

<p>Okr. Branimir Glavaš, Ivica Krnjak, Gordama Getoš-Magdić, Dino Konitć, Tihomir Valentić, Zdravko Dragić pripadnici HV-a prisutni</p>	<p>Smrtni ishod: 7 Pokušaj ubojstva: 1 Fizički zlostavljanja 1 osoba</p>	<p>Prijašnji prvostupanjski postupak okončan je 08. svibnja 2009. osuđujućom presudom u odnosu na sve optuženike. 02.06.2010. Vrhovni sud optuženicima je reducirao kazne. Ustavni sud je u siječnju 2015. usvojio ustavne tužbe okrivljenika i predmet vratio pred Vrhovni sud. 7. lipnja 2016. Vrhovni sud je ukinuo prvostupanjsku presudu i predmet vratio na ponovni postupak. Suđenje u ponovljenom postupku započelo je 16.10.2017. na Županijskom sudu u Zagrebu. Rješenjem izvanraspravnog vijeća Županijskog suda u Zagrebu, broj Kv-rz-1/18, od 05. ožujka 2018. kazneni postupak protiv prvooptuženog Glavaša razdvojen je od kaznenog postupka protiv ostalih optuženika.</p>
<p>Okr. Veljko Stjepanović pripadnik srpskih paravojnih snaga prisutan</p>	<p>Protuzakonito zatvaranje, mučenje i fizičko zlostavljanje: 11</p>	<p>Izručen je iz Nizozemske čje državljanstvo posjeduje. Zbog opasnosti od bijega određen mu je istražni u zatvor koji je u međuvremenu zamijenjen jamstvom.</p>
<p>Okr. Dušan Žarković, Mirko Jednak, Bogdan Jednak, George Nashid Kamal, Miroslav Malobabić, Dejan Sladović pripadnici srpskih paravojnih postrojbi odsutni</p>	<p>Ubijeni: 21 Teško ozljeđeni: 1</p>	<p>Optuženici, sudi im se u odsutnosti, na temelju rješenja Županijskog suda u Zagrebu Kv-Rz-2/16 od 18. ožujka 2016.: Protiv drugoopt. Mirka Jednaka postupak je obustavljen zbog smrti.</p>

19	Zločin u Novoj Drenčini	ŽDO Sisak, br. K-D0-50/12, od 30. listopada 2009.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)	Okr. Nikola Lađević, Predrag Radišić, Dean Tišma Priпадnici srpskih paravojnih postrojbi odsutni
20	Zločin u Skeli pokraj Gline	ŽDO Sisak , br. K-D0-1/09, od 30. srpnja 2010.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)	K-rz-8/11 sutkinja Renata Miličević, predsjednica, sutkinje Mirjana Rigljan i Dušanka Zastavniković Duplančić, članice
21	Zločin u Medačkom Džepu	ŽDO Zagreb, br. K-D0-84/12	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)	K-rz-7/15, sutkinja Renata Miličević
22	Zločin granatiranja Zagreba, Karlovca i Jastrebarskog	ŽDO Zagreb, br. KT-288/95 od 25. 5. 2016.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)	K-rz-2/05, sudac Tomislav Juriša
23	Zločin u Doljanima	ŽDO Zagreb, br. K-D0-200/15 od 30. lipnja 2016.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva (čl. 120. st.1. OKZ RH)	5 K-rz-7/16, sudac Ratko Šćekić

Okr. Nikola Lađević, Predrag Radišić, Dean Tišma Pripadnici srpskih paravojnih postrojbi odsutni	31/10/2017 Osuđujuća presuda Uništenje velikog i neutvrđenog broja kuća i gospodarskih objekata u mjestu Nova Drenčina tijekom listopada i studenog 1991.	Optuženici su nedostupni hrvatskom pravosuđu. U odsutnosti su 31. listopada 2017. osuđeni na zatvorske kazne. Opt. Lađević po zapovjednoj odgovornosti osuđen je na 7 godina i šest mjeseci godina zatvora, druga dvojica kao neposredni počinitelji dobila su po pet i pol godina.
Opt. Đuro Solar, Zoran Durum pripadnici srpske paravojne postrojbe odsutni	Ubijeni civili: 1 materijalna šteta: zapaljene kuće (1) i otuđen traktor Pokušaj ubojstava 1 civilne osobe	27. veljače 2017. optuženik Đuro Solar nepravomočno je oslobođen optužbe dok je u odnosu na drugooptuženika Zoran Duruma optužba odbijen. 30/05/2017 Potvrđena prvostupanska presuda
Okr. Josip Mršić Pripadnik HV prisutan	Ubijeni civili: 1	06. 03. 2017. nepravomočna osuđujuća presuda na kaznu zatvora od 3 godine
Okr. Milan Martić, Milan Čeleketić pripadnici srpskih paravojnih snaga odsutni	Ubijeni civili: 7 Ozlijedjeni civili: 98, među njima su bila i djeca, materijalna šteta 7.432.678,00 kn	
Okr. Zvezdan Milašin pripadnik srpskih paravojnih snaga prisutan	Zlostavljeni civili: 8 Silovani civili: 1	Uhićen po internoj tjeralicu RH, na graničnom prijelazu. 20.01.2017. donesena nepravomočna oslobođajuća presuda.

II.

ANALIZA PRAĆENJA SUDSKIH POSTUPAKA PRED ŽUPANIJSKIM SUDOVIMA U RH 2017/18. ISTRAŽIVANJA O POLOŽAJU ŽRTVE U SUDSKOM POSTUPKU

MIREN ŠPEK

Udruga za podršku žrtvama i svjedocima

UVOD

Udruga za podršku žrtvama i svjedocima je s 1. studenim 2017. godine započela s dodatnom aktivnošću za volonterke i volontere programa Udruge, koja uključuje praćenje sudske rasprave pred Županijskim sudom u Vukovaru, Osijeku i Zagrebu na način da isti prate praktičnu primjenu procesnih odredbi koje se odnose na prava žrtve i oštećenika te položaj žrtve i svjedoka u kaznenom postupku. Volonteri su osobe koje imaju pravna znanja tj. dodatno su educirani za praćenje rasprave. Volonteri ne zastupaju niti jednu stranu u postupku, ne daju savjete niti kontaktiraju s drugim sudionicima postupka niti predstavnicima javnosti kao niti drugim nazočnima na raspravi, izuzev opravdanja njihove nazočnosti i svrhe praćenja. Svrha Udruge, od 2006. godine je poboljšanje položaja žrtava i svjedoka te unaprjeđenje postojećeg sustava podrške žrtvama i svjedocima. Praćenje postupaka i naknadno izvještavanje, a u nekim slučajevima i sama prisutnost u sudnici onoga tko prati postupak, dovodi do unaprjeđenja prava i podrške žrtava i svjedoka bez obzira na dob, spol, religijsku, etničku pripadnost i druge osobine. Prisutnost pratitelja ponekad posredno može biti podrška žrtvi/oštećeniku/svjedoku, iako svrha praćenja nije podrška žrtvi *in concreto* već praćenje praktične primjene – objektivnije koliko je to moguće, prava žrtava i svjedoka kroz Zakon o kaznenom postupku ali i Direktivu 2012/29/EU.

METODOLOGIJA I PRIRUČNIK

Udruga za podršku žrtvama i svjedocima je u listopadu 2017. godine izradila Priručnik za volonterke i volontere – praćenje sudske rasprave, u cilju stvaranja alata za volontere Udruge – dvaju programa – Nacionalnog pozivnog centra za žrtve kaznenih djela i prekršaja za

područje Zagreba, te programa Referentnog centra Vukovar i Osijek za volontere s područja Osijeka i Vukovara. Priručnik jasno ukazuje na svrhu, način praćenja javne rasprave, načela koja se moraju primjenjivati, te govori o izvještavanju ali i pitanjima/odgovorima na učestale probleme koji se mogu pojaviti u praćenju.

U listopadu 2017. godine Udruga za podršku žrtvama i svjedocima poslala je dopise prema predsjednicima triju Županijskih sudova, u Zagrebu, Vukovaru i Osijeku u kojima ih je obavijestila o dodatnoj aktivnosti za svoje volontere tijekom listopada i studenog 2017. godine. Navedeni sudovi dopisom su prihvatali obavijest uz manje ili veće ograde u smislu dokumentiranja javne rasprave.

Sadržaj praćenja: kazneni predmeti iz djelokruga županijskih sudova, osim kaznenih djela protiv spolne slobode ili trgovanja ljudima ili kada je žrtva dijete, te u drugim predmetima gdje je isključena javnost. Predviđeno je kako će volonteri, nakon što steknu iskustvo u praćenju rasprava pred županijskim sudovima pratiti rasprave i na drugim sudovima, Općinskom – kaznenom sudu u Zagrebu, te Prekršajnim sudovima u Zagrebu, Osijeku, Vukovaru, nakon što se za to stvore uvjeti.

Stadij praćenja: rasprava i izricanje/objava presude (volonteru se preporuča da nastoji pratiti pojedine predmete kroz više faza postupka ili pratiti više rasprava/ročišta istog predmeta). Promatrač kazneni postupak/prekršajni postupak prati, u stadiju rasprave, u svojstvu javnosti. Članak 387. ZKP-a naglašava kako je rasprava javna. Raspravi mogu biti prisutne punoljetne osobe.

Proces praćenja kreće tako da volonter kontaktira najbližeg koordinatora koji izvještava osobu zaduženu za mentoriranje promatrača. Odabrani volonteri pohađaju edukaciju o monitoringu kaznenih predmeta. Volonteri imaju priliku sami odabrat predmet/raspravu-ročište, putem *online* ročišnika županijskih sudova, informiraju mentora o odabranom predmetu, upisuju se u online raspored praćenja kako drugi volonteri ne bi odabrali istu raspravu, te se upoznaju s *checklistom*. Praćenje je dopušteno u parovima (maksimalno 2 volontera). Mentor šalje najavu predmetnom sucu u kojem ga obavještava o nazočnosti volontera. Nakon popunjavanja *checkliste*, volonter prima povratnu informaciju mentora i sloboden je nastaviti ili izabrati novi predmet/raspravu-ročište.

ISTRAŽIVANJE O POLOŽAJU ŽRTVE U SUDSKOM POSTUPKU

Do 30. travnja 2018. godine, u ovoj aktivnosti sudjelovalo je ukupno 11 volontera, praćeno je 17 javnih rasprava, provedeno je 98 volonterskih sati (što uključuje i pripremu za praćenje) i praćena su prava 11 žrtvi, od toga 9 oštećenika i 41 svjedoka. U aktivnosti su sudjelovala i tri volontera Inicijative mladih za ljudska prava Hrvatske. Svaki volonter je nakon javne rasprave popunio i/ili odgovorio na pitanja iz Obrasca ili tzv. *checklista*. Odgovori su sačinjeni na temelju navedenih 17 ispunjenih obrazaca.

Na pitanje jesu li svjedoci ili žrtve/oštećenici iskazivali sjedeći, s napomenom da volonter navede ukoliko se sudska vijeće pozvalo na članak 391. ZKP-a da stranka stoji kad se obraća sudu, 82.4% odgovora bili su u korist činjenice da su isti sjedili dok su iskazivali, dakle nisu morali iskazivati stojeći, 11.8% istih je iskazivalo stojeći, a u 5.9% slučajeva nije bilo

svjedoka/žrtvi/oštećenika. 2 volontera su zabilježila veoma blisku fizičku prisutnost žrtve i okrivljenog uslijed nedostatka prostora u predmetnoj raspravi.

U svih 17 rasprava, žrtva/opunomoćenik/državni odvjetnik nisu podnijeli Zahtjev za izuzeće pojedinog člana sudskog vijeća (Članak 34. ZKP).

Na pitanje jesu li tijekom praćenja rasprave, svjedok ili žrtva/oštećenik imali osobu od povjerenja ili neki oblik podrške prema članku 43. ZKP-a, članku 389. stavak 1. ZKP-a, 82.4% odgovora ukazuju da žrtve/oštećenici nisu imali osobu od povjerenja tijekom rasprave, 11.8% žrtava/oštećenika je imalo podršku od predstavnika Odjela za podršku žrtvama i svjedocima Županijskog suda u Zagrebu, a u 5.9% rasprava nisu svjedočili svjedoci/žrtve.

Na pitanje je li se u zapisnik rasprave unijela obavijest i izjava žrtve želi li sudjelovati u postupku u svojstvu oštećenika prema članku 43.st.6. ZKP-a, ukoliko je do te mogućnosti došlo, 5.9% odgovora ili jedna žrtva izjavila je pred sucem kako želi sudjelovati u postupku u svojstvu oštećenika, u 5.9% slučajeva volonter nije imao tu informaciju, dok u svim drugim slučajevima nije bilo navedene izjave.

Na pitanje je li se, nakon uzimanja osobnih podataka, sve svjedoke/žrtve/oštećenike pojedinačno upozorilo kako su dužni govoriti istinu, kako ne smiju ništa prešutjeti i da je davanje lažnog iskaza kazneno djelo prema članku 288. st.3. ZKP, u 5.9% slučajeva nije bilo upozorenja, dok su u svim drugim slučajevima svjedoci/žrtve primili upozorenje.

Na pitanje je li se svjedoka/e upozorilo kako nisu dužni odgovarati na pojedina pitanja, prema članku 288. st.3. ZKP, 52.9% svjedoka je upozoren, dok u drugim praćenim raspravama volonteri nisu primijetili upozorenje ili ne znaju je li predmetni sudac/predsjednik vijeća dao upozorenje svjedoku.

Na pitanje je li se tijekom rasprave ukazalo na pritvor ili zatvor okrivljenika, otpuštanje, produljenje istražnog zatvora te mjere koje su poduzete radi zaštite žrtve, samo u 23.5% slučajeva raspravljaljao se o prijedlogu za produljenje/ukidanje mjere, dok u ostalim predmetima nije bilo govora o oduzimanju slobode okrivljeniku ili drugim zaštitnim mjerama.

U svih 17 rasprava nije se ukazalo na pojedinačnu procjenu žrtve ili volonter nije imao mogućnosti zabilježiti ovu opasku.

U svih 17 rasprava svjedoci/žrtve/oštećenici služili su se vlastitim jezikom, a nije ni bilo potrebe za podnošenje zahtjeva za tumačem (jer su gluhe ili nijeme), a što im omogućuje ZKP.

Na pitanje je(su) li se pojedinim svjedocima/žrtvi/oštećeniku tijekom ispitivanja predočavao(lj) sadržaj(i) iskaza drugih ispitanih osoba, isprava ili su se reproducirale snimke, u 64,7% slučajeva nije bilo predočavanja sadržaja iskaza, u 11.8% slučajeva svjedocima su predočeni iskazi drugih svjedoka radi utvrđivanja istovjetnosti, dok je jednom svjedoku dan na uvid foto elaborat. U ostalim slučajevima volonteri nisu zabilježili ovu opasku.

Na pitanje je li svjedok/žrtva/oštećenik suočen s drugim sudionikom postupka (svjedokom ili okrivljenikom) prema članku 289. stavak 4. i 5. ZKP-a, samo u jednom slučaju primjećeno je suočenje i to na zahtjev svjedoka da se okrene prema okrivljenom i ukaže mu da je kriv.

Na pitanje je li sudac/sudsko vijeće upozoravalo svjedoka/žrtvu/oštećenik na učinke propusta neke radnje, u 58.8% slučajeva nije bilo upozoravanja ili nije bilo potrebe za upozoravanjem, u 23.5% slučajeva volonteri su primijetili upozoravanje od strane suca, a većinom se odnosilo na imovinsko-pravni zahtjev ili iskaz svjedoka, u 11.8% slučajeva, volonteri su

odgovorili kako ne znaju, dok u 5.9% slučajeva volontera nije imalo mogućnosti zabilježiti ovu opasku.

Na pitanje je li svjedok/žrtva/oštećenik, prema spoznaji volontera, razumio/jela prava koja joj po ZKP-u pripadaju i na koja joj je ukazalo sudske vijeće temeljem prigovora, nedoumice, pitanja ili ako je volonter prepoznao neverbalnu komunikaciju, u 52.9% slučajeva volonteri su zamijetili kako je svjedok/žrtva razumio/jela prava, u 23.5% slučajeva su primijetili kako osobe ne razumiju što im objašnjava sudačko vijeće. U ostalim slučajevima volonteri nisu bili u mogućnosti bili zabilježiti ovu opasku.

Na pitanje jesu li se svjedoku ili žrtvi/oštećeniku postavljala nedopuštena pitanja (npr. stranke žrtvu/oštećenika dovode u obmanu i/ili poput onih u kojima je već sadržan odgovor na pitanja – članak 289. st.3. ZKP-a i/ili pitanja koja se odnose na strogo osobni život. – članak 44. st.4. u svezi članka 288. st.4. ZKP), samo 11.8% slučajeva volonteri su primijetili kako branitelj postavlja nedopuštena pitanja svjedoku.

Važno je naglasiti da u praćenim raspravama nisu postavljana pitanja vezana uz ranije spolno iskustvo i seksualne sklonosti žrtve/svjedoka, a što bi bilo protivno članku 422. stavku 1. ZKP-a.

Na pitanje jesu li žrtva/oštećenik imali opunomoćenika u postupku, u 35.3% slučajeva imali su opunomoćenika te je u tim predmetima zabilježena intervencija opunomoćenika u sadržaj zapisnika s rasprave. Tako su pojedine pozitivne stvari za žrtvu unesene u zapisnik upravo posredstvom opunomoćenika.

U svih 17 rasprava žrtva/oštećenik/svjedok nisu svjedočili putem audio-video uređaja, a prema napomenama volontera nije se izrazila potreba za istim.

Na pitanje jesu li žrtva/oštećenik ili njegov opunomoćenik obrazložili imovinskopravni zahtjev i upozorili na dokaze o krivnji optuženika. (Članak 445. ZKP-a), samo u jednom slučaju primjećeno je podnošenje i obrazlaganje imovinskopravnog zahtjeva.

Na pitanje je li opunomoćenik aktivan u postupku (postavlja pitanja, komunicira sa žrtvom, postavlja zahtjeve) u 52.9% slučajeva kada je opunomoćenik bio nazočan volonteri nisu primijetili aktivno postupanje istog.

Na pitanje je li se branitelj okriviljenika prema žrtvi/oštećeniku ponašao neumjesno, ometao ju/ga dok je iskazivala(o), omalovažavao žrtvu suprotno pravilima ponašanja, samo u 11.8% slučajeva volonteri su primijetili da se branitelj ponaša neumjesno.

Na pitanje odnosi li se državno odvjetništvo prema žrtvi s posebnom pažnjom (sensibilizacija pri ispitivanju, nuđenje mogućnosti podrške/zaštite žrtve zbog svjedočenja...) prema članku 43. stavak 5. ZKP-a, u 41.2% slučajeva volonter nije primijetio navedeno, u 29.4% volonteri su primijetili da se predstavnik državnog odvjetništva odnosio s posebnom pažnjom prema žrtvi, a 11.8% volontera nije imalo mogućnosti zabilježiti ovu opasku, dok 17.6% volontera nije znalo procijeniti.

Na pitanje je li se sudske vijeće prema žrtvi odnosilo s posebnom pažnjom. (sensibilizacija pri ispitivanju, nuđenje mogućnosti podrške/zaštite žrtve zbog svjedočenja...) prema članku 43. stavak 5. ZKP-a, u 41.2% slučajeva volonter nije primijetio poseban obzir, u 23.5% volonteri su primijetili da se predstavnik sudske vijeće odnosio s posebnom pažnjom prema žrtvi, a 11.8% volontera nije imalo mogućnosti zabilježiti ovu opasku, dok 17.6% volontera nije znalo procijeniti.

U svih 17 rasprava nije bilo potrebe da se okrivljenik privremeno udalji iz sudnice jer je svjedok odbijao dati iskaz u njegovoj prisutnosti. (Članak 438. ZKP).

U svih 17 rasprava oštećenik nije imao završni govor. (Članak 445. i 446. ZKP).

Na pitanje je li volonter zamijetio da su svjedok/žrtva ostvarili pravo na naknadu putnih troškova, u 47.1% slučajeva volonter nije primijetio navedeno, u 17.6% slučajeva volonteri su primijetili kako je sudsko vijeće dodijelilo putne troškove, dok 35.3% nije imalo mogućnosti zabilježiti ovu opasku, tj. nije znalo.

Na pitanje je li tijekom iskazivanja pojedinog svjedoka/žrtve ili optuženika/suoptuženika došlo do saznanja o počinjenju drugog kaznenog djela, samo u jednom predmetu volonter je primijetio kako okrivljenik ukazuje na ranije počinjenje kaznenog djela od strane žrtve.

U svih 17 rasprava žrtva/svjedok nije koristila/o blagodat nesvjedočenja – nije odgovarala/o na pojedina pitanja prema članku 285. i 286. ZKP-a.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Može se zaključiti kako je, vodeći se za sada ograničenim brojem uzoraka, kvaliteta sudovanja na županijskim sudovima zadovoljavajuća jer nisu primijećena znatna kršenja proceduralnih prava žrtava i svjedoka. Ipak, zamijećena je potreba daljnje senzibilizacije pojedinih dionika sudskog postupka, osobito branitelja okrivljenika. Kroz zapažanja je istaknut bolji pristup sudaca/sudskog vijeća prema žrtvi kao novom subjektu kaznenog postupka, što se ogleda i kroz pružanje mogućnosti svjedocima/žrtvama da iskazuju sjedeći (zbog bolesti, starosti ili drugih osobnih razloga). Iz istraživanja nije razvidna potreba za podrškom i osobom od povjerenja, no nije uočena ni sugestija dionika postupka da žrtvi/oštećeniku sugerira to pravo. Potrebno je posvetiti pažnju oštećeniku, posebno ako nema opunomoćenika, povećati i sugerirati oštećeniku pravo na završni govor. Pohvalna je suradnja predstavnika državnog odvjetništva i opunomoćenika u smislu zajedničkih radnji i dogovora. Nije zamijećeno spominjanje pojedinačne procjene niti njen utjecaj na postupak, niti se zna je li do iste i došlo. Zamjetan je visok stupanj jasnih upozoravanja o propustima radnji prema ranjivim dionicima postupka od strane sudske vijeća, te apsolutno nekoristenje nedopuštenih radnji i činjenica poput ranijeg seksualnog iskustva. Potrebno je jasno omogućiti svjedoku da zna pravo na naknadu putnih troškova, te mu je potrebno ranije obrazložiti što oni sadrže i na koji se način isplaćuju.

POPIS IZVORA

MEĐUNARODNO-PRAVNI IZVORI

- Europska konvencija o naknadi štete žrtvama kaznenih djela nasilja, Vijeća Europe iz 1983. godine;
- Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, tzv. Istanbulска konvencija;
- Konvencija o pravima osoba s invaliditetom s fakultativnim protokolom, NN-MU, br. 6/07; 3/08. i 5/08
- Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda
- Konvencija UN-a iz 1949. o suzbijanju trgovanja osobama i iskorištavanju prostitucije drugih
- Rezolucija Europskog parlamenta od 26. veljače 2014. o seksualnom iskorištavanju i prostituciji te njezinu utjecaju na jednakost spolova (2013/2103(INI))
- Rezolucija Opće skupštine Ujedinjenih naroda 60/147 Temeljna načela i smjernice o pravu na pravni lijek i reparaciju za žrtve teških kršenja međunarodnog prava o ljudskim pravima i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava.
- Međunarodni protokol o dokumentiranju i istraživanju seksualnog nasilja u sukobima usvojenim 2015. na Londonском summitu o seksualnom nasilju
- Rezolucija 1820 Vijeća sigurnosti UN-a
- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima
- Direktiva 2004/80/EC o kompenzaciji žrtava kaznenih djela
- Direktiva 2012/29/EU
- Konvencija o pravima djece
- Okvirna odluka EU o suzbijanju rasizma
- Međunarodna konvencija o zaštiti svih osoba od prisilnih nestanaka (CPED)

NACIONALNI PRAVNI IZVORI

- Ustav Republike Hrvatske
- ZID-a ZKP-a/17
- ZID-a ZKP-a/08
- Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji
- Kazneni zakon

- Zakon o kaznenom postupku
- Prekršajni zakon
- Obiteljski zakon
- Zakon o socijalnoj skrbi
- Zakon o sudovima za mladež
- Zakon o policijskim poslovima i ovlastima
- Zakon o zaštiti svjedoka
- Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela
- Zakon o suzbijanju diskriminacije
- Zakon o ravnopravnosti spolova
- Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola,
- Zakon o sudovima za mladež
- Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom
- Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta
- Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira
- Zakonu o obveznim odnosima
- Zakon o javnom okupljanju
- Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira
- Zakon o javnom okupljanju
- Zakon o sprečavanju nereda na športskim natjecanjima
- Zakon o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija (NN broj 117/03)
- Zakon o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovanoj od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata (NN broj 117/03).
- Zakon o parničnom postupku
- Zakon o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata
- Zakon o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu
- Zakon o općem upravnom postupku
- Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima
- Nacionalna strategija za razvoj sustava podrške žrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2016. do 2020. godine
- Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2017. do 2022. godine
- Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020.
- Nacionalna politika za ravnopravnost spolova
- Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji

- Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja
- Nacionalni program – Suzbijanje trgovine ljudima MUP-a RH Identifikacija i kompenzacija žrtava trgovine ljudima
- Nacionalni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2017. do 2020. godine
- Pravilnik o načinu pojedinačne procjene žrtve

IZVJEŠTAJI I ISTRAŽIVANJA

- Izvještaj Pučke pravobraniteljice za 2017. godinu
- Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2017.
- Izvještaj pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2017. godinu
- Izvješće pravobraniteljice za ravnopravnost spolova
- Godišnji izvještaj DORH-a za 2017. godinu
- Izvješće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske Procesuiranje ratnih zločina tijekom 2016. i u prvoj polovici 2017. godine
- Istraživanje Ženske sobe u suradnji s Uredom za ravnopravnost spolova Vlade RH „Zaštita prava i pružanje podrške žrtvama/ svjedocima nasilja u obitelji“ iz 2010.
- Šime Matak, mag. iur., Ana Vargek, mag. iur. - Trgovanje ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja – utječe li legalizacija prostitucije na smanjenje trgovanja ljudima
- Ritossa, D.; Martinović, I: Spolni odnošaj bez pristanka i silovanje-teorijski i praktični problemi, 2014.
- Istraživanje Mirovnih studija 2017./2018. „Reproaktivna i seksualna prava“ (2017./2018)
- Godišnje izvješće Europske komisije protiv rasizma i netolerancije Vijeća Europe (ECRI)
- Bilten Historijski revizionizam, govor mržnje i nasilje prema Srbima u 2017. (SNV)
- Izvještaj o stanju ljudskih prava, Kuća ljudskih prava, 2017.
- Izvješće ECRI-ja o Hrvatskoj, 5. ciklus praćenja
- Izvješće o temeljnim pravima agencija FRA za 2017.
- Poboljšanjem pravnog okvira do djelotvornijeg procesuiranja seksualnog nasilja kao vida izvršenja ratnih zločina, Inicijativa mladih za zaštitu ljudskih prava

SUDSKE ODLUKE

- Ž.B. v. Croatia, Broj zahtjeva 47666/13
- Đorđević v Croatia (Zahtjev br. 41526/10)
- Škorjanec v Croatia br. zahtjeva: 25536/14
- Pavla Sabalić v. Croatia, broj zahtjeva 50231/13

- Jularić v. Croatia, broj zahtjeva 20106/06
- Skendžić and Krznarić v. Croatia, broj zahtjeva 16212/08
- Jelić v. Croatia, broj zahtjeva 57856/11
- Fergec v. Croatia, broj zahtjeva 68516/14
- B. and others v. Croatia, broj zahtjeva 71593/11
- M. and others v. Croatia, broj zahtjeva 50175/12
- Bljakaj and others v. Croatia, broj zahtjeva 74448/12
- Odluka Ustavnog suda RH, broj: U-I11-3586/2016 od 23. travnja 2018.
- Klauz v. Croatia, broj zahtjeva 28963/10
- Cindrić and Bešlić v. Croatia, broj zahtjeva 72152/13

**DOCUMENTA – CENTAR ZA SUOČAVANJE S PROŠLOŠĆU
CENTAR ZA MIR, NENASILJE I LJUDSKA PRAVA
BIJELI KRUG HRVATSKE
UDRUGA ZA PODRŠKU ŽRTVAMA I SVJEDOCIMA**

ISBN: 1848-8889